

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ: TÜRKİYE'DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ

Mehmet Sinan BULMUŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ:
TÜRKİYE'DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ

Mehmet Sinan BULMUŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Mehmet Sinan Bulmuş tarafından hazırlanan "Küresel Spor Ekonomisi ve Uluslararası Sporcu Emek Göçü: Türkiye'deki Devşirme Sporcular Örneği" başlıklı bu çalışma, 11.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Saime Özçürümez (Başkan)

Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Dede

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

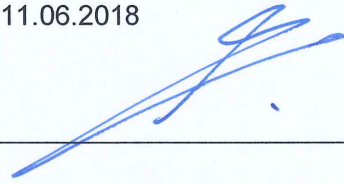
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.06.2018

Mehmet Sinan Bulmuş

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun 11.06.2021 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

11 /06/2018

Mehmet Sinan BULMUŞ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Mehmet Sinan BULMUŞ

Ailem'e...

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinin her anında ve aşamasında bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, yapmış olduğu çok değerli akademik katkıları ve sunduğu ufuk açıcı perspektiflerle tezimin önem kazanmasını sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI'na teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma öncesindeki süreçte kendi çalışması ile bana yol gösterici olan hocam Öğr. Gör. Nalan SOYARIK ŞENTÜRK'e ve tez döneminde yardımlarını benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Kadir DEDE'ye teşekkür ederim.

Çalışma boyunca her türlü maddi ve manevi destekle içtenlikle yanımda olan annem Semra BULMUŞ ve babam Yücel BULMUŞ'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

BULMUŞ, Mehmet Sinan. *Küresel Spor Ekonomisi ve Uluslararası Sporcu Emek Göçü: Türkiye'deki Devşirme Sporcular Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Küreselleşme olgusunun günümüzde tüm ekonomik, sosyal ve politik pratikler ile kurduğu etkileşimlerin bir sonucu olarak, spor fenomeni artan bir şekilde iktisadi değerler ve serbest pazar ekonomisine ilişkin dinamikler etrafında düşünölmeye başlanmış ve bu bağlamda sporun daha çok ekonomik ve politik vasfını ortaya çıkaran küresel spor ekonomisinin ve uluslararası sporcu emek göçü hareketlerinin gelişimi hız kazanmıştır. Küresel spor ekonomisinin etki alanının gelişimi ile birlikte televizyon yayın hakları gelirleri, sponsorluk anlaşmaları gelirleri, büyük ölçekli uluslararası spor organizasyonlarına ve spor turizmine ilişkin ekonomik gelirlerde daha önce görölmemiş bir artış gözlemlenmiş ve bu doğrultuda ekonomik rekabet içerisinde yer almak isteyen yerel düzeydeki spor kulüpleri ve ulusal düzeydeki milli takımların yönetilmesi bakımından merkezi hükümetler, spora daha çok yatırım yapmayı hedeflemişlerdir.

Spor yatırımlarının bir parçası olarak, yabancı kökenli sporcuların daha önce aralarında herhangi bir bağının bulunmadığı ölkelere olan emek mobilizasyonu giderek hız kazanmıştır. Zaman içerisinde başarılı performans gösteren sporcular, belirli düzenlemeler ve teklifler doğrultusunda spor kariyerlerine devam ettikleri ölkelerin vatandaşlığına geçmiş ve devşirme sporcu tartışmalarının yoğunluğu artış göstermiştir. Spor ekonomisinin ve uluslararası sporcu emek göçünün hemen hemen tüm dünyadaki gelişimine paralel olarak Türkiye de, ölkemizde başarılı performans gösteren sporcuları devşirerek, özellikle 2010 yılından sonraki dönemde daha çok yabancı kökenli sporcu ile temsil edilmeye başlanmıştır. 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda dokuz devşirme sporcu ile madalya kazanan Türkiye, bu dönemde uluslararası medyada sıkça eleştirilmiş ve devşirme sporcu uygulamalarının uluslararası prestij ve görünürlük kazanmaya ilişkin pragmatik amaçlar doğrultusunda kullanımının amacını aştığı belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler

küresel spor ekonomisi, uluslararası sporcu emek göçü, devşirme sporcular, Türkiye, spor politikası, uluslararası prestij

ABSTRACT

BULMUŞ, Mehmet Sinan. *Global Sport Economy and International Athletic Labor Migration: Case of Naturalized Athletes in Turkey*. Master Thesis, Ankara, 2018

As a consequence of the globalization phenomenon and its interactions with all economic, social and political practices today, sport phenomenology has increasingly begun to be considered around the dynamics of economic values and the free market economy, and in this context, the development of global sport economy and international athletic labor migration movements, which reveal more economic and political qualities of sports, have gained pace. An unprecedented increase in the economic incomes of television broadcasting rights revenues, sponsorship agreements revenues, large-scale international sports organizations and sports tourism has been observed with the development of the domain of the global sports economy and in this direction, local sports clubs seeking to take part in economic competition and central governments in the management of national teams at the national level aimed to invest more in the sport.

As a part of sports investments, the mobilization of labor to countries where foreign athletes have no prior ties has become increasingly pervasive. Over time, successful athletes have passed on to the citizenship of the countries where they pursue sports careers in line with specific regulations and proposals, so the intensity of the discussion of naturalized athletes have increased. In parallel with the development of global sport economy and international athletic labor migration almost all over the world, Turkey began to be represented by more foreign-based athletes who showing the successful performance by naturalizing those athletes especially in the period after 2010. After Turkey winning medals with nine foreign-based athletes at 2016 World Athletics Championships, it has frequently been criticized in the international media during this period of time and it has been indicated that naturalizing foreign-based athletes in order to realize an objectives related with the international prestige and visibility has gone beyond its basic purposes.

Key words

global sport economy, international athletic labor migration, naturalized athletes, Turkey, sport policy, international prestige

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM : KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ	9
1.1. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİNİN KISA TARİHİ	11
1.2. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ	15
1.2.1. Televizyon Yayın Hakları ve Gelirleri ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi.....	18
1.2.2. Spor Sponsorluğu ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi.....	25
1.2.3. Uluslararası Spor Organizasyonları ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi.....	34
1.3. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE SİYASET İLİŞKİSİ	41
1.3.1. Merkezi Hükümetlerin Spordaki Rolü.....	42
İKİNCİ BÖLÜM : ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ	47
2.1. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNE KAVRAMSAL BAKIŞ	49
2.2. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNÜN KISA TARİHİ	52

2.3. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ TİPOLOJİLERİ.....	57
2.4. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNÜN SOSYO-POLİTİK TARTIŞMA KONULARI.....	63
2.4.1. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Küreselleşme İlişkisi.....	64
2.4.2. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Ulusötesicilik İlişkisi.....	69
2.4.3. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Küyerelleşme İlişkisi.....	73
2.4.4. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Kültürel Etkileşim/Uyum İlişkisi.....	74
2.4.5. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Ulussuzlaşma İlişkisi.....	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE’DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ.....	82
3.1. TÜRKİYE’NİN DEVŞİRME SPORCU POLİTİKASI SÜRECİ.....	87
3.1.1. Yabancı Kökenli Sporcuların Türkiye’ye Olan Göç Hareketleri.....	92
3.1.2. Yabancı Kökenli Sporcuların Vatandaşlığa Alınması ve Hukuki Düzenlemeler.....	104
3.1.3. Yabancı Kökenli Sporcuların Türkiye’nin Ekonomik ve Politik Amaçlarındaki Rolü.....	110
3.1.4. Yabancı Kökenli Sporcular ve 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası’nda Türkiye’ye Yönelik Eleştiriler.....	134
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA.....	147
EK-1 Etik Kurul İzin Muafiyet Formu.....	171
EK-2 Tez Orijinallik Raporu.....	172

KISALTMALAR DİZİNİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
GSB	: Gençlik ve Spor Bakanlığı
IOC	: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
ITF	: Uluslararası Tenis Federasyonu
IAAF	: Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği
FIBA	: Uluslararası Basketbol Federasyonu
FINA	: Uluslararası Yüzme (Sporları) Federasyonu
TAF	: Türkiye Atletizm Federasyonu
FIT	: İtalya Tenis Federasyonu
NBA	: Ulusal Basketbol Birliği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Spor Endüstrisindeki Emek İlişkileri Modeli.....	55
Şekil 2. Uluslararası Sporcu Emek Göçü Tipolojileri.....	59

GİRİŞ

Geçtiğimiz 30 yıllık süreçte, küreselleşme olgusunun tüm dünyada meydana getirdiği radikal dönüşümlerden etkilenen ve aynı zamanda küreselleşme dinamiklerinin yeniden üretiminde önemli rol oynayan ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik bir araç olarak spor fenomeni, küresel politik ekonominin ayrılmaz parçalarından biri haline gelmiştir. Sporun küreselleşme süreçlerine dahil olmasıyla birlikte ortaya çıkan karşılıklı yeniden üretim ilişkisi (Rottenberg, 1956; Maguire, 1999; Andreff ve Szymanski, 2006; Trenberth, 2012) genel olarak, dünyanın bazı gelişmiş ekonomilerine ilişkin elde edilen mevcut kazançlarda meydana gelen devamlı ve daha önceden tahmin edilebilir artışlara, bir tüketim aracı ve şekli olarak sporun ekonomik ve politik değerinin artmasına, özellikle futbol alanında (Maguire ve Stead, 1998; Magee ve Sugden, 2002) olmak üzere hemen hemen tüm spor dallarında görülmeye başlanan, yerel seviyede spor kulüplerinin özel sermaye sahipleri tarafından satın alınması ile gerçekleşen kurumsallaşma ve/veya şirketleşme pratiklerine, medyanın kuruluşlarının, spor organizasyonlarının nicelik ve nitelik olarak gelişimine paralel olarak artış gösteren insan ilgisi karşısında spor yayınlarına daha fazla yer ayırmasına ve son olarak sporun medya ve ulusal/uluslararası spor federasyonlarının yönlendirmesiyle birlikte giderek artan ticarileşme eğilimine dayanmaktadır.

Ekonomik küreselleşme pratiklerinin spor ekonomisine ilişkin hemen hemen tüm pazara yayılması ile birlikte (Fort, 2012; Gratton ve diğerleri, 2012) özellikle büyük ölçekli spor organizasyonları tamamen küresel bir kimlik kazanmış (Andreff, 2012) ve uluslararası seviyede milli takımlar, yerel seviyede kulüp takımları veya bireysel sporcular arasındaki rekabet en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu bağlamda, küresel spor ekonomisinin mevcut ilişkiselliği, bir tarafta spor ekonomisinin ticarileşen kısmı ile medya kuruluşlarını, diğer tarafta ise pazarlama, iletişim ve yönetim gibi dinamikleri birbirine bağlayan bir sistematığe ait olmuştur. Söz konusu bağlılık, küresel spor ekonomisine büyük ölçüde yön veren ve canlı kalmasını sağlayan uluslararası spor organizasyonlarının karlı potansiyelinin medya kuruluşlarının sporun görsel, metinsel ve televizyon ve radyo yayımına ilişkin dağıtım noktasında ortaya çıkmaktadır. Giderek daha fazla küresel kültürel organizasyonun, özellikle olimpiyat oyunları ve Dünya Kupası gibi spor

organizasyonlarının tarihsel olarak medyadaki temsilinin artmasıyla birlikte söz konusu organizasyonlar ülkeler için daha değerli hali gelmiş hem de gelişmiş (Arnaud ve Riordan, 2003; Horne, 2007; Houlihan, 2011b) ve gelişmekte olan ülkeler, spor organizasyonlarına bağımlı ekonomi politikaları üreterek yerel, ulusal ve uluslararası hedeflerine ulaşmayı amaçlamıştır (Horne ve Whannel, 2012; Nicholson ve diğerleri, 2010; Bloyce ve Smith, 2009).

Sporun fiziksel bir faaliyet olarak ortaya çıktığı ilk dönemlerde, sosyal kapitale olan katkısı (Houlihan ve Groeneveld, 2011) zaman içerisinde yerini ekonomik kar elde arzusuna bırakmış ve küresel ölçeği giderek büyüme eğilimi gösteren ve ekonomik bir faaliyet olarak yeniden tanımlanan spor (Desbordes ve Richelieu, 2012), günümüz göç olgusunu etkileyerek uluslararası emek göçünün kapsamını genişletmiştir. Küresel spor ekonomisinin artan pazar payı ve toplam pazar payının ulusal seviyede daha fazla merkezi hükümet ve yerel seviyede daha fazla kulüp takımı tarafından paylaşımı ve kendi ülkelerindeki mevcut koşullar veya kişisel amaçları doğrultusunda farklı ülkelerde spor kariyerine devam etme arzusunda olan sporcu mobilizasyonu ile birlikte “uluslararası sporcu emek göçü” kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Bu noktada, uluslararası göç teorilerinin bir parçası olarak uluslararası sporcu emek göçü, endüstriyel sporun belirgin özelliklerinden biri haline gelmiştir (Andreff, 2006; Elliott, 2012). Benzer bir ifadeyle bu trend, uluslararası spor sektörünün ticarileşme ve metalaşma (Bale ve Maguire, 1994; Walsh ve Giulianotti, 2001; Shachar, 2011; Talimciler, 2012) sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Söz konusu bu gelişmeler, sporcu yeteneklerinin metaya dönüşümüne ve fiziksel yeteneklerin alınıp satılabilir olduğu ekonomik bir pazar kurulmasına imkân veren sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Sermayenin, ticari ürünlerin ve finansmanların daha serbest şekilde akışı ve benzeri gelişmeler (Andreff, 2008; Talimciler, 2008), mobilizasyonun hemen hemen tüm seviyelerde artışına yol açan koşullar ortaya çıkarmıştır. Bu küreselleşme sürecinin bir çıktısı olarak, uluslararası üretim ve tüketim modelleri daha da gelişmiş ve coğrafik ve fiziksel yakınlık sağlanmıştır. Daha kolay hareket veya seyahat etme düşüncesi ile birlikte uluslararası ulaşım ekonomisi de değişmiş ve mobilizasyona ilişkin kişisel tercihler de genişlemiştir. Bu doğrultuda birçok sporcu, kendi ülkelerinde elde ettikleri başarılarından daha fazlasını elde edebilmek ve daha fazla görünürlük

kazanmak, yüksek rekabete dayalı liglerde mücadele etmek ve en önemlisi daha fazla ekonomik gelir elde etmek amacıyla (Maguire, 1996; Magee ve Sugden, 2002; Agergaard, 2008) farklı ülkelere göç etmektedir. Her ne kadar yeni bir fenomen olmasa da ve tarihsel olarak uluslararası spor araştırmaları yetenekli sporcuların rekabet ve kişisel gelişim amacıyla farklı ülkelere gerçekleştirdikleri göçü ele almaktadır (Maguire, 1996;2004;2008; Maguire ve Pearton, 2000; Giulianotti, 2006; Taylor, 2006; Poli, 2006;2007). Fakat, günümüzde gerçekleşen sporcu mobilizasyonunu diğerklerinden farklı kılan özellik, sporun metalaşma ile olan ilişkisinin çok uluslu şirket çıkarları ile birbirine bağlanması ve sporcuların uluslararası hareketi etrafında, çok uluslu şirketler, ekonomik açıdan zengin spor kulüpleri, uluslararası ve ulusal düzeydeki sporun çeşitli düzeylerdeki yönetimini gerçekleştiren federasyonlar gibi birtakım kuruluşlar tarafından kontrol edilen yeni bir politik ekonominin (Bourdieu, 1998; Longley, 2012) ortaya çıkması ile ilişkilidir.

Küresel spor ekonomisinin uluslararası spor organizasyonları, yayın hakları gelirleri, sponsorluk anlaşmaları ve spora bağı turizm gelirleri ile birlikteki sürekli gelişimi, sporu sosyal/ekonomik bir araç olduğı kadar politik de bir araç (Arnaud, 2003; Bairner ve Molnar, 2010) haline getirmiştir. Bu bağlamda dünya üzerindeki hemen hemen her ülke uluslararası spor organizasyonlarını ülke ekonomisine olan katkısıyla birlikte, diplomatik anlamda uluslararası görünürlüğünü korumak veya arttırmak için kullanmaktadır. Grix ve Houlihan'a (2014: 572-573) göre geçtiğimiz son 30 yıl, sporun politik vasfını ön plana çıkarmakla birlikte özellikle sportif başarı elde etmenin ve uluslararası bir spor organizasyonuna ev sahipliğı yapmanın, ulusal ve uluslararası eko-politik hedefleri gerçekleştirmede çok önemli bir araç haline geldiğine işaret eder. Bu bağlamda günümüzde artık her merkezi hükümet spor politikasını bu yönde şekillendirirken, sporun sosyal kapitale olan katkısından çok, başarılı sporcuların temsilinin getireceğı potansiyel uluslararası prestije odaklanmaktadır.

Uluslararası sportif başarının ülkelerin görünürlüğüne olan potansiyel olumlu etkisi, spor yatırımlarını bir zorunluluk olarak yeniden tanımlamaktadır. Hilvoorde ve diğerklerine (2010: 88-90) göre, uluslararası bir spor organizasyonunda madalya kazanmak toplumsal seviyede bir gurur kaynağı oluştururken, bir bütün olarak ekonominin gelişimine olumlu etki yapmakta ve uluslararası prestiji arttırmaktadır. Bu durum, her dönem uluslararası spor organizasyonlarına katılan ülke sayısının artışını ve merkezi hükümetlerin spora

ilişkin fon sağlamada daha aktif rol almasını açıklamaktadır. Bu bağlamda spor, ulusal ve uluslararası prestijin istenilen seviyelere ulaşmasında zengin kaynaklardan biri olarak görülmektedir. Medyadaki temsiline ilişkin olarak sürekli şekilde temsil edilen uluslararası spor organizasyonundan çok mevcut organizasyonda elde edilen sportif başarı, uluslararası prestij ve milliyetin yansıtılmasında ve bunun başarıya ulaştırılmasında daha fazla potansiyele sahiptir.

Sporun uluslararası prestij yansıtılmasındaki yadsınamaz rolü her geçen gün daha fazla ülkeyi, sporu bir politik araç olarak kullanmak yönünde cezbetse de, her ülke bir spor organizasyonunda istenilen seviyelere ulaşmamaktadır. Öyle ki bu durum kimi zaman, sporu ve vatandaşlık ve milliyetçilik gibi konuları pragmatik amaçlar doğrultusunda yeniden üreten sonuçlar doğurabilmekte ve görece o spor dalında başarısız olarak nitelendirilebilecek ülkeleri “devşirme¹ sporcu” uygulamalarına yönlendirmektedir. Örneğin 1998-2011 yılları arasında Fransa 41 sporcu, Amerika Birleşik Devletleri 25 sporcu, İspanya 21 sporcu, Kanada 11 sporcuyu devşirmiş (naturalized), bu ülkeleri yedi devşirme sporcu ile Katar ve dört devşirme sporcu ile Bahreyn takip etmiştir.² Bu noktada belirtmelidir ki, ikinci bölümde Magee ve Sugden’in (2002) ve Maguire’in (1996) çalışmalarına referansla tartışılan göç tipolojilerinin, *amaçlar ve arzular kapsamında değerlendirildiğinde içerisinde yer alan, fakat hem göç sonrası süreçte vatandaşlığa ve milliyetçiliğe ilişkin değerleri dönüştürmesi, hem merkezi hükümetlerin birtakım siyasi ve ekonomik amaçları doğrultusunda kullanılması ve sporcunun kökeninden bağımsız bir ülkeyi milli takımlar seviyesinde temsil etmesi dolayısıyla onun ötesinde konumlanan devşirme sporcular, yeni bir göç tipolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda yabancı kökenli sporcular farklı ekonomik amaçlar doğrultusunda göç ettikleri ülkelerdeki kulüp kariyerine devam ederken, aynı zamanda o ülkenin vatandaşlığını*

¹ Devşirme kavramı her ne kadar “asker yetiştirilmek üzere Yeniçeri Ocağına alınacak çocukları seçip toplama işi” olarak tanımlansa da, günümüzde devşirme kavramı spora entegre edilerek, genel olarak bir sporcunun vatandaşı olduğu ülkeden ayrılarak farklı bir ülkenin vatandaşlığına geçmesi ve o ülkeyi spor organizasyonunda temsil etmesi olarak ifade edilmektedir.
<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=1=veritbn&kelimesec=91217>

² “Global sports trade: athletes hurdle national borders for a better life”, Csmonitor.com,
<<https://www.csmonitor.com/World/2011/0408/Global-sports-trade-athletes-hurdle-national-borders-for-a-better-life>> 08.04.2011

olarak o branşın milli takımını da temsil edebilmektedirler. Bu sayede hem sporcu ekonomik olarak daha fazla kazanç elde ederken profesyonel kariyerini de geliştirebilme imkânı bulabilmekte hem de o ülkenin milli takımında elde edilen başarılar ülkenin uluslararası prestijine doğrudan olumlu etki yapmaktadır. Devşirme sporcular sayesinde kazanılan madalyalar, bu noktada uluslararası prestijin en önemli bileşenlerinden biri haline gelmektedir. Fakat belirtilmelidir ki, bir hükümet politikası olarak devşirme sporcu uygulaması, ülkelerdeki mevcut hükümetin sahip olduğu spor politikası ve hükümet programı ile bir ayrılmaya ve mevcut spor politikasından önemli bir sapmaya neden olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda, devşirme sporcu pratiklerinin özellikle uluslararası prestijin arttırılması ve buna benzer pragmatik amaçlar doğrultusunda kendini birçok kez tekrar eden bir yapıya sahip olduğunda, ulusal ve uluslararası medyanın dikkatini çekmekte ve birtakım eleştirilerin hedefi olabilmektedir. Bu noktada Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde uluslararası prestij elde etme amacıyla devşirme sporcu uygulamalarını arttırarak milli takımların yabancı kökenli sporcular ile temsil edilmesi ve bu sayede başarı elde etme arzusu, sahip olduğu spor politikası ile hükümet programı arasında kısmen bir ayrılmaya ve sapmaya neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye de, özellikle 2016 yılında Amsterdam'da düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda devşirme sporcularla 9 madalya elde etmiş ve devşirme sporcu pratiğini en çok takip eden ülkelerden biri olmuştur. 2010 yılından itibaren Türkiye milli takımlarını çeşitli branşlarda temsil etmeye başlayan ve hiç olmadığı kadar ülke gündeminin önemli tartışma konularından biri haline gelen yabancı kökenli sporcular, 2010'lu yıllarda görünürlüğünü giderek arttırmış ve elde edilen başarılar ulusal ve uluslararası medyada eleştirilerin hedefi haline gelmiştir.³

Bu tez, literatür taraması yöntemine dayalı nitel bir çalışmadır. Bu bağlamda, çalışmanın ilk iki bölümde yapılan literatür taramasında elde edilen veriler ile çalışmanın üçüncü bölümünde gerçekleştirilen devşirme sporculara yönelik elektronik medyada yer alan haberlere ilişkin tarama ve elde edilen bulgular, birbirlerine referansla analiz edilmekte ve paylaşılmaktadır.

³ "Bloom: Komedi", Socratesdergi.com, <<https://www.socratesdergi.com/bloom-komedi/>>23.03.2017

Bu doğrultuda ilk bölümde, küresel spor ekonomisinin tarihsel olarak gelişimi, ardından küresel spor ekonomisinin gelişimine yön veren televizyon yayın hakları ve gelirleri, sponsorluk anlaşmaları, uluslararası büyük ölçekli spor organizasyonları ve mevcut organizasyonlarla ilişkili elde edilen turizm gelirleri, son kısımda ise küresel spor ekonomisinin politik içerimi ve merkezi hükümetlerin spordaki rolü incelenecektir.

İkinci bölümde, küresel spor ekonomisinin gelişimi sonucu yeni bir göç türü olarak ortaya çıkan uluslararası sporcu emek göçünün kavramsal çerçevesi çizilecek, ardından uluslararası sporcu emek göçünün kısa tarihi ve uluslararası sporcu emek göçüne yön veren sporcuların göç etmedeki temel motivasyonlarını belirleyen sporcu emek göçü tipolojileri ayrıntılı olarak incelenecek, son kısımda ise sporcu emek göçünü sos-politik tartışma konuları olan küreselleşme, ulusötesicilik, küyerelleşme, kültürel etkileşim/uyum ve ulussuzlaşma gibi çıktıklarına yer verilecektir.

Tezin son bölümünde ise, küresel spor ekonomisinin ve uluslararası sporcu emek göçünün birbiriyle olan ilişkisinin bir sonucu olarak dünyada yaygın bir pratik haline gelen devşirme sporcu politikası Türkiye özelinde değerlendirilecektir. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye'nin devşirme sporcu politikası süreci ve çeşitli spor dallarında Türkiye vatandaşlığına geçmiş yabancı kökenli sporcular incelenecek, ardından yabancı kökenli sporcuların Türkiye'ye gelmedeki temel motivasyonları ve sosyal, ekonomik ve politik fırsatlar değerlendirilecek, ardından devşirme sporcu tartışmasının hukuki boyutunu meydana getiren vatandaşlığa alım uygulamaları Türkiye'nin 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu etrafında tartışılacak, sonraki kısımda ülkelerin devşirme sporculara neden ihtiyaç duyduğu, Türkiye'nin devşirme sporcu pratiğini özellikle 2010 yılından sonra neden bu kadar çok takip etme eğilimi gösterdiği ve devşirme sporcuların özellikle son 10 yılda artış göstermesiyle ilişkili olarak, AKP'nin sahip olduğu spor politikası ile devşirme sporcular arasındaki, mevcut spor politikasından sapmaya eğilimli karşılıklı ilişki tartışılacak ve son kısımda 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda 9 devşirme sporcu ile kazanılan madalyaların ardından uluslararası medyada çıkan Türkiye'nin devşirme sporcu politikasına yönelik eleştiriler ele alınacaktır.

Türkiye'de, devşirme sporcuları konu alan çalışmalara ilişkin bir literatür taraması yapıldığında, Soyarık'ın (2014) "Futbolcu Göçü ve Vatandaşlık: Bizden Biri mi, Soyuna

İhanet Eden mi?" başlıklı çalışması, bu alana yönelik hem ilk çalışma olması hem de içerik ve bağlam yönünden sonraki çalışmalar için farklı bir perspektif sunması açısından Türkiye'deki en önemli çalışmalardan biridir. Soyarik (2014) çalışmasında, Türk kökenli olmasına karşın Almanya futbol milli takımında oynamayı seçen Mesut Özil ile sonradan Türkiye vatandaşlığına geçen ve Türkiye futbol milli takımında yer alan Brezilya kökenli Mehmet Aurelio üzerinden uluslararası sporcu emek göçü ve vatandaşlık ilişkisini, hukuka, vatandaşlığa ve milliyetçiliğe içkin dinamikler etrafında ele almaktadır. Soyarik'ın (2014) çalışması bu bağlamda, devşirme sporcular konusunu daha çok vatandaşlık ve milliyetçilik tartışması üzerinden yürütürken, konunun küresel spor ekonomisi tartışması üzerinden yürütülmesi için de bir perspektif sunmaktadır.

Soyarik'ın (2014) çalışması dışında, Türkiye'deki devşirme sporcular tartışmasını vatandaşlık/milliyetçilik ve/veya küresel spor ekonomisi/uluslararası sporcu emek göçü kapsamında ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu tez, Soyarik'ın (2014) çalışmasının sunduğu farklı perspektiflerden yola çıkarak Türkiye'deki devşirme sporcu tartışmasını ekonomiye ve göçe ilişkin dinamikler üzerinden ele almaktadır. Nitekim devşirme sporcu tartışması, vatandaşlık ve milliyetçilik konuları ile olduğu kadar ekonomi-politik ile arasında geniş bir bağ kurması açısından da önemlidir. Özellikle son yıllarda küresel spor ekonomisine ilişkin mevcut gelirlerdeki artışlar ve bu duruma paralel olarak artış gösteren uluslararası sporcu emek göçü ve bu ilişkiselliğin bir sonucu olarak yabancı kökenli sporcuların Türkiye'ye kısa veya uzun süreli göç hareketleri gerçekleştirmesi ve devşirme sporcu pratiklerinin hız kazanması, devşirme sporcu tartışmasının ekonomik ekseninde analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu tezin amacı, küresel spor ekonomisi ile uluslararası sporcu emek göçü arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak devşirme sporcular tartışmasını Türkiye örneği üzerinden ele almaktır. Tezin ilk bölümünde tartışılan küresel spor ekonomisi ve temel dinamikleri, devşirme sporcu tartışmasının ekonomik boyutunun anlaşılmasında çok önemli bir role sahiptir. Tezin ikinci bölümünde tartışılan uluslararası sporcu emek göçü de, devşirme sporcu tartışmasının ekonomik boyutu ile olan temasının tamamen kesilmeden, çok yönlü olan bu tartışmanın sosyo-politik boyutunu ön plana çıkartmaktadır. Tezin son bölümü ise, son yıllarda devşirme sporcu pratiğinin en çok takip edildiği ülkelerden biri olan Türkiye'nin bu politikasına yön veren temel dinamikleri anlamaya ilişkindir.

Küresel spor ekonomisi, uluslararası sporcu emek göçü ve uluslararası sporcu emek göçü arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak devşirme sporcu tartışmasını konu alan bu tez, dünya literatüründe örnekleri bulunan (Chiba ve diğerleri, 2001; Magee ve Sugden, 2002; Giulianotti ve Robertson, 2004;2006; Poli, 2007) çalışmalara Türkiye'nin de entegre olmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu tez, Türkiye'deki spor ve göç çalışmalarına ilişkin devşirme sporcular konusundaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

1. BÖLÜM: KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ

Günümüz modern dünyasının tartışmasız en popüler ve karmaşık süreçlerinden birini teşkil eden ve üzerinde sayısız çalışma bulunan küreselleşme olgusu, birçok otorite tarafından kabul gören, uluslararası/ulusötesi birtakım kuruluşların oluşturduğu ekonomik yoğunluk ve baskı, uluslararası sermaye akışı, ulusal ve uluslararası pazar üzerindeki devlet denetiminin kısıtlandığı ya da tamamen ortadan kaldırıldığı ve ticari faaliyetlerin/ilişkilerin arttığı neo-liberal ekonomiler ve sağ muhafazakâr hükümetler etrafında tanımlanmıştır. Söz konusu küreselleşme olgusuna ek olarak, iletişim teknolojilerindeki gelişim ve dönüşüm, bireyler, çeşitli organizasyonlar/kuruluşlar ve hükümetler arasındaki mübadele potansiyelini ve yeteneğini arttırmıştır. Tüm bu süreçlerin sonucu olarak küreselleşme olgusu, politik, ekonomik ve kültürel olarak birbirinden ayrılmayan farklı karakterler kazanarak, politik ve uluslararası yönetim, ekonomi, işletme, medya ve teknoloji, sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik gelişmişlik, mekân ve kültür ve ‘spor’ gibi çeşitli alanlarda temsil edilmeye başlanmıştır.

Thibault’a (2009: 2) göre küreselleşme olgusunun en önemli bileşenlerinden birini oluşturan spor, küresel olanın politik, ekonomik ve kültürel bağlamından ve üzerindeki mevcut tartışmadan ayrı düşünülmemelidir. Günümüze kadar olan süreçte üzerinde çok fazla önemli çalışma bulunan küresel spor (Stokvis, 2000; Houlihan ve White, 2002; Sloane, 2004; Andreff ve Szymanski, 2006; Houlihan ve Green, 2011; Tomlinson vd, 2011; Gratton ve diğerleri, 2012; Fort, 2012; Desbordes ve Richelieu, 2012; Horne ve diğerleri, 2013), çağdaş yaşamın en temel bileşenlerinden biri haline gelmekle birlikte birbirinden farklı birçok alana yayılmış ve çoğu zaman o alanlardan etkilenmekle birlikte onlara yön veren bir araç haline gelmiştir. Benzer biçimde Maguire (2011: 1013) da sporun, daha geniş insan kitlelerinin iletişim kurmasına olanak sağlayan, ulusal küçük ölçekli ekonomilerin gelişimine (ulusal ve uluslararası yayın gelirleri, sponsorluklar, lisanslı ürün satışları, turizm gelirleri, spor organizasyonları için ev sahipliği yapabilme kapasitesini artırma kabiliyeti vb.) ve ülke imajını düzeltmeye/değiştirmeye katkıda bulunan, uluslararası prestiji ve görünürlüğü arttırmada ve üstünlüğü yeniden üretmede kullanılan, kısa veya uzun vadede her türden gelişmeye/gelişime yön veren ve sosyolojik vasfından çok ekonomik ve politik karakterinin ön plana çıktığı bir araç haline geldiğini

vurgulamaktadır. Bu sayede spor, toplumsal yaşamın ve yönetiminin zorunlu bir parçası olmuştur.

Smart'a (2007: 113-114) göre 21. yüzyılda spor, küreselleşme sürecine eklenmesi ve neo-liberal serbest pazar uygulamalarının hedefi haline gelmesiyle birlikte, ekonomik anlamda oldukça popüler ve küresel olarak birbirine bağlanmış kültürel bir forma sahip olmuş ve dünyadaki en önemli toplumsal kurumlardan biri haline gelmiştir. Smart (2007: 114) aynı zamanda toplumsal bir kurum olarak sporun, kurumsal, ekonomik ve politik dünya ile olan yakın ilişkileri ve bağlantıları sayesinde dönüştüğünü ve 'iktisadi değerlerin ve mantığın' spora entegre edildiğini, sporun bu anlamda bir iktisadi faaliyet haline, spor organizasyonlarının, kuruluşlarının ve üyelerinin birer ticari eşya haline geldiğini belirtmektedir. Böylece spor, ona dâhil olan tüm dinamiklerin potansiyel birer değer haline geldiği sermaye birikiminin rekabetçi süreci içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Benzer bir ifadeyle spor, kapitalist tüketim şeklinin küresel yayılımı ile ilişkili olan ekonomik ve kültürel transformasyon süreci, bugünkü anlamda modern sporun gelişimini doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda küresel spor, ekonomik faaliyetin en önemli kollarından birini meydana getirmiş, toplumsal yaşamın ve işleyişin bir parçası haline gelmiş⁴ ve bunun ötesinde her dönemde merkezi hükümetlerin ulusal ve uluslararası seviyelerde vazgeçilmez bir iktidar aracı olmuştur. Böylece küresel spor, ulusal ve uluslararası ölçekte çok büyük bir pazar haline gelmiş ve tüm sportif kuruluşların ve faaliyetlerin söz konusu küresel pazardan pay almak istediği bir yapıya bürünmüştür. Bu amaçla, spora ilişkin yatırımlar artarak hem küresel pazarın mevcut yapısı yeniden üretilmiş ve devamlılığı sağlanmış hem de gün geçtikçe bu küresel pazardan pay alma eğilimi ve potansiyeli gösteren spora ilişkin odaklar artış göstermiştir.

Tezin bu bölümü, sporun ekonomik ve politik yönlerini ortaya koyan iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, küresel spor ekonomisinin kısa tarihinin gelişimi ve sporun ekonomi ile olan ilişkisinin nasıl ortaya çıktığı, ardından küresel spor ekonomisinin temel dinamikleri olan spor pazarlaması, televizyon yayınları, spor sponsorluğu, spor ve turizm

⁴ Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde spor, gelişmiş ülkelerdeki sporun sosyal kapitale olan katkısının önüne geçerek, çoğu zaman daha çok ekonomik ve politik amaçlara hizmet eden bir kurum haline gelmiştir.

gelirleri, uluslararası spor organizasyonları incelenecek, diğer kısımda ise sporun siyaset ile ilişkisi, spor politikası, hükümetlerin spordaki rolü ve spor yönetimi ele alınacaktır.

1.1. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİNİN KISA TARİHİ

Booth'a (2010: 12-13) göre, sosyal teori disiplini ve onun insan yaşamı üzerindeki vurgusu çizgisinde kendilerini konumlandıran birçok spor tarihçisi, 1970'lerde ve 1980'lerde sporu sosyal bütünlüğün ayrılmaz bir unsuru olarak kavramsallaştırmışlardır. Bu durum sıklıkla sporu geniş sosyal, ekonomik ve politik bir anlayış üzerine inşa ederek yapısal-işlevselci teorileri bir araya toplamış ve spor tarihçilerinin spor ve toplum arasındaki ilişkiyi destekleyen bir kavramsallaştırma ortaya koymasını sağlamıştır. Bu bağlamda, söz konusu teoriler sporun, özellikle ekonomik dinamikler karşısında güç ilişkilerinin değişen doğasını ortaya koymuştur.

Elias ve Dunning'den (1986) aktaran Gratton ve diğerlerine (2012: 2) göre, küresel spor ekonomisinin ortaya çıkışı, Britanya'daki iki ana dönemi kapsamaktadır. İlk dönemi kapsayan 17 ve 18. yüzyıllarda, kriket, avlanma, at yarışı ve boks sporlarının açık bir şekilde modern bir forma evrildiği gözlemlenmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan diğer ana dönem ise, futbol, ragbi, tennis ve atletizmin modern bir forma evrilmesine sahne olmuştur. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk dönemleri boyunca ortaya çıkmaya başlayan, ilk etapta uluslararası, daha sonra ise küresel bir karaktere sahip olan spor organizasyonları ve modern Olimpiyat Oyunları, sporun yavaş yavaş ekonomik olarak bir önem kazanmasına yol açmıştır. Bu dönemden itibaren Britanya'ya özgü sporların mevcut yapılarıyla birlikte kıta Avrupası'na yayılmıştır. 1960 -1970 yıllarında, popülerliği ve önemi artan uluslararası spor organizasyonları, seçkin spor dallarında başarı yakalamak ve sporcu yetiştirmek için ulusal spor politikalarına ve stratejilerine olan ihtiyacı zorunlu kılmıştır. Bu yıllarda sporun daha çok sosyal yönüne odaklanan hükümetler, 'herkes için spor' (*sport for all*) gibi atılımlarla sporun daha çok sağlıklı yaşam ve toplumsal etkileşim gibi yönlerini kapsayan sosyal kapitalin faydalarından yararlanmayı amaçlamışlardır. 1980'lerden itibaren ise spor, ticari faaliyetlerin spora karşı artan ilgisiyle beraber bir pazar haline gelmiş ve bu dönemden itibaren spor, küresel

bir anlam ve yapı kazanmıştır. Radyo ve televizyon yayınlarının spora olan ilgisinin artışı ile birlikte sporun ticarileşme/metalaşma yoğunluğu ve spor pazarının hem ulusal hem de uluslararası anlamda sahip olduğu ölçek genişlemeye başlamıştır. Nitekim Gratton ve diğerlerine (2012: 7) göre radyo ve televizyon yayınları, küresel spor pazarının ve genel anlamda küresel spor ekonomisinin büyümesindeki en önemli katkıyı sağlamıştır. Benzer bir ifadeyle televizyon ve radyo teknolojilerindeki gelişme ve bunun küresel yayılımı, sporun üretim, tüketim ve dolayısıyla ekonomik doğasını değiştirmiştir.

Her ne kadar Andreff (2008: 13), spor ve ekonomi arasındaki ilişkinin ilk Antik Olimpiyat Oyunları dönemlerinde ortaya çıktığını belirtse de, modern anlamda spor ve ekonomi ilişkisi 20. yüzyılda başlayan televizyon ve radyo yayınları sayesinde önem kazanmıştır. Holt vd., (2011: 4-14), sporun küresel kültürün ve ekonominin önemli bir parçası haline gelmesinin iki ayrı safhada gerçekleştiğini belirtmektedir. 20. yüzyılın üçüncü çeyreğini, yani savaş sonrası dönemi kapsayan ilk safha, televizyonun sadece kapitalist demokrasilerin değil aynı zamanda komünist bloğun da bir parçası haline gelmesini, dolayısıyla televizyon ve radyoya sporun giderek daha fazla yansımaları içermektedir.

Büyük bir kısmı kapitalist devletlerde olmak üzere devlet kontrolündeki karasal televizyon yayını, 1980'lerin son dönemlerine kadar önemli bir gelişim göstermiştir. 1990'lara gelindiğinde ise keskin bir kırılma ile ilkinden daha farklı bir safhanın başladığı gözlemlenmiştir. İkinci safha olarak adlandırılan bu zaman dilimi, Sovyet blokunun yıkılışını ve Avrupa'da yeni demokratik rejimlerin ortaya çıkışını kapsamaktadır. Söz konusu ideolojik ve politik değişim, uydu yayınlarında dikkate değer bir teknolojik yeniliği beraberinde getirmiştir. Ulusötesi ve küresel spor pazarı özellikle futbol alanında ortaya çıkmış ve yüksek-performans sporlarına erişimi sağlayarak ekonomik gelir akışını başlatmıştır. Bu sayede spor, tüm dünyada birçok kişi tarafından takip edilmeye ve mevcut spor ilginin artışından dolayı ekonomik olarak büyümeye başlamıştır. Batı ve merkez Avrupa'daki demokratik devletler ve faşist İtalya ve Almanya başta olmak üzere atletizm, yüzme veya topla oynanan oyunlar (özellikle futbol), tüm dünyaya yayılmıştır. Böylece, neo-liberal politik-ekonomik gündem, küresel spor pazarı modelini genişleterek spor ile kapitalizm ruhunu birleştirmiş ve sporu nesneleştirmiştir.

Horne ve diğerlerine (2013: 177-184) göre, günümüzde yüksek performanslı sporcuların ödüllendirildiği bir multi-milyon endüstri olarak tanımlanan spor, 1960'lara kadar sistematik, düzenlenmiş ve kurumsallaştırıcı ekonomik ilişkiler kapsamında değerlendirilmemiştir. 1962-1980 arası dönemde ise, ulaşım standartlarındaki gelişme, televizyon yayın alanındaki genişleme ve reklam sponsporluğu, sporun ekonomik dönüşümüne neden olmuştur. 1980-1990 arası dönem ise, ulusal ölçekte yayılımı hızlanan spor, uluslararası televizyon pazarının seçkin sporcular için maddi dayanak oluşturduğu ve spor şirketlerinin ve benzeri kuruluşların güçlendiği ve geleneksel spor otoritesinin/anlayışının ortadan kalktığı bir sürece sahne olmuştur. 1970'lerden itibaren spor sektörü, profesyonel-uluslararası hukukçuların, tüzel muhasebecilerin, finansal ve yönetim danışmanlarının varlığını zorunlu kılmıştır. Benzer bir ifadeyle bu gelişmeler, geleneksel amatör paternalizmi zayıflatmış ve yatırımcılığın gelişmesine teşvik etmiştir (Horne ve diğerleri, 2013: 197). 1990'lara gelindiğinde ise, medyanın hemen hemen tüm içeriğinin dijitalleşmesi ile birlikte, internet söz konusu içeriğin dağıtımındaki en önemli araç haline gelmiştir. Medyanın spor organizasyonlarına olan ilgisinin derinliği, kitlesel spor izleyicisi meydana getirmiş, televizyon yayın hakları, sponsporluk, kurumsal eğlence ve pazarlama ile ilişkili fırsatları arttırmıştır.

Benzer bir şekilde Sloane'a (1997: 2) göre de 1990'lar, profesyonel sporun ve spor ekonomisinin kurumsallaştığı, sporun yönetim anlamında profesyonelleştiği, spora ilişkin yatırımların (özellikle stadyum) ve kulüp sayısının arttığı, televizyon gelirlerinin önemli bir ivme kazandığı bir dönem olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde belirtmelidir ki, spor ekonomisine küresel karakterini kazandıran temel etken, medyada gözlemlenen dönüşüm, ulusötesi kuruluşların gelişimi ve uluslararası spor sistemine ait kuruluşların oluşturduğu birlikteliktir.

Andreff'e (2008: 13-14) göre, sporun küreselleşme süreci üç ana gelişme etrafında tanımlanmaktadır. Bunlardan birincisi, tatil sürelerinin uzatılması ile ilişkilidir. Şöyle ki, tatil sürelerinin uzatılması, sporun, spor basını, spor programları, boş zaman aktiviteleri gibi farklı formlarda tüketilmesine yol açmıştır. İkinci gelişme ise, diğer yazarların düşünceleri ile benzerlik gösteren televizyon yayınları ile ilişkilidir. Televizyon sayesinde spor yayınları daha önce hiç olmadığı kadar fazla sayıda insana ulaşmıştır. Üçüncü gelişme ise, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı ile ilişkilidir. Tüm bu

gelişmelerin sonucunda spor, küresel bir fenomen haline gelmiş ve ekonomik gelirlerin önemli bir payını oluşturmuştur. Örneğin Fransa’da, brüt yurtiçi spor harcamaları olarak tanımlanan makroekonomik toplama ve hanelere göre spor ürünleri ve hizmetlerine ait harcamalara ilişkin incelemeler gerçekleştirilmiştir (Andreff, 2008: 14).

Bkz. sayfa 12-13’de belirtildiği gibi Andreff (2008) ile, sporun küresel bir fenomen olarak yeniden tanımlanmasına ilişkin benzer ifadeler taşıyan, fakat ondan görece farklılaşan Bourdieu’nun (1998: 18) fikirlerine göre, sporun tüm dünyada artan popülerliği ve medya ile olan görece yeni ilişkisinin birtakım sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlardan ilki, uluslararası spor organizasyonları sayısındaki artıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa başta olmak üzere, birçok kıtasal, bölgesel ve yerel ligler oluşturulmuş ve sporun kapsama alanı ve elde edilen gelir artmıştır. İkincisi, büyüyen uluslararası organizasyonların sayısına bağlı olarak artış gösteren televizyon yayınlarına ilişkindir. Böylece daha fazla organizasyon televizyondan yayınlanmaya başlamıştır. Üçüncü sonuç, gezgin (*globe-trotting*) sporcuların ve seyircilerin ortaya çıkışına ilişkindir. Daha fazla şans bulmak ve kazanç elde etmek isteyen sporcular ile spor turizmüne dahil olan seyirciler, farklı ülkelere kısa veya uzun süreli göç gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Son olarak günümüzde spor, küresel karakterinin her geçen gün yeniden üretildiği, medya ve ulusötesi şirketler ve kulüpler tarafından yönetildiği, artık sosyolojik terimlerden çok ekonomik terimlerle ifade edilmeye başlandığı bir hal almaktadır. Bu bağlamda Smart’a (2007: 114) göre, çağ ilerledikçe, ticari dünya sporun kültürel/sosyal kapital değerinden faydalanarak küresel profilini giderek arttırmış ve spor ürünleri için var olan mevcut küresel pazarı genişletmiştir. Profesyonel spor, medya ve kurumsal sponsorluk birbirinden ayrılmayan, her biri kendi başına önemli kazanç elde etme potansiyeli taşıyan altın bir üçgen meydana getirmiştir. Smart’a (2007) göre, spora ilişkin yatırımların ve mevcut paranın büyüklüğü, hem spor organizasyonlarının/kuruluşlarının hem de bireylerin davranışlarını etkilemiştir.

1.2. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ

Ekonomik rasyonelliğin spora dahil oluşu ve sporun artan ekonomik önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu ifadenin 90'lı yıllar için oldukça uygun olduğu söylenebilir. Bu sebeple, profesyonel spor dallarında kazanılan başarıların ekonomik koşulları ile spor dâhilindeki ticari faaliyetleri konu alan çalışmaların spor bilimleri çalışmalarına dahil edilmesi şaşırtıcı değildir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, spor organizasyonlarının ve kuruluşlarının farklılaşması ve gelişmesi ile birlikte spor ekonomisinin ve yönetiminin karmaşıklığı da artmıştır. Dolayısı ile günümüzde spor, daha çok başarılı bir örgütsel gelişimin ekonomik koşulları ile ölçülmeye başlanmıştır.

Trenberth'e (2012: 4-6) göre küresel spor ekonomisi, rekabete özgü ilkeler tarafından yönlendirilen bir endüstri haline gelmiştir. Sporun dünya çapındaki çekiciliği ve iletişim teknolojilerindeki gelişim, küresel ekonomik pazarın ticari olarak kullanılmasına için temel dinamikleri yaratmış ve söz konusu pazarın gelişimine her dönem katkıda bulunmuştur. Sporun ticarileşme potansiyelinin ortaya çıkışı, sporun ve medyanın paralel ilişkisinin simbiyotik bir işlevi olarak tanımlanmıştır. 21. yüzyıla doğru ilerlerken sporun ticari genişliği, büyük organizasyonların, mali açıdan varlıklı mevcut spor kulüplerin zenginliğini daha da arttırmış, spor yıldızlarının sayısı artmış ve küçük ölçekli kulüpler de sonuç olarak kendilerini bu sisteme adapte etme zorunluğu hissederek bütçeleri için küresel spor ekonomisinin gerekliliklerini uygulamaya başlamıştır.

Desbordes ve Richelieu (2012: 1), geçtiğimiz yüzyılda genişlemeye başlayan küresel spor ekonomisinin spor pazarlamasına ilişkin ilgiyi arttırdığını ve söz konusu ilginin aynı zamanda işletmecilik, ticaret, yönetim gibi alanlara ait pratikler tarafından yönlendirildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda genel anlamda işletmecilik alanına giren firmalar (çoğunlukla sponşörlük ve lisanslı ürün imalatçıları) sporun kar elde etmeye, mevcut rekabetçi pozisyonu geliştirmeye, marka tanıtımını yapmaya ve imaj değiştirmeye ilişkin potansiyelini keşfederek sporu bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Benzer bir ifadeyle Andreff de, (2012: 83) geçtiğimiz yüzyılda ekonomik küreselleşmenin tüm spor pazarına yayıldığını, ulusal, takım ya da bireysel anlamda herhangi bir fark gözetmeksizin büyük spor organizasyonlarının (*mega sport events*) küresel bir karakter kazandığını ve televizyon yayınları ile birlikte küreselleşme sürecinin

zirve yaptığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda bir tarafta spor ekonomisinin ticari kısmı ve basındaki yansımaları arasındaki ilişki, diğer tarafta ise pazarlama, iletişim ve spor yönetimi arasındaki ilişki önemli bir hal almaktadır.

Andreff'e (2012: 85) göre küresel spor ekonomisinin ilk boyutu, büyük uluslararası spor organizasyonlarıdır ve günümüz küreselleşme pratikleri göz önüne alındığında çok az ülke veya ticari faaliyet gösteren kuruluş bundan etkilenmeden varlığını sürdürebilmektedir. Lokal olanın küresel olana dönüşümünü içeren bir süreç olarak tanımlandığında, küreselleşmenin, spor aktörlerinin (organizasyonlar, spor kuruluşları) uluslararasılaşmasındaki en önemli katalizör olduğu birçok otorite tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda Modern Olimpiyat Oyunları, Dünya Kupası, Ulusal Basketbol Birliği (NBA), gibi organizasyonlar, önceki senelere kıyasla daha fazla sporcunun ve ülkenin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve giderek uluslararasılaştırılmıştır. Bourg ve Gouguet'ten aktaran Andreff, 1912'de 20 olan uluslararası spor organizasyonu sayısının 1977'de 315'e, 1987'de 660'a, 2005'te ise 1000'e çıktığını belirtmektedir. Bu, günde ortalama 3 spor organizasyonunun gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Aynı şekilde söz konusu uluslararası spor organizasyonları daha fazla televizyon tarafından yayınlanmaya başlanmıştır. Örneğin bugün Dünya Kupası ve Olimpiyat Oyunları, Formula 1 Grand Prix, Dünya ve Avrupa Atletizm Şampiyonaları, Grand Slam tenis turnuvaları, Fransa Bisiklet Turu hemen hemen tüm dünyada canlı olarak yayınlanmaktadır. İlk aşamada yerel bir karaktere sahip olarak ortaya çıkan organizasyonlar ve kulüpler, radyo, televizyon ve internet ile küresel bir karaktere evrilmektedir. 2010 yılında 100 milyar dolar olarak kayıtlara geçen spor endüstrisindeki toplam yatırım, 2011 yılında 126 milyar dolarlık toplam yatırımla gelişmeye devam etmiştir. Ayrıca, Gratton ve Kokolakis (2012: 22), spor sektörünün İngiltere'nin gayri safi yurtiçi hasılasının % 2'sini, toplam tüketim harcamalarının ise % 2.5'ini oluşturduğu bilinmektedir. Spor, eğlence ve iletişim endüstrilerinin gittikçe artan birlikteliği sonucu 'spor-eğlence' (sportainment) olarak kavramsallaştırılabilecek yeni bir forma dönüşmektedir.

Walsh ve Giulianotti'ye (2001: 53) göre 1990'dan beri sürekli olarak büyüme gösteren sporun metalaşma potansiyeli ve küresel spor ekonomisi, 2000'li yıllarda şaşırtıcı seviyelere ulaşmıştır. Bu durumun, 18. ve 19. yüzyıllarda halka özgü futbolun (folk

football) ‘spor’ olarak kodlanmaya başlanması ile tahmin edilebilir bir süreç haline gelmesine rağmen, 2000’li yıllar, niteliksel olarak pazar merkezli anlayışın spora dâhil oluşunun en önemli seviyelere ulaştığı dönem olmuştur. Söz konusu hiper-metalaşma süreci, aynı zamanda geniş bir profesyonelleşme anlayışını, küresel sporcu göçünü, spor kulüplerinin kurumsallaşmasını, alışverişin yaygınlaşmasını ve son olarak sporun genel rekabetçi yapısının ve karakterinin/değerlerinin (*ethos*) yeniden tanımlanmasını içermektedir. Bu bağlamda spor, her ne kadar birleştirici yönünün yok olması ve tamamen yıkıcı bir rekabete dönüşmesi yönündeki bir tartışmayı da içerse de, paranın takip edilmesi ya da kar elde etme gibi pratiklerle yönlendirilmeye başlanmıştır.

Longley’e (2012: 67) göre, spor organizasyonlarında ve kuruluşlarında var olan mevcut finans dinamikleri herhangi bir organizasyon ya da kuruluştaki finans fonksiyonundan farklı değildir. İçerik farklı olsa da, temel mantık ve ilkeler aynıdır. Spor sektöründe yer alan organizasyonlar ve kuruluşların temel görevi izleyiciye keyifli anlar yaşatırken ekonomik olarak bundan faydalanmak ve kaynakları arttırmaktır. Söz konusu görev, organizasyonun pazarlanabilmesindeki başarıyla doğru orantılıdır. Başka bir ifadeyle, organizasyonun temel gelir kaynağı, hizmetin hangi araçlarla sağlandığına ilişkindir. Esas itibariyle tüm spor organizasyonları ve kuruluşları, diğer tüm ticari kuruluşlar gibi yatırımların karşılığında belli bir kar elde etme amacındadırlar. Finansal terimler çerçevesinde ifade edildiğinde tüm spor organizasyonları ve kuruluşları, ekonomik atılımlar yaparak ulusal veya uluslararası ölçekte kendi statülerini muhafaza etmek amacı taşımaktadırlar. Bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Portekiz, İspanya gibi endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerle, diğer tarafta Brezilya, Çin, Hindistan, Malezya, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye gibi üst-orta sınıfın gelişim gösterdiği ülkeler, ekonomik gelişimlerini finanse etmek ve marka değerini arttırmak amacıyla söz konusu kuruluşların ve organizasyonların gelişiminde öncü olmak amacıyla birbirleriyle rekabet halindedirler.

Küresel spor ekonomisinin en önemli dinamiklerinden birini spor ekipmanlarının ve sporla ilişkili ürünlerin tüketimi oluştursa da, mevcut akademik ilgi, sporun televizyon yayın hakları, sponsorluk, turizm ve büyük spor organizasyonları ile olan karşılıklı ilişkisini ortaya koymaktadır. Nitekim Gratton ve diğerlerine (2012: 16) göre, modern küresel spor ekonomisini ve küresel spor pazarını tam olarak kavrayabilmek için, küresel

spor kuruluşlarının ve spor organizasyonlarının yapısını, küresel spor sponsorluğunu ve spor yayınlarının ekonomik kapsamını açık bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Tezin bu kısmında ilk olarak küresel spor ekonomisinin televizyon yayın gelirleri ile olan ilişkisi, ardından 2000’lerde önemli bir gelişim gösteren spor sponsorluğu kavramı, ardından ise spor ve turizm ilişkisini uluslararası büyük spor organizasyonlarının önemi kapsamında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Televizyon Yayın Hakları ve Gelirleri ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi

Küresel spor ekonomisinin büyümesine paralel olarak, gün geçtikçe daha fazla ülkenin spor pazarı uluslararası veya küresel bir karakter kazanmaya başlamaktadır. Söz konusu gelişim ve büyüme, mevcut küresel spor pazarına ilişkin dinamiklerin akışının hızlanmasına önemli bir ivme kazandırmakla birlikte birtakım haklar ve kazançlar konusunda spor organizasyonları ve spor kuruluşları arasındaki rekabeti de arttırmaktadır. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarının televizyon yayın hakları konusundaki çekişme günümüzde hiç olmadığı kadar daha yüksek miktarda harcamaların ve bunun yanı sıra sporla ilişkili daha fazla şirketin spor organizasyonlarını hedef haline getirerek ekonomik kazanç sağlama güdüsünün küresel spor ekonomisine dahil olduğu gözlemlenmektedir. Talebe bağlı görüntü hizmeti, birlikteliğe ve paylaşımaya dayalı izleme kültürünün heyecanını ortadan kaldırmasa da, televizyon teknolojilerinin gelişimi insanların çoğu zaman bu eylemi bireysel olarak gerçekleştirmelerine fırsat vermiş ve spor kültürünün de dönüşümüne neden olmuştur. Günümüzde dünya nüfusunun 2/3’sinin (3.5 milyar kişinin üzerinde) yaz olimpiyatlarını her sene takip ettiği, Dünya Kupası’nı ise bugüne kadar toplamda 40 milyar kişinin izlediği bilinmektedir. (Gratton ve Kokolakis, 2012: 27).

Whannel’e (2009: 205-214) göre izleyici sporu Antik Yunan’dan beri varlığını sürdürse de, modern anlamda profesyonel sporun ortaya çıkışı 20. yüzyılda gelişim gösteren kitlesel medya, marka odaklı reklamcılık ve zincir spor marketlerinin gelişimiyle gerçekleşmiştir. 1960’lardan itibaren, sporun televizyon kanallarının, sponsorluk ve reklamcılık şirketlerinin hedefi haline gelmesiyle birlikte spor gelirleri açısından yeni bir

form oluşturulmuştur. Benzer bir ifadeyle, spora yeni bir kültürel görünürlük kazandırılmıştır. Bu bağlamda, özellikle televizyon göz önüne alındığında, sporun yerel ile olan birlikteliği yok olmuştur. Televizyon, sporu küresel ticari dinamiklerin bir parçası haline getirerek, yeni bir izleyici kitlesi ve gelir kaynağı oluşturmuştur. Söz konusu yeni bir izleyici kitlesinin oluşumuna paralel olarak, televizyon yayın ücretleri ve kanallar arasındaki rekabet de artış göstermiştir.

Boyle'a (2014: 747) göre uluslararasılaşma ve teknolojik yenilikler, sporun politik ve ekonomik yapısını değiştirmekle birlikte onun televizyon ile olan ilişkisini de dönüştürmüştür. Uluslararası spor organizasyonlarının ve televizyon kanallarının artışı ile birlikte hem söz konusu spor organizasyonları televizyona hem de televizyon kanalları yayın gelirlerini arttırmak amacıyla spor organizasyonlarına ihtiyaç duymuştur. Böylelikle, hem bir endüstri hem de platform olarak televizyon, sporun ticari yönünün en önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir.

Gratton ve diğerlerine (2012: 70-71) göre geçtiğimiz yüzyılda, spor endüstrisinde meydana gelen en önemli gelişmelerden biri, spor yayınları için artan talep ve yayın hakları konusunda olmuştur. Bu gelişme, medya şirketleri için daha önce benzeri görülmeyen bir rekabet anlayışının sektöre dahil oluşu ile birlikte spor programlarının, özellikle canlı spor yayınlarının belli bir kazanç elde etmek amacıyla seyirciye iletilmesinde önemli rol oynamıştır. Spor organizasyonlarının sayıca en yüksek noktaya ulaşmasıyla yayın hakları konusundaki rekabet ve satın alma ücretleri çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. Buna ek olarak, yeni dağıtım metotlarının ve yayın platformlarının (interaktif ve akıllı televizyonlar) ortaya çıkması, televizyon kanallarının kendilerini diğerlerinden ayırt etmesi için farklı içerikler bulmaya zorlamıştır.

Goff ve Ashwell'e (2012: 413) göre, elektronik medya –televizyon, radyo, dijital bilgisayar teknolojisi- spor endüstrisini ve sporun toplumla olan ilişkisini dönüştürmüştür. Bugün, spor izleyicileri nerede veya ne zaman olduğu fark etmeksizin spor organizasyonlarını takip edebilmektedirler. Bu bağlamda televizyon ve radyo kanalları, spor organizasyonlarının yayın haklarını satın alabilmek amacıyla çok yüksek miktarlar ödemektedir. Spor endüstrisi ile televizyon kanalları arasındaki simbiyotik ilişki, spor organizasyonlarının kazanç elde etmek ve tanıtımını arttırmak amacıyla

televizyon kanallarına olan ihtiyacı ile, televizyon kanallarının, spor organizasyonları sayesinde, birçok ticari kuruluşun izleyiciyi etkilemek amacıyla kanala reklam verme ve bu yoldan kazanç sağlama potansiyeline dayanmaktadır. Bu bağlamda, teknolojik ustalık spor organizasyonlarının yayınlanmasını mümkün hale getirirse de, spor yayınlarını gerçeğe dönüştüren asıl gelişme spor yayınlarının ekonomik içeriği olmuştur. Benzer bir ifadeyle, sporun televizyon ve özendirme/teşvik endüstrisinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeniden şekillendirildiği söylenebilir.

Marx ve Engels'ten (1968) aktaran Smart'ın (2007) çalışmasında, “küresel ticareti genişletmek ve pazar ürünlerinden ve hizmetlerinden yararlanmanın, tüm dünyada üretim ve tüketime kozmopolit bir karakter kazandırılmasına bağlı olduğu ifade edilmektedir. Küresel ekonominin ve ticaretin bir parçası olarak spor, özellikle son 50 yılda bu sürecin oluşmasında önemli rol oynamış ve hemen hemen tüm dünyaya yayılmıştır. Bu süreçte ulusal ve uluslararası liglerin sayısı artmış, katılım ve gelir-gider dengesine göre zengin ve fakir veya ikisinin arasında kalan, yani dönemlere inişli-çıkışlı bir grafik çizen kulüpler, performansa dayalı sporcu ücretleri arasındaki uçurum ortaya çıkmış ve söz konusu yeni spor sistemi, kazancı maksimum seviyelere ulaştırmayı amaçlayan takım sahipleri tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Sandy ve diğerlerine (2004: 11) göre, karakteristik takım ve lig yapısına göre, takımların, takım sahiplerinin kazanç maksimizasyonu ve galibiyet maksimizasyonu sağlamak gibi bireysel amaçlarına dayanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda takım sahipleri uzun ve kısa vadeli yatırımlar yapmakta ve bu sayede hem kendi amaçlarını gerçekleştirme hem de genel çerçeveye bakıldığında ulusal ligin kalitesini ve gelirlerini arttırmada önemli rol oynamaktadır. Şöyle ki, takım sahiplerinin yanı sıra, ulusal liglerin de birtakım hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefler, ligin kalitesinin artırılması, ulusal ve uluslararası prestij, başka ülkelerin dikkatini çekebilme potansiyeli ve en önemlisi kar maksimizasyonu sağlamaktır. Söz konusu kar hedefine ulaşmak, lig özelinde değerlendirildiğinde ancak rekabetçi dengenin varlığını koruması ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda, liglerin galibiyet sayısının artırılması ile ilgili bir hedefi bulunmamaktadır. Çünkü her takım galibiyeti, aynı zamanda diğer takımın kaybetmesi anlamına gelmektedir. Ligler için en önemli kriter,

galibiyet seviyelerinin birbirine yakın olması⁵ ve rekabetin en yüksek seviyelere ulaşmasını sağlamaktır.

Televizyon yayın haklarının ve gelirlerinin takım ve liglerle olan ilişkisi, spor organizasyonlarının dağıtımında tekel konumunda bulunan ulusal ve uluslararası federasyonlar olmak üzere iki seviyede gerçekleşmektedir. Ulusal seviyede, federasyonlar yayın haklarını, ligin mevcut kalitesine, toplumsal ilgiye ve kendi ekonomik büyüklüğüne veya amaçlarına dayanan ölçütler doğrultusunda tek bir kuruluşa ait kanala veya kanallara satmaktadır. Ligin kalitesi ve toplumsal ilgi ne kadar fazla olursa, satın alma ücretleri de o kadar fazla olmaktadır. Bununla birlikte, ligde bulunan takımlar da söz konusu yayın hakları gelirlerinden belirli bir pay almaktadırlar. Örneğin, 2013-2016 yılları toplam yayın gelirlerine bakıldığında İngiltere Futbol Ligi'nin 2.23 milyar pound ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Almanya Futbol Ligi, 2.3 milyar euroluk toplam yayın geliri ile ikinci, İspanya Futbol Ligi 1.9 milyar euro ile üçüncü, İtalya Futbol Ligi 1.7 milyar euro ile dördüncü, Fransa Futbol Ligi ise 1.15 milyar euro ile dördüncü sırada yer almaktadır.⁶ İngiltere Futbol Ligi'nin 2016-2019 yılları için elde ettiği uluslararası yayın gelirlerinin ise 3 milyar pounddan fazla olduğu açıklanmıştır. En fazla yayın gelirini Fransa'dan 52.8 milyon pound ile elde ederken, onu 8.6 milyon pound ile Almanya, Belçika&Lüksemburg, İtalya ve Türkiye takip etmektedir.⁷

1996 yılında havuz sistemine geçen Türkiye Futbol Ligi'ne bakıldığında, 2015 yılında tüm kulüpler toplam televizyon yayın gelirlerinden 15 milyon Türk lirasından fazla

⁵ İlk sırada gelen amaç bu olsa da, bu durum çoğu zaman liglerin kendilerinin kontrolünde değildir. Çünkü liglerin ve ulusal spor federasyonlarının kulüp harcamaları üzerinde herhangi bir kontrol ve kısıtlama mekanizması bulunmamaktadır. Bu durum anca, uluslararası spor federasyonlarının kararı ile gerçekleştirilebilir. Eğer bir kulüp, önceki dönemlerde sporcuların transferleri için çok fazla harcama yapmış ve finansal adil-oyun (*financial fair-play*) kriterlerini karşılayamamış ise, uluslararası spor federasyonları, kulüplerin harcamalarına kısıtlama getirebilme veya onları geçici bir süre ile uluslararası spor organizasyonlarına katılmadan men edebilme yetkisine sahiptir.

⁶ “Rekabetin başka hali: Yayın gelirleri”, Hayatimfutbol.com, <<http://hayatimfutbol.com/rekabetin-baska-hali-yayin-gelirleri/>>26.05.2016

⁷ “Premier League set for 3bn pound windfall from global TV rights as rival broadcasters slug it out to screen England-based superstars”, Dailymail.co.uk, <<http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-3264606/Premier-League-set-3bn-windfall-global-TV-rights-rival-broadcasters-slug-screen-England-based-superstars.html>> 08.10.2015

katılım payı almış, 2016 yılında gerçekleştirilen ve önümüzdeki beş seneyi kapsayan naklen yayın hakları ihalesi, 500 milyon dolar ile Dijitürk'e satılmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu, daha önceki yıllarda %12 olan payını %4'e çekmiş ve toplam ücretin hemen hemen tüm kısmı futbol kulüplerine dağıtılmıştır. Bu durumda her takım katılım payı olarak 9 milyon dolardan fazla parayı koyacak ve galibiyet başına 670 bin dolar tüm takımlara dağıtılacaktır.⁸ Ek olarak belirtmelidir ki, Türkiye Futbol Ligi, yayın gelirleri sıralamasında Avrupa'nın birçok önemli liginin ardından 6. Sırada bulunmaktadır.⁹

Tüm bu istatistikler ve büyük miktarda ücretler, Sandy ve diğerlerinin (2004) ligler ve kulüpler konusundaki değerlendirmeleri ile birebir örtüşmektedir. Söz konusu kulüpler, hem kulüp kalitesini ve sportif performansını arttırmak için daha iyi sporcuları getirerek üst sıralarda yer almayı hedeflemekte, hem de böylece toplam televizyon yayın gelirlerinden daha fazla pay elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Kulüpler için önemli olan, kar maksimizasyonunu sağlamaktır. Televizyon yayın gelirlerinden ne kadar fazla pay alırsa, uzun dönemde bu sirkülasyonu devam ettirmek o kadar kolay olacak ve ekonomik kazanç amacına hizmet eden bir anlama sahip olacaktır.

Federasyonlar açısından değerlendirildiğinde, kulüplerin toplam televizyon yayın gelirlerinden aldığı pay arttıkça ve bu dağılım tüm takımlar arasında adaletli bir şekilde dağıtıldığında, hem bir sonraki sezon için mevcut rekabet daha da artacak hem kulüpler daha yüksek performanslı sporcuları transfer etme potansiyeline sahip olacak hem de böylece daha fazla seyircinin dikkati çekilerek federasyonların televizyon yayın hakları ve gelirleri için belirlediği ücretler daha da artmış olacaktır. Buna ek olarak, ligin kalitesi arttıkça yurtdışındaki seyircilerin de ligi takip etme isteği artabilmektedir. Bu istek, kitlesel bir karakter kazandığı takdirde bazı yurtdışı merkezli kanallar, maç yayınlarını yayın haklarını elinde bulunduran kanallardan belirli bir ücret karşılığında satın alma

⁸ “Yeni yayın ihalesi, kulüp gelirlerini nasıl etkileyecek?”, Goal.com, <<http://www.goal.com/tr/news/232/spor-toto-s%C3%BCper-lig/2016/11/22/29776932/yeni-yay%C4%B1n-ihalesi-kul%C3%BCp-gelirlerini-nas%C4%B1-etkileyecek>> 22.11.2016

⁹ “Süper Lig, yayın gelirlerinde Avrupa 6.sı”, Eurosport.com, <http://tr.eurosport.com/futbol/super-lig/2015-2016/super-lig-yayin-gelirlerinde-avrupa-6.-si_sto5098897/story.shtml> 02.02.2016

yoluna gidebilmektedir. Böylece, hem yerel hem de küresel spor pazarı daha da genişlemektedir.

Uluslararası spor organizasyonları (Dünya Kupası, Yaz ve Kış Olimpiyat Oyunları, Avrupa Futbol Şampiyonası, Dünya ve Avrupa Atletizm Şampiyonası, Grand Slam Tenis Turnuvaları) yayınlarının dağıtımı, ulusal spor organizasyonlarının dağıtımı ile büyük ölçüde aynıdır. Büyük uluslararası spor organizasyonlarının dağıtımını elinde bulunduran Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA), Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA), Uluslararası Tenis Federasyonu (ITF), Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF), Uluslararası Basketbol Federasyonu (FIBA) Uluslararası Yüzme (Sporları) Federasyonu (FINA) gibi kuruluşlar, söz konusu organizasyonların dağıtımında tekel konumundadır. Ulusal düzeydeki federasyonların yönetimi ve organizasyonu ile aynı yapıya sahip olan uluslararası federasyonlar da, sporun küresel yayılımının artması ve rekabetin maksimum seviyelerde kalması hususunda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere çeşitli planlamalar doğrultusunda birtakım yatırımlar yapmakta ve onların da uluslararası seviyede boy göstermelerini ve küresel ekonomik pazardan pay almalarını amaçlamaktadır. Bu sayede söz konusu ülkeler spora daha fazla yatırım yapacak ve elit sporcuların gelişimini sağlayacaktır. Uluslararası federasyonların kendilerine fayda sağladıkları nokta ise, televizyon yayın gelirleri konusundadır. Rekabetin arttığı bir platform, mevcut spor seyircisinin artması ve bu doğrultuda elde edilen gelirlerin artması anlamına gelmektedir. Bu sayede daha fazla kişi spor organizasyonlarını televizyondan takip etme arzusunda taşıyacak ve organizasyonun kalitesi daha da artacaktır. Söz konusu kalite ve rekabet arttıkça da televizyon yayın haklarının dağıtımına ilişkin ücretler de yükselecektir.

Örneğin, toplam gelirinin yarısına yakınıni %47'sini¹⁰ televizyon yayınlarından sağlayan IOC, 2008 Peki Yaz Olimpiyatları'ndan 1.7 milyar dolar, 2012 Londra Yaz Olimpiyatları'ndan 2.6 milyar dolar kazanmış, 2016 Rio Yaz Olimpiyatları'ndan ise 4.1 milyar dolar elde ederek tüm olimpiyat oyunları tarihinin en yüksek televizyon yayın

¹⁰ "Revenue Source and Distribution", Olympic.org,
<<https://www.olympic.org/ioc-financing-revenue-sources-distribution>>

gelirini elde etmiştir.¹¹ Başka bir örnekte ise, FIFA'nın 2014 Dünya Kupası'ndan toplamda 4.8 milyon dolar gelir elde ettiği, bu gelirin 2.4 milyon dolarlık kısmını televizyon yayın haklarının oluşturduğu FIFA'nın 2014 yılı finansal raporunda yer almıştır.¹²

Televizyon yayın hakları ve gelirlerinin spor ile olan ilişkisi genel olarak toparlanacak olursa, televizyonun önümüzdeki uzun yıllar boyunca ağırlıklı medya ortamının merkezinde varlığını sürdüreceği anlaşılmaktadır. Sporun kültürel formu, televizyon ve onun dijital hinterlandı ile seyirciler ve kolektif kimlik formu arasındaki ilişkiyi anlama çabası, küresel spor ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda spor yayınları, teknolojik yeniliğin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmuştur. Özellikle ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarının ticari faaliyetlerin odak noktası haline gelmesiyle birlikte küresel spor ekonomisi giderek genişlemiş ve daha fazla para akışı sağlanmaya başlanmıştır. Sporun ekonomik dönüşümünün etkisi, spor organizasyonları ve kuruluşları için yeni amaçlar meydana getirmiş ve bu doğrultuda üzerlerinde ekonomik gelir elde etme yönelik bir baskı ve rekabet teşkil etmiştir. Bu noktada, söz konusu rekabetin ortaya çıktığı alanlardan biri, televizyon yayın hakları ve gelirleri olmuştur. Televizyon yayın hakları ve gelirleri konusunun en önemli aktörlerinden olan ulusal ve uluslararası düzeydeki federasyonlar ve ulusal ligler/uluslararası spor organizasyonlar ve aralarındaki karşılıklı ekonomik kazanç elde etmeye dayalı ilişki, televizyon yayın hakları ücretlerinin dönemsel artışına veya azalışına neden olmuştur. Ulusal ve uluslararası olmak üzere iki ana seviyede gerçekleşen televizyon yayın hakları ve gelirleri konusu, bu noktada küresel spor pazarında elde edilen toplam gelirin önemli bir kısmını (%53) oluşturmuştur.

¹¹ "Rio 2016: The richest Games in 120 years of Olympic history", Independent, <<http://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/rio-2016-olympic-games-richest-ever-usain-bolt-mo-farah-a7171811.html>> 04.08.2016

"TV rights push IOC Revenue to record", Sports Business Journal, <<http://www.sportsbusinessdaily.com/Journal/Issues/2013/08/26/Olympics/IOC-revenue.aspx>> 26.08.2013

¹² "FIFA Financial Report 2014", FIFA, <http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/02/56/80/39/fr2014weben_neutral.pdf>28-29.05.2015

Ulusal seviyede gerçekleşen televizyon yayın hakları ve gelirlerine bakıldığında söz konusu karşılıklı ekonomik kazanç ilişkisi, kulüplerin galibiyet elde ederek rekabette en üst sırada yer almasına ve bu sayede televizyon yayın gelirlerinden en fazla payı alma ve bir sonraki yıl için takım kalitesini daha da arttırmaya dayanırken, ulusal federasyonlar için amaç, tüm kulüplerin televizyon yayın gelirlerinden pay alması ve rekabetin tüm takımlar arasında eşit yayılmasına ve artan kalite ve rekabet unsurunun televizyon yayın hakları ücretlerini daha da yükseltmesine dayanmaktadır. Uluslararası seviyede de benzer bir yapıda olan bu ilişki, uluslararası federasyonların televizyon yayın haklarından elde ettiği gelirlerin bir kısmını az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelere dağıtarak uluslararası rekabeti arttırmasına, bu sayede daha fazla seyircinin dikkatini çekerek mevcut talebi yükseltmesine ve zincirin son halkasını oluşturan televizyon yayın hakları ücretlerinin arttırılmasına dayanmaktadır.

1.2.2. Spor Sponsorluğu ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi

Geleneksel spor ekonomisinden modern spor ekonomisine geçişi belirleyen en önemli göstergelerden biri, şüphesiz pazarlama araçlarının ve tekniklerinin kullanımının spora entegre edilmesi ve böylece daha fazla anlam kazanmasıdır. Bunun nedenleri, şekil açısından herhangi bir fark gözetmeksizin, spor organizasyonlarına ve kuruluşlarına ilişkin iç/dış çevre şartlarının hızlı bir şekilde dönüşüme uğramasında yatmaktadır. Bu durum genel itibariyle, sunucuya dayanan spor anlayışından, talebe dayanan spor anlayışına geçişle açıklanabilir. Bu bağlamda, spora ilişkin ürünlerin artış gösteren görece önemli bir kısmı, spora dahil olan kişi (sporcu ve seyirci/müşteri), televizyon, sponsor ve benzeri kaynaklara yönelik olarak bir çekişme içerisine girmiştir. 1980’li ve 1990’lı yıllarda artan spor pazarlamasına ilişkin araştırmalar, genel olarak spor sponsorluğu ile ilgili olmuş ve bu yayınlar genellikle sponsorluk şirketlerinin bakış açısı etrafında değerlendirilmiştir. Benzer bir ifadeyle bu yayınlar, spor sponsorluğunun şirketler için ne ifade ettiği, ne gibi ekonomik kazanımlar sağladığını açıklamaya çalışmıştır.

Sunay’a (2009: 225) göre, spor organizasyonları ve kuruluşlarındaki pazarlama ilkesinin temel görevi, üretim için kaynak yaratmak ve arz ve talep eden tarafları oluşturmak ve bu

aktörler arasındaki ilişkiyi korumaktır. Bu doğrultuda bir kulübün görevi, “farklı üye grupları için spor ve ek programlardan oluşan cazip bir karışımı sunmak, izleyiciler için mümkün olduğunca heyecanlı spor etkinlikleri organize etmek, medyaya ilginç bilgiler tedarik etmek, sponsorlara mümkün olduğunca yüksek reklam değerine sahip imkânlar sunmak, profesyonel sporculara piyasaya uygun kazanç imkânları ve gençlere sportif gelişimlerine yönelik bir gelecek sunmaktır”. Bu noktada belirtilmelidir ki spor organizasyonu ve kuruluşu, farklı formlara sahip çeşitli aktörler ile bir alış-veriş sürecinde yer almaktadır.

Schubert’e (2011: 214) göre, spor ekonomisinin son derece karmaşık bir yapıya sahip bileşenlerinden biri olan spor sponsorluğu, çoğu kez aktörler arasındaki basit arz-talep ve/veya değiş tokuş modelinden farklılık göstermektedir. Bu durumun nedenlerinden biri, “sporun birbiri ile rekabet içerisinde olan ve arz eden taraflardan oluşan karmaşık bir üretim birliğinin sonucu olarak tanımlanmasına” ilişkindir. Sportif rekabetin gerçek bir özelliği, oluşumların, yasal açıdan bağımsız ve ekonomik açıdan birbirine rakip olan muhtelif kuruluşların dikey ve yatay işbirliğini zaruri kılmasıdır.

Sunay’a (2009: 304) göre, hem tutar hem sayısal olarak tüm sponsorluk türleri arasında en geniş yere sahip olan spor sponsorluğu, tüm dünyaya hitap edebilme yeteneğine sahiptir. Bu bağlamda spor, “hedef gruplarla iletişim kurma olanağı sağlayan ve hemen hemen tüm dünyada anlaşılabilir, aynı dili konuşan bir sponsorluk alanıdır”. Sporun seyirciyi harekete geçirmesi ve kitle iletişim araçları ile “birbirlerini karşılıklı olarak besleyen” ilişkisi, özellikle büyük ticari ve/veya sportif kuruluşların dikkatini çekmektedir. Böylece, söz konusu ticari ve/veya sportif kuruluşlar ile spor organizasyonları, spor kulüpleri ya da sporcular arasında ekonomik çıkara hizmet eden bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu yapıya göre, söz konusu kuruluşlar kendi adlarını duyurmak, imajlarını düzeltmek veya daha farklı amaçlar doğrultusunda spor organizasyonuna, spor kulübüne ya da doğrudan sporculara sponsor olmaktadır. Böylece büyük ticari ve/veya sportif kuruluşların isimleri ulusal veya uluslararası platformlarda temsil edilmekte, bunun karşılığında da iki tarafa da ekonomik gelir sağlanmaktadır. Bu bağlamda belirtilmelidir ki, “sponsorluk yapmayı planlayan her kuruluş belirlediği amaçlara ulaşmak için, spor dallarının ve sporcuların profillerini değerlendirerek ve hedef gruplarına vereceği mesajları tespit ederek kendisine uygun olan bir veya birden fazla

organizasyon, kulüp, sporcu destekleyecektir”. Benzer bir ifadeyle, “amatör ve profesyonel sporcuların yapmakta oldukları spor dallarında başarılı olanların, daha önceleri o spor dallarında başarılı olmuş olanların veya ileride başarılı olabilecek olan sporcuların ihtiyaçlarının karşılanması ve parasal olarak desteklenmesiyle sponsorluk yapılmaktadır”.

Preuss’a (2011: 245) göre 1980’li yıllarda belirginleşmeye başlayan spor sponsorluğu, günümüzde profesyonel sporun en önemli finansman araçlarından biri haline gelmiştir. Küresel spor ekonomisinin toplam gelirlerinin artmasında televizyon yayın haklarından sonra ikinci sırada olan spor sponsorluğu, örneğin olimpiyat oyunlarının toplam harcamalarının %30’unun finanse edilmesinde rol oynamaktadır. Ayrıca, ulusal ve uluslararası spor federasyonları için önemli bir gelir kaynağı oluşturmasından dolayı federasyonlar giderek sponsor ödemelerine bağımlı hale gelmektedir. Preuss’a (2011) göre spor sponsorluğu, “şirketler ve spor”, “spor ve medya” ve “medya ve şirketler” olmak üzere birbirine bağımlı ortak bir amaca hizmet eden 3 ayrı seviyede meydana gelmektedir. Birinci halkayı oluşturan şirketler ve spor arasındaki ilişkiye göre, şirketler spordan (isim/sunum) hakları ile platformları satın almaktadır. Bu platformlar tedarikçilere, müşterilere ve personele ulaşılmasını sağlamaktadır.

İkinci halkayı oluşturan spor ve medya ilişkisine göre, medya spordan yayın haklarını satın almaktadır. Kanallar spor üzerinden konumlanıp iletişime geçmek istedikleri gruplara doğrudan ulaşabilir ve onları kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilirler. Üçüncü halkayı oluşturan medya ve şirketler arasındaki ilişkiye göre ise, sponsorluk şirketleri kendi tanıtımlarını yapmalarına imkân veren platformlar satın alarak hem toplumun spora olan ilgisi hem de medya üzerinden ulaşılan insan sayısı arttırılmaktadır.

Cousens ve Bradish’e (2012: 267) göre, sponsorluk anlayışının spor organizasyonları ve spor kuruluşlarına sıçramasıyla birlikte sponsorluğun parasal ve stratejik önemi ve değeri özellikle son 20 yılda dramatik bir şekilde artış göstermiştir. Cousens ve Bradish’in (2012) çalışmasında yer alan International Events Group (IEG) raporlarına göre sponsorluğa harcanan miktar 2009 yılında 44 milyar dolara ulaşmıştır. Söz konusu miktarın 27.5 milyar dolarlık kısmını ise spor sponsorluğu için yapılan harcamalar oluşturmuştur. Aynı yıl spor sponsorluğu için yapılan toplam 27.5 milyar doların 16.5

milyar dolarlık kısmı ise sadece Kuzey Amerika'da bulunan şirketler tarafından karşılanmıştır. Bu bağlamda belirtmelidir ki, spor sponsorluğu %69 ile toplam sponsorluk harcamaları arasında ilk sırayı almaktadır. Spor sponsorluğunun ekonomik kriz dönemlerinde kırılabilir olabileceği potansiyeline karşın kurumsal markalar sporun popülerlik kapasitesinden yararlanarak yatırımlarının karşılığını almaktadırlar. Preuss'a (2012: 274) göre spor sponsorluğunun 1980'lerdeki gelişimiyle birlikte kurumsal sponsorlar ile spor organizasyonları arasındaki birliktelik, müşteri ile tedarikçi arasındaki ilişkinin güçlendirilmesine benzer bir hal almıştır.

Bkz. Sayfa 24-25'te tartışıldığı üzere benzer bir ifadeyle Breuer ve diğerlerine (2012: 47-50) göre takas edilebilir mal ve hizmetleri kendine özgü markalar ile ilişkilendirmek ve birleştirmek için, etkili pazarlama faaliyetlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Geçmişte reklamcılık, satış promosyonu ve halkla ilişkiler gibi iletişim araçları marka ilişkilerini güçlendirmek için kullanılırken, özellikle son 20 yılda sponsorluk harcamaları %10'luk bir gelişim göstermiştir. Böylece kurumsal sponsorlar spor ile aralarında bir bağ kurmuş ve bu yoldan tüketicileri etkilemeyi amaçlamıştır. Günümüz medya pazarında, spor sponsorluğu marka farkındalığının artırılmasında ve korunmasında birçok ticari kuruma önemli bir fırsat sunmaktadır. Özellikle özgül ve ulaşılmaz gruplar söz konusu olduğunda, sponsorluk, geleneksel reklamcılık ve onun bütünleşik karakteri karşısında avantajlı bir konuma sahiptir. Benzer bir ifadeyle, ürünleri veya imajları için daha belirgin bir farkındalık yaratma çabasında olan markalar, sponsorluk yolu ile tüketicinin satın alma davranışını etkilemede önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Gün geçtikçe daha fazla marka sadece iletişimsel yükümlülükleri yerine getirme şartına bağlı kalmadan büyük spor organizasyonlarını birer satış platformu olarak görmeye başlamıştır. Bu bağlamda Breuer ve diğerlerine göre (2012) sponsorluk yatırımlarının büyük bir kısmı büyük organizasyonlar, federasyonlar, kulüpler ve sporcular gibi tüzel kişilikler arasında paylaştırılmaktadır. Onların bakış açısına göre değerlendirildiğinde, sponsorluk, mevcut rekabetin sağlanmasındaki en önemli gelir kaynaklarından biridir.

Spor sponsorluğunun bazı biçimlerinin Antik Olimpiyat Oyunları'nın yapıldığı dönemlere kadar uzandığı iddia edilse de¹³, sporun modern dönemde artan ticarileşme pratikleri spor sponsorluğunun gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Son dönemde milyar dolarlık bir endüstriye dönüşen spor sponsorluğu sektörü, hiç olmadığı kadar rekabetçi bir hal almıştır. Spor organizasyonlarının, federasyonların, kulüplerin ve (yıldız) sporcuların kurumsal firmaların sponsorluğunu alabilme çabasındaki artış, spor sponsorluğunun uygulama, satış ve hizmet kapsamını genişletmiştir. Sponsorluk aracılığıyla birçok kuruluş mekân, televizyon yayını ve çevrimiçi tanıtım anlamında, kısa süreli reklamlardan daha çok etki sağlamaktadır.

Gratton ve diğerlerine (2012: 93) göre, olimpiyat oyunları ve Dünya Kupası gibi büyük ve kapsamlı spor organizasyonlarının ekonomik/finansal kapasitesi, genellikle organizasyon sahibi ülke veya kişilerin sponsorluklar aracılığıyla somut gelir elde etme yeteneğine bağlıdır. Bu bağlamda, sponsorluk sağlayan markanın seviyesi, çoğu zaman organizasyonun ulusal ve uluslararası pazarda ne kadar bir yer kaplayacağı ile ilgilidir. Bu noktada sponsorların “görünür” olma potansiyeli organizasyonların ulusal ve uluslararası hacminin büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Televizyon yayın haklarının satışından elde edilen gelirlerden sonra küresel spor pazarının büyümesinde en önemli ikinci katkıyı sağlayan spor sponsorluğunun hızla gelişiminin 2 temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Olimpiyat Oyunları ve Dünya Kupası gibi büyük spor organizasyonlarının medyadaki temsilinin artmasıdır. İkincisi ise, ekonomik açıdan güçlü markaların tüketicileri etkileme arzusudur. Küresel sporun ekonomik bağlamı açısından ilkinin göre daha fazla anlama sahip olan ikinci neden, sporun kurumsal markalar ile olan ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Gratton ve diğerlerine (2012) göre güçlü markalar, 4 temel güdü tarafından harekete geçirilmekte ve bu doğrultuda spor organizasyonlarına ve spor kulüplerine sponsor olmaktadır. Söz konusu güdüler, marka imajının düzeltilmesi, farkındalığın artırılması, ikram/konukseverlik ve ürün testi/satış fırsatları şeklinde sınıflandırılmaktadır.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Yes, Ancient Olympic Athletes Had Sponsorship Deals, Too”, Forbes, <<https://www.forbes.com/sites/drsarahbond/2016/08/10/how-athletes-have-made-money-off-the-olympics-from-ancient-athens-to-rio/#67f3b2f168e1>>10.08.2016

Spor organizasyonlarına ve spor kulüplerine sponsor olan markalara ilişkin medyada yer alan haberlere bakıldığında, Şampiyonlar Ligi ile 1994 yılından beri güçlü bir ilişkisi bulunan Hollanda menşeli içki firması Heineken'in adı geçen organizasyon ile yeni bir anlaşma yaptığına dair haberler hemen hemen tüm spor medyasında yer almaktadır.¹⁴ Dünya'da en çok izlenen spor organizasyonlarından biri olan NBA All-Star (Ulusal Basketbol Birliği Yıldızlar Topluluğu Organizasyonu), 2016 yılında 3 günü kapsayan karşılaşmalar için Tissot, Intel, Samsung, Kia, Nike, JBL, Gatorade gibi kurumsal markalar ile sponsorluk anlaşması yapmıştır.¹⁵ Başka bir haberde ise, Türk Hava Yolları'nın marka değerini ve ekonomik gelirlerini arttırmak amacıyla, şu anda dünyanın en önemli basketbol organizasyonlarından biri kabul edilen Euroleague Basketball'un isim sponsoru olduğu görülmektedir.¹⁶ Uluslararası pazarlamanın en önemli platformlarından biri olarak kabul edilen Olimpiyat Oyunları'nın sponsorluk anlaşmalarına bakıldığında, bilişim, otomobil, içecek, alışveriş vb. sektörlerinin önde gelen markalarının (Intel, Samsung, Panasonic, Toyota, Bridgestone, Coca Cola, Visa) bu organizasyonla sponsorluk anlaşmaları olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Dünya Kupası'nın sponsorlarına bakıldığında ise, yine Adidas, Qatar Havayolları, Hyundai, Kia Motors, McDonald's, Gazprom gibi kurumsal markaların ön planda olduğu bir sponsorluk anlayışı ortaya çıkmaktadır.¹⁸

Türkiye'deki spor organizasyonlarının sponsorluk anlaşmaları göz önüne alındığında, hem popülerite hem de maddi gelir açısından en üst sırada bulunan Futbol Süper Lig, 2010-2015 yılları arasında isim sponsoru olarak Spor Toto ile¹⁹, bu anlaşmanın bitiminin

¹⁴ "Heineken renews UEFA Champions League Sponsorship", Theheinekencompany.com, <<http://www.theheinekencompany.com/media/media-releases/press-releases/2017/02/2075118>>01.01.2017

¹⁵ "NBA All-Star 2016 Partner Activation", Sponsorship.com, <<http://www.sponsorship.com/iegsl/2016/02/16/NBA-All-Star-2016-Partner-Activation.aspx>> 09.01.2016

¹⁶ <<http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/haberler/haber/2020ye-kadar-euroleague-isim-sponsoru-thy>>

¹⁷ "The Olympic Partner Programme", Olympic.org, <<https://www.olympic.org/sponsors>>

¹⁸ "FIFA Partners", <<http://www.fifa.com/worldcup/organisation/partners/index.html>>

¹⁹ "Spor Toto ile Süper Lig sponsorluğu anlaşması imzalandı", TFF.org, <<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=201&ftxtID=10540>> 12.08.2010

ardından ise Turkcell ile anlaşma sağlamıştır.²⁰ Son yıllarda uluslararası spor organizasyonlarında sağlanan başarılar ile birlikte daha fazla izlenme oranı sağlayan Türkiye Basketbol Ligi ise, Tahincioğlu şirketi ile 2017-2018 sezonunu kapsayan isim sponsorluğu anlaşması imzalamıştır.²¹ Ek olarak, yıldız oyuncu sayısının her geçen yıl arttığı Türkiye Kadınlar Voleybol Ligi (Sultanlar Ligi) için Türkiye Voleybol Federasyonu Vestel ile 2016 yılından başlayarak 2 sezon için geçerli olacak isim sponsorluğu anlaşmasına varmıştır.²²

Spor ile sponsorluk arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ve tezin bu bölümünde referans gösterilen akademik çalışmalara ve medyada yer alan haberlerin genel içeriğine bakıldığında, söz konusu ilişkinin tek tarafın, yani kurumsal markaların bakış açısından ele aldığı anlaşılmaktadır. Bu bakış açısına göre, kurumsal markalar büyük spor organizasyonlarının ve spor kulüplerinin mevcut potansiyelini kendi ekonomik amaçları doğrultusunda kullanarak tüketici kitlelere ulaşmayı hedeflemektedirler. Fakat diğer tarafta, spor organizasyonlarının ve spor kulüplerinin sponsorlara neden ihtiyaç duyduğu ile ilgili herhangi bir çalışma veya medya haberi olmaması, spor-kurumsal marka-sponsorluk üçgeni arasındaki ilişkinin tam olarak kavranamamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, spor sponsorluğu konusuna ilişkin fazlaca çalışma bulunmasına rağmen, söz konusu ilişkinin bütün hatları ile ortaya konmasında eksik kalmaktadırlar. Tezin bu kısmında, spor sponsorluğunun spor organizasyonları ve spor kulüpleri açısından nasıl bir potansiyele sahip olduğu ve spor sponsorluğuna neden ihtiyaç duyulduğu hususunda bir değerlendirme yapılacaktır.

Küreselleşmenin ortaya çıkış süreciyle birlikte, çoğunlukla düzenlenmemiş ve serbest pazar anlayışına dayalı kapitalist ekonomik sistem, kitlesel üretim tekniklerinin potansiyelinin fark edilebilmesi için kitlesel tüketim şekillerinin teşvikini zorunlu

²⁰ “Turkcell, Spor Toto Süper Lig Resmi İletişim Sponsoru Oldu”, TFF.org, <<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=285&ftxtID=23951>>16.10.2015

²¹ “Basketbol Süper Ligi’nin Yeni İsim Sponsoru Tahincioğlu”, TBF.org, <<http://www.tbf.org.tr/detay/2017/06/21/basketbol-s%C3%BCper-ligi%27nin-yeni-i-sim-sponsoru-tahincio%C4%9Flu>>21.06.2017

²² “Vestel, TVF’nin ana sponsoru oldu”, Hurriyet.com, <<http://www.hurriyet.com.tr/vestel-tvfnin-ana-sponsoru-oldu-40246633>>12.10.2016

kılmıştır. Bu bağlamda değerlendirilebilecek olan, hızlı bir biçimde popülaritesini arttıran ve büyük ve karlı bir endüstri olma potansiyeli göstermeye başlayan spor ve sporla ilintili faaliyetler ve ticari ürünler birtakım ticari kurumların dikkatlerini üzerinde toplamıştır. Bu noktada profesyonel sporun büyümesiyle teşvike dilen dünya çapındaki spor organizasyonları önemli bir güç kazanmıştır. Böylece spor, birleştiricilik veya barış gibi sosyolojik bağlamının ötesinde televizyon, sponsorluk, turizm gibi maddi getirisi olan dinamikler ile iç içe geçmiştir. Spor organizasyonlarının ve spor kulüplerinin özellikle sponsorluk ile olan ilişkisi, kitlesel tüketime farklı bir boyut kazandırmış ve bu durum ilk olarak ticari faaliyet gösteren kurumların ekonomik büyümesine katkı sağlasa da, daha sonraki çeşitli sportif kuruluşlar bu büyümeden pay almaya başlamıştır.

Spor organizasyonlarının ve spor kulüplerinin sponsorluk ile olan ilişkileri, kurumsal markaların sponsorluk ile olan ilişkisiyle benzerlik gösterse de görece daha karmaşık bir yapıya sahiptir. İlk olarak spor organizasyonları özelinde değerlendirildiğinde, ulusal veya uluslararası spor organizasyonlarının düzenlenmesi için ekonomik kaynakların potansiyel harcamaları karşılayacak yeterlilikte olması bir zorunluluktur. Ancak mevcut ekonomik kaynakların yeterli olduğu takdirde bir spor organizasyonu başarıyla gerçekleştirilebilmektedir. Ekonomik kaynak oluşturmada en önemli dinamiklerden biri olan sponsorluk, ulusal ve uluslararası seviyede organizasyona ev sahipliği yapan ülkenin merkezi hükümet yetkililerinin ya da organizatörlerin ilk sırada başvurduğu bir pozisyona sahiptir. Bu bağlamda sponsorluğun ekonomik kaynak oluşturmadaki rolü büyük öneme sahiptir. Örneğin, Olimpiyat Oyunları'nın toplam gelirlerinin %40'ından fazlası, sponsorluğa dayanan ticari ortaklık anlaşmaları ile elde edilmektedir.²³ Ticari ortaklık anlaşmasının süresi ve ücreti ise, organizasyonun önceki yıllarda göstermiş olduğu başarılar, seyirci çekebilme yeteneği ve sonraki yıllarda aynı başarıları elde edebilme potansiyeline dayanmaktadır.

Uluslararası seviyede Olimpiyat Oyunları, NBA, Dünya Kupası, Avrupa Futbol Şampiyonası, Dünya ve Avrupa Atletizm Şampiyonası gibi organizasyonların sponsorların dikkatini çekmesi ve düzenli olarak belli zaman aralıklarında

²³ "Olympic Partner Programme", Olympic.org, <<https://www.olympic.org/sponsors>>

düzenlenebilmesi, büyük ölçüde bu organizasyonlara iş dünyasının sağladığı ekonomik kaynaklar sağlanmasına bağlıdır. Spor organizasyonları ve kurumsal markalar arasındaki bu karşılıklı bağ, spor sponsorluğunun kapasitesini belirleyen ana etmenlerden biridir. Günümüzde sponsorlar olmadan bir spor organizasyonunun düzenlenebilmesi için gerekli kaynak sağlamak neredeyse imkânsız görünmektedir. Bununla birlikte, spor organizasyonuna katılan sporcuların da seçkin seviyeye erişmiş olması, sponsor olacak kurumsal firmanın ilk sırada dikkat ettiği hususlardan birini teşkil etmektedir. Spor organizasyonuna ne kadar fazla seçkin sporcu katılır ise, organizasyonun kalitesi ve rekabet seviyesi o kadar artacak ve sponsorların daha geniş tüketici kitlesine ulaşması sağlanacaktır. Bu bağlamda, bazı spor organizatörlerinin seçkin sporcuların daha çok yerel turnuvalara katılmalarını sağlamak amacıyla bu sporculara önceden belli bir miktar ödeme yaptıkları ve bu sayede sponsor almayı hedefledikleri bilinmektedir.

Spor kulüplerinin sponsorluk ilişkilerine bakıldığında, spor organizasyonlarınıninki ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Spor kulüpleri de kurumsal markalar ile sponsorluk anlaşması sağlamak amacıyla hem ulusal hem de uluslararası rekabetin içinde yer almak ve başarı elde etmek zorundadır. Söz konusu başarı, yüksek performanslı sporcuların kadroda yer almasına bağlıdır. Yüksek performanslı sporcunun kulübün mevcut kadrosunda yer alması, kimi zaman iki yönlü bir getiri sağlamaktadır. İlk olarak, yüksek performanslı oyuncunun o kulübe gelmeden önce veya geldikten sonra bireysel olarak anlaşmaya vardığı/varacağı sponsor ile kulübün kendisi de bu sayede sponsorluk anlaşması imzalayabilmektedir. Diğer tarafta ise, yani kulüp ile sporcu rolleri değiştiği takdirde, kulübün mevcut sponsoru, yüksek performans gösteren sporcu(lar) ile sponsorluk anlaşması imzalayabilmektedirler. Son olarak belirtmelidir ki, sponsorluk güçlü bir finansman sağlayıcısı olduğu gibi aynı zamanda kırılgan bir yapıya da sahiptir ve organizasyonun, kulübün veya sporcunun herhangi bir hareketi, finansmanın bir anda kesilmesine neden olabilir. Örneğin, ünlü golfçü Tiger Woods, 2009 yılında yaşanan seks

skandalının ardından kendisine uzun yıllar sponsorluk hizmeti veren Gillette ve Gatorade gibi sponsorlarını kaybetmişti.²⁴

1.2.3. Uluslararası Spor Organizasyonları ve Küresel Spor Ekonomisi İlişkisi

Spor ve Olimpiyat Oyunları ve Dünya Kupası gibi uluslararası spor organizasyonları, profesyonelleşme, ticarileşme ve küresel medya tarafından yönlendirilen küresel ölçekteki yeni endüstrinin ve pazarın bir parçası haline geldikçe, uluslararası spor organizasyonları giderek ticari ve kar getiren faaliyetlere dahil olmuştur. Sporun bu ticari dönüşümü, kaçınılmaz olarak uluslararası spor organizasyonlarının amacı, rolü, davranışları ve mevcut yapısı üzerinde derin bir etkiye neden olmuştur. Bu bağlamda sporun, söz konusu sürece dahil olan tüm tarafları finansal olarak ödüllendirdiği bir sektöre dönüşmesiyle, spor organizasyonları gittikçe pazarlama, kar elde etme ve dağıtım faaliyetlerine eklemlenmiş ve sonuç olarak bir ticari teşebbüs/işletme haline gelmiştir.

Fakat belirtmelidir ki, Olimpiyat Oyunları başta olmak üzere birçok büyük spor organizasyonu, spor organizasyonlarının ticarileşmesine karşı direnç göstermiştir. 1952-1972 yılları arasında IOC'nin başkanlığını yapmış olan ve 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları hakkındaki düşünceleri nedeniyle dönemin tartışmalı ismi haline gelen Avery Brundage, emekliliğine kadar olan süreçte Olimpiyat Oyunları'nın ticarileşmesini engellemeye çalışmıştır. Emekli olduğu 1972 yılında bile "Olimpiyat Oyunları'nın para ile hiçbir ilişkisinin olmaması gerektiğini" ve parasal konuların olimpiik ruhun (hareketin) kırılmasına yol açtığını savunmuştur. Fakat söz konusu direnç, 1980'lerin başında Juan

²⁴ "Gillette will not renew Tiger Woods Sponsorship deal", TheTelegraph.com, <<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelecoms/media/8223599/Gillette-will-not-renew-Tiger-Woods-sponsorship-deal.html>>24.12.2010

"Tiger Woods: Gatorade becomes first Company to drop golfer", TheTelegraph.com <<http://www.telegraph.co.uk/sport/golf/tigerwoods/6765283/Tiger-Woods-Gatorade-becomes-first-company-to-drop-golfer.html>>09.12.2009

Antonio Samaranch'ın başkanlığa seçilmesiyle birlikte son bulmuştur. Böylece amatör kısıtlamalar terk edilerek ticarileşme hareketi başlamıştır. (Gratton vd., 2012: 27)

20. yüzyılın bitimiyle birlikte ticarileşen spor daha önce hiç olmadığı kadar farklı alanlara nüfuz eden bir yapıya bürünmüştür. Öyle ki, tarihsel olarak daha önceki hiçbir ticari ve ekonomik hareket, sporun doğasını bu dönemde olduğu kadar derinden etkilememiştir. Bu bağlamda birçok bireysel spor ve sporla ilişkili geleneksel, amatör ve paternalistik kurum kendilerini yeniden şekillendirmeye zorlanmışlardır. Küresel sporun ciddi bir finansal sektöre dönüşmesiyle, uluslararası spor organizasyonlarının doğası ve amaçları değişmiş ve tamamen kar amacı güden politik-ekonomik bir kurum haline gelmiştir. Günümüzde artık uluslararası spor organizasyonlarının televizyon seyircisine daha çekici görünmesi amacıyla birçok kural değiştirilmekte ve maksimum izlenme oranı sağlanması amacıyla televizyon takvimi yeniden düzenlenmektedir. Bu bağlamda, Horne'a göre (2007: 83) spor organizasyonlarının artan çekiciliğinin temel nedeni, televizyon başta olmak üzere iletişim tekniklerinin gelişimiyle oluşan küresel seyirciler olmuştur. Bunun karşılığında 1970'lerden başlamak koşuluyla artan televizyon gelirleri, ev sahibi ülkeler için temel gelir kaynağını oluşturmuştur. İstatistikler göz önüne alındığında, 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları 30 milyon Dolar, 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları 240 milyon Dolar, 2000 Sydney Olimpiyat Oyunları ise 1 milyar Dolar karşılığında çeşitli televizyon kanallarına satılmıştır.

Önceki bölümde bahsedildiği üzere, sponsorluk anlaşmaları da spor organizasyonlarının ekonomik bağlamının yeni bir boyut kazanmasını sağlamıştır. 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları'nda beklenildiği kadar etkiye yaratmayan sponsorluk anlaşmaları, 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nda ciddi bir para akışı sağlamış ve ev sahibi ülkeler için daha önce olmadığı kadar önemli hale gelen ekonomik bir gelir kaynağı olmuştur. 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nın finansal başarısı, şehirlerin ve merkezi hükümetlerin uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapma fikrini olumlu yönde etkilemiştir.²⁵ Spor, bu potansiyel gücü aracılığıyla iletişim ve bilgi ağlarının iç içe geçtiği

²⁵ Uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapmak çoğu zaman ülke ekonomisini olumlu yönde etkilese de, 2016 Rio olimpiyatları'nın ardından Brezilya ekonomisi tarihinin en durgun dönemlerinden birini yaşamıştır. Benzer bir şekilde, 2017 yılında İstanbul'un ev sahipliğinde gerçekleştirilen dördü finallerde Fenerbahçe basketbol takımının şampiyon olmasına, şampiyonluğun dışında önceki ve sonraki senede yine dördü finallerde yer almasına rağmen

küresel dünyada hem kapitalist birikim sürecini yeniden üretmektedir. Ekonomi-politiğe içkin ilk süreç, sporu medya ile ayrı düşünülemez bir iktisadi faaliyet olarak ortaya çıkarırken, diğer süreçler daha çok sosyolojik boyutu üzerinde odaklanmaktadır.

(Uluslararası) spor organizasyonlarının medyanın dikkatini çekebilme potansiyeli, aynı zamanda spor organizasyonunun düzenlendiği ülkenin mevcut politik-ekonomik ve sosyolojik yapısını değiştirebilen bir etkiye sahiptir. Benzer bir ifadeyle spor organizasyonları, ticari ürünlerin satışında kullanışlı olabilecek, şehir için teşvik edici fırsatlar yaratan, çekiciliğini küresel seyircilere ulaştıran ve turizm ve dışarıdan gelen yatırımların artmasına yardım eden ve kısa veya uzun süreli istihdam yaratabilen bir pozisyona sahiptir. Bu bağlamda Horne'a (2007: 82) göre spor organizasyonları, kitlesel birlikteliği harekete geçiren ve uluslararası önem taşıyan belirgin bir karaktere sahip büyük ölçekli kültürel etkinliklerdir ve (modern) spor organizasyonları temelde 2 önemli amaca hizmet etmektedir. Bunlardan ilki, organizasyonu düzenleyen ev sahibi ülke açısından hem ekonomik hem de politik ve kültürel bir takım olumlu sonuçları beraberinde getirmesine ilişkindir. İkincisi ise, özellikle uluslararası medyanın dikkatini önceki dönemlerine oranla daha fazla çekebilmesi ile ilgilidir. En genel ifadeyle, spor organizasyonlarının asıl yeteneği, teşvik edici mesajları televizyon gibi çeşitli iletişim teknikleri aracılığıyla milyarlarca izleyiciye aktarması ile ölçülmektedir.

O'Conner'a (2012: 394-397) göre, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyini kısa bir süre içerisinde değiştirebilme/iyileştirebilme potansiyeline sahip olan spor

Fenerbahçe basketbol takımının her sene 15 milyon euro zarar ettiği belirtilmektedir. Burada kısaca belirtmek gerekir ki, uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapma fikrinin olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkiler de meydana getirdiği görülmektedir. Fakat, bu organizasyonlara ev sahipliği yapmanın getirisinin götürüsünden az olduğunu gösteren örnekler rağmen, ülkelerin neden bu konuda ısrarcı olduğu da tartışmalıdır. Bu durum ise, ekonomik rasyonelin işlemediği durumlarda, milliyetçilik olgusunun o rolü üstlenmesi ile ilgilidir. Ekonomik zarar potansiyeline karşın, ülkelerin isimlerini ön plana çıkarma ve uluslararası görünürlüğünü artırma çabası daha önemli olarak görülebilmektedir.

“Rio 2016 Olympic venues left in disrepair as Brazil struck by its worst recession in modern history”, Independent.co.uk,

<<https://www.independent.co.uk/sport/olympics/rio-olympic-venues-disrepair-2016-brazil-worst-recession-economy-ruin-a7572786.html>> 10.02.2017;

“Aziz Yıldırım: Basket takımının her yıl 15 milyon euro açığı var”, Sporx.com,

<<https://www.sporx.com/aziz-yildirim-basket-takiminin-her-yil-15-milyon-euro-acigi-var-SXHBQ709634SXQ>> 28.05.2018

organizasyonlarına ev sahipliği yapma misyonu için birçok ülke arasında, spor organizasyonunun düzenlenme aralığına bağlı olarak, uzun süreli bir adaylık yarışı söz konusu olmaktadır. 3 ana kategori altında toplanabilecek olan söz konusu ekonomik ve sosyal getirilerden ilki, “spor aracılığıyla yeniden tahayyül etme” (sport reimagining) şeklinde ifade edilebilecek olan ev sahibi ülkenin uluslararası imajını arttırmaya ilişkindir. Spor aracılığıyla yeniden tahayyül etme, ev sahibi ülkenin küresel algısının yeniden tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Benzer bir ifadeyle spor aracılığıyla yeniden tahayyül etme ifadesi, merkezi hükümetlerin sahip oldukları fikirleri ve planlamaları şehir aracılığıyla yeniden şekillendirmesidir.

Merkezi hükümetler, yalnız veya özel sektör ile birlikte hareket ederek, şehrin ve ülkenin görünümünü değiştirmek amacıyla sporu kasıtlı olarak kullanmaktadırlar. Bu noktada ev sahibi ülkenin asıl başarısı, söz konusu spor organizasyonunun düzenlendiği şehir ile uyum içerisinde olmasına, şehrin imajını pozitif bir şekilde yansıtabilmesine ve şehrin girişimciler için çekici kılınabilmesine bağlıdır. İkinci kategori, spor organizasyonu sayesinde şehrin turist çekebilme kabiliyetine bağlı olarak arttırılmaya çalışılan ekonomik gelir şeklinde ifade edilebilecek ekonomik etkinlik kategorisidir. Ekonomik etkinlik, söz konusu spor organizasyonunun düzenlenmesine bağlı olarak meydana gelen ulusal ekonomideki net değişiklik olarak tarif edilmektedir. Bu bağlamda ekonomik etkinlik, ulusal ekonomi dışındaki bireylere, yani, sporcular, turistler, etkinlik organizatörlerine ve medyaya odaklanmaktadır. Hükümet ve yerel otoriteler, olumlu medya tanıtımı, turizm gelirleri, iç yatırımlar bağlamındaki uzun vadeli ekonomik faydayı amaçlamaktadırlar.

Smith’e (2005: 217) göre, giderek artan sayıda post-endüstriyel şehir, potansiyel turistlere cazip bir görüntü sunmak amacıyla spor inisiyatiflerini kullanmaktadır. Söz konusu spor inisiyatiflerinin şehir görüntüsünü değiştirmek konusunda oldukça güçlü bir kapasiteye sahip olduğu üzerinde genel bir görüş olduğu söylenebilir. Son yıllarda, özellikle metropol şehirlerin mevcut turizm ve diğer kapital kaynaklarından pay alabilmek amacıyla çeşitli ürünler, temalar ve kaynaklar geliştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda, bazı şehirler kültürel birikimleri üzerinde planlamalar yaparken, bazı şehirler ev sahipliği yaptıkları tarihsel açıdan önemli organizasyonları veya mitik ve kurgusal kurumlarını/birlikteliklerini kullanmaktadırlar. Örneğin, Avustralya’nın batısında bulunan Perth şehri, kendisini “spor organizasyonları şehri” olarak pazarlarken, Amerika

Birleşik Devletleri'nin New York eyaletinde bulunan Lake Placid bölgesi kendisini “Amerika'nın kış sporları başkenti” şeklinde, İngiltere'nin Sheffield şehri, kendisini “sporun ulusal şehri” şeklinde konumlandırmaktadırlar. Bu bağlamda, şehirlerin ve sahip oldukları kaynakların uygar olmayan dönemlerden (machismo) modern döneme kadar bir iletişim aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

Bu noktada belirtilmelidir ki, şehirlerin spor gelirlerinin artışı veya ekonomik gelişmişliğin doğrudan etkilenmesi anlamına gelmemektedir. Uluslararası spor organizasyonlarının yüksek profilli doğası, turizm gelirlerinin artışı, şehirlerin altyapısal gelişimi, belli bir şehre ait olmanın verdiği gurur ya da uluslararası imaj inşası gibi sebep-sonuç ilişkisi açısından değerlendirilebilecek sonuçlar üretmektedir. Spor organizasyonu için gerekli olan hazırlık ve işlevsel faaliyetler, şehirde kısa veya uzun süreli istihdam yaratma veya gayri safi milli hasılaya katkı sağlaması açısından önemli bir ekonomik etkiye sahiptir. Ahlert'in (2001) 2006 yılında Almanya'da düzenlenen Dünya Kupası'nın ekonomik etkilerine ilişkin hazırladığı çalışmasına göre, elverişli koşullar altında büyük bir spor organizasyonuna ev sahipliği yapmak, gayri safi milli hasılanın artışında rol oynayacağı gibi işsizlik oranının azaltılmasında da olumlu bir etkiye sahiptir. Bu etkinin seviyesi ise, yabancı turistler tarafından belirlenecek olan talep yoğunluğuna göre değişmektedir. Yabancı turistlerin harici itici gücü kısa bir süre ile kısıtlı olsa da, ekonomik döngünün çok yönlü bağlantıları sayesinde söz konusu itici güç ileriki yıllarda fark edilir bir artı değer yaratacaktır. Bu bağlamda, Dünya Kupası'na ev sahipliği yapan birbirinden farklı ülkelerin üzerinde hem fikir oldukları ortak noktalardan biri, bu organizasyonun hem ekonomik gelir hem de işsizlik oranları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmasına ilişkindir. Ahlert, Alman hükümetinin Dünya Kupası hazırlıklarını finanse edebilmesi için 2003-2005 yılları arasında vergi arttırma uygulamasına gitse de, bu durumun yabancı turist harcamaları sayesinde uzun dönemde gayri safi milli hasılaya olumlu bir şekilde yansıtacağını belirtmiştir (Ahlert, 2001: 110-125). Bu bağlamda, bir spor organizasyonuna ev sahipliği yapmanın en önemli getirisi, ekonomik gelişmişlik olarak görülürken, diğer etkiler ikincil konumda yer almaktadır.

Panagiotopoulou'ya (2011: 150-151) göre, 1896 yılında Atina'da düzenlenen ilk modern Olimpiyat Oyunlarından beri uluslararası dikkati üzerine çekmeyi başaran uluslararası spor organizasyonları, günümüze kadar olan süreçte medya ile sürekli iç içe olmuş ve

popülaritesini giderek arttırmıştır. Bu bağlamda, küresel bir kültürün ortaya çıkışındaki önemli unsurlardan biri olan uluslararası spor organizasyonları, dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerin, oluşumunda görünür olmak istedikleri modernizasyon sürecinin en önemli sembollerinden biri haline gelmiştir. Belirtilmelidir ki, özellikle Olimpiyat Oyunları başta olmak üzere uluslararası spor organizasyonları aracılığıyla ulusal tanıtım/markala(ş)ma güdüsü (nation-branding), modernitenin en önemli fenomenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ulusal tanıtım/ markala(ş)ma güdüsünün tarihsel süreç içerisinde birçok hükümet tarafından birtakım politik, ekonomik ve kültürel amaçları yerine getirmek ve uluslararası prestij elde etmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Ulusal tanıtım/markala(ş)ma, temelde iki önemli amaca hizmet ettiğini belirten Panagiotopoulou (2011: 153), bu amaçlardan ilkinin oluşturduğu “kamusal veya kültürel diplomasinin”, ulus-devletlerin farklı toplumlar ile iletişime geçme şekilleri ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Benzer bir ifadeyle, uluslararası politik kararları geliştirmede/ilerletmede bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, ulus devletlerin ticari işletmelerinki ile benzer stratejiler benimsedikleri söylenebilir. “Belirgin bir pazarlama yaklaşımı olarak ulusal tanıtım/markala(ş)ma” şeklinde ifade edilebilecek ikinci temel amaca göre, bir bölgenin ya da ulusun tanıtımı/markala(ş)ması, o bölgenin ya da ulusun pozitif, hatırlanmaya değer ve farklı kılınabilmesine bağlıdır. Bir tarafta spor organizasyonuna ev sahipliği yapan şehirler kendi küresel imajlarını geliştirmeyi, uluslararası görünürlüklerini arttırmayı, yerel veya uluslararası yatırımı arttırmayı, ülkenin marka değerini yükseltmeyi, birtakım mekânları ticari mal veya eşya olarak yüceltmeyi ve sonuç olarak bu fırsatları kendi ulusal çıkarları için kullanmayı amaçlarken, diğer tarafta ise, uluslararası ya da yerel sponsorlar, çeşitli medya kuruluşları, sporcular, antrenörler ve diğer çalıştırıcılar ve spor federasyonları, kendi küresel tanıtımları için eşsiz bir fırsat elde etmektedirler.

Black’e (2007: 261) göre uluslararası spor organizasyonları, kentsel veya ulusal tanıtımı ve sembolik siyaset yapma – mevcut politik gidişatında yaşanan değişikliklerin yansıtılması, ev sahibi ülke veya şehir hakkındaki hakim anlatıların yeniden şekillendirilmesi ve değişimin kilit noktalarının pekiştirilmesi- arzusunda olan merkezi hükümetler için önemli fırsatlar sunar. Özellikle son 35 yılda dünyadaki tüm ülkeler için önemli bir konumda olan uluslararası spor organizasyonları, politik, ekonomik ve

kalkınma ile ilgili konuları çözüme kavuşturmada, merkezi hükümetlerin sahip olduğu en önemli eğilimlerinden biri haline gelmiştir. Bu eğilim, küreselleşmenin zorunlulukları ve teşvikleri ile ilişkilidir. Bu bağlamda uluslararası spor organizasyonları, özellikle gelişmekte olan ülkeler kategorisinde değerlendirilen ülkeler için modernliğin ve devletin imgesel gücünün yansıtılmasında kritik öneme sahiptir. Diğer tarafta ise uluslararası spor organizasyonları, bazı ülkeler için kozmopolitliğin önemli dinamikleri arasında sayılan çeşitliliğin (diversity) ve çok kültürlülüğün (multiculturalism) dünyaya duyurulması görevini yerine getirmektedir. Örneğin Kanada'nın Vancouver şehri, 2002 Kış Olimpiyatları için hazırladığı üyelik bildiri kitabında, “dünyayı yansıtan şehir, kültür mozaığı” gibi ifadelerle sahip bir anlatı üzerinden Olimpiyat Komitesi'ni etkilemeye çalışmıştır.

Buraya kadar olan kısımda, uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapmanın ne gibi ekonomik ve politik getirileri olduğu üzerinde durulmuştur. Her ne kadar önemli bir uluslararası spor organizasyonuna ev sahipliği yapmada diğer kriterler kadar büyük bir öneme sahip olmasa da, gelişmiş bir spor kültürüne sahip olmak, şehirler için bir avantaj sağlamak ve uluslararası spor komitelerinin/federasyonlarının ev sahibi ülkeyi seçme kararını etkileyebilmektedir. Spor kültürü, bir ülkenin uzun yıllar boyunca hem ulusal hem de uluslararası platformlarda bir veya birçok spor dalında elde ettiği başarılar, o spor dalına ilişkin yaptığı yatırımlar ve ülkede o spor dalı ile amatör veya profesyonel anlamda kaç kişinin ilgilendiği ile ölçülmektedir. Eğer bir ülkede herhangi bir spor dalına ilişkin köklü bir tarih ya da başarı bulunmuyor ise, hem ulusal ligler hem de milli takımlar seviyesinde sporcu ithalatı yoluna gidilebilmekte ve sonradan ortaya çıkan “yapay” bir spor kültürü oluşturulmaya çalışılabilmektedir. Ulusal ligler özelinde değerlendirildiğinde, lig takımlarının kendi ekonomik amaçlarını gerçekleştirme dürtüleri, genel olarak ulusal bir amaca hizmet edebilmektedir. Bu bağlamda, ulusal veya uluslararası başarı elde etme amacıyla olan spor kulüpleri, kısa veya uzun vadede yerli olmayan sporculara yatırım yapabilmekte ve bu durum kasıtlı veya kasıtlı olmayan bir şekilde o ülkedeki spor federasyonlarının mevcut kapasitesini genişletebilmektedir. Yerli olmayan sporculara yapılan yatırımlar, sporcuların performansına bağlı olarak bir veya birden fazla spor dalında ani veya dengeli sıçramalar meydana getirerek spor kültürünün gelişimine katkı sağlayabilmektedir. Bu tür gelişmeler, belirtildiği üzere, uzun vadede

spor kulüplerinin veya milli takımların ulusal ve uluslararası başarılarının artmasına ve bir spor kültürü oluşturulmasına imkân sağlamaktadır. Söz konusu bu gelişmeler de, uluslararası spor komitelerinin/federasyonlarının dikkatini çekebilmekte ve eğer o ülke uluslararası bir spor organizasyonunun ev sahipliğini yapma amacı taşıyor ise, o ülke için birtakım avantajları beraberinde getirebilmektedir.

1.3. KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE SİYASET İLİŞKİSİ

Tarihsel olarak 19. yüzyıla kadar herhangi bir siyasal rolü bulunmayan ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik yaşamın bir parçası olarak görülmeyen kurumsallaşmış ve rekabetçi forma sahip modern spor, sporcular, spor kuruluşları ve spor kulüpleri, özellikle Kıta Avrupası'nda 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren, önce barış, kimlik inşası, sosyal kapitalin gelişimi, vatanseverlik, milliyetçilik, aidiyetlik fikri gibi farklı ideolojilere hizmet etmeye başlamış ve bu bağlamda sosyolojik ve politik bir anlam ve önem kazanmıştır. Geniş insan kitlelerini bir araya getirme yeteneğine sahip olan ve ulusötesi (transnational) ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynayan toplumsal bir kurum olarak modern spor, sosyoloji ve siyaset ile başlayan ilişkisi ile birlikte, ulus inşası ve uluslararası imaj yaratma gibi politik olarak kullanılabilir kaynaklar sağlamıştır. Böylece spor, 1920'li ve 1930'lu yıllar boyunca ulusal varlığın ve uluslararası ilişkilerin ayrılmaz bir parçası haline gelerek, politikacıların onun potansiyelini, ulusal değerlerin, uygulamaların ve politik ideolojilerin tanıtılmasının bir aracı olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Söz konusu politik amaçların gerçekleştirilmesi için en ideal spor platformlarından biri olan uluslararası spor organizasyonları, spor ile siyaset ilişkisinin en erken örneklerini ortaya koymaktadır.

Örneğin, dönemin Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanı olan ve başkanlık adayı olduğu süreçte suikast sonucu öldürülen Robert Francis “Bobby” Kennedy, 1964 Tokyo Olimpiyat Oyunları'na ilişkin yaptığı açıklamada, “Olimpiyat Oyunları'ndaki üstünlüğün yeniden sağlanmasının ulusal bir amaç haline geldiğini ve bu amacın gerçekleştirilmesiyle birlikte ABD'nin gücünün ve canlılığının kanıtını tüm dünyaya göstereceklerini belirtmiştir. Bununla birlikte Olimpiyat Oyunları, özellikle gelişmekte olan sanayi ülkelerinin diğer ülkeler ile ticaret yapabilme yeteneğini ve hazır oluşunu gösterme fırsatı vermiştir. Bu bağlamda, Çin ve Küba'nın uluslararası spor

organizasyonları aracılığıyla bir dönem batı ile olan ilişkilerini geliştirme isteğinde olduğu bilinmektedir (Kissoudi, 2008: 1692-1694). Görüldüğü üzere, spor günümüzde etkisinin daha da fazla arttığı dikkate alındığında 20. yüzyıldan itibaren uluslararası prestijin ve görünürlüğün önemli araçlarından biri olmuştur.

Sporun politik amaçlarına bağlı olarak gelişen (küresel) spor ekonomisi, günümüzde politikacıların birbirinden ayırmadıkları, spor yönetiminin dönüşümü ile birlikte, birbirleriyle iç içe geçen bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda, uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarılar birtakım politik avantajlar getirebilirken, politik avantajlara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik kazanımlar da merkezi hükümetlerin hedefleri arasında bulunmaktadır. Benzer bir ifadeyle, birbirinden farklı motifler doğrultusunda yönlendirilen/şekillendirilen yüksek performansa dayalı modern spor, tanınma, kendi potansiyelini gerçekleştirme, uluslararası prestij gibi amaçların yanında, finansal kaygılar tarafından da harekete geçirilmektedir. Bu bağlamda modern toplumlarda spor, önceden uzmanlar ve politikacılar tarafından hazırlanan girdi-çıkıtı analizine (input-output analysis) tabi olmaktadır. Küresel iletişim sisteminin ve küresel ekonominin bir parçası haline gelen sporun politik ve ekonomik başarısı tamamen belirli bir miktar para akışına bağlıdır. Bu noktada da, yüksek performansa dayalı modern spor, başarı için devlet desteğine ihtiyaç duymaktadır. Tezin bu kısmında, spor ve siyaset ilişkisinden yola çıkarak, merkezi hükümetlerin sporu hangi politik ve ekonomik amaçlar doğrultusunda kullandığı, küresel spor ekonomisi ile sporun politik bağlamının birbirlerine karşılıklı olarak nasıl hizmet ettikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Merkezi Hükümetlerin Spordaki Rolü

1970’li yıllardan itibaren özellikle refah devletlerinin, sağlık ve sosyal güvenlikle ilişkili geleneksel sorunlardan kurtularak, sporun da dahil olduğu eğlence ve kültür yaşamına yatırım yaptığı görülmektedir. Avustralya, İngiltere ve Danimarka gibi ülkeler, sporu daha önceki dönemlerde özel, kişisel veya gönüllülük esasına dayanan bir uğraşı olarak görüp, bu bağlamda spora kısıtlı yatırımlar yapsa da, günümüzde spor bu ülkelerde hükümet yatırımlarının fazlaca arttığı, ekonomiden ve siyasetten ayrı düşünülemez

bir yapıya kavuşmuştur. Bloyce ve Smith'e (2009: 132) göre hükümet destekli sportif gelişmişlik, dünyadaki birçok ülkenin spor politikasının ortak özelliği haline gelmiştir. Sporun özellikle uluslararası platformdaki artan toplumsal bilinci ve önemi ile birlikte merkezi hükümetler uluslararası sportif başarıyı teşvik etmeye yönelik yatırımlarını, özellikle Olimpiyatlara yönelik yatırımlarını arttırma eğilimi göstermiştir. Bu bağlamda, sporun küresel yayılımı ile yakından ilişkili olan, mevcut önemi gittikçe artış gösteren sportif performansa bağlı başarı, birçok spor türünün ve küresel rekabetin yayılmasına da katkı sağlamıştır. Bu sayede, sporun halka özgü biçimleri giderek kaybolmuş ve medyadaki artan temsili ve profesyonelleşme ile birlikte merkezi hükümetler, spora sosyal kapitale ve hazzaya olan katkısının ötesinde, kazanmaya yönelik eko-politik ve psikolojik bir anlam yüklemişlerdir.

Merkezi hükümetler, sporu bir politika aracı olarak kullanmakta ve seçkin spor ve rekabete olan bağlılıklarını devam ettirme amacı taşımaktadırlar. Bunun arkasındaki en önemli katalizör de spora yapılan büyük yatırımlardır. Merkezi hükümetlerin bu bağlamda temel amacı, siyasal sistemin tesisi, milli gururun üretimi (canlandırılması) ve diplomatik ilişkilerde üstünlük ve ekonomik avantaj sağlama konusundadır. Merkezi hükümetlerin uluslararası ölçekte başarı elde etme ve diğer ülkelere üstünlük elde etme amacının en önemli örneklerinden biri, hiç şüphesiz “rakiplerinden daha avantajlı ol” (keep ahead of the competition) ilkesi bağlamında değerlendirilebilecek olan Soğuk Savaş Dönemi'ndeki rekabet anlayışıdır. 1952 Helsinki Olimpiyat Oyunları'na kadar herhangi bir uluslararası spor organizasyonuna katılmayan Sovyetler Birliği, bu tarihten itibaren etnik kimlik oluşumu gibi konuları bir kenara bırakıp, uluslararası platformlarda başarı elde ederek komünizmin kapitalizme olan üstünlüğünü göstermeyi amaçlamıştır. Bloyce ve Smith (2009: 160-161) son olarak, uluslararası spor organizasyonlarında başarı elde etmenin, bazı ulusötesi şirketlerin o ülkede yatırım yapma ve ülkeye ürün getirme ihtimalini olumlu yönde etkileyeceğini, söz konusu yatırımlardan devletin belli bir miktar pay alacağını da eklemektedir.

Houlihan (2011a: 6), bir süreç ve örgütsel yapı veya kurum olarak sporun, merkezi hükümetlerin mevcut politika tercihleri ile ilişkili olduğunu ve bu doğrultuda siyasal koşullardan ve ideolojilerden etkilenerek gelişim gösterdiğini vurgulamaktadır. Örneğin Çin, Tayvan ve Japonya'nın konfüçyanizm, Danimarka ve İsveç'in Protestanlık ve Arap

dünyasının İslam ile olan ilişkisi, sporun algısını ve sporun uygulanma şeklini etkilemiştir. Yakın dönemde ise örneğin, Almanya ve Danimarka'daki Nazi işgali, iki ülkedeki spor sistemi muhafaza etmiş ve sonraki dönemlerde merkezi hükümetleri spora katılmaları konusunda bağımlı hale getirmiştir. Houlihan'a (2011b: 51) göre son 60 yılda dünyadaki birçok ülke spor yatırımları için kaynaklarını arttırmıştır. Bu atılım, ilk olarak diplomatik avantaj sağlama, ulus inşası, sağlık sorunlarının giderilmesi gibi konularda yoğunlaşırken, ikinci olarak ise ekonomik gelişim, sosyal kapitale katkı sağlama, refah devleti sorunlarını çözme gibi amaçlara hizmet etmektedir. Bu bağlamda, spora yapılan yatırımların doğasını, sporla ilişkili olmayan (non-sport) amaçların oluşturduğu görülmektedir.

Nicholson ve diğerlerine (2010: 1) göre son 30 yıla bakıldığında, gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamı, ulusal ve uluslararası sportif başarıyı arttırmak ve daha fazla spor organizasyonunda yer alma şansı elde etmek adına etkili bir spor politikası üretme çabasında olmuşlardır. Sosyo-ekonomik ve sosyo-politik gelişmişliğin en önemli simgelerinden biri olan sportif başarı, gelişmiş ülkelerin küresel tanınma ve prestij kazanma konusunda ilk sırada önem verdiği alanlardan biridir. Küresel rekabette yer alabilmek amacıyla merkezi hükümetler sürekli olarak kendi ülkelerinde spora katılımı teşvik edici politikalar üretmek ve birtakım spor tesislerinin inşa edilmesi için çeşitli yatırımlar yapmakla yükümlü hale gelmiştir. Bu nedenle hükümetin spor politikası kısmen de olsa finansal bir karaktere sahiptir. Gelişmiş ülkelerin elde ettiği sportif başarılar aynı zamanda, ulusal değerlerin algılanışına ayrılmaz bir biçimde bağlı durumdadır. Birçok ülkeye diğer ülkeler ile temas kurabilme şansı tanıyan sportif başarının, bu bağlamda önemli bir politik kaynak olduğu söylenebilir. 2006 yılında Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Asya Oyunları sayesinde ev sahibi ülke batılı devletler ile farklı temsile sahip bir ilişki kurmuş ve küresel bir karakter kazanmıştır.

Bkz. Sayfa 41-42'de referans gösterilen literatüre ek olarak, tartışmanın mevcut argümanına benzer bir argümana sahip olan Bosscher ve Bottenburg'a (2011: 579-580) göre, özellikle son 30 yıla bakıldığında, bilim insanlarının ve siyasete yön veren politikacıların üzerinde fazlasıyla yoğunlaştıkları konulardan biri de, ülkelerin kendi iç spor politikalarının uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarıyı doğrudan etkileyebileceği tartışması olmuştur. Bu bağlamda, uzun vadede uluslararası spor

performansını ve kalitesini arttırmak isteyen ülkeler, ilk olarak kendi iç spor politikalarını yeniden şekillendirmiş ve bazı spor dallarına büyük yatırımlar yapma yoluna gitmiştir. Örneğin, İngiltere, Hollanda, İtalya ve Kanada gibi ülkeler, “podyuma” giden yolu açmak için spora yatırım yapmış ve modern sporun yeni bir formunu oluşturan “spor aracılığıyla gelişmeyi” (development through sport) amaçlamıştır. Bununla birlikte, FIFA “Football For Hope”²⁶ ve “Forward Football Development”²⁷ programları ile birçok Afrika ülkesine dışarıdan finansal kaynak sağlanmış ve futbol aracılığıyla gelişmelerine katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Benzer bir şekilde, NBA’in sosyal gönüllülük esasına dayalı “NBACares”²⁸ programları aracılığıyla, sosyo-ekonomik açıdan standartların altında kalan vatandaşlarının spora katılımını sağladığı, Türkiye Olimpiyat Komitesi’ne ilişkin başka bir örnekte ise, 2016 yılındaki Olimpiyat Günü aktiviteleri, yaklaşık 10.000 çocuğun katılımı ile gerçekleştirildiği görülmektedir.²⁹ Bu noktada, tarihsel olarak ülkeler birtakım spor dallarında önemli atılımlar gerçekleştirmiş ve ulusal anlamda belli bir spor kültürü oluşturarak, uluslararası spor organizasyonlarında sürekli ön planda kalabilmeyi başarmışlardır. Böylece (seçkin) spor, ulusların rekabetçi avantaj elde etmek için çeşitli spor politikaları ürettiği ve kuralların “diğer rakip ülkelerin neler yaptığı üzerinden belirlendiği” bir sektör haline gelmiştir. Bunun sonucunda birçok ülke, başarı garantisi vermeyen herhangi bir küresel spor politikasının olmadığı bir dünyada, diğerlerinin uygulamalarını örnek alarak başarısını arttırmayı amaçlamış ve genel olarak bu sistem, (seçkin) sporun kurumsallaşmasına ve merkezi hükümetlerin spora daha fazla dahil olmasına imkan vermiştir.

Yeni bir fenomen olmayan modern spor, merkezi hükümetlerin tarihsel olarak hem sosyo-politik hem de ekonomik ideallerini gerçekleştirmek amacıyla kullandığı araçlardan biri

²⁶ “Football For Hope”, FIFA.com,
<<http://www.fifa.com/sustainability/football-for-hope.html>>

²⁷ “FIFA Forward Football Development Programme”, FIFA.com,
<<http://www.fifa.com/development/fifa-forward-programme/index.html>>

²⁸ “NBA Cares Programmes”, NBA.com,
<<http://cares.nba.com/#programs>>

²⁹ “Turkish Olympic Committee expands Olympic Day activities to reach new record”
Sportanddev.org,
<<https://www.sportanddev.org/en/article/news/turkish-olympic-committee-expands-olympic-day-activities-reach-new-record>>20.06.2016

olmuştur. Her ne kadar merkezi hükümetlerin spora müdahalesi, bir ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel geçmişine ve mevcut koşullarına göre belirlense de ve gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterse de, genel anlamda birçok ülke, sporu, sağlık, sosyal katılım, eğitim, sosyal kapitalin geliştirilmesi gibi farklı alanlarla ilişkilendirmiştir. Küreselleşmeye bağlı olarak yükselen uluslararası spor standardı ile birlikte, ülkeler arasındaki rekabet artmış ve bu bağlamda ülkeler ilk olarak kendi iç politikalarında birtakım düzenlemeler yaparak uluslararası başarı elde etmeyi amaçlamışlardır. Uluslararası başarıların politik avantajlarının yanı sıra ekonomik avantajlarından da yararlanmak isteyen merkezi hükümetler, spora büyük yatırımlar yaparak spor aracılığıyla gelişim gösterme eğiliminde olmuştur. Benzer bir ifadeyle, uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarılar, ülkelere diğer ülkeler karşısında bir prestij ve üstünlük sağlarken, söz konusu başarı aynı zamanda ekonomik faaliyet gösteren ulusötesi şirketlerin o ülkede yatırım yapmasını ve sonuç olarak ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Uluslararası spor organizasyonlarına katılım, özellikle gelişmekte olan ülkeler için batı ile temas kurmak veya uluslararası bir platformda temsil edilmek gibi amaçlarla kısıtlı olsa da, gelişmiş ülkeler uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarıların ekonomik potansiyeli doğrultusunda güdülenmektedir. Uluslararası spor başarısı, bu anlamda ulusal ve uluslararası ekonominin en önemli dinamiklerinden biri olarak görülmektedir. Her başarı veya başarısızlık, uluslararası rekabet özelinde değerlendirildiğinde, bir ülkenin menfaati, başka bir ülkenin ise olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedendir ki her ülke, herhangi bir olumsuz sonuca maruz kalmamak amacıyla başarı yakalamak arzusunda. Böylece, 21. yüzyıla kadar politik ajandanın dışında kalan spor, bu tarihten itibaren sosyo-politik ve ekonomik gelişmişliğin en önemli göstergelerinden biri olmuştur.

2. BÖLÜM: ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ

Bir önceki bölümde kısaca, küresel spor ekonomisinin 20. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar göstermiş olduğu gelişim, küresel spor ekonomisinin kendi dinamikleri olan televizyon yayın hakları gelirleri, sponsorluk gelirleri, uluslararası spor organizasyonlarından elde edilen ve çoğu zaman turizm ile ilişkilendirilen gelirler etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından, dünyada birçok ülkede faaliyet gösteren farklı seviyelerdeki spor kulüplerinin ve daha da önemlisi merkezi hükümetlerin spordaki rolüne dikkat çekilerek, günden güne ekonomik etkinliği artan sporun ülkelerin siyasi ve ekonomik hedefleri doğrultusunda nasıl kullanıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise, küresel spor ekonomisinin önemli parçalarından birini oluşturan uluslararası emek göçü ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yaşadığımız çağ -ulus-devlet sınırlarının artan sertleştirilme çabalarına rağmen- kısa ve uzun dönemli politik, ekonomik, kültürel, sosyal, demografik ve teknolojik gelişmelerin birer sonucu olarak daha önce benzeri görülmemiş göçler çağı olarak tasvir edilmektedir (Gold ve Nawyn, 2013: 1). Söz konusu göç hareketleri, Soğuk Savaş Dönemi'nin son bulmasını; şirketlerin, devletlerin, sosyal hareketlerin ve dini kuruluşların insan topluluklarına ve finansal kaynaklara olan erişimi ve kontrolünü; ucuz ve becerikli emeğe olan ihtiyacı; düşük maliyetli ve yüksek hızlı ulaşımı içermektedir. Bu bağlamda, emek göçüne baktığımızda, söz konusu göç kapsamında sporcu göçlerinde de önemli artış ve değişimler olduğunu söyleyebiliriz (Soyarık, 2014: 109). Bu doğrultuda, özellikle ucuz ve becerikli emeğe olan ihtiyaç sonucu uluslararası göç hareketliliği düzenli olarak artış göstermiş ve profesyonel sporun ortaya çıkışıyla birlikte onu doğrudan etkilemiştir. Uluslararası göç tarihinin güncel konularından birini oluşturan ve aynı zamanda uluslararası göç teorilerinin ve eğilimlerinin geleneksel tipolojilerinden görece farklılaşan uluslararası sporcu emek göçü, başta spor ve göç disiplinleri olmak üzere, farklı disiplinlerin birbirleriyle temas kurabilmesine ve bu sayede uluslararası göç literatürünün genişlemesine ve gelişmesine katkı sağlayan bir anlayışa sahip olmuştur. Uluslararası sporcu emek göçü araştırmalarına katkı sağlayan en önemli isimlerden biri olan Joseph Maguire'ın (1996;2004;2008), 2004 yılında yayınlanan makalesinde, uluslararası sporcu emek göçüne ilişkin araştırmaların henüz başlangıç evrelerinde olduğunu ve o yıla kadar

yapılan çalışmaların sadece yüzeysel olduğunu vurgulamasının ardından, günümüze kadar olan süreçte uluslararası sporcu emek göçü konusunda hem kavramsal hem de deneysel çalışmaların sayısı giderek artmış, bu sayede spor sosyolojisi ile ilişkili diğer alanlar ile karşılaştırma yapabilme olanağı sağlanmıştır. Bu durumun oluşumunda ayrıca, spor bilimleri araştırmalarının beden eğitiminin gölgesinden ayrılması ve devlet ve çeşitli spor organizasyonları tarafından finanse edilmesi de önemli rol oynamaktadır (Maguire, 1999: 66).

Uzun bir süredir modern göç olgusunun tartışmaya açık konularından birini oluşturan uluslararası sporcu emek göçü, etkileşime girdiği farklı dinamikler sonucu özellikle futbol alanında yoğunlaşan birçok araştırmanın konusu olmuş (Weedon, 2011; Agergaard, 2008³⁰; Maguire ve Stead, 1996; Gulianotti ve Brownell, 2012; Gulianotti ve Robertson, 2007(b); Andreff ve Syzmanski, 2006; Maguire, 1996;2004;2008; Poli, 2007; Soyarik, 2014; Chiba vd., 2001) ve sporun tarihsel göç örüntülerinin geleneksel analizinden farklılaşarak, yeni bir anlam kazanmıştır. Ayrıca, 1999 yılında kurulan Uluslararası Spor Ekonomistleri Birliği ve 2000 yılında çıkarılmaya başlanan Spor Ekonomisi Dergisi, sporun sosyo-ekonomik gelişiminin sonuçları olmakla birlikte gelişimine halen katkı sağlamaktadır. Söz konusu çalışmalar aynı zamanda, uluslararası sporcu emek göçünün makro-yapısal dinamikler ve ilişkiler tarafından nasıl belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Özellikle son 50 yılda yapılan akademik çalışmalara bakıldığında, uluslararası sporcu emek göçünün en başta küreselleşme tezi olmak üzere çeşitli sosyo-ekonomik ve sosyo-politik dinamiklerle eklemlendiği ve söz konusu dinamiklere ‘sportif/sporla ilişkili’ bir anlam ve perspektif kazandırdığı gözlemlenmektedir. Söz konusu çalışmaların birincil bağlamını küreselleşme tezi ve küreselleşmeye yüklenen farklı anlamlar (Giulianotti ve Robertson, 2004;2007) oluştursa da, küreselleşme ile birlikte küyerelleşme (Giulianotti ve Robertson, 2006), kültürel etkileşim/uyum (Elliott, 2016; Engh ve Agergaard, 2015; Weedon, 2011) ulusötesicilik (Giulianotti ve Robertson, 2007; Giulianotti ve Brownell, 2012) ulussuzlaşma (Poli, 2007) gibi özellikle milliyetçilik ve vatandaşlık literatürünün

³⁰ Sine Agergaard’ın “Elite Athletes As Migrants in Danish Women’s Handball” adlı çalışması, uluslararası sporcu göçünün cinsiyete göre farklılaşabileceğini vurgulamakla birlikte, uluslararası sporcu göçünün cinsiyet ve kadın çalışmaları ile eklemlendiğini de göstermektedir.

temel tartışma konuları olan kavramlar, uluslararası sporcu göçünün teorik arka planını açıklamada kullanılan diğer argümantasyonları oluşturmakta, uluslararası sporcu göçüne dâhil olan sporcuların mobilizasyonunu doğrudan etkileyen temel göç motivasyonlarının sınıflandırılmasında etkin bir role sahip olmakta ve uluslararası sporcu göçü üzerindeki genel tartışmanın sınırlarını çizerek daha sağlıklı ve etkin bir analiz fırsatı sunmaya yardımcı olmaktadır. Tez çalışmasının bu bölümünde ilk olarak, uluslararası sporcu göçü kavramının ve temel dinamiklerinin ne tür bir anlam ifade ettiği, ikinci kısımda uluslararası sporcu emek göçü üzerindeki temel tartışmaların neler olduğundan ve hangi konularla eklemlendiğinden bahsedilecektir. Üçüncü kısımda, uluslararası sporcu emek göçünün birbirinden farklılaşan motivasyonlarını açıklamada kullanılan tipolojiler, son kısımda ise, uluslararası sporcu emek göçünün yukarıda kısaca bahsedilen sosyo-politik tartışma konuları açıklanacaktır.

2.1. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNE KAVRAMSAL BAKIŞ

Uluslararası göç, genel olarak bir bölgeden başka bir bölgeye olan hareketi temsil eder (Castles, 2000a: 269). Özellikle 2000’li yıllarda gözlemlenmeye başlanan bilgi ve ulaşım teknolojilerindeki yeni süreç, çağdaş göç hareketlerinin artışı etkileyen bir önemli bir faktör olmuştur. Bu bağlamda, göç olgusuna yön veren ekonomik ve siyasal dinamiklerde de birtakım değişimler meydana gelmiştir. Söz konusu yeni süreçle birlikte, devletler uluslararası göçü kontrol eden ve nitelikli (highly skilled) göçmenlerin uluslararası dolaşımını teşvik eden bir anlayış benimsemiştir (Castles, 2002: 1146).

Castles (2000a: 269-271), emek göçü kapsamında değerlendirilen göçmenleri, geçici süreli, niteliksiz, nitelikli, düzensiz, mülteci, sığınmacı, zorunlu ve geri dönen göçmenler olarak kategorize etmektedir. “Misafir işçi ya da yurt dışı sözleşmeli çalışan/işçi” (*contract workers*) olarak da tanımlanan geçici süreli göçmenler, kısıtlı bir süre için göç eden bireyler olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda sözleşmeli işçi emek göçü, alıcı veya gönderici hükümetler, işverenler, özel birtakım kuruluşlar tarafından, hızlı ekonomik gelişme, endüstrileşme gibi ihtiyaçları karşılamak için organize edilen ve düzenlenen, bireylerin kısa veya uzun süreli uluslararası hareketi olarak tanımlanmaktadır

(Castles, 2000b: 95-102). Her ne kadar çalışanlar ülkeye kısa süreli gelme niyetinde olsalar da, gerçeklik zaman içerisinde farklılık göstermektedir. Bu durumu ortaya çıkaran faktörlerin iki merkezli olduğu söylenebilir. Hem işverenlerin çalışanlara duyduğu ihtiyaç hem de çalışanların geri dönmedeki isteksizliği, söz konusu süreyi uzatmaktadır. Bu nedenden dolayı göç süresini kalıcı ya da geçici olarak ayırmak mümkün görünmemektedir ve geçmişte, sözleşmeli işçi emek göçünün kapsadığı bölgeler sınırlı olsa da, günümüzde bu kapsamın genişlediği söylenebilir (Castles, 2000b: 102-103). Sözleşmeli işçi emek göçünü diğer göç tipolojilerinden ayıran en önemli nokta, alıcı ülkenin hükümetinin göç hareketindeki gerekliliğidir; hükümetin katılım sağlamadığı koşulda söz konusu hareket kendiliğinden gelişen ya da yasal olmayan bir hareket olarak görülmelidir. İşe alım sözleşmeleri (recruitment agreements) veya hizmet akdi (employment contracts), ücret düzeyini, çalışma süresi ile koşullarını, çalışan haklarını açıkça belirtmekle birlikte, işverenin kalacak yer sağlama, sağlık sigortası yapma gibi yükümlülüklerini de içerebilir (Castles, 2000b: 95).

Uluslararası göçün bir ayağını oluşturan uluslararası sporcu emek göçünün, Castles'in (2000a; 2000b) kategorize ettiği sözleşmeli işçi emek göçü ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Sporcuların alıcı ülkeye geliş sürecinde aktif rol oynayan hükümetler ya da hükümet bünyesinde faaliyet gösteren spor kuruluşları, sporcunun göç motivasyonunu doğrudan etkilemektedir. Söz konusu yasal organlar, ne kadar cezbedici şartlar sağlayabilirlerse, sporcunun ülkeye gelmedeki kararlılığı o kadar artmaktadır. Nitekim bu süreç, her iki tarafın da kazanç sağlamasını amaçlamaktadır. "Kazan-kazan" felsefesi ile karakterize olan ve her iki tarafın da ekonomik fayda sağladığı bu süreç, kapitalist küresel ekonomik sistemin sporla iç içe geçen yeni bir formunu meydana getirmektedir. Nitekim sözleşmeli işçi emek göçü, büyüyen sermaye, meta ve bilgi hareketliliğine bağlı küresel insan mobilizasyonunun bir yönünü oluşturmaktadır.

Uluslararası sporcu emek göçünün daha yakın tarihli evreleri, kapitalist küresel ekonomik sisteme bağlı olarak büyüyen ve gelişen sporun küreselleşme ve metalaşma süreci ile yakından ilişkilidir (Bale ve Maguire, 1994: 1). Söz konusu metalaşma süreci ile birlikte, sporla ilişkili olarak emeğin kendisinin ve emeğe duyulan ihtiyacın daha farklı bir yapısal özellik göstermeye başladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda, sporcuların kültürel farklılık gösteren belirli noktalara gerçekleştirdiği göç, teknoloji, ekonomi ve medyanın küresel

akışı ile ilişkili küresel personel akışının bir parçası olarak görülebilir. Başka bir ifadeyle, küresel sportizasyon³¹ sürecinin hatlarını belirleyen küresel akış, medyanın, finansın ve teknolojinin farklı görünüş ve kimliklere sahip sporcularla birlikte karakterize olmasıdır.

Maguire ve Stead'e (1998: 59) göre, bireysel göçmen deneyiminin keşfi, sporcu emek göçünün diğer sosyal figürler ile ne şekilde etkileşime girdiğini vurgulayan kavramsal çerçevenin kullanımını gerektirmektedir. Bu yaklaşım, yaşanmış deneyimin politik, ekonomik ve kültürel süreçlerden ayrışmasını önleyen bir karaktere sahiptir. Başka bir ifadeyle, sporcu göçü, sporda önceden var olan sosyal, politik ve ekonomik güç düzenlemelerinin ya da dağılımının kısmi yansımalarını teşkil etmektedir. Bu noktada, herhangi bir göç sürecinin yapı ve modelini anlamada, gruplar arasındaki roller, ilişkiler ve gerilimler merkezi odak noktası olmak zorundadır. Bu bağlamda, uluslararası sporcu emek göçü, politik ekonominin küresel spor sistemini karakterize eden çeşitli iktidar mücadeleleri ile iç içe geçtiği, göçmenin yaşamının yöneticiler, menajerler, yerel kulüpler ya da milli takımlar, çalıştırıcılar ve medya tarafından inşa edildiği, sadece ulusal sınırlara bakılarak anlaşılacak bir süreci ifade eder (Maguire, 2008; Engh ve Agergaard, 2015). Başka bir ifadeyle, uluslararası sporcu göçü, sadece sporcuların değil, farklı kişi ve kurumların da ekonomik kazanç sağladığı karmaşık bir süreçtir. Söz konusu süreç çoğunlukla futbol sektöründe kendini gösterse de, uluslararası sporcu emek göçü giderek farklı coğrafyalara ve farklı spor dallarına yayılmaktadır (Bale ve Maguire, 1994: 5). Nitekim, küresel futbol ve "gezgin" futbolcular üzerine yapılan çalışmalar, uluslararası sporcu emek göçünü analiz etmede büyük önem taşısa da, söz konusu analiz sadece futbola özgü değildir.

Uluslararası sporcu emek göçü kapsamında mobilize olan sporcular, kendi ulus-devletlerinde, aynı kıtada ve/veya farklı kıta yer alan ulus-devletler arasında kısa veya uzun süreli hareket etmektedirler (Maguire ve Stead, 1996: 2). Fakat söz konusu bu hareketlilik, geleneksel göç hareketliliğinden belirgin çizgilerle ayrılmaktadır. İş gücüne

³¹ İlk olarak Norbert Elias (1986) tarafından kullanılan sportizasyon terimi, oyun kurallarının yazılı hale gelmesi ve süreç yönetiminin profesyonelleşmesiyle birlikte genel olarak sporun modernleşmesi anlamına gelmektedir. Daha belirgin bir ifadeyle, sportizasyon süreci kesin ve net kuralların ortaya çıkışını ve sporcuların kendilerini daha katı bir şekilde sınırlandırmak zorunda olduğu bir süreci içermektedir. (Malcolm, 2008; 242)

dayalı diğer sektörlerden farklı olarak göçmenler, hem kendi topraklarından/yurtlarından kısmen zorunda olmadan ayrılırken hem de kişisel gelişim ve deneyimlerinin keyfini çıkartmaktadırlar (Maguire, 1996: 336). Söz konusu kişisel gelişim ve deneyim gayesi, uluslararası sporcu emek göçünü anlamada kritik öneme sahiptir. Geleneksel göç teorilerinden ve göçmen profilinden farklı olarak sporcular, sportif performansına bağlı olarak kulüp takımları tarafından, yasal organların aktif katılımı ile birlikte, belli bir ücret karşılığında kiralanmakta ya da satın alınmakta ve sporcunun zaman içerisindeki sportif performansına göre o kulüpte sportif yaşamına devam edip etmeyeceğine karar verilmektedir. Sporcu emeğini satarken, emeğinin ne zaman ve nerede satılacağına üçüncü şahıslar karar verebilmektedir. Bu durum, sporcunun söz konusu kulüpte ve mekânsal olarak şehirde/ülkede geçireceği zamanı doğrudan etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda, sporcunun profesyonel kariyerinde olduğu gibi, kişisel yaşantısında da birtakım değişimleri beraberinde getirebilmektedir. Sporcu, kaldığı süreye ya da özel hayatındaki gelişmelere (o ülkenin vatandaşı olan erkek/kadın ile yaptığı evlilik) bağlı olarak o ülkenin vatandaşlığını kazanabilmekte ve “milli” olarak da o ülkenin ulusal takımını uluslararası spor organizasyonlarında temsil edebilmektedir. Yıllara göre artış gösteren sporcuların vatandaşlık değiştirme fenomeninin, belli dönemlerde tekrar eden bir biçimde, gündeme geldiği gözlemlenmektedir (Maguire, 1996: 337).

2.2. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNÜN KISA TARİHİ

Özellikle modern Avrupa kültürünün görünür bir bileşeni olmakla birlikte küresel bir fenomen ve oyun olarak spor; hız, ölçek ve sportif gelişmişlik düzeyinin, birey, teknoloji, finans, görüntü ve ideolojilerin geniş küresel akışı/yayılmı ile iç içe geçtiği bir süreci ifade etmektedir (Maguire, 1993: 978-980). “Heinemann (1993) ve Stokvis (1989), sporun uluslararası yayılımını Batı merkezli sanayileşme ve kapitalizm ile açıklamaya çalışırken, William (1982) söz konusu yayılımın nedenini, esas aktör olarak egemen batılı devletlerin ittifaklarının politik ve ekonomik kontrolü şeklinde ifade etmektedir” (Magee ve Sugden, 2002: 426). Sporun ve spora için ekonomik, sosyolojik ve politik dinamiklerin gelişimiyle birlikte akademik birçok araştırmanın konusu olan ve bunun sonucunda da sosyo-ekonomik ve sosyo-politik bir kavram olarak spor ve göç literatürde

yer edinen uluslararası sporcu emek göçü olgusu, tarihsel olarak 1860'lara kadar uzanan ve özellikle 20. yüzyılın sonlarında spordaki gelişmişliğin belirgin bir göstereni haline gelen, spor kurallarının ve yönetiminin, değerlerin, rekabetin modernizasyonuna (Magee ve Sugden, 2002; Bale ve Maguire, 1994) ilişkin bir süreci ifade eder. Avrupalı devletlerin, 15. yüzyıldan itibaren Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında artan sömürgeleştirme faaliyetleri ile karakterize olmuş dünya egemenliğinin bir sonucu olarak kurulan ekonomik ticaret ağları ve kültürel asimilasyondan spor da etkilenmiş ve Batılılaşma pratiklerinin ve değerlerinin bir parçası haline gelmiştir (Magee ve Sugden, 2002: 426).

Özellikle İngiltere futbolundaki kuralların, rekabetin ve yönetim kurullarının tesisi, söz konusu oyunun küresel yayılımı için bir platform sağlamıştır. Nitekim, oyun ile endüstriyel gelişmişlik arasındaki bağ, sporun Avrupa'daki hızlı yayılımının en önemli dinamiğini meydana getirmiştir (Magee ve Sugden, 2002: 426). Başka bir deyişle, modern futbolun serüveni, modernleşme ve sanayileşme süreçleri ile üretim ve organizasyon modelleri arasında bir paralellik içermektedir (Talimciler, 2008:90). Dahası, Hobsbawm'dan (1995: 198) aktaran Magee ve Sugden (2002: 426) futbolun, o dönem İngiltere'nin küresel ekonomik varlığının en önemli ürünlerinden birini oluşturduğunu vurgulamaktadır. "Her ne kadar Britanya futbolunun Britanya'nın tahsillileri arasında bir sınıf bağlamında veya cinslerarası ayrıma ve ırkçılığa işaret ederek fazlasıyla ayanbeyan bir "erillik"le bağlantılı olarak ele alınmasına ve bunun sonucunda, bilim adamlarının çoğunun, Britanya toplumunda futbolun toplumsal anlamını araştırdıklarında –bazen örüntülü bir biçimde ama pek çok kez açıkça, küstahça- Galler, İrlanda ve İskoçya dahil edilmeden sadece İngiltere'den söz etmelerine itirazlar da bulunmaktadır" (Moorhouse, 2015: 185).

Sporun söz konusu küresel yayılımı ve buna paralel olarak gelişim gösteren sporcu mobilizasyonu ilk olarak futbolda kendini gösterse de, 'profesyonel sporun' özellikle 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında kıta Avrupa'sında, Kuzey Amerika'da ve Avustralya'da ortaya çıkışı (Andreff, 2006: 325) ile diğer spor dalları (kriket, beyzbol, basketbol vb.) da küresel ekonomik spor pazarına dâhil olmuş ve aynı şekilde diğer spor dallarına olan artan akademik ilgiyle (Rottenberg, 1956; Neale, 1964; Jones, 1969) birlikte spor sosyolojisine ve ekonomisine ilişkin "kurumsallaşma" (Szymanski, 2006; 5)

süreci hızlanmış ve bilimsel tanınırlığı kanıtlanmıştır. Lanfranchi'ye (2015) göre, oyuncuların resmen ücret alması, genelde olağan hale geldi ve birçok ülkede profesyonel bir ligin kurulmasını getirdi; kulüplerin çoğu, takımı beden ve taktik olarak hazırlamakla görevli antrenörler istihdam etti; uluslararası futbol karşılaşmalarının politik konuşmaların yapıldığı büyük stadlar inşa edildi; müsabakalar kurumsallaştı ve kıta Avrupası yavaş yavaş Büyük Britanya'ya yetişmeye başladı. Neale (1964) spor pazarında görülen söz konusu zamansal ve mekânsal ayrımı, her ülke için kesin olmamakla birlikte değiştirilmesi zor olan ulusal, mevsimsel ve sınıfsal karakterlere sahip üç başlık altında toplamaktadır.

...İlk olarak Amerikan beyzbolunu Britanya'ya özgü kriketten³², Amerikan futbolunu uluslararası futbolundan ayıran ulusal ayrımlar bulunmaktadır. İkinci olarak, beyzbolu bahar ve yaz mevsimlerinde, futbolu sonbaharda mevsiminde ve basketbolu kış mevsiminde oynanan sporlar olarak ayıran mevsimsel ayrımlar bulunmaktadır. Üçüncü olarak ise, sosyal sınıflar arasında ayrımlar bulunmaktadır: Britanya'da kriket zenginler sınıfının sporuyken futbol işçi sınıfı ile özdeşleşmiştir; beyzbol Amerika'nın küçük mahallelerinde oynanırken, profesyonel futbol endüstriyel şehirlerde gelişim göstermiştir. (s. 11)

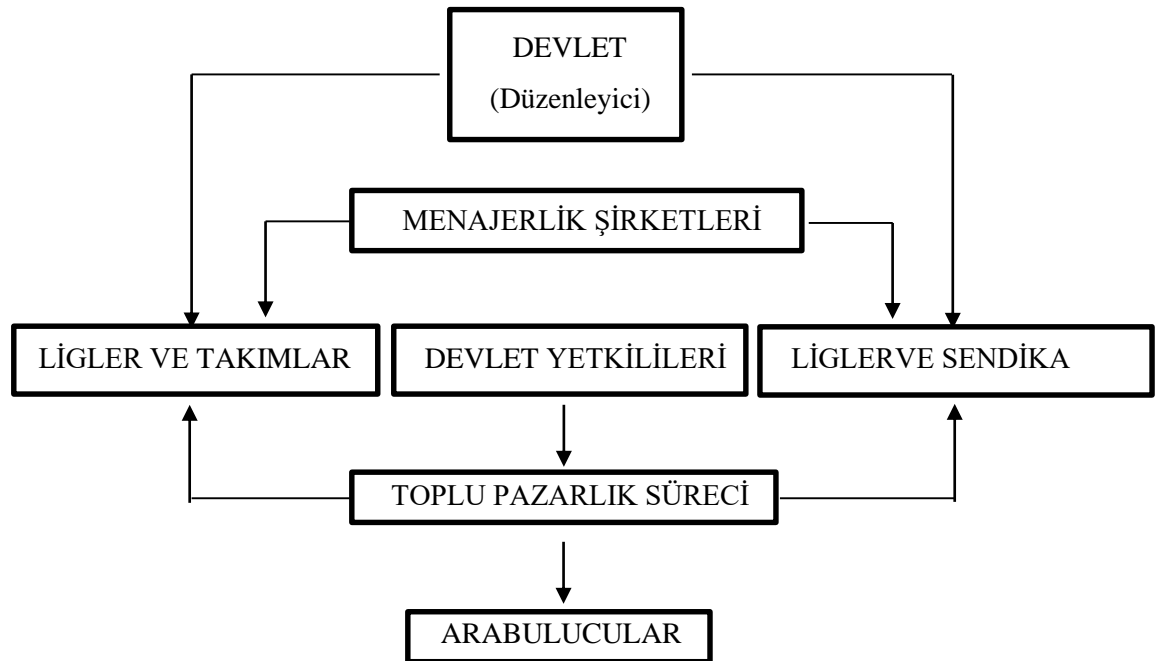
Özellikle 1970 yılından sonra, spor harcamalarının ve gelirlerinin artışı, sporcu emeğini gözetilen sendikaların kuruluşu (Fort, 2012: 278), ulusal ve uluslararası düzeyde oynanmaya başlayan spor dallarının ortaya çıkışı, olimpiyatların ülkeler açısından ekonomik kar odaklı bir organizasyon olarak görülmeye başlanması, neo-liberal ekonomi politikaları ile birlikte spor yatırımlarının artışı, 1995 tarihli Bosman kararı³³ ve sporcular ile kulüpler arasındaki sözleşmenin imzalanmasında birincil rol oynayan menajerler veya menajerlik şirketleri gibi aracılardan spora dâhil oluşu, ilk sırada profesyonel sporun daha geniş ölçekli bir sektöre evrilmesine ve daha sonra uluslararası sporcu emek göçünün yapısal değişimine neden olmuştur. Profesyonel sporun söz konusu ekonomik değişimi

³² Makalenin orijinalinde "Commonwealth cricket" ifadesi kullanılmıştır.

³³ Belçikalı futbolcu Jean Marc Bosman'ın 15 Aralık 1995 tarihinde Avrupa Adalet Divanı'na yaptığı başvuru sonucu alınan karardır. Böylelikle futbolcular, kulüpleriyle olan sözleşmelerinin bitmesinin ardından, Avrupa Birliği ülkeleri içerisindeki kulüplere transfer olduklarında herhangi bir transfer ücreti ödemeksizin serbest dolaşım hakkı elde etmiştir. Karar ayrıca, Avrupa Birliği vatandaşı olan futbolcular için de uygulanan yabancı sınırlamasını ortadan kaldırmıştır. (Binder ve Findlay, 2012; 108)

aynı zamanda yayın hakları satışlarında, oyuncu bonservis fiyatlarında ve oyuncu maaşlarındaki artışı etkilemiştir.

Uluslararası sporcu emek göçünde yaşanan ekonomik değişimin yanı sıra, merkezi hükümetleri, spor kuruluşlarını ve kulüpleri ilgilendiren yasal düzenlemeler de yürürlüğe konulmuştur. Bu düzenlemeye göre, kulüp sahipleri ile, sendikalar ve menajerler/menajerlik şirketlerine bağlı hareket eden sporculara, ‘toplu pazarlık sürecini’ denetleyen/yöneten yasal kurumlar aracılığıyla iletişime geçme yükümlülüğü getirilmiştir (Fort, 2012:280). Söz konusu toplu pazarlık anlayışına göre, sporcuların birlik halinde hareket etmesine izin verilir ve kulüp sahipleri bu hakkı tanımak zorundadır. Görüldüğü üzere, uluslararası sporcu emek göçünün sadece birey ve spor kulübünü merkezine alan yapısı yıllar içerisinde farklılaşarak genişlemiş ve üçüncü şahısları/kurumları içerisine alarak kolektif bir hal almıştır. Böylelikle, modern öncesi dönemde ucuz emeğe ve kulüp karına dayanan sporcu göçü anlayışı yerini -sporcu kazancı ile kulüp karı arasındaki uçurumu engelleyemese de- sporcu haklarını da koruma eğiliminde olan demokratik bir anlayışa bırakmıştır.

Şekil 1. Spor Endüstrisindeki Emek İlişkileri Modeli

Kaynak: Staudohar, Paul D., *Playing For Dollars: Labor Relations and the Sport Business*. ILR Press, 1996: New York, s. 7. aktaran Fort, 2002, s. 280

2000’li yıllara gelindiğinde ise, uluslararası sporcu göçüne dahil olan sporcu sayısının giderek arttığı söylenebilir. Göçe dahil olan sporcuların çoğunun futbol alanında yoğunlaştığı dikkate alındığında, Gana ve Nijerya ortaklığında düzenlenen 2000 Afrika Uluslar Kupası’nın (Africa Cup of Nations) söz konusu artışı doğrudan etkilediği gözlemlenmektedir. Spor sosyologu Paul Darby’e (2007: 443) göre, 2000 yılında düzenlenen turnuva döneminde, Afrikalı futbolcuların sadece yüzde 50’si Avrupa’daki kulüplerde oynarken bu oran, aynı turnuva 2002 yılında Mali’de düzenlendiğinde ise yüzde 66’ya yükselmiştir. Söz konusu turnuvanın Tunus’da düzenlendiği 2004 yılında ise bu oran yüzde 67 ile yükselen bir grafik çizmeye devam etmiştir. Nitekim Afrika futbolunun, Avrupa’nın çeşitli kulüplerinde sportif kariyerine devam eden ve kısa veya uzun süreli olarak oraya yerleşen futbolcuları ile ünlü olduğu çoğunlukla bilinmektedir (Poli, 2010: 1001). Futbolda görülen artışla birlikte dünya çapında oynanan diğer spor dallarında da önemli artışlar olduğu söylenebilir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1994 yılında kurulan ve beyzbol sporu araştırmaları yapan ‘The Baseball Factory’ adlı kuruluşun 2008 yılındaki araştırmasına göre³⁴, beyzbol sporu her ne kadar tarihsel olarak bir Amerikan oyunu olarak ırksallaştırılsa da (racialize), yerel liglerde oynayan sporcuların yarısının başka ülkelerden göç ettiği (yüzde 40’ının Dominik Cumhuriyeti’nden olmak üzere) belirtilmektedir.

Uluslararası sporcu emek göçü örnekleri çoğaltılabilecek olmakla birlikte (Poli, 2006, 2010; Elliott, 2012, 2016), günümüzde olimpiyatlar, Dünya ve Avrupa Atletizm Şampiyonası, Dünya Kupası, Dünya ve Avrupa Basketbol Şampiyonası, gibi büyük ölçekli organizasyonlarla birlikte uluslararası sporcu mobilizasyonu sürekli bir şekilde devam etmektedir. Söz konusu organizasyonlarda elde edilen bireysel veya takım halindeki başarılar, diğer ülkelerin dikkatini çekerken, devlet politikası haline gelen pragmatik “devşirme” uygulamalarıyla uluslararası sporcu emek göçü daha farklı bir

³⁴ “The Baseball Factory”, BBC.co.uk, <http://www.bbc.co.uk/worldservice/specials/1658_assignment_2008/page23.shtml>2008

nitelik kazanmıştır. Tezin sonraki bölümlerinde, devşirme sporcu politikası ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

2.3. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ TİPOLOJİLERİ

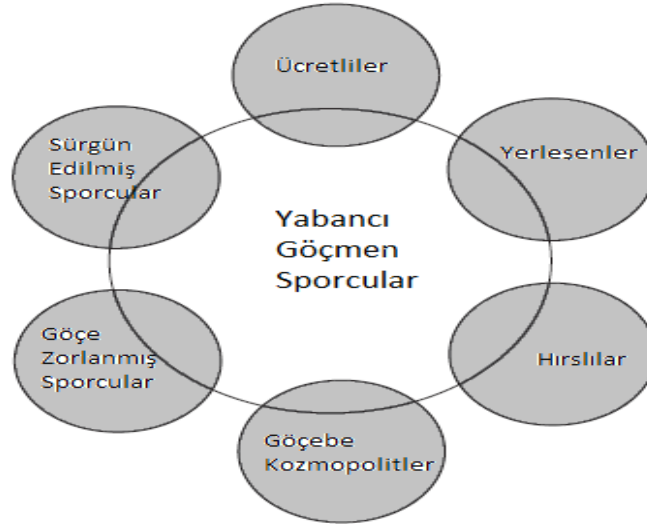
Maguire ve Stead'e (1996: 12) göre hassasiyet, istikrarsızlık ve kendi kaderini kontrol etme, spor göçünün önemli dinamiklerini meydana getirmektedir. Özellikle omuzlarında başkalarına karşı sorumluluk taşıyan ve bundan dolayı baskı altında olan sporcular için durum daha farklı zorluklar içerebilmektedir. Söz konusu sorumluluk ve baskı, sporcuları yaşam standartlarının ve ekonomik kazancın daha yüksek olduğu ülkelere göç etmeye yönlendirmektedir. Bu bağlamda, dünya çapında gün geçtikçe, daha fazla sınırları olmayan (*borderless*) sporcular (Chiba vd., 2001: 203-204) görmeye başladığımızı söyleyebiliriz. Bazı durumlarda bu sporcular “paralı askerler” olarak veya “uluslararası kuruluşlar arasında hareket eden veya kendileri ve aileleri için daha iyi yaşam koşulları arayan siyasi mülteci ya da sığınmacı” olarak görülseler de, aralarındaki ortak noktayı, doğmadıkları ve bağlılıklarının ya da bağlantılarının çok zayıf olduğu ülkelerde sportif kariyerlerini devam ettirme gayesi oluşturmaktadır. Bu durumun, geniş küresel süreçlerin toplumsal bir tezahürü olduğunu söyleyebiliriz.

Sporcuların uluslararası mobilizasyonuna yön veren motivasyonlar birbirlerinden farklılık gösterebilir. İlk olarak Maguire (1996) tarafından geliştirilen ve daha sonraki süreçte Magee ve Sugden (2002) tarafından kapsamı genişletilen uluslararası sporcu emek göçü tipolojileri, sporcuların farklı amaçlar ve güdülerle göç edebileceklerini göstermektedir. Her ne kadar bu tipoloji Maguire'nin (1996) çalışmasında Kanada'ya göç eden sporcular örneği üzerinden, Magee ve Sugden'in (2002) çalışmasında ise İngiliz futbolu örneği üzerinden kurulmuş olsa da, bu tipolojiler spor sosyologları tarafından birçok spor dalındaki göç hareketlerini açıklamada kullanılmıştır. Tezin bu bölümünde Maguire ile Magee ve Sugden'in literatüre kazandırdığı sporcu emek göçü tipolojilerini, yine onların çalışmalarına bağlı kalarak açıklamaya çalışacağım.

Maguire'nin (1996) çalışmasında öncüler (*pioneers*), ücretliler (*mercenaries*), yerleşenler (*settlers*), geri dönenler (*returnees*) ve göçebe kozmopolitanlar (*nomadic cosmopolitan*)

olarak kategorize edilen sporcular, Magee ve Sugden'in (2002) çalışmasında, ücretliler (mercenaries) yerleşenler (settlers), hırslılar (ambitionists) ve göçebe kozmopolitanlar (nomadic cosmopolitan), ve birtakım siyasi nedenlerden dolayı ülkeden göç etmek zorunda bırakılan sporcular (exiled/expelled) olarak sınıflandırılmıştır. Bütün bunlara ek olarak belki önceleri yukarıdaki saiklerin biriyle göç etmiş fakat süreç içerisinde göç ettikleri ülkenin vatandaşlığını kazanmak üzere başvurmuş ve vatandaşlığı kazanmış örneklerin sayısı da artmaktadır (Soyarık, 2014; 111). *Ücretliler* grubunda yer alan sporcular, sporu çoğunlukla profesyonel bir iş olarak görmekte ve ekonomik kazanç amacıyla göç etmektedirler. Magee ve Sugden'in (2002) çalışmalarında yer alan farklı oyuncularla (futbolcularla) gerçekleştirdikleri mülakatlar, bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Mülakatlara göre sporcuların bazıları futbolu sadece para kazandıkları bir iş olarak görme eğilimindedirler. Ayrıca futbolcular, 10-15 yıllık profesyonel futbol kariyerlerinde kazanabildikleri kadar fazla para kazanmak durumunda olduklarını vurgulamaktadırlar. Agergaard'ın (2008) Danimarka Hentbol Ligi'nde oynayan göçmen sporcularla gerçekleştirdiği mülakatlar da, sporcuların oyunu daha çok bir iş olarak görme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Sporcular, kendi ülkelerinde kazandıklarından daha fazla para kazanabileceklerinin farkında olarak başka ülkeleri tercih ettiklerini belirtmektedirler. Bu çalışmalara ek olarak, Poli'ye (2006: 283) göre, Avrupa dışında durum oldukça "dramatiktir". Afrika kulüplerinin çoğu, oyuncularının parasını ödeyememekte ve bu nedenden dolayı onların göç etmesini engelleyememektedir. Örneğin; Kamerun'un kulüplerinden Coton Sport Garoua aylık 400 avrodan daha az kazanmaktadır. Bu bağlamda, bazı kulüpler (çoğu Kuzey Afrika'da olmak üzere) oyuncularını uzun süre takımda tutabilseler de (Darby, 2011), oyuncu kariyerlerinin mevcut durumu, var olan finansal ve altyapısal sorunlardan dolayı Avrupa'da bir kulüp aramak ya da Avrupa kulüpleri tarafından satın alınmakla belirlenmektedir (Elliott; 2016: 150). Her ne kadar adaletsiz görünse de, bu durum söz konusu göçmenler için basit bir şekilde sadece şans verilme ile ilişkilendirilmektedir. Hiçbir ulusötesi bağlantısı olmayan sporcular, kulüplerin bünyelerinde bulunan yetenek avcıları (*scouting*) tarafından keşfedilmeyi beklemektedirler.

Şekil 2. Uluslararası Sporcu Emek Göçü Tipolojileri

Kaynak: Magee, J., & Sugden, J., *The World At Their Feet: Professional Football and International Labor Migration*, 2002, *Journal of Sport and Social Issues*, 26(4), s. 430.

Sporcular ve kulüpler açısından değerlendirildiğinde, ekonomik kaygıların ve hedeflerin tekrar eden bir biçimde, sporcunun kulübe gelişine ve kulüpten ayrılışına kadar olan süreçte en belirgin dinamikler olduğu bilinmektedir. Sporcuların kulüplerle yaptıkları kimi zaman yüz yüze kimi zaman uzaktan görüşmeler sonucunda, taraflar arasındaki ilişkinin yasal bir vasıf kazanmasıyla birlikte, sporcunun “sporcu” vasfında ciddi değişimler meydana gelmektedir. Bu bağlamda sporcu, performansı hangi seviyelerde olursa olsun, emekçi ya da çalışan vasfını kaybederek, meta haline gelen bir nitelik kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle, sporcunun kulüpte kaldığı süre boyunca çizdiği başarılı veya başarısız performans, çoğu zaman kulüpten ayrılış ile sonuçlanabilmektedir. İlk koşulda, yani sporcunun performansının başarısız olduğu varsayıldığında, var olan oyuncu sirkülasyonunu devam ettirmek ve ekonomik kar sağlamak amacıyla, ayrılan sporcu yerine yeni sporcu(lar) getirilmektedir. Aynı durum, sporcu başarılı bir performans sergilediğinde de ortaya çıkmaktadır. Başarılı sporcular da, ekonomik karı arttırmak adına sözleşmeleri bitmese dahi, başka kulüplerin yüksek fiyatlı teklifleri doğrultusunda, sporcunun fikri alınmadan bir meta gibi kulüp kararı ile satılabilmektedir. Çoğu zaman, sporcunun kendi bonservisini kendi elinde bulundurması halinde (free agent) göçe yön veren mekanizma iki merkezde toplansa da, aksi durumlarda göçe yön veren sadece kulüpler olmaktadır.

Ekonomik kazanç, göç motivasyonunu etkilemedeki önemli unsurlardan biri olsa da, sporcunun kararını şekillendirmede tek başına rol oynamamaktadır (Elliott; 2012: 738). Nitekim, ekonomik faktörlerin yanı sıra, kültürel ve tarihi gelenekler ile kurumsal veya yapısal faktörler de, göç tipolojilerini şekillendirme de önemli bir paya sahiptir (Taylor, 2006:19). Maguire ve Pearton'a (2000: 761) göre, "parayı takip etme" (*following the money*) pratiği, çeşitli siyasal, tarihi, kültürel ve coğrafi örüntülerle iç içe geçmiştir. Bu bağlamda, sporcuların göç etmelerindeki asıl güdüleri her zaman ekonomik kazanç olmayabilir.

Örneğin, *yerleşenler* grubunda yer alan sporcular, göç ettikleri ülkede uzun yıllar profesyonel spor kariyerlerini sürdürmelerinin ardından o ülkeye yerleşmekte ve sporcuların bir anlamda "ev" algıları değişmektedir. Magee ve Sugden'a (2002) göre sporcular, o ülkeden ayrılmak için herhangi bir neden görememektedirler. Ayrıca sporcular oraya yerleşmelerinin ardından kültürel ve sosyal olarak daha önce yararlanamadıkları birçok fırsattan yararlanma ve aile kurma sürecinin ardından çocuklarının da bu fırsatlardan yararlanmaları için imkân sağlamaktadırlar.³⁵ Bu bağlamda yerleşenler, ülkeye sadece sportif emeğini satmak amacıyla değil, aynı zamanda sonradan topluma entegre olarak onun bir parçası haline gelenler olarak nitelendirilebilir. Fakat söz konusu yüksek yaşam standardının, oyuncuların ülkeye yerleşmelerinde her zaman birincil rol oynamadığını söyleyebiliriz. Yine Agergaard'ın (2008) çalışmasına referansla, Rus hentbol oyuncularının, Rusya ile karşılaştırıldığında, Danimarka'daki daha yüksek yaşam standardına rağmen profesyonel kariyerlerinin ardından kesin olarak ülkelerine dönmek istediklerini ortaya koymaktadır.

Hırslılar grubunda yer alan sporcular, yetenek ve kariyerlerini geliştirmek amacıyla, rekabetin ve kalitenin daha yüksek olduğu ülkelere göç etmektedirler. Söz konusu göç, sporcunun bireysel kararı doğrultusunda alınabilmekle birlikte, özellikle genç sporcular düşünüldüğünde, bu karar kulüp yöneticileri tarafından da alınabilmektedir. Kiralama usulü çerçevesinde alınan karar doğrultusunda, sporcu başka liglerdeki kulüplere

³⁵ Magee ve Sugden'in çalışmasında yer alan mülakatlara göre, sporcular çocuklarının hem iki dil bilmelerini hem de saygın İngiliz eğitim sistemine bağlı olarak büyümelerini birer avantaj olarak görmektedirler.

gönderilmekte ve belli bir süre orada oynadıktan sonra ülkesine ve asıl kulübüne dönmektedir.

Göçebe kozmopolitler grubunda yer alan sporcular, kariyerlerinin görece ileriki dönemlerinde özellikle kozmopolit kentlerdeki yaşamı ve farklı kültürleri deneyimlemek amacıyla göç etmektedirler. Magee ve Sugden'a (2002) göre, örneğin Jürgen Klinsman ve Ruud Gullit, Monako, Londra, Milan, Cenova, Münih, Amsterdam gibi şehirlerde farklı dönemlerde yaşamışlar ve farklı deneyimler elde etmişlerdir.

Birtakım siyasi nedenlerden dolayı, kendi ülkesinden ayrılan sporcular, kariyerlerine başka ülkelerde devam etmek zorunda kalabilirler. Slaven Bilic ve Sasa Ilic, Yugoslavya'daki savaşı sebep göstererek, başka ülkelere göç ederek profesyonel kariyerlerine devam etmişlerdir. (Magee ve Sugden, 2002: 432) Bir diğer örnekte, 1995 yılında hem Afrika'da hem Avrupa'da hem de Dünya'da yılın futbolcusu ödülüne layık görülen George Weah'in Liberya'daki iç savaş nedeniyle ülkesinden ayrılarak Fransa Ligi takımlarından Monako Futbol Kulübü'ne transfer olduğu görülmektedir. Küresel mali cennetlerden biri olarak görülen Monako ile birlikte Weah³⁶, 1991 yılında Fransa Kupası'nı kazanmış ve dört sezon boyunca oynadığı toplam 103 karşılaşmada 47 gol kaydederek bir dünya yıldızı olduğunu kanıtlamıştır (Armstrong, 2007: 234-235). Başka bir örnekte ise, Afganistan'da kadın futbolunun gelişimine öncü olan Khalida Popal'ın, aldığı tehditler sonucu Danimarka'ya giderek orada futbol kariyerine devam etmekte olduğu görülmektedir.³⁷ Yine bu kategoride değerlendirilebilecek başka bir örnekte ise, İtalyan kadın tenisçi Camila Giorgi'nin, İtalyan Tenis Federasyonu'nun (FIT) Fed

³⁶ George Weah futbol kariyerini sonlandırdıktan sonra 2017 yılında Liberya Devlet Başkanı seçilmiştir. "George Weah Liberya Devlet Başkanı oldu", Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/george-weah-liberya-devlet-baskani-odu-40694454>> 29.12.2017

³⁷ "Khalida Popal, Afghanistan football pioneer: "If the haters couldn't stop me, Trump can't", Theguardian.com, <<https://www.theguardian.com/football/2017/mar/15/khalida-popal-afghanistan-womens-football-donald-trump>>15.03.2017

Kupası³⁸ davetini reddetmesine ilişkindir.³⁹ Bunun üzerine FIT, sporcunun 9 aylık süre boyunca tenisten men edilmesine ve 30.000 avro para cezası ödemesine karar vermiştir. Ayrıca Giorgi'nin, 2017'nin mayıs ayında düzenlenecek olan İtalya Açık Tenis Turnuvası'na katılması da yasaklanmıştır. Bakıldığında diğer örneklerden farklılaşsa da, bu durum belki de sporcunun mayıs ayında farklı bir ülkeye kısa süreliğine giderek, ekonomik kazanç amacı doğrultusunda oradaki bir turnuvaya katılımı ile sonuçlanacaktır. Fakat her ne kadar bu isimler birtakım siyasi nedenlerden dolayı göç ederek daha iyi şartlarla buluşsalar da, ülkelerinin değişimi için mücadele eden spor figürleri haline gelmektedirler. Bu tipolojiyi farklı kılan özellik ise, sporun siyasi nedenlerle ortaya çıkabilecek olan zulümden kaçmada beklenmedik bir özgürleşme fırsatı sunabilmesidir.

Tüm bu tipolojilerin ötesinde, David Beckham, Carlos Tevez, Allen Iverson, Tracy McGrady, Guus Hiddink, Luiz Felipe Scolari, Andre Villas-Boas gibi hem kariyerleri hem de özel hayatları ile gündeme gelen süper yıldızlar ve başarılı teknik direktörler, kariyerlerinin bir döneminde (özellikle son dönemlerinde) metropol şehirlerin uluslararası ölçekte popüler olma amacı güden takımlarına transfer olarak, onları görünür kılabilirler. Söz konusu sporcular ve teknik direktörler, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (futbolda), Çin, Türkiye, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ligi takımlarında yoğunlaşmaktadır.

Örnek olarak, Alman Bayern Münih kulübü, resmi internet sitelerinde yer alan habere göre, ulusötesi bağlantılarını kontrol etmek amacıyla ilk olarak 2014 yılında New York'ta, ardından ise 2017 yılında Şangay'da hizmet ofisi açmıştır.⁴⁰ Benzer bir şekilde, özellikle tenis sporunda olmak üzere, farklı ülkelerde düzenlenen tenis turnuvalarında

³⁸ Her sene düzenlenen turnuvaya farklı ülkeler milli takımlar halinde katılmaktadırlar.

³⁹ "Camilla Giorgi Slammed With Nine-month Ban By The Italian Tennis Federation", Ubitennis.net, <<http://www.ubitennis.net/blog/2017/01/31/camilla-giorgi-slammed-with-nine-month-ban-by-the-italian-tennis-federation/>>31.01.2017

⁴⁰ "FCB opens New York City Office", Fcbayern.com, <<https://fcbayern.com/en/news/2014/08/fcb-open-office-in-new-york-city>>01.08.2014

"FC Bayern opens China office in Shanghai", Fcbayern.com, <<https://fcbayern.com/en/news/2017/03/press-release-fc-bayern-opens-china-office-220317>>22.03.2017

görevli yöneticilerin, ATP (Profesyonel Erkek Tenisçiler Birliği) ve WTA (Kadınlar Tenis Birliği) sıralamasında üst sıralarda yer alan tenisçilere bir miktar para vererek, bu turnuvalara gelmelerini ve böylece ülkenin bu alanda görünür olmasını sağladıkları bilinmektedir.

Son olarak, görece yeni bir sporcu göç grubu olması dolayısıyla Maguire'ın (1996) Magee ve Sugden'ın (2002) çalışmalarında yer almayan devşirme sporcuların da, mevcut tipolojilerden görece farklılaşarak yeni bir uluslararası sporcu emek göçü tipolojisi meydana getirdiği belirtilmelidir. Bu sporcular, göç ettikleri ülkede spor kariyerlerine devam etmekle birlikte, zaman içerisinde gösterdikleri performansa bağlı olarak o ülkenin milli takımlarını temsil etme şansı elde edebilmektedirler. Bu sporcular aynı zamanda, o ülkenin herhangi bir kulüp takımında yer almadan, benzer bir ifadeyle o ülkeyi yerel ölçekte temsil etmeden de, doğrudan milli takımlar seviyesine yükselebilmektedirler. Bu noktada devşirme sporcular, ikinci bölümün genelinde tartışılan uluslararası sporcu emek göçü tipolojilerinin içerisinde kısmen yer alırken, milli takımlara yükselebilmek ve o ülkenin de bu temsiliyetten ekonomik ve politik olarak yararlanması açısından yeni bir uluslararası sporcu emek göçü tipolojisi meydana getirmektedir. Bu bağlamda, yeni bir uluslararası sporcu emek göçü tipolojisi olarak devşirme sporcular, üçüncü bölümde Türkiye örneği üzerinden ele alınacaktır.

2.4. ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜNÜN SOSYO-POLİTİK TARTIŞMA KONULARI

Buraya kadar olan bölümde, uluslararası sporcu emek göçü olgusunun ortaya çıkışını ve gelişimini, kapitalist ekonomik sistem ile modern spor arasındaki ilişkiyi içeren ekonomik bağlam üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Kısaca toparlayacak olursak, söz konusu ekonomik bağlam, sporcunun o ülkeye olan göç motivasyonuna doğrudan etki etmekte ve aynı zamanda sonraki yıllarda gerçekleştirilecek olan çift yönlü potansiyel göç kararına yön vermektedir. Bu noktada, zamansal açıdan herhangi bir sona sahip olmayan ekonomik bağlamın, hem sporcunun hem de spor kulübünün temel motivasyonunu ve sonraki adımını belirlemede büyük öneme sahip olduğu söylenebilir.

Nitekim, sosyo-ekonomik güç ilişkileri tarafından kurulan ve yönlendirilen çekici ve itici faktörler, uluslararası sporcu mobilizasyonunu şekillendiren ve canlandıran bir role sahiptir. Fakat bakıldığında, uluslararası sporcu emek göçünün ekonomik bağlamı, sporcu mobilizasyonunun tamamını açıklamada tek başına yeterli olmamaktadır. Birçok spor uzmanı, uluslararası sporcu emek göçünün ekonomik ve coğrafi değişkenleri üzerinde dursa da, farklı dinamiklerin en genel anlamda spora ve göçe olan etkisi uluslararası sporcu emek göçü araştırma alanına dahil olmuştur. Bu bağlamda, özellikle sporcuların yeni bir ülkeye, kulübe ya da en genel ifadeyle yeni bir fiziki ortama gelişi, birtakım sosyo-politik (Maguire ve Stead, 1998; Giulianotti ve Robertson, 2004;2006;2007; Poli, 2007; Chiba ve diğerleri, 2001) ve sosyo-kültürel (Weedon, 2011; Agergaard, 2008; Engh ve Agergaard, 2015) faktörlere dayandırılmaktadır.

Söz konusu araştırmaların teorik çerçevesi en genel anlamda, (a) Wallerstein'in (2004a, 2004b) dünya sistemi teorisi üzerinden şekillenen küreselleşme tezi aracılığıyla veya küreselleşme tezini karakterize eden birbiriyle iç içe geçmiş politik, kültürel ve sosyal süreçler üzerinden, (b) Robertson (1992) tarafından geliştirilen ve yerel ile küreselin birlikteliğini vurgulayan ve homojenlik ile heterojenliğe farklı anlamlar yükleyen küyerelleşme kavramı üzerinden, (c) sporcuların ulusötesi hareketini belirleyen trendler ve güdülenmeler, sporcu kimliği ve kariyeri gibi konular üzerinden, (d) sporcunun alıcı ülkeye geldikten sonraki adaptasyon süreçlerine odaklanan kültürel ve sosyo-psikolojik dinamikler üzerinden, (e) ulusötesi göç hareketleriyle birlikte, sporcunun etnik ve milli kimliğinde meydana gelen değişimleri analiz eden süreçler üzerinden çizilmeye çalışılmıştır. Tezin bu bölümünde, yukarıda bahsedilen ve beş ana başlık altında toplanabilecek olan uluslararası sporcu emek göçünün sosyo-politik tartışma konuları incelenecektir.

2.4.1. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Küreselleşme İlişkisi

Spor; ulusları, şehirleri ve sosyal grupları ulusötesi iletişime yaklaştırması ve ayrıca kamusal deneyimi uluslararası spor etkinlikleri aracılığıyla arttırması açısından, küreselleşmenin güçlü bir katalizörü olabilir (Giulianotti ve Brownell, 2012: 203).

Küreselleşme, özellikle 1970’li yıllardan itibaren ekonomik, siyasal, toplumsal ve teknolojik dünyayı şekillendiren en önemli süreçlerden biri olmuştur. Bu bağlamda birçok bilim insanı, söz konusu süreci açıklamada birbirleriyle benzerlik gösteren ve/veya birbirlerinden tamamen farklılaşan çeşitli küreselleşme tanımları geliştirmişlerdir. Nitekim küreselleşme kavramına yüklenen her anlam, farklı değerler ve ilgi alanları yansıttığı gibi, tanımlamaya ilişkin her kavram da, farklı tarihsel olaylara, kültürel mekâna, coğrafi konuma, sosyal statüye, bireysel benliğe ve normatif ve politik sorumluluğa vurgu yapmaktadır (Scholte, 2005: 53). Küreselleşmeye yüklenen farklı anlamlar aynı zamanda, uluslararası göçe ve tezin ana başlıklarından birini oluşturan uluslararası sporcu emek göçüne yön veren bir anlayışa sahiptir.

Ritzer’e (2011: 20) göre küreselleşme, artan alışkanlıkları ve insanların, nesnelere, mekânların, bilginin büyüyen çokyönlü akıntıları ile bunların karşılaştığı ve yarattığı yapıları içeren gezegen çapındaki bir süreç ya da bir dizi süreçtir; bu yapılar da bu akıntıları engeller ya da hızlandırır. Benzer bir şekilde Robertson (1983) ise küreselleşmeyi, “dünyaya içkin kavrayış ve dünyanın bir bütün olarak algılanışındaki artış” şeklinde tanımlar ve 1992 yılındaki başka bir çalışmasında bu tanımı genişleterek, küreselleşmeyi “dünyanın sıkılaştırılması ve yine bir bütün olarak dünya farkındalığındaki yoğunlaşma, somut küresel bağlılık ve küresel bütünlük farkındalığı” olarak ifade eder (Robertson, 1992).

Held ve McGrew (2002:1-3) küreselleşme olgusunu, “küresel ölçeğin giderek büyümesi ve kıtalararası akışın ve sosyal etkileşim modellerinin hızlanması ve derinleşmesi” şeklinde tanımlamaktadırlar. Söz konusu tanım, temel olarak birbirlerinden coğrafi olarak uzak olan toplulukları birbirlerine bağlayan ve dünyanın farklı bölgelerinde bulunan güç ilişkileri alanını genişleten organizasyonların/kuruluşların değişim ve dönüşümüne ilişkindir. Örneğin, Hindistan’da yaşayan bir bilgisayar programcısının, ilgili hizmetlerini Avrupa ve ABD’de yaşayan çalışanlarına eş zamanlı olarak iletebilmesi veya Burma’da yapılan haşhaş ekiminin, Berlin veya Belfast’taki madde bağımlılığı ile ilişkili olabilmesi, küreselleşmenin dünyanın farklı bölgelerindeki gelişmeleri birbirine bağladığını göstermektedir. Fakat her ne kadar küresel sınırların ortadan kalktığını gösteren örnekler verilse de, küreselleşme olgusu üzerinde henüz kesin bir tanım yapılamayacağı da vurgulanmaktadır.

Buraya kadar verilen küreselleşme tanımlarına benzer ve ek olarak, Giddens (1991) da, küreselleşmenin genişlemeye ve hızlanmaya imkân veren dinamiklerine vurgu yapar ve küreselleşme için “dünyadaki sosyal ilişkilerin yoğunlaşması ve yerel gelişmelerin, o yerden coğrafi olarak uzak olan bölgelerde yaşanan gelişmeler doğrultusunda şekillenmesine ilişkin uzak mesafelerin birbirlerine bağlanması” şeklinde tanımlamaktadır. Scholte (2005: 54-55), küreselleşme olgusuna ilişkin kesin bir tanım yapmamakla birlikte, küreselleşmenin farklı şekillerde ve farklı kavramlar altında yorumlanabileceğini söyler. Örnek olarak, küreselleşmenin uluslararasılaşma (internationalization) olarak yorumlandığında, söz konusu kavramın ülkeler arasındaki hareketin ve karşılıklı bağ(ım)lılığın gelişimine vurgu yaptığını belirtmektedir. Bu perspektife göre küresel dünya, ticaretin, paranın, yatırımın ve insanların ulus devletler arasındaki sınırları aştığı tek bir mekân haline gelmektedir.

Sassen’e (2007: 23-24) göre son yirmi yılda dünya, küreselleşme süreci ile ölçeği genişleyen ve çeşitlenen ekonomik faaliyetlerle birlikte, ulusal ekonomik refahın, sermaye, yatırım ve ticaret elde etmek amacıyla küresel dolaşımın yayılımı ile açık bir şekilde ifade edildiği küresel şehirlerin gelişen ağlarını (network) içeren yeni bir oluşuma sahne olmaktadır. Bu bağlamda küresel şehir ağları, çeşitli ekonomik kuruluşların ve şirketlerin küresel faaliyetleri için ihtiyaç duyulan imkânları kapsayan iktidar alanları meydana getirmektedir. Küresel şehirler ve onların söz konusu ağlarının analizi, mekânsal ve organizasyonel merkezliğin küresel ekonomi içinde nasıl kurumsallaştığını anlamaya yardımcı olmaktadır.

Wallerstein (2004a, 2004b) tarafından geliştirilen ve temelini Marksizm’den alan “dünya sistemi teorisi” en genel anlamda, tarihsel olarak merkezde yer alan ve endüstriyel gelişimini tamamlamış kapitalist ülkelerin, çevrede yer alan sermayeye ihtiyaç duyan az gelişmiş ülkelerin kaynaklarını kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda merkeze taşımalarına dayanmaktadır. Ragin ve Chirot’a (2002: 276-277) göre, Wallerstein’ın sentezinin temeli, Batı Avrupa’nın, özellikle de kuzey batı Avrupa’nın 15. yüzyılın sonunda sahip olduğu küçük teknolojik ve örgütsel avantaj ne olursa olsun, Batı’nın Batılı olmayan çeperleri sömürerek daha çok büyük bir üstünlük elde ettiği düşüncesiydi. Çeperin kaynaklarının çekip alınması kapitalist çekirdeği zenginleştirdi ve bütün dünyada denetim alanını genişletmesine olanak verdi ve bu durum eş zamanlı olarak çeperin geri

kalmasına yol açtı, çeperi yoksullaştırdı ve gelişimini, teknolojik ve ekonomik dinamizmi imkânsızlaştırmasa da güçleştiren toplumsal ve siyasal yollara zorladı. Söz konusu modern dünya sistemi öncelikli olarak dünyanın belirli bölgelerinde – özellikle Avrupa ve Amerika’da- görülse de, zamanla tüm dünyayı içine alan bir yapıya bürünmüştür (Wallerstein, 2004b:23). Başka bir ifadeyle, zamanla, egemenlik teknolojisi iyileştikçe ve oyundan elde edilen kazanç arttıkça, yani çekirdekle rekabet eden örgütlenmeler yerinden edildikçe, bu rekabetçi egemenlik sistemi küresel oranlara ulaşmıştır (Ragin ve Chirot, 2002: 290). Söz konusu rekabetin uluslararası yayılımı, aynı zamanda tarihsel olarak hammadde ihtiyacı ve düşük işçi ücretleri üzerinden şekillenen dünya sistemi teorisinin, uluslararası göç ve onun uluslararası sporcu emek göçü gibi varyasyonlarının açıklanmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Kapitalist dünya ekonomisinin meydana getirdiği ekonomik kazanç dengesizliği ve kaynakların eşitsiz dağılımı ile küreselleşme olgusunun zorunlu sınırsızlaştırıcılığının birlikteliği, insan mobilizasyonunun artışıdaki en önemli nedenlerden birini oluşturmaktadır.

Sassen (2007), sınır ötesi hareketlerin şu an tanık olduğumuz küreselleşme safhasından daha önce var olduğunu, gönderici ve alıcı ülkeler arasındaki ulusötesi ağların uzun zaman öncesine dayanan birçok göç hareketinin parçası olduğunu (her ne kadar bugünkü göç hareketlerinden keskin bir şekilde farklılaşsa da) belirtse de, küreselleşme ile uluslararası insan mobilizasyonu arasında zorunlu bir ilişki olduğunu söyler. Ekonomik ve demografik analizler, uluslararası göç oluşumunu birtakım itici ve çekici etkenler bağlamında açıklamaya eğilimlidir. Yoksulluk ve işsizlik itici etkenler arasında gösterilirken, istihdam ve daha yüksek maaş ihtimali çekici faktörler arasında gösterilmektedir (Sassen, 2007: 130-131). Bu bağlamda, itici ve çekici faktörlerin bir bölgedeki ya da ülkedeki sistemik koşullarla ilişkili olduğu ve kitlesel göç hareketlerine neden olması gerektiği belirtilmektedir.

Sermayenin hareketinin önündeki engellerin 1980’lerden itibaren kaldırılması ile birlikte yeni alanlara yatırım yapılması daha kolaylaşmıştır. Bu çerçevede, küreselleşme ile birlikte spor endüstrisinin de geliştiğini gözlemlemekteyiz (Soyarık, 2014: 110). Söz konusu gelişimin, öncelikli olarak futbolda olmak üzere birçok spor dalında görüldüğü söylenebilir. Birçok sporcunun yukarıda bahsedilen itici ve çekici etkenlerden dolayı meydana gelen uluslararası hareketi, ayrıca, spor ürünlerinin (giyim ve teknik

ekipmanlarının), medya görüntülerinin, ideolojilerin ve sermayenin de akışını içermektedir (Maguire, 1999: 97). Wallerstein da (2004b), küresel ekonominin, sermaye ve emek akışını arttırdığı gibi, temel ticari ürünlerin de mübadelesini içeren geniş coğrafi bir alanı teşkil etmektedir. Soyarık (2014: 110) bu dönüşümü, “dünya üzerinde giderek artan sayıda insanın, enformasyon devriminin nimetlerinden faydalanarak, bambaşka coğrafyalardaki sporcular, ligler ve takımlar ile ilgilenmeye başlaması” şeklinde açıklarken, ayrıca spor müsabakalarının canlı olarak dünya çapında yayınlanmasının, bu durumun hem bir nedeni olduğunu hem de ortaya çıkan durumu yaygınlaştırdığını eklemektedir. Söz konusu ilgi, gerek sermayenin kar elde edilen bir dönüşüm ile şirketleşmesi, gerek taraftarlığın sınırları aşar hale gelmesi ve gerek oyuncu arayışları ve istihdamının küresel ölçüğe yayılması olarak tanımlanabilir.

Maguire’a (1999) göre küresel spor, üretim, deneyim ve tüketim mekanizmaları etrafında şekillenmekte ve bu dinamikler tarafından temsil edilmektedir: sportif başarı, yeteneğin ve onun küresel seviyede, tekli veya çoklu spor organizasyonlarındaki “üretiminin” ve onun izleyiciler tarafından veya medya aracılığıyla gerçekleşen “tüketiminin” teşhisini ve gelişimini içermektedir. Bu bağlamda söz konusu üretimin, daha önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, sporcunun kendi kararı doğrultusunda veya uluslararası/ulusötesi şirketler tarafından birtakım izleme mekanizmaları aracılığıyla gerçekleşen göç hareketi noktasında ortaya çıktığı, tüketimin ise, sonraki süreçte sporcunun performansına bağlı olarak birbirine bağlı çeşitli doğrudan satış ve izlenme yoluyla elde edilen satış süreçlerine bağlı karmaşık bir ilişki noktasında ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Şöyle ki, sporun küreselleşme sürecine bağlı olarak gelişimi, birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyecek birtakım farklı ekonomik amaçlar noktasında tartışılması gereken bir anlam kazanmaktadır. Kulüp bazında değerlendirildiğinde, başarılı sporcuların transfer edilmesi, hem kulübün uluslararası müsabakalardaki rekabet etme gücüne olumlu katkı yaparken hem de kulüp lisanslı ürünlerin satışını artırmaktadır. Ayrıca, kulübün uluslararası başarısı, yayın gelirlerinden elde edilen gelirleri de arttırmakta ve uzun vadede kulübe gelme potansiyeline sahip sporcuların kararını etkilemede önemli rol oynamaktadır. Aynı kökene sahip veya aynı kulüpte beraber oynamış sporcuların da birbirleri ile iletişim halinde kalarak ya da sporcuların sözleşme imzalamadan önce özellikle şehir hakkında fikir edinmek için kulüp yöneticileri tarafından kısa bir süreliğine

misafir edildiği ve bu doğrultuda karar verdikleri bilinmektedir (Engh ve Agergaard, 2015: 988).

Milli takımlar bazında değerlendirildiğinde ise, daha farklı ekonomik saiklerin ve uygulamaların uluslararası sporcu göçüne yön verdiği gözlemlenmektedir. Merkezi hükümetler, uluslararası spor organizasyonlarda elde edilen sportif başarının, ülke ekonomisine katkı sağlayan pek çok farklı alanı etkilediğini bilerek, sportif yatırımları belli dönemlerde arttırmakta ve olimpiyatlar, Dünya ve Avrupa Şampiyonaları gibi organizasyonlarda madalya kazanmayı hedeflemektedir. Söz konusu başarı, gelişmiş ülkelerdeki mevcut ekonomik kazancı korurken, örneğin gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin seslerini duyurmalarına imkân vermektedir. Örneğin, kulüp takımları seviyesinde belirtildiği gibi, ulusal yayın gelirlerinin ötesinde, uluslararası yayın gelirlerinden daha fazla pay almak isteyen ülkeler, söz konusu organizasyonlarda başarı elde ederek ülkelerini uluslararası rekabette canlı tutmayı ve uzun vadede ise, bu büyük organizasyonlara ev sahipliği yaparak turizm gelirlerini arttırmayı hedefleyebilmektedirler. Bilindiği üzere spor organizasyonlarının turist çekebilme kabiliyeti, ülke ekonomisinin o dönemki gelişimini doğrudan etkilemektedir. Sportif amaçların yanı sıra, daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak değerlendirilecek olan devşirme sporcu uygulamaları ile de, sportif başarının elde edilmesi amaçlanabilmektedir.

2.4.2. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Ulusötesicilik İlişkisi

Sosyal bilimler literatüründe, ilk kez neo-liberal akademisyenler Keohane ve Nye (1971) tarafından kullanılan ulusötesicilik (transnationalism) kavramı, “merkezi hükümetler tarafından kontrol edilemeyen ilişkilerin, bir araya gelişlerin ve etkileşimlerin ulusal sınırlar boyunca görülen yayılımı” olarak tanımlamışlardır. Bu tanımdan yola çıkarak Keohane ve Nye (1971: 331), çok uluslu şirketlerin, uluslararası ticaret birliklerinin, küresel dini organizasyonların ve birbirlerinden uzak alanlara yayılmış kuruluşların ulusötesi aktörlerden birkaçı olduğunu belirtmektedirler. Keohane ve Nye ulusötesicilik kavramının daha çok ekonomik boyutlarına odaklanmışlar ve ulusötesi etkileşimi finansal

dinamikler ve çıktılar etrafında açıklama çabasında olmuşlardır. Benzer bir tanım yapan Rosenau (1980: 11) da, yeni çağın ulusal sınırları aşan ağ tabanlı ilişkilerin güçlenişi ile karakterize olduğunu ve bilgi teknolojilerinin devlet dışı aktörlerin küresel olarak faaliyet göstermesine imkân sağlamıştır.

Itzigsohn'a (2000: 1130) göre ulusötesicilik kavramı, küreselleşme trendleri ile yakından ilişkili olmasına rağmen çağdaş küresel ekonomi ve ile ulusötesi zincirler ve pratikler arasındaki nedensel bağlantılar nadiren açıklığa kavuşturulmuştur. Bu bağlamda, politik ulusötesiciliğin kurumsal yapısının analizi, küresel politik ekonominin hangi yönlerinin ulusötesi göçmen politikasına bağlı olduğunu anlamada bizlere yardımcı olacaktır. Tarrow (2001), ulusötesi ilişkiler çalışmalarının çoğunlukla küresel ekonomik hareketler konusunda yoğunlaştığını ve bu nedenle de özellikle göç konusunu göz ardı ettiklerini belirtmektedir. Tarrow (2001: 4-5) ayrıca, sadece yukarıda belirtilen şirketlerin ve kuruluşların ulusötesi aktörler olmadığını, merkezi hükümetlerin de ulusal sınırları aşan hareketleri sonucu birer ulusötesi aktörler haline geldiklerini vurgulamaktadır. Nitekim insan mobilizasyonunun diğer alanlarında olduğu gibi, ulusötesicilik de bireyleri, sosyal ilişkiler ağlarını, toplulukları ve yerel ve ulusal hükümetler gibi kurumsallaşmış yapıları içermektedir.

Schiller ve diğerleri (1992: 1-5), yeni göçmen nüfusu deneyiminin ve algısının anlaşılması açısından yeni bir kavramsallaştırılmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda söz konusu kavramsallaştırmayı ulusötesicilik ve yeni tip göçmenleri de bir ülkeden diğerine geçen göçmen (transmigrant) şeklinde tanımlamaktadırlar. Ulusötesicilik kavramı, birden fazla ülkede geniş finansal faaliyet gösteren ve bu ülkelerde eş zamanlı olarak örgütsel mevcudiyet sağlayabilen şirketleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Ulusötesi şirketlerin gelişiminin, küçük veya büyük ölçekli insan mobilizasyonu ile de paralellik gösterdiği bilinmektedir. Bu doğrultuda ulusötesicilik kavramı, hem birden fazla toplumda varlığını koruyan göçmen toplulukları hem de göçmenlerin tesis ettiği ilişkileri tanımlamada kullanılmaktadır. Aynı zamanda ulusötesiciliğin, ulusötesi göçmen deneyimi gelişiminin küresel kapitalizmin değişken koşullarına bağlı olduğu bir bağlamda ve göçmenlerin küresel ve ulusal seviyelerde karşılaştığı ve üstesinden gelmek zorunda olduğu durumlar kapsamında analiz edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ulusötesi göç hareketlerinin arka planında, dünya

kapitalizmi ile göç hareketlerinin birbirleri ile iç içe geçtiği karmaşık bir yapı olduğu unutulmamalıdır. Nitekim ekonomik zorunluluklar ulusötesi göç hareketlerinin sınırını ve göçmenlerin bu zorunluluklara direnç gösterebilme kapasitelerini belirlemektedir.

Engh ve Agergaard'a (2015: 978-981) göre ulusötesicilik perspektifini kullanmak, göçmen sporcuların ilişkilerini ve bağlarını nasıl kurdukları ve korudukları konusundaki analizlere imkân vermektedir. Göçmenlerin, ulusal sınırları genişletebilen ilişkiler ağını tesis edebilme kapasitesi kadar, farklı bölgeler arasındaki ilişkileri de, hareketliliğin üretilmesi ve korunmasındaki temel dinamiklerdir. Kalıcı ikamet izni sağlamaktan çok gelişmiş liglerde oynamaya ilişkin kabiliyetin üretimi birçok profesyonel sporcu için kariyerleri açısından zirve noktalardan biri olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle ulusötesi hareketler, profesyonel sporcuların sportif kariyerleri boyunca aradığı ve başarma amacı içinde olduğu bir süreci ifade etmektedir. Fakat daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, her sporcunun ulusötesi hareket üretme kabiliyeti ya da imkânı aynı seviyelerde gerçekleşmemektedir. Söz konusu kabiliyet, yerel ve ulusötesi güç ilişkileri tarafından şekillenmekte ve farklılaşabilmektedir. Engh ve Agergaard (2015), hareket kabiliyetinin üretimini şu şekilde açıklamaktadırlar;

...Ulusötesi hareket, sporcu tarafından bir kez üretildikten sonra, kendin, tekrar üreten bir yapıya sahip değildir. Bunun yerine, ulusötesi hareket sürekli olarak ya var olan sözleşmenin devam ettirilmesi ya da başka kulüpler tarafından sözleşme teklif edilmesi yoluyla sürekli olarak yeniden üretilmelidir. Uluslar ötesi hareketin yeniden üretimi her iki durumda da farklı bölgelerde sağlanan sportif performans ve kazanılan statü ile belirlenen "görünürlük" ile ilişkilidir. Görünürlük kazanmak ve onu korumak için göçmen sporcular farklı yerellikler ile adaptasyon sağlamak zorundadırlar. Bu bağlamda hareketlilik, görünürlük ve yerellik kavramları, ulusötesi spor göçünün üretimindeki birbirleri ile yakından ilişkilidir. (s. 981)

Birçok spor kulübü diğer kulüpler ile göçmen sporculara ulaşmak ve yabancı taraftarların dikkatini çekmek gibi ara bağlantılara sahip olsa da⁴¹ (Giulianotti ve Robertson, 2007:171), söz konusu üretimin, neo-liberal ekonomik reformlardan doğan yapısal krizler

⁴¹ Spor kulübü personelinin çeşitli bağlantıları sayesinde farklı ülkelerdeki karşılaşmaları izleyerek sporcular hakkında fikir sahibi olmayı amaçladığı son zamanlarda yaygın bir pratik haline gelmiştir.

ve/veya pazardaki değer kaybından ve batılı ülkelerin politik ve ekonomik hegemonyasından dolayı her toplumda eşit bir şekilde dağılmadığı gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki liglerde sportif kariyerlerine devam eden sporcuların görünürlükleri çoğu zaman kendiliğinden olabilmekteyken (medyadaki temsile bağlı olarak), gelişmemiş ülkelerdeki ekonomik zorluklardan dolayı, görünürlük için sarf edilen çaba daha fazla olmaktadır. Bağlantısı zayıf ülkeler, birçok kez çekici dinamikler üretmede başarılı olamamaktadırlar. Giulianotti ve Robertson'a göre (2007: 171-172), gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk, işsizlik ve zorunlu göç hareketleri, nüfusun büyük bir kısmını spor faaliyetlerinden ve spor tesislerinden uzaklaştırmıştır. Bazı ülkelerde yapılan spora ilişkin yapısal düzenlemeler, devlet kurumlarının özelleştirilmesine ve özellikle daha önce hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güçlü bir rekabet vasfına sahip futbol alanında kesintiler yapılmasına yol açmıştır. Söz konusu eşitsizliğin televizyon yayınları ve gelirleri noktasında da karşımıza çıktığı gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkeler kendi liglerindeki karşılaşmaları kendi nüfusuna kolaylıkla sunma şansı elde ederken, aynı zamanda bu karşılaşmaları uluslararası talebe bağlı olarak diğer ülkelere de satabilmektedir. Fakat gelişmekte olan ülkelerde ise, televizyon ücretlerinin pahalılığından dolayı insanlar ulusal müsabakaları dahi takip edememektedir. Örneğin 2014 Dünya Kupası süresince karşılaşmaların toplam 3.2 milyar kişi tarafından izlendiği raporlara yansıtılsa da, bu sayının hemen hemen tamamını gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların oluşturduğu kolaylıkla tahmin edilebilmektedir.⁴²

Ulusötesi göçün sporla yansıdığı noktalardan biri de, sporcu göçü tipolojileri kısmında kısaca bahsedilen yetenek avcıları ile ilişkilidir. Özellikle düşük bütçeli ve orta seviyeli Güney Amerika ve Avrupa kulüpleri bünyesinde faaliyet gösteren ve “düşük bütçe ile uzun dönemde kar getirebilecek transfer yapma” amacıyla olan bu birimlerin ilk durak noktaları Afrika Kıtası veya Afrikalı sporcuları kadrosunda bulunduran Avrupa kulüpleri olmaktadır. Türkiye’den bir örnekle, 1978-2017 yılları arasında Gençlerbirliği Kulübü Başkanlığı yapan ve 22 Ocak 2017 tarihinde vefat eden İlhan Cavcav’ın ve oluşturduğu ekibin, düşük bütçe ile sporcu transfer ederek söz konusu sporcuları yüksek ücretler ile

⁴² “2014 FIFA World Cup reached 3.2. billion viewers, one billion watched final”, FIFA.com, <<http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2015/m=12/news=2014-fifa-world-cuptm-reached-3-2-billion-viewers-one-billion-watched--2745519.html>>16.12.2015

Avrupa'nın gözde kulüplerine sattıkları bilinmektedir. Nijitap Geremi, John Moshoeu, Andre Ngole Kona, Donald Khuse, Souleymane Youla, Draman Haminu gibi Afrika kökenli oyuncuların yurtdışına satılmasının yanı sıra, birçok yerli sporcunun da Gençlerbirliği Kulübü'nden İstanbul kulüplerine transfer olmuştur.⁴³

2.4.3. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Küyerelleşme İlişkisi

Küreselin ve küresel olanın analizi, sadece küresel ölçekte değil, aynı zamanda yerel olarak ölçeklendirilmiş, küresel dinamiklerle ifade edilen koşullara ve uygulamalara da odaklanmayı gerektirmektedir (Sassen, 2007: 18). Bu bölümün amacı, en genel anlamda spor kültürünün küreselleşme tezini tamamen reddetmeden yerel özellikler ve kimlikler inşa ettiğini açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda küyerelleşme kavramı, söz konusu süreci açıklamada temel kavram olarak kullanılacaktır.

Küresel yerelleşme (global localization) veya yerlileşme (indigenization) anlamına gelen küyerelleşme kavramı, Japonca kökenli *dochakuka* kelimesinden türemiştir (Giulianotti ve Robertson, 2006: 172). Robertson'a (1992) göre küyerelleşme, yerel ve küreselin eş zamanlılığını ve birbirlerine nüfuz edişini ifade etmektedir. Benzer bir ifadeyle küyerelleşme, küreselleşme ile ilişkili ikili (iki bileşenli) sıradan karşıtlıkların ötesine geçerek, benzerliğin ve farklılığın toplumsal eş mevcudiyetine, yerel ve küreselin birbirlerine dahil oluşuna, evrensel ve mahalli olana ve homojenlik ile heterojenliğe farklı bir anlam kazandırmaktadır (Giulianotti ve Robertson, 2007: 168).

Rowe'dan (2003) aktaran Giulianotti ve Robertson (2007: 168-169), spor ve küreselleşme ilişkisini ortaya koyan çalışmasında, *a priori* olarak kabul edilen küreselleşmenin yerel kültürlerin kesin olarak reddedilişini içerdiğini, aksi durum da, yani ulusal ve yerel kültürlerin korunması durumunda ise, küreselleşmenin reddedildiğini söyler. Fakat Giulianotti ve Robertson'a (2004:546) göre, küreselleşme her ne kadar sosyal aktörlerin dünyayı bir bütün ve küresel tek bir mekân ve birbirlerinden farklı fakat birbirlerine

⁴³ "İlhan Cavcav'ın rekor fiyata sattığı 15 isim", Sporx.com, <<http://www.sporx.com/futbol/ekstra/ilhan-cavcavin-rekor-fiyata-sattigi-15-isimSXGLQ25225SXQ>>

yakından bağlanmış dinamiklerle karakterize edilmiş bir süreç olarak algıladıkları izlenimi verse de, küreselleşme aynı zamanda yerel kültürlerin, küresel olanı kendine ait özel ihtiyaçlar, inançlar ve geleneklerle yeniden tarif ettiği küyerelleşme ile yakından ilişkilidir. Küyerelleşme ayrıca, yerel geleneklerin ya da yerele ait belirgin özelliklerin inşasını ya da icadını içermektedir. Uluslararası futbol turnuvaları ya da diğer sportif/kültürel faaliyetler kapsamında düşünüldüğünde, toplumun üyelerinin bir ulusal takım ya da sporcu ile özdeşleşmesi beklenmektedir. Büyük uluslararası turnuvalarda, birbirinden farklı yüzlerce taraftar grubu, kendi uluslarına özgü ayırt edici giysilerle, şarkılarla, davranış biçimleriyle ve spora yükledikleri anlamlarla birbirlerine karışmaktadırlar. Böylelikle de, küresel olan ayrım, küyerel bir görünüm kazanmaktadır. Giuliani ve Brownell'e (2012: 204) göre bu durum, "yerel ve küresel sosyal odaklar arasındaki ve ayrıca kültürel yakınsaklıklara ve uyumsuzluklara yönelik eğilimler arasındaki ortak bağlılığa" işaret etmektedir. Söz konusu temsil, yerellik ve ulusallık ya da yerel ve ulusal sınırlar boyunca görülen farklılaşmanın küresel yayılımı tarafından karakterize olmaktadır. Fakat ulusal temsilin uluslararası sporcu emek göçü kapsamında değerlendirilen karmaşık yapısı, "sporcuların yerel kültürlerini korumaları" noktasında söz konusu temsilin mevcut yapısına doğrudan etki eden bir niteliğe sahip olmaktadır.

2.4.4. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Kültürel Etkileşim/Uyum İlişkisi

Uluslararası sporcu emek göçü çalışmalarıyla birlikte, sporcuların ulusötesi hareketini belirleyen trendler ve güdülenmeler, işçi hakları, alıcı ülkenin yerel kültürü ve ayrışma, sporcu kimliği ve kariyer planları konularındaki sorular da belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Küreselleşme, küyerelleşme, ulusötesicilik ve ulussuzlaşma gibi konularda görece daha fazla çalışma bulunmasına rağmen, sporcuların günlük yaşantısını ve yerli veya diğer göçmen sporcularla olan ilişkisini ortaya koyan çok fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, kültürel çeşitlilik sorunlarını konu edinen çalışmaların uluslararası sporcu emek göçü kapsamında saptırılmaktadır.

Uluslararası sporcu emek göçünün en önemli konularından birini oluşturmasına karşın, üzerinde çok fazla akademik çalışma bulunmayan ve göçmen sporcuların kültürel

deneyimini konu alan kültürel etkileşim veya uyum konusu, sporcuların göç ettikten sonraki dönemde ne tür sorunlarla karşılaştığını gözlemleyebilmek açısından önemlidir. Bu bağlamda, uluslararası sporcu emek göçünün sadece ekonomik boyutlarına odaklanmayı değil, aynı zamanda farklı kültürel eğilimler gösteren bir bölgede ve toplumda yaşamının ve çalışmanın ne anlama geldiğini analiz etmeyi de gerektirmektedir. Weedon (2011: 206) “kültürel etkileşim/uyum konusunu, göçmen sporcuların yüksek rekabete dayanan alışılmadık fiziki ve psikolojik bir ortamda maruz kaldıkları ve üstesinden gelmek durumunda oldukları sosyal ve psikolojik zorluklar” şeklinde tanımlamaktadır. Weedon’a (2011: 205) göre farklı politik ekonomiler, farklı kariyer seviyeleri içerisinde gerçekleştirilen göç ve daha sonraki süreçte göçmenler üzerinde çeşitli etkileri gözlenen yerleşik şahıslar ve kurumlar nedeniyle sporcular birbirinden farklı göç deneyimleri elde etmektedirler.

Ann Bourke’dan (2003) aktaran Weedon (2011: 205), göçmen sporcuların kültürel etkileşimlerinin ilk dönemlerinde, ev özlemi ve yalnızlık, dil, ayrı bırakılma ve uyumluluğa bağlı problemlerin dahil olduğu geniş bir kültürel bölünme (cultural dislocation) yaşadıklarını ifade etmektedir. Göçmen sporcular, kendi öz kültürel çevrelerine karşı hissizleşebilirken, aynı zamanda yeni kültürü reddedebilmektedir. Bourke, yeni kültürün kabul edilmesi veya onun reddedilmesi arasında kesin bir ayırım olduğunu belirtmektedir. Diğer taraftan ise Sam ve Berry’den aktaran Weedon (2011: 206), kültürel etkileşimin/uyumun devam eden bir süreç olduğunu, sporcuların farklı dönemlerde farklı stratejiler benimseyebileceğini vurgular.

Göçmen sporcular, genel olarak kariyerlerinin daha önceki dönemlerinde, aileleri, arkadaşları, ana dilleri ve aşına oldukları kültürel çevreleri gibi ilişki içinde oldukları birçok sosyalleştirici mekanizmadan yoksun kalabilmektedirler. Kültürel etkileşimin/uyumun en önemli dinamiklerinden biri olan *dil*, yerel kültürün benimsenmesindeki çok önemli bir rol oynamaktadır. Weedon’ın (2012: 211), İngiltere’ye göç eden genç futbolcuların deneyimleri üzerine yaptığı çalışmada, katılımcıların sadece antrenmandan antrenmana gittikleri, konuşmak istediklerinde ise yerel oyuncuların alay konusu olduklarını gözlemlemiştir. Bu noktada, yerel dili öğrenmede güçlük çeken sporcuların sportif performansının da aynı doğrultuda kötüye gittiği, yerel dili öğrenen ve etkili bir şekilde konuşan sporcuların ise performanslarında

artış olduğu ve en genel anlamda o kültürü daha çabuk benimsedikleri gözlemlenmiştir. Nitekim dil, birleştirici olduğu gibi ayrıştırıcı bir özelliğe de sahiptir.

Kültürel uyumun bir diğer dinamiği olan *dinin* de birleştirici veya ayırıcı bir niteliği olduğu bilinmektedir. Nitekim farklı dini pratiklerin yerine getirilmesi ya da sporcuların bir kısmının dini pratikleri yerine getirirken diğer kısmının yerine getirmemesi, takım içinde gruplaşmalara neden olabilmektedir. Takım içi gruplaşmalardan ayrı olarak, milli takımlar seviyesinde de sporcuların farklı dinlere mensup olması tartışma konusu olabilmektedir. Özellikle Müslüman olmayan ülkeler adına milli takımı temsil eden müslüman sporcuların diğer sporcular kadar benimsenilmediği ve söz konusu sporcuların o ülkeleri temsil etmedikleri görüşü yaygın hale gelmektedir. Örneğin, Fransa Futbol Federasyonu'nun 2012 yılında aldığı karara göre, kadın futbolcuların hem ulusal hem de uluslararası müsabakalarda başörtüsü giymesi yasaklanmıştır.⁴⁴ Bir diğer örnekte ise, 2014 Dünya Kupası'nın oynandığı dönemde, İsviçre futbol milli takımında yer alan müslüman oyuncuların ülkelerini temsil edemeyeceklerini destekleyen haberler yapılmış ve sosyal medyadan bu duruma ilişkin paylaşımlar yapılmıştı.⁴⁵ Başka bir örnekte, Alman Bayern Münih futbol takımının şampiyonluk kutlamaları sırasında, takım oyuncularından Jerome Boateng'in müslüman takım arkadaşı Franck Ribery'nin üzerine içki boşaltması üzerine Ribery bir daha Boateng ile konuşmayacağını açıklamıştı.⁴⁶ Ülkemizde gerçekleşen bir örnekte ise, Can Arat isimli futbolcunun televizyonda canlı yayınlanan bir karşılaşmada haç çıkardığı görüntüler üzerine birçok forum sayfasında bu duruma ilişkin yorumlar yapılmış ve futbolcunun önceki dönemlerde milli takımı temsil etmesine rağmen 'Türk' olamayacağı ifade edilmiş ve hakkında çok çirkin ifadeler kullanılmıştır. Göçmen

⁴⁴ "French Muslim Footballers cannot wear headscarves, says Sporting authority", TheTelegraph.com, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9383472/French-Muslim-footballers-cannot-wear-headscarves-says-sporting-authority.html>>07.07.2012

⁴⁵ "Switzerland's unlikely World Cup heroes", BBC.com, <<http://www.bbc.com/news/world-europe-28085070>>01.07.2014

⁴⁶ "Muslim Franck Ribery furious at beer-soaked Bayern Munich Celebrations", Huffingtonpost.co.uk, <http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/05/13/franck-ribery-beer-celebrations_n_3265967.html>13.05.2013

sporcuların hem yerel kültürün homojenleştirici ve asimile edici eğilimlerine karşı ya direnç göstermeleri ya da ona uyum sağlamaları gerekmektedir.

Kültürel etkileşimin/uyumun bir diğer önemli dinamiği olan *ırk* da, göçmen sporcuların hem karşılaşma sırasında taraftarların ırkçı söylemlerine hem de günlük yaşantılarında ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olabilmektedir. İspanya 2004-2005 Futbol sezonunda, Barselona'nın Real Zaragoza ile karşılaştığı mücadelede, Barselona futbolcusu Samuel Eto'o, topu ayağına her aldığı anda rakip takım taraftarlarının maymun sesi çıkarması nedeniyle ırkçı saldırılarının hedefi olmuş ve oyunu terketmiştir. Benzer bir örnekte, Rusya Futbol Ligi takımlarından Anzhi Mahaçkale'de forma giyen Roberto Carlos'a karşılaşma sırasında muz fırlatılmış ve Carlos da aynı şekilde sahayı terketmiştir.⁴⁷ Başka bir örnekte, 21 Mayıs 2009 tarihinde Belçika'da oynanan bir futbol karşılaşmasında, Belçikalı futbolcu Jelle Van Damme, rakip takım oyuncusu Oguchi Onyewu'ya ırkçı saldırı da bulunmuş ve Onyewu bu olayın üzerine Van Damme'a dava açmıştı.⁴⁸ Türkiye'den bir örnekte ise, Sivasspor Kulübü'nde forma giyen İsraili futbolcu Pini Balili'nin 2009 yılında Galatasaray Kulübü ile karşılaştıkları mücadelede gol atmasının ardından ağır ırkçı saldırılara maruz kaldığı görülmektedir.⁴⁹ 2002-2003 sezonunda kadrosunda İsraili bir futbolcu (Haim Revivo) bulunduran Galatasaray Kulübü taraftarının, bu olaylar karşısında kendi sporcusunu sahiplenebilmesi ise bir paradoks teşkil etmektedir.

Görüldüğü üzere göçmen sporcular, kariyerlerinin farklı dönemlerinde farklı şekillerde çeşitli gruplaşmaların merkezinde olabilmektedirler. Söz konusu gruplaşma, sporcunun kariyeri ile ilintili olumlu veya olumsuz yönlerin ötesinde, sahip olduğu kültürel özellikler noktasında ortaya çıkmaktadır. Sporcunun kariyeri boyunca başarılı bir performans sergilemiş olması veya kültürel farklılıklara görece daha duyarlı olunan şehirlerde

⁴⁷ "En kötü 5 ırkçı taraftar olayı", Fourfourtwo.com,

<<http://fourfourtwo.com.tr/2012/12/18/en-kotu-5-irkci-taraftar-olayi/>>18.12.2012

⁴⁸ "Onyewu Goes to Court to Stop Racist Abuse", Goal.blogs.nytimes.com, <<https://goal.blogs.nytimes.com/2009/06/03/onyewu-goes-to-court-to-stop-racist-abuse/comment-page-1/>>03.06.2009

⁴⁹ "Galatasaray yönetimi ırkçı küfürlerle suskun", Radikal.com.tr, <<http://www.radikal.com.tr/spor/galatasaray-yonetimi-irkci-kufurlere-suskun-919184/>>29.01.2009

kariyerine devam etmesi, birtakım ayrımları, dışlanmaları engelleyememektedir. Diğer taraftan, başarılı performans gösteren ve dili, dini veya ırkı ne olursa olsun takım ve taraftarla karşılıklı bir sevgi/saygı bağı oluşturan sporcular, kariyerlerinin ilerleyen dönemlerinde o ülkenin vatandaşlığını kazanarak ya da teklif edilerek milli takımlarına seçilebilmektedir. Fakat temsilin ‘milli’ bir özellik kazanmasından dolayı, durum kulüp takımındaki ile benzerlik göstermeyebilmektedir. Sporcu, milli takım başarısına göre ırkileştirilebilmekte, bu doğrultuda da başarılı olduğunda ‘biz’den biri olurken, başarısız olduğunda özellikle medya tarafından ötekileştirilebilmektedir.

2.4.5. Uluslararası Sporcu Emek Göçü ve Ulussuzlaşma İlişkisi

Ulusötesi göç hareketleri, bilim insanlarını ‘devlet merkezli teorilerin sınırlılıklarını’ yeniden düşünmelerine fırsat veren bir anlayış geliştirmeleri konusunda teşvik etmiştir. Bu bağlamda ulus, toprak parçası, ırk, dil, din, milli kimlik gibi ekonomik, siyasal ve toplumsal yaşamın ‘doğal’ düzenleyicileri olarak görülen ve milliyetçilik ve vatandaşlık literatürünün temel dinamikleri olarak kabul edilen birçok kavram yapısal değişikliklere uğra(tıl)mış ve bu değişim çerçevesinde yeniden tanımlanmalarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada söz konusu değişim, en genel anlamda milliyetçiliği dikey olarak kesen ulussuzlaşma (*denationalization*) kavramı etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu çaba aynı zamanda, uluslararası spor organizasyonlarının mevcut yapılarının ve anlamlarının yeniden tanımlanmasına şans vermiştir.

Küreselleşme süreçlerinin artan önemiyle birlikte, günümüz vatandaşlık fikrinin ulus-devlet ile olan doğal bağının giderek zayıfladığı düşünülmektedir. Farklı bir ifadeyle, politik güç ve yetki alanına girişin şartlarını belirleyen ulus-devlet ve özlülük fikri, gücünü giderek kaybetmektedir. Bu bağlamda ülkeler, vatandaşlığın elde edilmesi hususundaki yasal düzenlemelerin kapsamını genişletmekte ve kolaylaştırmaktadır. Yani, bireyler mevcut siyasal varoluşlarını farklı ülkelerde serbestçe devam ettirebilmektedir. Ulussuzlaşma olarak ifade edilebilecek olan bu süreç Sassen’e (2003: 286) göre, özellikle küreselleşmenin ve küreselleşmeyle ilintili diğer dinamiklerin etkisiyle meydana gelen ulusal olanın dönüşümüdür. Başka bir ifadeyle, daha önce ulus merkezli olarak inşa edilen

pratikler, küresel pratiklere bağlı olarak gelişim göstermeye başlamaktadır. Bu bağlamda ulussuzlaşma, her ne kadar ulusal olan ile birlikteliğinden meydana gelen yeni bir formu işaret etse de, onunla yakından ilişkilidir. Küresel sermaye piyasası gibi küresel olarak ölçeklendirilmiş dinamiklerin birçoğu, kısmen ulusal olan ile iç içe geçmiş farklı formlar halinde bulunmaktadır. Küresel ile ulusalın ilişkiye girdiği alanlardan biri olarak modern spor da, ulussuzlaşma sürecinin özellikle son dönemde gözlemlendiği alanlardan biri olmuştur.

Poli'ye (2007: 647) göre, derinlemesine yapılmayan bir analiz sporun ulussuzlaşmanın hiçbir formundan etkilenmediğini, sporcuların ulus-devletler adına rekabet ettiğini, uluslararası spor müsabakalarının ulusal marşlar, yerel medya ve seyirciler gibi çeşitli güç dinamikleri ile temsil edildiğini ve bu bağlamda da ayrıştırmadan çok birleştirici bir etkiye sahip olduğunu ve ulusal semantiği yeniden üretmede önemli rol oynadığını gösterme eğilimindedir. Bu bağlamda, sosyal ve politik gerçekliği kesin olarak reddedilemeyecek olan spor ve siyaset ilişkisi, milli olanı harekete geçirme ve 'biz'e ait olanın sınırlarını belirlemede ve kilit öneme sahiptir. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarına ilişkin alınan her karar ve bu doğrultuda yapılan her düzenleme, homojen olduğu tahayyül edilen ulus-devletleri kalıcılaştırmak ve bölgesel sınır fetişizmini yeniden üretme eğilimindedir. Pascal Boniface'den aktaran Poli (2007: 647), spor müsabakalarının küresel yayılımı ile birlikte ulus-devletler yeni bir anlam kazanmış ve sporcular anavatanlarını yüceltme imkânı bulmuşlardır. Küreselleşme süreci ve Avrupa Birliği'nin kuruluşuyla etnik ve milli kimliklerin, en genel anlamda milliyetçiliğin ortadan kalktığı düşünüldüğü Avrupa ülkelerinde de, tam tersine spor organizasyonları aracılığıyla milli bilinç ve duygular yeniden alevlendirilmiştir. Bu durum, Avrupa ülkelerinin kıtalar arası siyasal kriz dönemlerinde birleşmesi ve bütünleşmesi, uluslararası spor müsabakalarında ise karşı karşıya gelmesi şeklinde açıklanabilir.

Diğer taraftan Poli'ye (2007: 648) göre spor, ulussuzlaşma sürecinin vatandaşlığa ve milliyetçiliğe ilişkin tartışma konularına yeni bir boyut kazandırmakta ve (milli) kimliklerin sınırsızlaştırılmasında (*deterritorialization*) ve yeniden yer edinmesinde (*reterritorialization*) önemli rol oynamaktadır. Söz konusu sınırsızlaşma ve yeniden yer edinme süreci yabancı veya göçmen sporcuların vatandaşlığa kabul edilmesi

(naturalization) ve milliyetini değiştirmesi ile sonuçlanan yeni bir eğilim ile yakından ilişkilidir. Poli (2007: 646) bu durumu, “giderek artan biçimde sporcuların coğrafi kökenleri ile temsil ettikleri ülke arasındaki ayırşma” şeklinde ifade etmektedir. Sporcular, kimi zaman farklı bir ülkenin vatandaşı olmalarına rağmen, vatandaşlığını almak istedikleri ülke nüfusu ile aynı etnik kökene sahip olmak yoluyla⁵⁰, kimi zaman o ülkede hiç ara vermeden 3 ila 5 yıl arasında (bu sayı ülkelerin vatandaşlık kanununa göre farklılık gösterebilir) kariyerine devam etmek yoluyla veya kimi zaman da siyasal aktörlerin çıkar sağlamaya yönelik amaçları doğrultusunda yasal yollarla vatandaşlık hakkı elde edebilmektedirler.

Poli (2007: 651-652), ülkelerin vatandaşlık kanunlarının, sporcuların g hareketlerinde kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Ülkelerin mevcut vatandaşlık kanunları, siyasal aktörlerin ve göçmen sporcuların ilişkisini şekillendiren ve yönlendiren bir vasfa sahiptir. Bu bağlamda, vatandaşlığa kabul edilmeden önceki ülkelere göre farklılık gösterebilen zorunlu bekleme süreleri, g kararına ve hareketine son şeklini vermektedir. Belçika’da bu süre 3 yıl iken, Liechtenstein’da 30 yıl olarak belirlenmiştir. İsviçre’de ise, sporcu aynı kan bağına (*jus sanguinis*) sahip olsa bile, vatandaşlığa başvurmak için en az 12 yıl beklemek zorundadır. Bu bağlamda sporcular, sadece ulusal sınırları değil, aynı zamanda ırki ve etnik sınırları da aşan bir hareket meydana getirmektedirler (Chiba vd., 2001: 203). Başka bir ifadeyle vatandaşlığa kabul edilmiş yabancı sporcular, sınırları belirlenmiş bir hayatı sınırsız bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu sporcular, ‘teki’ne ait özellikleri taşırken, ulusötesi kültürel ve kapitalist pratikleri yeniden üretmekte ve ulusal kimliğin yeniden inşa edilmesine, farklı saikler etrafında hizmet etmektedir. Etnik kökenini ve yerel kültürel alişkanlıklarını terketmeyen sporcu, bu bağlamda aynı etnik kökene ve kültürel özelliklere sahip insanlar olarak tasvir ve tahayyül edilen geleneksel ulus anlatısına meydan okumaktadırlar. (Poli, 2007: 653) Söz konusu uygulamalar, bu bağlamda spor organizasyonlarının yaklaştığı dönemde artış göstermektedir. Poli (2007: 652), 2004 Olimpiyat Oyunları döneminde toplam 270 sporcunun (toplam sporcuların yüzde

⁵⁰ Aynı etnik kökene sahip kardeş sporcuların farklı ülkeleri temsil ettiği durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, Gana asıllı ve Almanya doğumlu futbolculardan Jerome Boateng Almanya milli takımı için mücadele ederken, kardeşi Kevin Prince Boateng Gana milli takımı için mücadele etmektedir. Başka bir örnekten ise, Kosova asıllı futbolcu kardeşlerden Granit Xhaka İsviçre milli takımını temsil ederken, kardeşi Taulant Xhaka’nın Arnavutluk milli takımını temsil ettiği görülmektedir.

2.7'sinin) başka ülkelerin vatandaşlığına geçtiğini belirtmektedir. Bu uygulama, günümüzde tüm dünyada yaygın bir pratik haline gelmiş ve sporcuların ulusötesi hareketleri farklı bir boyut ve anlam kazanmıştır.

Uluslararası emek göçüne dahil olan sporcuların zaman içerisinde sahip oldukları coğrafi köken ile temsil ettikleri ülke arasındaki ayrışmayı en iyi şekilde yansıtan sporcu grubu olarak devşirme sporcular, uluslararası sporcu emek göçü ile ulussuzlaşma arasındaki ilişkiyi bu noktada en iyi şekilde temsil etmektedir. Bu noktada bkz. sayfa 63'de verilen ifadeyle ilişkili olarak, bazı sporcuların sahip oldukları coğrafi köken ile temsil ettikleri ülke zaman içerisinde farklılık göstermiş ve o ülkede daha önce bir dönem/uzun süreler spor kariyerine devam etmiş veya o ülke ile daha önce hiçbir yakınlık kurmamış sporcular o ülkeyi milli takımlar seviyesinde temsil etmeye başlamıştır. Bu durumun en görünür örneklerinin olduğu Türkiye, bu açıdan incelemeye değer olacaktır.

Tezin bir sonraki bölümünde, uluslararası sporcu emek göçünün Dünya'daki niceliksel artışından etkilenen ve özellikle ulussuzlaşma pratiğinin yaygın hale geldiği Türkiye'nin bu uygulamalara karşı nasıl bir reaksiyon gösterdiği, uluslararası sporcu emek göçünün Türkiye'deki tarihsel gelişiminden başlanarak, sırasıyla Türkiye'nin mevcut vatandaşlık kanunu, göçmen sporcuların Türkiye'ye gelişindeki temel motivasyonları, göçmen sporcuların medyadaki temsili ve yabancı medyanın 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası sonrasında Türkiye'ye yönelttiği ciddi eleştiriler⁵¹ çerçevesinde analiz edilecektir.

⁵¹ Tezin üçüncü bölümünün son kısmında incelenecek olan medyadaki eleştirilerin sadece 2016 yılı ile sınırlı olması, uzun süredir devam etmekte olan eleştirilerin bu dönemde görünür olmaya ve bu dönemde yoğunlaşmaya başlaması ile ilişkilidir. Bu nedenden dolayı, tezin bu kısmında İngiliz gazeteci Ben Bloom'un ve İrlandalı atlet Fionnuala McCormack'ın medyada yer alan ve ses getiren eleştirilerine yer verilecektir.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ

Bir önceki bölümde, ilk bölümde genel hatları çizilen küresel spor ekonomisinin uluslararası emek göçü hareketlerine nasıl yön verdiği sporcu göçü tipolojileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu noktada ardından, uluslararası sporcu emek göçünün sosyo-politik tartışma konuları beş başlık altında tartışılarak, sporcuların göç etmeden önceki ve göç ettikten sonraki dahil oldukları süreçler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu süreçler arasında diğerlerine kıyasla daha fazla tartışma konusu olan ulussuzlaşma pratiği ise, uzun vadede, sporcuların vatandaşı oldukları ülkeden ayrıldıktan sonra birtakım ekonomik ya da sosyal arzuları doğrultusunda göç ettikleri ülkenin vatandaşlığına geçme uygulamaları ile devam edebilmektedir. Bu bölümde, önceki iki bölüm ile kıyaslandığında, kulüp takımı seviyelerinden bir sapma gerçekleştirilerek merkezi hükümetlerin spora dahil oluş süreçleri, Türkiye'nin devşirme sporcu⁵² uygulamaları üzerinden tartışılacaktır.

Küresel spor ekonomisinin ve uluslararası sporcu emek göçünün özellikle kıta Avrupası olmak üzere hemen hemen tüm dünyada yarattığı köklü değişim, tezin temel araştırma mekânı olarak Türkiye için önemli sonuçlar meydana getirmiştir. Küreselleşme sürecinin tüm dünyaya yayılan kimi zaman birleştirici kimi zaman tahrip edici etkisinden pay alan ve hem coğrafi hem de politik/ekonomik/siyasal konumundan dolayı ondan ayrı düşünülemez olan Türkiye, 1960'dan sonra gerçekleştirilen reformlar başta olmak üzere özellikle 1980'lerdeki neo-liberal küreselleşme sürecine eklenerek, uluslararası emek göçü için en önemli duraklardan biri haline gelmiştir. Ekonomik ve siyasal alanda meydana gelen değişimlerden zorunlu olarak payını alan Türkiye ve ülkede oluşturulmaya çalışılan yeni istihdam alanları, bu bağlamda birçok emekçi insan için potansiyel bir gelir kapısı haline gelmiştir.

⁵² Yabancı kökenli sporcuların, kökenlerinden bağımsız bir ülkenin vatandaşlığına geçtikten sonra, kendilerinden, Türkiye'deki bahsedildiği şekliyle, devşirme sporcu, İngilizce dilindeki kullanımıyla "*naturalized athletes*" şeklinde bahsedilmektedir.

Keyman'a (2005: 91) göre 1990'lerden bugüne, Soğuk Savaş sonrası dönem olarak adlandırılan süreç içerisinde hem dünya hem de Türkiye, radikal değişimlere ve dönüşümlere tanıklık etmektedir. Bu bağlamda, “yaşadığımız dünyada devletler, toplumlar ve kültürler arası ilişkiler yoğunlaşmakta, derinleşmekte ve hızlanmaktadır”. Ekonomik, siyasal ve sosyolojik alanlarda meydana gelen söz konusu yoğunluk ve derinlik, bir taraftan ekonomik ve teknolojik zenginliği doruk noktalarına ulaştırırken, diğer taraftan işsizlik ve yoksulluğu küresel ölçekte bir sorun haline getirmiştir. Tüm bu değişimlerden bağımsız olmayan Türkiye de, 2000'li yıllardan itibaren, siyasetin “hem siyasal aktörler, hem siyasal stratejiler, hem de siyasal vizyonlar düzeyinde iç-dış politika ayrımı yapılmadan” çözülmesi zorunluluğu bulunan bir konuma sahip olmuştur.

Şenses'e (2016: 15-16) göre 1980'li dönemin ilk yıllarındaki istikrar sağlamaya ve yapısal düzenlemelere yönelik uygulamalar, neo-liberal ekonomik politikaları geçişi işaret etmektedir. Geçtiğimiz 30 yıllık süreç boyunca ekonomik ve sosyal yaşamın hemen hemen tüm yönlerine sirayet eden bu politikalar, Türkiye'deki ekonomik uygulamaların en önemli değişimini temsil etmektedir. Bu süreçte gerçekleşen dışa dönük ve piyasaya dayalı ekonomik uygulamalar, neo-liberalizmin etkisiyle birlikte dış ticaret, faktör piyasaları, tarım, emek piyasası ve sağlık ve eğitim gibi ekonomik ve toplumsal sektörlerde değişimlere neden olmuştur. Bu gelişmeler açık bir şekilde, daha geniş çerçeveden bakıldığında neo-liberal küreselleşme sürecinin birer sonucu olmuştur.

Söz konusu neo-liberal küreselleşme sürecinin bir bakıma siyasal ve sosyolojik ayağından daha önemli bir etkiye sahip olan ekonomik etkinlik alanı, Türkiye'deki göç hareketlerinin artmasında diğer etki alanlarına oranla daha kritik bir öneme sahiptir. 1980'lerde karma ekonomi modelinden serbest piyasa ekonomisi modeline geçişle birlikte, devlet çok önemli bir rol oynadığı üretim alanından yavaş yavaş çekilmeye başlamış ve böylelikle özel sektör için faaliyet alanı açılmıştır. 57 yıllık cumhuriyetin sermaye yaratma amacı bu tarihten itibaren daha da hızlanmış ve birçok istihdam alanı yaratılmıştır.

Büyük sermaye daha da palazlandıkça, ekonomik faaliyet alanının genişlemesine/genişletilmesine paralel olarak Türkiye'de gelişim göstermeye başlayan spor ekonomisi, ENKA, Koç, Eczacıbaşı gibi bazı sermayedarlar sportif faaliyetlerini

arttırmaya başlamasıyla kısa sürede ülke için en önemli gelir kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bu bağlamda söz konusu sermaye sahipleri, kısa ve uzun dönemde kendi kazançlarını arttırmak adına Türkiye’deki spor ekonomisinin gelişmesine öncü olmuşlar ve Türkiye’nin diğer sektörler karşısında sportif açıdan da uluslararası pazara eklenmesine ve yabancı sporcuların dikkatini çekmesine katkıda bulunmuşlardır. Böylelikle bu dönemden itibaren Türkiye de bir geçiş ülkesi olmaktan çıkarak bir “göç ülkesi” haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle, Türkiye’ye olan sporcu göçü, Türkiye’nin Avrupa’daki uluslararası göç kapsamına ve anlamına ilişkin mevcut sistemdeki konumunu değiştirmiştir.

Talimciler’e (2012: 439) göre 1980’li yıllarda yaşanan siyasal/ekonomik gelişmeler ve küresel dönüşüm, sporun öğütlenmesinin yanı sıra kitleler tarafından nasıl anlamlandırıldığı noktasında da önemli etkiler meydana getirmiş ve *rekabet-üreticilik-serbest değişime* dayalı serbest piyasa modeli benimsenmiştir. Toplumsal olanın hemen hemen tüm alanına yayılan küreselleşme süreci ile birlikte medyada yaşanan dönüşüm sporu da etkilemiştir. Dünyada medya ve sponsorluk ilişkisi içerisinde yeni bir spor anlayışının yaşandığı dönemde Türkiye’de de hızlı bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde uygulanmaya başlanan neo-liberal politikaların kitlelere ulaştırılmasında spordan yararlanılmıştır. Mevcut medya ve spor ilişkisi aynı zamanda spora profesyonelleşme ve metalaşma anlayışı kazandırmıştır. Talimciler’e (2012: 440) göre, profesyonelleşme ve metalaşma en çok sporcular üzerinde gerçekleşmiş ve bu bağlamda sporcular alınıp satılan birer meta haline gelmişlerdir.

1970’li yılların sonunda uygulanmaya başlayan neo-liberal politikalarla birlikte, başta mekânsal olmak üzere yoğunluğunu arttırmaya başlayan sporun piyasalaşma ve profesyonelleşme süreci, yerel ölçekte kendi sporcularını harekete geçirerek mevcut istihdam alanını koruma ve genişletme uluslararası ölçekte ise farklı kökene sahip sporcuları cezbetme amacı gütmüştür. 1980’li ve 1990’lı yıllarda temel gaye dönemin devletçi-korumacı politikaları ve piyasa önündeki engelleri ortadan kaldırmak iken, 2000’li yıllardan itibaren temel gaye neo-liberal yenilikleri korumak ve kurumsallaştırmak olmuştur. Bu bağlamda spor kulüplerinin profesyonelleşmesiyle birlikte sporcular, takımlar, oyunun oynandığı alanlar, takımların yönetim biçimleri ve yöneticileri de değişmiştir. Maddiyatın önem kazanmasıyla, hayatın her alanında yaşanan

metalaşma, spora ait bütün değer ve yargıların yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Kulüpler artık birer anonim şirketi gibi yönetilen, borsada işlem gören işletmeler haline dönüşmüşlerdir. Dünyanın büyük şirketlerinde olduğu gibi, büyük kulüplerinde kulüpler adına geleceği parlayan, yatırımları yönlendiren, transferleri gerçekleştiren “CEO”ları bulunmaktadır. Bu bağlamda, “günümüzde sporun değişen yüzüyle karşı karşıya kalan spor kulüpleri, değişim sürecine ayak uydurabilmek için değişmek ve yeniden yapılanmak zorunda kalmışlar ve tarihsel süreç içerisinde amatör yöneticiler tarafından yönetilen spor kulüpleri, alanlarında uzman olan yöneticiler tarafından istihdam edilmeye başlamışlardır.” (Devecioğlu vd, 2012: 35) Böylece, uzman kadroların söz konusu istihdamı ile birlikte spor kulüpleri profesyonel işletme ilkelerine dayanarak yönetilen işletmeler haline gelmişlerdir. Devecioğlu ve diğerlerine göre (2012), “sermaye piyasalarına yönelen kulüpler aynı zamanda endüstriyel gelişime uygun kurumsal bir yapıyı da oluşturma süreçlerini bu şekilde başlatmışlar ve kulüpler bir yandan kurumsallaşırken bir yandan profesyonelleşmişlerdir. Bu doğrultuda, rekabetçi piyasa içinde pastadan maksimum payı alabilme mücadelesi, kulüpleri yeni gelir kaynakları yaratma yoluna itmiştir. Bu amaçla kulüpler daha değişik, daha uzun vadeli ve daha düşük maliyetli fonları sağlayabilmek için sermaye piyasalarına açılmışlardır.” (s. 35-36) Söz konusu bu niteliksel ve niceliksel değişimler, spor kulüplerini şirketleşmeye zorlamıştır.

Türkiye’de taraftar kitlesinin ulusal ve uluslararası platformlardaki başarı elde etme arzusu, başarıyı getirebilecek mevcut potansiyeli ve küresel anlamda artan rekabet koşullarının beraberinde getirdiği ek harcamalar/yatırımlar, hem yerel ölçekte spor kulüplerini hem de ulusal ölçekte devletin kendisini geleneksel gelir kaynaklarından farklılaşan pratiklere/arayırlara yöneltmektedir. Bununla birlikte, küresel spor ekonomisinde yaşanan yeniden yapılanmanın beraberinde getirdiği etki, ülkemizdeki yeniden yapılanmayı, mevcut gelirleri arttırma amacı taşıyan bir merkeze oturtmuştur. Bu doğrultuda, ülkemizde hem yerel hem de ulusal ölçekteki sportif gelirlerin arttırılması yönünde yönetsel ve yapısal değişimler meydana gelmiş ve sporun önceki dönemlerde var olan sosyolojik/siyasal ağırlığı, yerini şirketleşme – kurumsallaşma gibi ekonomik/finansal terimlerin hâkim olduğu bir zamana ve mekâna bırakmıştır. Örneğin ulusal ölçekteki gelişmelere bakıldığında, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973 – 1979) spora ilişkin profesyonelleşme girişimleri kesin olarak reddedilirken ve devletin

ancak amatör kulüpler için teşvik sağlaması gerektiği ibaresi yer alırken⁵³, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990 – 1994) ise devletin spora ilişkin kaynaklarını/yatırımlarını arttırılması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi ve özel sektör ile spor kulüplerinin ekonomik gelişimlerine katkıda bulunulması gibi değişimlerin gerekliliği vurgulanmıştır.⁵⁴ Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası platformlarda elde edilen başarılar kimi zaman milli bir planlamanın ürünü olmuş, kimi zaman ise milli olmadığı öne sürülen devlet politikalarıyla desteklenmeye çalışılmıştır.

Tezin bu bölümünde, önceki iki bölümde anlatılmaya çalışılan spor ekonomisinin ve uluslararası sporcu emek göçünün bu çalışma için merkezinde yer alan ve bu merkezi yatay olarak kesen “bir devlet politikası olarak devşirme sporcular”, Türkiye örneği üzerinden ele alınacaktır. İlk olarak, Türkiye'nin devşirme sporcu politikasına yön veren tarihsel süreç, Türkiye'nin söz konusu devşirme sporcu politikasına yön veren Vatandaşlık Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve naturalizasyon dinamikleri ele alınacaktır. İkinci kısımda ise, tezin mevcut “dışarıdan” bakış açısı değiştirilerek, “içeriden” bir perspektifle sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki temel motivasyonları değerlendirilecektir. Üçüncü kısımda ise, Türkiye'nin devşirme sporculara neden ihtiyaç duyduğu, ilk bölümde anlatılmaya çalışılan genel amaçlarla desteklenecek şekilde Türkiye'ye özgü amaçlar ile yeniden şekillendirilecektir. Ardından devşirme sporcu politikasının aslında bir “üçüncü dünya refleksi” olabileceği tartışılacak ve özellikle son dönemde yapılan uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarıların medyadaki temsili örneklerle ele alınacaktır.

⁵³ “T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977”, Kalkınma.gov.tr, <<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>> s. 794

⁵⁴ “T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994”, Kalkınma.gov.tr <<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>>

3.1. TÜRKİYE’NİN DEVŞİRME SPORCU POLİTİKASI SÜRECİ

Rekabetin ve başarı isteğinin giderek arttığı günümüz spor yaşamında, ulusal ve uluslararası spor müsabakalarda kazanılan başarılar, küresel dünyada büyük yankıya sebep olmaktadır. Sporun toplumsal öneminin artışı ve medyanın gün geçtikçe spora daha fazla temsil alanı oluşturması, söz konusu ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarının önemini arttırmış ve dünya üzerindeki her ülkeye mevcut gurur ve prestijden pay alma potansiyeli kazandırmıştır. Daha önceki bölümlerde bahsedilen makro düzeydeki faktörlerden (nüfus, ekonomi, sağlık) farklı olarak, merkezi hükümetlerin siyaset ile sporu bir araya getiren planlanabilir/kontrol edilebilir, uzun vadede mutlak başarıyı hedefleyen politikalar geliştirmeleri, neo-liberal küreselleşme sürecine eklenerek kimi zaman spora ilişkin etik, milli ve vatandaşlığa içkin değerleri yeniden kodlayarak pragmatik amaçlara hizmet etmelerine neden olmuştur. Bu amaç doğrultusunda, tüm dünyada yaygın bir pratik haline gelen devşirme sporcu politikası, sporun sosyolojik ve ekonomik dinamiklerini yeniden anlamlandırmış ve kısmen de olsa, sosyal bilimler literatürüne yeni bir tartışma alanı açmıştır.

Soyarık’a (2014: 113) göre, Türkiye’nin 1980’lerde başlayan neo-liberal küreselleşme sürecine eklenme girişimleri ve 1981 yılında Vatandaşlık Kanunu’nda yapılan değişiklikler sonucu Türkiye’den göç eden ve Türkiye’ye göç edenlerin, vatandaşlığa ait mevcut haklarında yapısal düzenlemeler yapılmış ve vatandaşlığa kabul edilme süreçlerinde bir esnekliğe gidildiği görülmüştür. Bu doğrultuda vatandaşlığa kabul (naturalizasyon) süreçleri, neo-liberal dönüşüm pratiklerinin en önemli parçalarından biri haline gelmiş ve günlük siyasal yaşamı doğrudan yönlendiren bir yapıya bürünmüştür. Soyarık’a (2014: 111) göre, vatandaşlık kavramının çeşitli göç türleri sonrasında dönüşen yapısı ve karakteri, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kendini göstermektedir. Bu bağlamda, “geleneksel olarak göç alan ülkeler olarak nitelendirilen ülkelerde, fakat aynı zamanda giderek göç alan ülke karakteri göstermeye başlayan” ülkelerin de, vatandaşlığa ilişkin bakış açılarını değiştirdikleri gözlemlenmektedir. Vatandaşlığın mevcut yapısında meydana gelen bu hızlı değişim ve dönüşüm, aynı zamanda uzun vadede devletin neo-liberal ekonomik amaçlarını ve çıkarlarını savunan bir anlama sahip olmuştur. Söz konusu neo-liberal dönüşüm, birbirinden farklılaşan sektörel bir dağılım gösterse de, aynı ekonomik amaca hizmet etmiştir. Birbirinden farklılık gösteren sektörlerden biri olan

spor sektörü, dünyadaki gelişimine paralel olarak Türkiye’de de özellikle 1980’lerden sonra önemli bir ivme kazanmış ve pazar payının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Uluslararası spor organizasyonlarına katılım sağlamak konusunda önceki dönemlere kıyasla hem takım halinde hem de bireysel dallarda sportif performans giderek artmış ve daha fazla temsil edilme şansı elde edilmiştir. Devletin mevcut spor politikasında meydana gelen değişimler, sporu amatör ruhundan ayıran, tamamen profesyonel ve başarı odaklı politik bir araç haline getirmiştir. Bu bağlamda, uluslararası prestij elde etmek ve küresel spor ekonomisinden pay almak adına yeni uygulamalar hayata geçirilmiş ve günümüzde hemen hemen tüm dünyada yaygın bir pratik haline gelen ve “sınırsız/herhangi bir mekana ait olmayan sporcular”⁵⁵ olarak ifade edilen devşirme sporcuları yaratmıştır.

Modern sporun ortaya çıktığı ilk dönemden beri varlığını sürdüren ve günümüzde sporun ekonomik değerlerle birleşmesi sonucu yoğunluğunu arttıran devşirme sporcu politikası, mevcut rekabet içerisinde yer almak isteyen tüm ülkeleri harekete geçiren bir çekiciliğe sahiptir. Bu ülkelerden biri olan Türkiye de, devşirme sporcu pratiğini hayata geçirerek ulusal spor politikasının ve yönetiminin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Bu pratiğin vazgeçilmez bir karaktere bürünmesi ise, vatandaşlık ve göç konuları ile yakından ilişkilidir. Türkiye’nin özellikle 1990’lardan sonra birçok otorite tarafından göç alan bir ülke olarak anılması fikrinin kabul gördüğü dikkate alındığında, sporun da bu göç hareketlerinden etkilendiği ve emek göçü kapsamına dâhil olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle 2010 yılından sonraki süreçteki uluslararası spor organizasyonlarına katılan sporcular incelendiğinde, kıta Avrupa’sında yer alan ülkelerin yanı sıra Türkiye’nin de giderek daha fazla “yabancı sporcu” ile temsil edilmeye başlandığı görülmektedir.⁵⁶ Bu bağlamda, spora, özellikle de atletizme içkin anlam bu dönemden itibaren değişmeye başlamış ve kar ve kazanç arzusu politik arzularla bir araya getirilerek sporu amatör bir aktivite olmaktan çok profesyonel ve finansal bir kurum haline getirmiştir. Sonuç olarak, “spor sektöründe göçün arttığını, bu göçün giderek vatandaşlık statüsünde değişiklikleri

⁵⁵ Chiba, N., Ebihara, O., Morino, S. (2001). Globalization, Naturalization and Identity: The Case of Borderless Elite Athletes in Japan“ başlıklı makalede yer alan “borderless athletes” ifadesinden doğrudan çevrilmiştir.

⁵⁶ Bu konu, sonraki bölümlerde tartışılacak olan medya ve devşirme sporcular kısmında daha ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

beraberinde getirdiğini ve bu gelişmenin gerilimli bir alana işaret ettiğini söyleyebiliriz” (Soyarık, 2014: 112).

Soyarık’a (2014: 112) göre bu noktada, bir taraftan uluslararası platformlarda ulusal başarılar için yapılan spor organizasyonları, diğer taraftan ise söz konusu müsabakalara katılan milliyet ve etnik köken açısından farklılaşmış sporcular, vatandaşlığın etnik ve ulusal temellerinin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Benzer bir ifadeyle, göç ile birlikte vatandaşlık ulus temelli olmayan bir değişim içerisinde girmiştir. Bu durum, özellikle sporcu emek göçü tartışması dikkate alındığında dışarıdan belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Ancak vatandaşlığın söz konusu dönüşümü, kimi zaman ülkedeki mevcut milliyetçilik potansiyelini güçlendirmede ve günlük politik yaşamın bir parçası haline getirmede kullanılabilir. Bu bağlamda Soyarık’ın da (2014) belirttiği gibi Türkiye örneğine bakmak ufuk açıcı olacaktır.

Bazı haber sitelerine göre, Türkiye’nin ilk devşirme sporcusu, ailesi Afrika kökenli olan Ömer Besim Koşalay’dır. 1980’lerde yayımlanan Popüler Tarih Dergisi’nde yer alan yazılara göre Koşalay, 1899 yılında İstanbul’da doğmuş, güreş, futbol ve atletizm gibi spor dalları ile ilgilenmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkemizi dünyada temsil eden ilk devşirme atlet olmuştur.⁵⁷ Adına halen koşu organizasyonları düzenlense de, Ömer Besim Koşalay’ın günümüz devşirme atletleri karşısında gölgede kaldığı belirtilmelidir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, medya teknolojilerinin gelişimi ile birlikte günümüz devşirme sporcuların ismini daha fazla duymamız ve bundan dolayı günümüz devşirme sporcuların daha fazla görünür ve popüler olması ile ilişkilidir.

Atletizm dalından devam edilecek olursa, Addis Ababa, Etiyopya’da doğan Hewan Abeye, 1999 yılında Enka Kulübü tarafından Türkiye’ye getirilmiş, Mümin Can ile olan evliliğinin⁵⁸ ardından Türk vatandaşlığına geçerek Elvan Can ismini almış, boşandıktan

⁵⁷ “Türkiye’nin ilk devşirme atleti Ömer Besim Koşalay’ın ışığında ‘devşirme’ sporcular”, T24.com, <<http://t24.com.tr/haber/turkiyenin-ilk-devsirime-atleti-omer-besim-kosalayin-isiginda-devsirime-sporcular,418332>>06.08.2017

⁵⁸ Söz konusu evliliğin vatandaşlığa alım için olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat, sporda vatandaşlığa doğrudan alınma konusunda anlaşmalı evlilikler yapıldığı bilinmektedir. Ek olarak, 2003 yılı Türkiye yapımı Rus Gelin filminde bu konu işlenmiştir.

sonra Elvan Abeylegesse ismiyle Türk atletizmini temsil etmeye başlamış ve Türkiye spor tarihinin en popüler sporcularından biri haline gelmiştir.⁵⁹

Olimpiyatlarda ve diğer uluslararası spor müsabakalarında güreşten sonra en çok madalya kazandığımız spor dalı olan halter sporu incelendiğinde, dönemin en başarılı haltercisi olan Naum Shalamanov'un, Bulgaristan'daki baskılardan ve 1984 yılındaki olimpiyatlara yönelik Sovyet boykotundan uzaklaşmak amacıyla Türkiye Büyükelçiliği'ne sığındığı ve bu dönemde Türkiye vatandaşlığına geçerek Naim Süleymanoğlu adını aldığı, 1986 yılında Melbourne'de düzenlenen Dünya Halter Şampiyonası'na Türkiye adına katıldığı ve bu dönemden itibaren Türkiye'yi temsil etmeye başladığı görülmektedir. O dönemki yönetmeliğe milli bir sporcunun başka bir ülke adına yarışabilmesi aradan bir yıl geçmesi veya adına yarıştığı ülkenin, o sporcunun başka bir ülke adına yarışmasına yasal olarak izin vermesi gerekiyordu. İddialara göre Türk hükümeti Bulgar hükümetine örtülü ödenekten 1 milyon 200 bin dolar önermiş ve sorun çözülmüştür.⁶⁰

Ülkemizdeki en popüler spor dallarından biri olan basketbola bakıldığında da, devşirme sporcu uygulamasının uzun bir süre önce başlamış olduğu görülmektedir. Asıl adı Mirsad Jahovic olan Sırp ve Boşnak kökenli Mirsad Türkcan, altyapıdan itibaren Türk takımları adına rekabet etmeye başladıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiş ve uzun yıllar Türk milli takımını uluslararası organizasyonlarda temsil etmiştir.⁶¹

Yabancı kuralının uzun süreden beri tartışma konusu olduğu futbolda da, yabancı sporcuların Türk vatandaşlığına geçirildiği birçok örnekte görülmektedir. İlk olarak 1969 – 1970 futbol sezonunda ülkemiz takımlarından Fenerbahçe'ye transfer olan Romanya'lı Illie Datcu'nun, 17.03.1985 tarihli ve 85/9184 numaralı Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına geçerek "İlyas Datça" ismini aldığı görülmekte, fakat söz konusu kararda sporcunun hangi maddeye istinaden vatandaşlığa kabul edildiği net olarak belirtilmemektedir. (Soyarık, 2014: 113) İlyas Datçu'yu sırasıyla, Galatasaray, Beşiktaş

⁵⁹ "Elvan Abeylegesse kimdir? Nereli?", Sozcu.com.tr, <http://www.sozcu.com.tr/2017/gunun-icinden/elvan-abeylegesse-kimdir-nereli-1762941/>29.03.2017>

⁶⁰ "Cep Herkülü Naim Süleymanoğlu: Arkasında sayısız rekor bırakan Türk Süpermen", BBC.com, <http://www.bbc.com/turkce/spor-42039678>>18.11.2017

⁶¹ "Mirsad Türkcan", Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/mirsad-turkcan/>>

ve Göztepe forması giyen Yugoslav asıllı Mirsad Kovacevic “Mirsad Güneş”, Galatasaray, Altay ve Bakırköyspor forması giyen Arnavut asıllı Xhevad Prekazi “Cevad Prekazi”, Galatasaray forması giyen Fransız asıllı Didier Six “Dündar Siz”, Sarıyer, Trabzonspor, Kocaelispor formaları giyen Alman asıllı Detlef Müller “Metin Mert”, Fenerbahçe ve İstanbulspor formaları giyen Afrika kökenli Uche Okechukwu “Deniz Uygur” ve Roman Dobrowski “Kaan Dobra”, Marco Aurelio “Mehmet Aurelio”, Wederson Medeiros “Gökçek Vederson”, Marcio Nobre “Mert Nobre” gibi isimler takip etmiştir.⁶² Günümüzde hemen hemen tüm spor dallarında başarı elde etmek adına devşirme sporcu politikası takip edilmekte ve yabancı kökenli sporcular Türkiye’yi uluslararası spor organizasyonlarında artan bir şekilde temsil etmeye devam etmektedir. Türkiye’nin devşirme sporcu politikasının ilk örnekleri olarak gösterilen bu sporculara ek olarak, günümüzde basketbol branşını Emir Preldzic, Bobby Dixon “Ali Muhammed”, Quanitra Hollingsworth ve Lara Sanders gibi yabancı kökenli erkek ve kadın sporcular, halter branşını Türkmenistan asıllı Daniyar İsmayilov, milli sporumuz olarak gösterilen güreş branşını Dağıstan asıllı Selim Yaşar, atletizmin birçok dalını –daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak bahsedilecek olan- çoğunluğunu Kenya ve Etiyopya’nın oluşturduğu yabancı kökenli sporcular, yüzme branşını Ukrayna asıllı Viktoria Zeynep Güneş, judo branşını ise günümüz spor dünyasının en başarılı judo sporcusu olarak gösterilen Fransız asıllı Ketty Mathe “Kayra Sait” temsil etmektedir. Mevcut örnekler sonraki bölümlerde çoğaltılacaktır.

Sonuç olarak, Özal rejimi ile birlikte eski spor politikası terk edilmiş ve devletin spordaki rolü yeniden tanımlanmıştır. Spor yapan kitlelerin ve rekreasyonel (eğlenme amaçlı) sporların genişletilmesi fikrini yansıtan sporun sosyal kapital yönüne ilişkin dinamikler etkisini giderek kaybetmiş ve spor, siyasal ve ekonomik olana kademe kademe eklemlenerek farklı bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda devletin spordaki asıl rolü, Türkiye’deki spora ilişkin ekonomik karı ve girişimciliği arttırmak yönünde ivme kazanmıştır. Spordaki söz konusu bu gelişim ve dönüşüm, benzer bir ifadeyle, “neo-liberal küreselleşme sürecine eklemlenmekte olan Türkiye’nin, bir yandan sporun algılanmasındaki kar odaklı dönüşümü ile birlikte, yabancı sporcuların giderek daha fazla

⁶² “Futbolun ithal Türkleri”, tatarhaber.blogcu.com, <<http://tatarhaber.blogcu.com/futbolun-ithal-turk-leri/4296209>>

istihdam edilmeye başlandığı” (Soyarık, 2014: 114) bir ülke olarak anılmaya başlamasını beraberinde getirmiştir. Böylelikle, yabancı sporculara ilişkin getirilen ulusal ve uluslararası kısıtlamalar karşısında merkezi hükümetler, pratik çözüm yolunu o sporcuları kendi ülke vatandaşlığına geçirmeye teşvik etmekte bulmuştur.

Bir sonraki bölümde, yabancı sporcuların Türkiye’ye gelmedeki temel motivasyonları, Türkiye’yi seçmelerindeki mevcut sosyal – ekonomik – politik dinamikler/fırsatlar medyada yer alan haberler üzerinden ele alınacak, önceki bölümlerde çizilen teorik çerçeve, Türkiye’deki devşirme sporcular örneği üzerinden somut bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.1.1. Yabancı Kökenli Sporcuların Türkiye’ye Olan Göç Hareketleri

Küreselleşme sürecinin daha önceki dönemlerden farklılaşan günümüzdeki ilerleyişi, sadece ulusal/uluslararası spor organizasyonlarının mevcut geleneksel yapısına değil, aynı zamanda ulus-devlet, (ulusal) vatandaşlık ve bu çalışmanın temel konusunu oluşturan sporcu kimliklerine içkin olarak önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Küreselleşmenin söz konusu farklı ilerleyişi/gelişimi ayrıca, sporcuların ve sporcuların mevcut sosyal – ekonomik ve politik bağlantılarını da değiştirmiştir. Günümüzde, ticari/ekonomik çıkarların kudreti dahilinde küresel bir temsil alanı haline gelen farklı ölçekteki spor organizasyonları ile ulus-devlet arasındaki birebir ilişki, spor/medya/sponsorluk/reklam arasındaki görece “yeni” ve karmaşık bağlantıyla birlikte yeni bir anlam ve karakter kazanmıştır. Sosyal farklılaşma, ulusal ve uluslararası hareketlilik, kamusal alanın heterojen doğasının tanınırlığındaki değişim ve post ulusal vatandaşlık nosyonunun ortaya çıkışı günlük yaşamın birer parçası haline gelmiş ve spora ilişkin hareketliliği ve temsili yeniden şekillendirmiştir. Böylelikle, liberal demokratik devletlerin kendi topraklarında yaşayan tüm insanların mevcut haklarına saygı duymaktan başka şansı bulunmamakta ve vatandaşlar da, aidiyete ilişkin çeşitli kimlikleri ve üyelikleri temsil etmektedirler.

Benzer bir şekilde propaganda için kullanılan ve küresel tanıtım kampanyaları için seçilen piyonlar olarak yeniden şekillendirilen sporcular/sporculuk da, artık sadece belli bir ulusu yalın bir şekilde temsil etmekten çıkarak farklı bir anlam kazanmıştır. Küreselleşen pazar ve ulusötesi hale gelen devletler, üstün nitelikli çalışma koşullarının ve seçilmeye ilişkin fırsatların artışına fırsat vermiştir. Bu doğrultuda, mevcut bölge/kültür/aileye ilişkin sporcuların zayıf bağlantıları, başka devletlerde güçlen(diril)miş ve yeniden temsil edilmeye başlanmıştır. Bugün sporda görülen bu değişim, Poli'ye (2007) göre iki farklı sürecin sonucu ortaya çıkmıştır. Birincisi, sporcunun coğrafi kökeni ile temsil ettiği ulus-devlet arasındaki kopukluk/ayırışma olarak tanımlanan ulusun “ırkileştirmeye içkin kavramlar üzerinden tahayyül edilmemesine” (*de-ethnicization*) ilişkin süreçtir. İkinci süreç ise, taraftarlar, sporcular ve takımların tahayyül edilmesinde tarihsel olarak önemli bir dinamik olarak karşımıza çıkan “asıl kökenin” giderek önemini kaybetmesi ile ilişkilidir. Söz konusu bu süreçlerle bağlantılı olarak, son dönemde düzenlenen uluslararası spor organizasyonları ve devşirme sporcu uygulamalarıyla birlikte, oldukça popüler hale gelen “olimpik vatandaşlık” kavramının medyada fazlaca yer aldığı görülmektedir. Shachar'a (2011: 2097) göre *olimpik vatandaşlık* kavramı, “yurttaşlık ile metalaştırmanın, devlet ile piyasa güçlerinin (işleyişinin), üyelik ile seçilimin ve hareketlilik ile dağılımın/yayılmının küresel ölçekteki karışımıdır.” Spor ekonomisinin küresel gelişimine ve vatandaşlığın modern dönemdeki dönüşümüne paralel olarak ortaya çıkan olimpiik vatandaşlık kavramı, vatandaşlık kazanımı için aranan yetenek pratiğinin yaygınlaşması ile birlikte, uluslararası platformdaki görünürlüğünü korumak amacıyla olan devletlerin devşirme uygulamalarına yön vermiştir. Belirtildiği üzere yetenek, vatandaşlığın (hızlı bir şekilde) kazanılmasındaki en önemli dinamiği teşkil etmektedir. Shachar'a (2011: 2101) göre, kendileri ve aileleri için daha iyi bir yaşam standartı yakalamak ve gelecek inşa etmek amacı taşıyan niteliksiz göçmenler/işçiler, arzu ettikleri ülkelere vatandaşlık yapmak konusunda bile zorluk çekerken, üstün nitelikli göçmenler - bu çalışma kapsamında değerlendirildiğinde yabancı sporcular- için vatandaşlık kapılarından hızlı bir şekilde geçmektedir. Benzer bir ifadeyle, bu çok yönlü ekonomik pazarda yetenekli sporcular, olimpiik vatandaşlık masasının en rahat yerinde konumlanmaktadır (Shachar, 2011: 2101). Bu doğrultuda birçok ülke üyeliği, karşılığında madalya beklediği yetenekli sporcuların üzerine kurmakta ve aynı zamanda stratejik ve hızlandırılmış “pasaport takası” uygulamalarını teşvik etmektedir.

Shachar'a (2011: 2011) göre söz konusu bu uygulamaların ardındaki motivasyon kaynağı, sportif ve bilimsel başarı görkemine ilişkindir. Fakat bu tür bir görkem, çok daha az *sportif* olan, daha çok pazar-merkezli vatandaşlık nosyonu ile çabuklaştırılmaktadır. Shachar (2011: 2103), rekabete dayalı mevcut devşirme sporcu uygulamalarına rağmen ülkelerin kendi üyelik sınırlarına ilişkin olarak herhangi bir kontrol kaybı yaşamadıklarını belirtmektedir. Aksine, devşirme sporcu uygulamasının, devlet yetkililerinin sınırları geçen beşeri/insan sermaye(si) devşirme uygulamalarını arttırdığı, yabancı sporcuları cezbetmek için teşvik edici hızlı vatandaşlık kazanımını içeren vaatler sunduğu karmaşık bir alan meydana getirdiği belirtilmektedir.

Shachar'a (2011: 2121 – 2122) göre, yabancı sporcuların etnik kökenlerinden bağımsız farklı ülkeler adına yarışmalarını belirleyen temel motivasyon kaynakları mevcuttur. Aynı zamanda, yabancı sporcunun motivasyonundan ayrı olarak merkezi hükümetlerin de anlık/hızlı yardım (instant help) olarak ifade edilen, yabancı sporcunun bireysel olarak rekabete dahil olması veya takım sporlarına destek verebilmesi gibi daha az riskli birtakım motivasyon kaynakları olduğu belirtilmelidir. Nitekim, yerli sporcuya yatırım yapmak genellikle daha fazla zaman yatırım gerektirmektedir. Yabancı sporcuların olimpiik vatandaşlığı elde etme arzusu anlaşılabilir: bir sporcu kariyerinin hemen hemen her döneminde mümkün olan en yüksek performansı göstermek ve rekabetin içerisinde yer almak istemektedir. Birçok otoritenin üzerinde anlaşacağı üzere bir sporcu ayrıca her zaman bir ülkeyi temsil etmeye içkin güçlü bir tutkuya sahiptir. Shachar'a (2011) göre eğer bir sporcu bir spor organizasyonunu kaçırmak veya hızlı bir vatandaşlık teklifi arasında bir seçim yapmak zorunda kalsa, bazı sporcuların pasaport değiştirebileceğini belirtmektedir. Bu durum, üstün nitelikli sporcular için var olan seçim ve hareketlilik özgürlüğü ve ülkelerin yetenek keşfi amacıyla birbirleriyle rekabete girdikleri küresel bir yarışın sonucu olarak görülmektedir.

Özellikle 1960'lı yıllarda batılı Avrupa ülkelerine sağladığı emek göçü nedeniyle dış göç ülkesi olarak tanımlanan Türkiye'nin, son 20 yılda yoğunluğunu arttıran küreselleşme fenomeni sonucu yaşanan uluslararası göç hareketleri ile birlikte göç alan ülkelere biri haline geldiği görülmektedir. Böylelikle, Türkiye'nin Avrupa göç sisteminin bir parçası olan uluslararası göç sistemi, düzensiz ve transit göçmenlerin, sığınmacıların ve farklı türdeki göçmenlerin dahil olduğu daha karmaşık bir yapıya evrilmiştir. Söz konusu göç

hareketlerinin bazıları Türkiye'nin coğrafi konumu ile yakından ilişkili olsa da, politik gelişmeler ve ekonomik sıkıntılılar/endişeler, insanların Türkiye'ye gelmelerindeki temel etkenler olarak görülmektedir (İçduygu ve Yüksek, 2012: 442-443). Göç hareketlerindeki mevcut gelişmelere ek olarak Türkiye'nin sporda elde ettiği başarılar ve yaptığı atılımlar, uluslararası sporcu emek göçünün de mevcut göç hareketlerine eklenmesini sağlamış ve Türkiye birçok yabancı sporcu için kariyerlerine daha iyi standartlarda devam edebilmeleri için çekici bir ülke haline gelmiştir. 2000'li yıllarda AKP'nin iktidara gelişi ile birlikte Türkiye'nin spora yaptığı yatırımlar artmış, Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak amacıyla 3'ü de olumsuz sonuçlanan başvurular gerçekleştirilmiş, özellikle futbol ve basketbolda daha önce görülmeyen başarılar elde edilmiştir. 2002 – 2011 yılları arasında 342 yeni spor tesisi inşa edilmiş, 2011 yılında 2011 Üniversite Kış Oyunları'nın Erzurum'da, 2013 Akdeniz Oyunları Mersin'de, 20 yaş altı Dünya Kupası'na farklı illerde yapılan karşılaşmalarla, 2012 yılında Kadın Tenisçiler Birliği'nin (WTA) sezon sonu turnuvası olan TEB BNP Paribas'a, 2012 yılında Dünya Salon Atletizm Şampiyonası'na ev sahipliği yapılmıştır.⁶³ 2002 Dünya Futbol Dünya Kupası'nda elde edilen 3.'lük ve 2010 Dünya Basketbol Şampiyonası'nda elde edilen 2.'cilik Türkiye'yi cazip bir ülke haline getirmiştir.

Merkezi hükümetin spor kulüplerinin ekonomik gelişimi adına birtakım sorumluluklar üstlendiği (stad yenileme, yayın gelirlerine ilişkin düzenlemeler, altyapı yatırımları) görülmektedir. Bu gelişmelere ek olarak, 2002 yılında 848 bin olan lisanslı sporcu sayısı (her ne kadar 2002 yılına ait istatistik verilerde eksiklik olmasına rağmen) 2017 yılında 4 milyon 428 bin 835'e kadar ulaşmış⁶⁴, ülkedeki spor kültürü bir anlamda lisanslı sporcu sayısının artırılmasına yönelik yatırımlarla geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu tür gelişmeler, genel resme bakıldığında yabancı sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki dinamiklerinden ilkinin meydana getirmektedir. İkinci bölümde Magee ve Sugden'in (2002) çalışmasına

⁶³ "Türkiye'nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi", Kdk.gov.tr, <<https://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/282>>

⁶⁴ "Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü İstatistikler", Sgm.gsb.gov.tr, <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>

"Lisanslı Sporcu Sayısı Artıyor", Dogrulukpayi.com, <<http://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrolu/recep-tayyip-erdogan/2002-de-goreve-geldigimizde-848-bin-olan-lisansli-sporcu-sayisi-su-anda-8-milyon-105-bin>>23.11.2017

atıfla, *hırslılar* grubuna dahil edilebilecek sporcular, yetenek ve kariyerlerine geliştirmek amacıyla sportif rekabetin arttığı Türkiye'yi hedef veya durak ülke olarak seçmektedirler. Türkiye'yi hedef veya durak ülke olarak seçen kimi sporcular kariyerlerinin sonuna kadar bir veya birkaç takım adına rekabet etmekte kimi sporcular da yüksek performans gösterdikleri dönemlerde özellikle Avrupa'nın önemli liglerindeki takımların dikkatini çekmekte ve o takımlara daha yüksek bonservis bedelleri ve yıllık maaş ücretleri ile transfer olmaktadır. Bu durum, öncelikli olarak çift yönlü bir etkiye sahiptir. Sporcuların bir ülkeden başka bir ülkeye olan transferini meydana getiren süreç hem spor ekonomisinin sürekli olarak aktif bir piyasa olma özelliği göstermesini sağlamakta, hem de mevcut sporcu emek göçü dinamiklerini yeniden üretmektedir. İkinci bölümde sporcu emek göçü tipolojilerine ilişkin kısımda Maguire ve Pearton'a (2000) atıfla bahsedilen parayı takip etme pratiği somut bir hal almaktadır. Nitekim ekonomik saikler, her zaman sporcu emek göçünü ve sporcunun temel motivasyonunu şekillendiren en önemli etken olmuştur.

Türkiye'yi birtakım nedenlerle durak veya hedef ülke olarak seçerek ve yüksek performans sergileyen bazı sporcuların (genellikle futbolcu ve basketbolcuların) parayı takip etme pratiğine bağlı kalarak Avrupa'nın ve Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli liglerine transfer olduğu görülmektedir. Fenerbahçe Kulübü futbol takımında gösterdikleri yüksek performans sonrası 1998 yılında Fransa ligi takımlarından Paris Saint-Germain'e transfer olan Jay-Jay Okocha, 1999 yılında rekor bir ücretle İspanyol devlerinden Real Madrid'e transfer olan Elvir Baliç, 2011 yılında İngiliz kulüplerinden Arsenal'e transfer olan Andre Dos Santos, Galatasaray'daki başarılı sezonun ardından Alman ligi ekiplerinden RB Leipzig'e transfer olan Bruma ve Beşiktaş'ta gösterdiği performansın ardından Fransız Lyon takımına transfer olan John Carew Türk futbolunda yurt dışına ihraç edilen en önemli futbolculardır.⁶⁵ Basketbolda gerçekleşen hareketliliğe bakıldığında da, yurtdışına önemli transferler yapıldığı görülmektedir. O dönemdeki ismiyle Efes Pilsen'de forma giyen Predrag Drobnjak 2002 yılında NBA takımlarından Seattle Supersonics'e, Birleşik Amerikalı basketbolcu Tarence Kinsey Fenerbahçe'de

⁶⁵ "Türkiye'den Yurtdışına Satılan En Pahalı Oyuncular", Goal.com.tr, <<http://www.goal.com/tr/galeriler/tuerkiyeden-yurt-disina-satilan-en-pahali-oyuncular/17/1gmkduj1xtt0u15iztocvp09kr>>

gösterdiği performans sonrası NBA takımlarından Cleveland Cavaliers'a ve son dönemin en başarılı basketbolcularından birkaçı olarak gösterilen Bojan Bogdanovic, Bogdan Bogdanovic, Nemanja Bjelica ve Ekpe Udoh, yine Fenerbahçe'nin 2012 – 2017 yılları arasında hem ulusal ligde hem de Avrupa liginde elde ettiği başarılarında rol sahibi olmuşlar ve yine NBA'in önemli takımlarına transfer olmuşlardır.⁶⁶

Yabancı sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki en önemli dinamiklerden ikincisi, Türkiye'nin özellikle futbolda vergi “cenneti olarak” görülmesiyle ilişkilidir. Anadolu Ajansı'nın haberine göre Türkiye, futbolculara uygulanan %15'lik gelir vergisi oranıyla Avrupa'da futbolculardan en düşük vergi alan ikinci ülke konumundadır. Yürürlükte olan Gelir Vergisi Kanunu'na göre birinci ligde oynayan sporculara %15, bir alt ligde oynayan sporculara %10 ve diğer alt liglerde oynayan sporculara ise %5'lik gelir vergisi uygulanmaktadır.⁶⁷ 31 Ocak 2018 tarihi ile sporculara yönelik gelir vergisinin artacağı yönünde yeni bir düzenlemenin getirileceği belirtilse de, mevcut gelir vergisi uygulamasının 2 yıl daha süreceği kesinleşmiştir.⁶⁸ Bu bağlamda, mevcut Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 72'nci maddesine göre 31.12.2019 tarihine kadar sporculara yapılan ücret ve ücret sayılan ödemelerden yine aynı oranlarda vergi kesintisi yapılacaktır. Sporcular ve film yıldızları gibi üst gelir segmentinde yer alan kişilere birçok Avrupa ülkesi tarafından yüksek gelir vergisi uygulanmaktadır. Haberde yer alan istatistiki verilere göre İsveç, sporculardan alınan %56,9'luk gelir vergisi ile Avrupa'da ilk sırada yer almaktadır. İsveç'i %56,5'lik oran ile Portekiz, %52'lik oran ile İspanya, %50,3'lik oran ile Fransa, %50'lik oran ile Avusturya, %47,9'lik oran ile İtalya, %47,5'lik oran ile Almanya ve %45'lik oran ile İngiltere takip etmektedir.⁶⁹ Medyada sporcuların doğrudan gelir vergisindeki esneklik nedeniyle Türkiye'yi tercih etmelerine ilişkin herhangi bir veri

⁶⁶ “Fenerbahçe'nin NBA'e Yolcu Ettiği Oyuncular”, Eurohoops.net, <http://www.eurohoops.net/tr/trademarks-tr/480571/fenerbahcenin-nba-yolcu-ettiği-oyuncular/6/>>14.07.2017

⁶⁷ “31.12.1960 Tarih ve 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu”, Kanun No, 193, Kabul Tarihi, 31.12.1960, Resmi Gazete, 06.01.1961, 10700, Mevzuat.gov.tr, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf>>

⁶⁸ “Türkiye'de futbolcular ne kadar gelir vergisi ödüyor?”, Cnnturk.com, <<https://www.cnnturk.com/spor/futbol/turkiyede-futbolcular-ne-kadar-gelir-vergisi-oduyor?page=2>>23.12.2017

⁶⁹ “Türkiye futbolda Avrupa'nın vergi cenneti”, AA.com.tr, <<http://aa.com.tr/tr/spor/turkiye-futbolda-avrupanın-vergi-cenneti/36705>>14.06.2015

olmamasına karşılık, sporculardan düşük gelir vergisi alınması uygulamasının, sporcuların mevcut göç güdülenmelerini etkilediği söylenebilir. Özellikle kariyerlerinin son dönemlerinde elde ettiği gelirlerden maksimum oranda birikim yapmak isteyen sporcular Türkiye'yi seçmekte ve ek olarak sporu bıraktıktan sonraki süreçte Türkiye'de kalarak ekonomik kazancını koruma eğilimi (altyapılarda görev alarak) gösterebilmektedirler.

Yabancı sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki önemli dinamiklerden bir diğeri ise, sporcuların kendi ülkelerinde yaşanan politik – ekonomik krizlere ilişkindir. Magee ve Sugden'in (2002) çalışmasından hatırlanacağı üzere sporcular, mevcut kötü politik – ekonomik koşullardan dolayı başka ülkelere göç etmekte/ettirilmekte ve orada daha iyi standartlarda yaşamlarına devam etmektedirler. Bu duruma ilişkin örnek, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki dünyanın en büyük basketbol organizasyonu olarak görülen NBA'de 2011 yılında yaşanan lokavt sonucu birçok sporcunun Türkiye'yi seçmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. 2011 yılında NBA takım sahipleri ile oyuncularını temsil eden sendika arasındaki ekonomik anlaşmazlık sonucu lokavt kararı alınmış ve birçok yabancı sporcu Türkiye'nin de dahil olduğu birçok Avrupa ülkesini ve Çin'i, lokavt süreci bitene kadar bir sonraki sezona performans olarak hazır olmak adına durak ülke olarak seçmiştir. Bu bağlamda, NBA'deki Avrupalı sporcular daha çok kendi ülkelerindeki takımları tercih ederken, NBA takımlarından başka bir takımı seçme olasılığı çok düşük olan birçok Amerikalı sporcu, ekonomik ve fizyolojik endişelerinden dolayı denizaşırı ülkelere kısa bir süreliğine transfer olmuşlardır. O dönemki ismiyle Beşiktaş Milangaz lokavttan en çok faydalanan takım olmuş ve Deron Williams ve Semih Erden gibi sporcuları Türkiye'ye getirmeyi başarmış, Kevin Durant ve Kobe Bryant gibi süper yıldız oyuncularla olan görüşmeler ise medyayı uzun bir süre meşgul etse de sonuçsuz kalmıştır. Lokavt döneminde Fenerbahçe ise Thabo Sefolosa'yı kadrosuna katarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Aynı dönemde Anadolu Efes Sacha Vujacic ve Ersan İlyasova'yı,

Galatasaray Zaza Pachilua ve Darius Songalia'yı, Türk Telekom Mehmet Okur'u, Hacettepe Üniversitesi ise Sherron Collins'i kadrosuna katmayı başarmıştır.⁷⁰

Benzer bir şekilde, ekonomik kaygıların yoğunluğunu geçen farklı zorunluluklardan dolayı bazı yabancı sporcuların Türkiye'nin coğrafi konumundan ve yakınlığından dolayı Türkiye'ye (zorla) göç ettiği görülmektedir. Ülkesindeki iç savaş nedeniyle milli formayı giyemeyen ve ulusal/uluslararası organizasyonlara katılamayan Suriyeli Kuteybe Eldip, ülkemizde hazırlık yapma fırsatını bulmuş,⁷¹ aynı şekilde Suriyeli uzun atlama şampiyonu Abdul Rahman da Türkiye'ye zorunlu nedenlerden dolayı göç etse de ülkemizde yeni bir arayış içerisine girmiştir.⁷² Suriye'de amatör veya profesyonel olarak futbol oynayan Suriyeli Türkmenler de, iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden sporcular arasında yer almaktadırlar. Basın İlan Kurumu'nun haberine göre, Osmaniye'de kurulan konteynır kentte inşa edilen spor sahası sayesinde Suriyeli sporcular spor yapma imkanı bulmaktadırlar.⁷³

Yabancı sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki önemli bir diğer dinamik ise *din* olarak görülmektedir. Elliot (2012) ve Taylor'a (2006) göre ekonomik kazanç göç hareketlerini etkilemedeki en önemli unsur olarak görülse bile, sporcunun kararını vermesinde rol oynayan tek unsur değildir. Ekonomik faktörlerin yanı sıra, kültürel gelenekler de sporcunun temel motivasyonunu şekillendirmede önemli pay sahibidir. Kültürel gelenekler kapsamında yer alan kurumsal bir yapı olarak *din* de, özellikle Türkiye gibi nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülke için manevi yönü kuvvetli sporcuları yönlendirebilmede önemli role sahiptir. Medyada yer alan birtakım haberlere göre manevi yönü kuvvetli bazı müslüman sporcular, Türkiye'yi seçmelerindeki önemli

⁷⁰ "NBA'deki Lokavt Avrupa'nın Yüzünü Güldürdü", Ntvspor.net, <<http://www.ntvspor.net/basketbol/nbadeki-lokavt-avrupanin-yuzunu-guldurdu-579e5a61c873cc20ac3d841f>>06.10.211

⁷¹ "Suriyeli sporcu hayallerine Türkiye'de kavuşmak istiyor", AA.com.tr <<http://aa.com.tr/tr/yasam/suriyeli-sporcu-hayallerine-turkiyede-kavusmak-istiyor/1007944>>18.12.2017

⁷² "Suriyeli uzun atlama şampiyonu Türkiye'ye gelişinden sonra daha fazlasına ulaşmayı hedefliyor", Unhcr.org, <<http://www.unhcr.org/tr/suriyeli-uzun-atlama-sampiyonu-turkiyeye-gelisinden-sonra-daha-fazlasina-ulasmayi-hedefliyor>>

⁷³ "Futbol onlar için hem spor hem de yaşama umudu", Bik.gov.tr, <<http://www.bik.gov.tr/futbol-onlar-icin-hem-spor-hem-de-yasama-umudu/>>25.12.2017

nedenlerden birinin de din olduğunu belirtmektedirler. 2011 yılında Türkiye vatandaşlığına geçen Yulia Rekvava (şimdiki adıyla Elif Jale Yeşilirmak), 2007 yılında Müslümanlığı seçerek din değiştirmiş, Türkiye'ye gelmedeki motivasyonlarından birinin de Türkiye'nin müslüman bir ülke olması olarak göstermiştir.⁷⁴ Başka bir örnekte ise, Fenerbahçe futbol takımında başarılı bir performans gösteren Senegalli futbolcu Moussa Sow'un, Fenerbahçe tercihinde duygusal ve dini koşulların onun için önemli olduğu görülmekte ve sporcunun da Fenerbahçe'yi müslüman bir ülkenin takımı olması dolayısıyla seçtiği haberde yer almaktadır.⁷⁵ Bir diğer benzer örnekte ise, yine dini yönü kuvvetli sporculardan olan ve sık sık bu yönüyle ilgili yaptığı açıklamalarla gündeme gelen Beşiktaş futbol takımı sporcusu Senegalli Demba Ba da, müslüman bir ülkede futbol kariyerine devam etmesinin kendisinin daha iyi konsantre olmasına yardım ettiğini ve Türkiye'nin kendi özel yaşamına yakınlığı nedeniyle Türkiye'yi tercih ettiğini belirtmektedir.⁷⁶

Yabancı sporcuların Türkiye'ye göç etmelerindeki önemli dinamiklerden birini oluşturan parayı takip etme pratiği, bazı sporcular için sadece ekonomik ve kültürel anlamda olmamakla birlikte kimi zaman ulusal/etnik anlamda da değişimlere yol açmaktadır. Söz konusu değişim, parayı takip etme pratiği ile iç içe geçmiş karmaşık ve hızlı bir süreç teşkil etmektedir. Dünya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'ye göç eden yabancı sporcular da başarılı bir performans gösterdikleri takdirde, birtakım mercilerin girişimleri ve teklifleri ile birlikte kulüp takımlarını aşan bir temsiliyet paradoksu içerisine girebilmektedirler. Bu doğrultuda, başarılı performans gösteren yabancı sporculardan ulusal anlamda faydalanmak amacıyla sporculara vatandaşlık teklifi yapılmasını içeren birtakım hızlı ve kolay politikalar merkezi hükümetler tarafından uygulamaya koyulmaktadır. Mevcut uygulama, yabancı sporcunun daha önce temsil ettiği ya da temsil edebilme potansiyeline sahip olduğu menşe ülke (country of origin) ile bağlarını hukuki

⁷⁴ "Müslümanlık uğruna Türkiye'yi seçti", Merhabahaber.com, <<http://www.merhabahaber.com/muslumanlik-ugruna-turkiyeyi-secti-47204h.htm>>06.07.2011

⁷⁵ "Hangi takımları reddetti?", Haberturk.com, <<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/799001-hangi-takimlari-reddetti>>30.11.2012

⁷⁶ "Demba Ba: Müslüman ülkede yaşamak...", Milliyet.com.tr, <<http://www.milliyet.com.tr/demba-ba-musluman-ulkede-besiktas-1989683-skorerhaber/>>25.12.2014

olarak kopardığı ve kültürel ve ekonomik olarak yeni bir adaptasyon sürecini içeren bir temsiliyet anlayışına ilişkindir. Önceki kısımda tartışıldığı üzere, sporcunun başka bir ülkeye olan mobilizasyonuna ilişkin temel motivasyonları, temsil ettiği ülkeyi ve vatandaşlığını değiştirmeye içkin motivasyonları ile benzerlik göstermektedir. Yabancı bir sporcunun temsil ettiği ülkeyi ve vatandaşlığını değiştirme kararı kolay olmamakla birlikte, günümüzde artık sporcuların profesyonel olarak hareket ettikleri ve uzun dönemde kendi spor kariyerine ve aile yaşamına çıkar sağlayacak adımlar attıkları görülmektedir. Bu doğrultuda, sporcunun temsil ettiği ülkeyi ve vatandaşlığını değiştirme kararını etkileyen birincil dinamiğin daha fazla para kazanabilme arzusu olduğu söylenebilir. Böylelikle sporcunun hem temsil ettiği kulüpten hem de madalya kazandığı takdirde takım halinde veya bireysel olarak temsil ettiği milli takımdan ekonomik kazanç sağlayabildiği çift yönlü bir mekanizma ortaya çıkarmaktadır. Nitekim, sporcunun milli takımdan edebileceği ekonomik kazanç oranları, Türkiye özelinde değerlendirildiğinde sporcunun kararını etkilemede hafife alınmayacak bir düzenlemeye tabiidir.

13.09.2010 tarihli ve 3289 sayılı “Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik” gereğince, olimpiyat ve paralimpik oyunlarının ferdi müsabakalarında birinci olan sporcuya en fazla *1000 adet*, ikinci olan sporcuya en fazla *600 adet*, üçüncü olan sporcuya en fazla *300 adet*, takım sporlarında takımın birinci olması halinde her sporcuya en fazla *500 adet*, takımın ikinci olması halinde her sporcuya en fazla *300 adet*, takımın üçüncü olması halinde her sporcuya en fazla *150 adet* Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilmektedir.

Olimpik ve paralimpik branşların Dünya şampiyonaları ferdi müsabakalarında birinci olan sporcuya en fazla *500 adet*, ikinci olan sporcuya en fazla *300 adet*, üçüncü olan sporcuya en fazla *150 adet*, takım sporlarında takımın birinci olması halinde her sporcuya en fazla *250 adet*, takımın ikinci olması halinde her sporcuya en fazla *150 adet*, takımın üçüncü olması halinde her sporcuya en fazla *75 adet* Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilmektedir. Son olarak, olimpik ve paralimpik branşların Avrupa şampiyonalarında ferdi müsabakalarında birinci olan sporcuya en fazla *300 adet*, ikinci olan sporcuya en fazla *150 adet*, üçüncü olan sporcuya en fazla *75 adet*, takım sporlarında takımın birinci olması halinde her sporcuya en fazla *150 adet*, takımın ikinci olması

halinde her sporcuya en fazla 75 adet, takımın üçüncü olması halinde her sporcuya en fazla 40 adet Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilmektedir.⁷⁷

Söz konusu yüklü miktardaki ödüller, yabancı sporcuların karar vermelerinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, milli başarı elde eden sporculara verilen para ödülünün sadece Türkiye'ye özgü olmadığı ve dünyada yaygın bir pratik haline geldiği belirtilmelidir. CNN'in haberine göre, Tayvan olimpiyatlarda altın madalya kazanan milli sporcusuna 952 bin Dolar, Singapur 746 bin Dolar, Endonezya ise 382 bin Dolar gibi yüksek para ödülü vermektedir. Fransa, Güney Kore, Japonya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler de sporcularını ödüllendirmekte, fakat söz konusu para miktarı diğer ülkelere kıyasla daha küçük ölçekli (25.000 – 36.000 Dolar) olmaktadır.⁷⁸ Görüldüğü üzere, yabancı sporcular yüksek para ödülleri karşısında vatandaşlıklarını değiştirebilme potansiyeline sahiptir ve bu hükümet politikası hemen hemen tüm dünyada uygulanmaya başlayan bir pratik haline gelmiştir. Fakat söz konusu sürecin hukuki bir altyapıya dayandırılmadan gerçekleşmeyeceği unutulmamalıdır.⁷⁹

Sonradan Türkiye vatandaşlığına geçen yabancı sporcuların Türkiye'yi seçmelerindeki temel motivasyona dair genel bir kanı bulunmamasına rağmen, bazı yabancı sporcuların Türkiye'ye neden göç ettikleri ve vatandaşlık değiştirdiklerine ilişkin medyada birtakım beyanatlar bulunmaktadır. Bu kısımda, medya haberlerinden yola çıkarak yabancı sporcuların Türkiye'yi neden seçtiklerine ilişkin haberlere yer verilecektir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın (GSB) resmi internet sitesinde "Devşirme Değil Bu Toprakların Şampiyonları" başlığı ile yayınlanan haberde, Natalia Nasaridze, İlham Tanui Özbilen, Ali Kaya, Elvan Abeylegesse ve Lara Sanders gibi devşirme sporcular ile birtakım mülakatlar gerçekleştirilmiş ve sporcular Türkiye'yi neden seçtikleri konusunda

⁷⁷ "13.09.2010 Tarih ve 5963 Sayılı Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik", Dayandığı Kanun No, 3289, Kabul Tarihi, 13.09.2010, Resmi Gazete, 03.11.2010, 27748, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2010956.pdf>>

⁷⁸ "Which country rewards athletes best for Olympic Success?", Edition.cnn.com, <<https://edition.cnn.com/2016/08/19/sport/olympic-rewards-by-country/index.html>>19.08.2016

⁷⁹ Türkiye'nin yabancı sporcuları vatandaşlığa kabulü ile ilgili yasal düzenlemeler bir sonraki bölümde, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu çerçevesinde ayrıntılı değerlendirilecektir.

açıklamalar yapmışlardır. 1991 yılında dönemin federasyon başkanı Uğur Erdener'in teklifi ile Türkiye'ye iltica eden Gürcistan asıllı Natalia Nasaridze, Sovyetler Birliği'nde yaşanan sıkıntıların milli takıma da yansındığını, milli takımın dağılacağı endişesi nedeniyle okçuluktan kopacağını düşünerek kendisine kapılarını açan Türkiye'yi seçtiğini belirtmektedir. Bir başka devşirme sporcu olan ve 2011 yılında Türkiye vatandaşlığını kazanan Kenya asıllı İlham Tanui Özbilen, kendisini devşirme bir sporcu olarak değil, yurtdışı doğumlu bir *Türk* sporcu olarak tanımlamaktadır. Herhangi bir baskı altında kalmadan sadece Türk sporuna hizmet etmek amacıyla Türkiye vatandaşlığına geçtiği belirten Özbilen, Türkiye'de düzenlenen spor organizasyonlarında “tüylerinin diken diken olduğunu” ve bu durumun da Türkiye'yi seçmesindeki nedenlerden birini teşkile ettiğini vurgulamaktadır. Verdiği beyanata ek olarak Özbilen, milli bayrağımızdaki kırmızı rengin bilincinde olduğunu ve bunu bilerek Türkiye'yi seçtiğini belirtmektedir. Kenya asıllı devşirme sporculardan biri olan Ali Kaya ise, 2010 yılında Türkiye vatandaşlığına geçmiştir. İlham Tanui Özbilen gibi kendisini devşirme bir sporcu olarak değil, Türkiye'de yeniden doğan Ali Kaya olarak gördüğünü söyleyen Kaya, Türkiye'de askerlik görevini de yerine getirmek istediğini vurgulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri asıllı Lara Sanders, ülkedeki sıcaklık ve coşkunun Türk vatandaşlığına geçmesinde rol oynadığını belirtirken, devşirme sporcu uygulamasının milli takımlara fayda sağladığını da eklemektedir.⁸⁰ Soyarık'a (2014:116) göre hemen hemen diğer tüm örneklerde sporcuların kültürlerinin ve aile yapılarının Türk toplumuna ve aile yapısına ne kadar benzer olduğunu, Türkiye'yi ne kadar çok sevdiklerini ve kendilerini “Türk” gibi gördüklerini ifade ettikleri veya spor medyası dikkate alındığında, ifade etme ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Benzer bir ifadeyle, sporcuların vatandaşlığa alınma süreçleri, hukuki boyutunun yanında aidiyet boyutu ile de ilişkilidir.

⁸⁰ “Devşirme Değil Bu Toprakların Şampiyonları”, Gsb.gov.tr
 <<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/22444/devsirme-degil-bu-topraklarin-sampiyonlari.aspx>>06.10.2014

3.1.2. Yabancı Kökenli Sporcuların Vatandaşlığa Alınması ve Hukuki Düzenlemeler

2000’li yıllardan itibaren örnekleri artan yabancı sporcuların mevcut hukuki/politik – sosyolojik durumları ele alınmadan önce, üzerinde birçok kez değişiklik yapılan ve son olarak 5901 sayılı kanun ile düzenlenen Türk Vatandaşlık Kanunu’nun genel yapısını, kanunun sporla ve yabancı sporcular ile olan ilişkisini incelemek, bu çalışmanın ana dinamiklerini ve genel hatlarını çizmede belirleyici bir özelliğe sahiptir. Günümüzde Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi gibi konuları düzenleyen temel yasa 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’dur.⁸¹ Aybay ve Özbek (2015: 59), “temel kaynak” olan Türk Vatandaşlığı Kanunu ile birlikte 19 Eylül 2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununun da, Türk vatandaşlığının kazanılması konusunda ilgili olarak önemli hükümlere sahip olduğunu belirtir.⁸² Genel içeriği itibariyle kanun, radikal bir yeniliği beraberinde getirmemekle birlikte, Türk vatandaşlığının kazanılmasında belirleyici olan evlilik, soybağı, evlat edinme, gibi asli ve sonradan kazanma biçimlerini 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’ndan farklı bir şekilde değerlendirmektedir. Bu bağlamda, madde başlıklarının düzenlenişi ve ifadelerdeki anlamsal farklılıklar dikkate değerdir. Söz konusu yeni düzenlemeye ilişkin mevzuata yönelik değişiklikler göz önüne alındığında

⁸¹ Söz konusu kanundan önceki kanun, 11.02.1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’dur. 80’li ve 90’lı yıllarda bu kanunun içeriğinde değişiklikler yapılmıştır.

“11.02.1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun” Kanun No, 2383, Kabul Tarihi, 13.02.1981, Resmi Gazete, 17.02.1981, 17254.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc064/kanunmgkc064/kanunmgkc06402383.pdf>

“27.05.1992 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25inci Maddesinin (g) Bendi ile Bu Maddenin İkinci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun” Kanun No, 3808, Kabul Tarihi, 27.05.1992, Resmi Gazete, 04.06.1992, 21248.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503808.pdf>

⁸² “19.09.2006 Tarih ve 5543 Sayılı İskân Kanunu” Kanun No, 5543, Kabul Tarihi, 19.09.2006, Resmi Gazete, 26.09.2006, 26301. Bu kanun ile 14.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>>

vatandaşlık kavramı, bir insan grubu ve o grubun hukuksal düzene bağlılığı ve aidiyeti olarak ifade edilmektedir.

Aybay ve Özbek'e (2015: 72) göre, 1961 ve 1982 Anayasalarının "vatandaşlık" tanımı, Anayasa Mahkemesi'nin kanuna ilişkin "bütünleştirici; herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanınmasına izin vermeyen" yorumlarına karşın bazı çevrelerce dışlayıcı ve ırk temelli bir anlayışı yansıtmıştır. Bu bağlamda, 2009 yılında kabul edilen 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ile vatandaşlığa/uyrukluğa ilişkin mevcut anlam sorunları giderilmeye çalışılmıştır. Söz konusu yeni kanunun, tezin mevcut inceleme konusunu oluşturan "sonradan Türk vatandaşlığını kazanmaya" ilişkin maddelerinde de düzenlemeler yapılmış ve sporla ve yabancı sporcular ile ilgili açıklamalar getirilmiştir. "5 bölüme ayrılan 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nun ilk üç bölümü kanunun ana yapısını oluşturmakta ve vatandaşlığa ilişkin amaç, kapsam, tanım, hizmetlerin yürütülmesi; Türk vatandaşlığının kazanılması; Türk vatandaşlığının kaybı gibi konuları ele almaktadır. "Ortak hükümler" başlığını taşıyan Dördüncü Bölümde, Türk vatandaşlığının ispatı, vatandaşlık işlemlerinde müracaat makamı ve usul, maddi hataların düzeltilmesi, vatandaşlık kararlarının geri alınması ile tebligata ilişkin hükümler bulunmaktadır. "Çeşitli Hükümler" başlıklı Beşinci Bölümde ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanmaları, 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu uyarınca Türk vatandaşlığını yeniden kazanmaları, çok vatandaşlık ile bu Türk Vatandaşlık Kanunu ile yürürlükten kaldırılan mevzuat ve atıflara ilişkin hükümler yer almaktadır." (Aybay ve Özbek, 2015: 72-73)

Aybay ve Özbek'e (2015:73) göre, Türk Vatandaşlık Tasarısı'nın amacı, gerekçede, 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda yapılan değişikliklerle kanunun bozulan sistematığının, hukuk ilkelerine uygun şekilde yeniden düzenlenmesinin bir zorunluluk haline gelmesi, "Avrupa Birliği düzeyinde yapılan değerlendirmelerde vatandaşlık alanında Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin temel alınması gerektiği yönünde eğilimin ağırlık kazanması, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde ülkemizde birçok yabancıların Türk vatandaşlığını kazanmaya yönelik başvurularında büyük artışların olduğu gözlemlenerek" başvuruların değerlendirilmesi için yeni düzenlemelere duyulan ihtiyaç olarak açıklanmıştır. Söz konusu ihtiyaç, spora ilişkin birtakım düzenlemeleri de içermiş

ve bu doğrultuda sporda da birçok yabancı sporcunun Türk vatandaşlığına geçtiği gözlemlenmiştir.

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'na göre sonradan kazanılan vatandaşlık için birtakım koşullar gereklidir. Mevcut kanunun “sonradan kazanılmış (müktesep) vatandaşlık” kısmında yer alan maddelere göre, sonradan Türk vatandaşlığının edinilmesine ilişkin genel şartlar, “ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak, beş yıl süreyle Türkiye’de ikamet etmiş olmak, Türkiye’de yerleşme kararında olmak, iyi ahlak sahibi olmak, sağlıklı olmak, Türkçe konuşabilmek, geçimini sağlayabilmek, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak” gibi şartlarla belirlenen olağan/genel yol (olağan telsik) başlığı altında belirlenmiştir. Bu kategorilerin dışında ise, mevcut kanunun 12. maddesine yönelik olarak, tezin vatandaşlık hukuku ile olan temel bağımlı oluşturan “Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif⁸³, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler” şartı, yabancı sporcuların Türk vatandaşlığını kazanmasındaki veya ilgili makamlarca Türk vatandaşlığına geçirilmesindeki temel argümanı oluşturmaktadır.

Nomer’e (2016: 90) göre bu hükmün gayesi, “olağanüstü hizmeti ve vasıfları dolayısıyla ülkeye yararlı olmuş veya yararlı olacağı düşünülen kişileri, genel olarak vatandaşlığa alınmada aranan şartlara tabi tutmaksızın Türk vatandaşlığına kazandırmaktır.” Bu duruma ilişkin olarak, öncelikle ilgili bakanlığın/bakanlıkların gerekçeli olarak teklifte bulunması şartı aranmaktadır. Yine Nomer’e (2016: 90) göre, “İçişleri Bakanlığı’nın teklifine bağlı olarak, olağanüstü hizmeti geçen veya geçeceği potansiyeline sahip olan kişiler için Bakanlar Kurulu’nun kararı aranır. Bu doğrultuda, kanunda, “istisnai” olarak, belirli özelliklere sahip kişilere, mevcut vatandaşlık kazanım şartlarından *sadece birini* taşıması halinde Türk vatandaşlık hakkının verilebilmesi imkânı sunulmuştur. İstisnai vatandaşlığa alınmada aranan tek şart, yabancının milli güvenlik ve kamu düzeni

⁸³ 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda yer alan bu hükme (m.12/a), 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda “sportif kelimesi eklenmiştir.”

açısından herhangi bir tehlike arz etmemesine ilişkindir.⁸⁴ Nomer'e (2016: 88) göre istisnai vatandaşlığa alınma, *fevkalade* bir telsik yoludur.

Nomer'e (2016: 75) göre, “vatandaşlığa yetkili makam kararıyla alınma, yani telsik, kişinin talebine bağlı olmakla birlikte ve son aşamada devletin bu talebi yerine getirebilmesi noktasında gerçekleşmektedir. Söz konusu vatandaşlık talebi, kişinin arzusu ile yakından ilişkilidir. Bu talep, vatandaşlık talebinde bulunan kişinin maddi veya manevi düşüncesi sonucu şekillenebilmektedir. Önemli sonuçlara sahip olması nedeniyle vatandaşlığa alınma süreci, “bir yanda yabancının vatandaşlığa alınma talebi” ile diğer yanda ise, yabancının istek ve talebine devletin vatandaşlığa alınma arzu ve iradesine karşılık vermesi” ile ilişkilidir. (Nomer, 2016: 76)

Söz konusu istek ve arzu, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1955 tarihli Friedrich Nottebohm⁸⁵ kararında yer bulmuştur. Karara göre; *telsik (yetkili makam kararı) yoluyla vatandaşlığa alınma uygulaması, görüldüğünden daha karmaşık ve hafife alınmaması gereken bir konu olmasıyla birlikte, böyle bir şeyi arzulamak çok fazla karşılaşılan bir durum değildir. Bu arzu, vatandaşlık talep eden kişinin mevcut sadakat bağı/köklerini koparıp, bir başka sadakat bağı kurmasını içermektedir. Vatandaşlığı elde eden/elde etme arzusunda olan kişi için gelecekte birtakım sonuçlar doğurabilir ve kişinin hayatını köklü bir biçimde değiştirebilir. Vatandaşlığı arzulayan kişi, kişisel olarak etkilenir ve bu durumu sadece mülkiyet ve mülkiyet konusunda oluşacak sorunlar/etkiler açısından değerlendirmek, vatandaşlığa ilişkin bütünü anlamada yanlış olacaktır. Durumun uluslararası etkisini değerlendirmek için, kişinin, vatandaşlık verilen ülkeden yana sözlü seçimini değil, aynı zamanda vatandaşlığın getirdiği şartları, vatandaşlığın ciddiyetini görmezden gelmek olanaksızdır.*⁸⁶

⁸⁴ “29.05.2009 Tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu”, Kanun No, 5901, Kabul Tarihi, 29.05.2009, Resmi Gazete, 12.06.2009, 27256, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> >

⁸⁵ 2. Dünya Savaşı sırasında, vatandaşı olduğu Almanya'nın düşmanı olan Guetamala'da bulunması ve savaş mağduru olmaktan kaçmak amacıyla Lihtenştayn'a sığınması ile adını duyuran kişi.

⁸⁶ Metnin orijinali için <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf>> “Nottebohm Case (second case), Judgement of April 6th, 1955: I.C.J. Reports 1955”

Nottebohm Davası'na ilişkin kararı 5901 sayılı Türk vatandaşlık Kanunu'nun 12. maddesinin a fıkrası ile ilişkilendiren Nomer de (2016: 90), yeni kanunda ilgili fıkra (m.12/a) "sportif" kelimesi eklenmeden önce, 403 sayılı Kanunun bu hükmünden istifade edildiğini belirtmekte ve yabancı sporcuların Türk spor kulüplerinde kariyerlerine devam etmek amacıyla olağanüstü telsik kapsamında değerlendirilmelerini eleştirmektedir. Kanuna göre, "yabancı futbolcu, basketbolcu, halterci, atlet gibi sporcuların münhasıran Türk spor kulüplerinde oynamalarını temin maksadıyla, istisnai yolla Türk vatandaşlığına alındıkları görülmekte ve istisnai vatandaşlığa alınmanın genel şartları üzerinde durulmaması bir yana, kişi bakımından vatandaşlığın vazgeçilmez unsurunu teşkil eden *devlete sadakat* (bağlılık) bir kenara bırakılmış olmaktadır." (Nomer, 2016: 90)

Bu noktada, amacı ve kapsamı dışında değerlendirilen madde hükmü, vatandaşlık gibi hassas bir konuyu hafife almakta ve ciddiyetten uzak bir davranışa tabi tutmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı'nın ifadesiyle, bu tür vatandaşlığa alım uygulamaları, daha önce benzeri bulunmayan gerçek bir ilişkiye dayandırılmamakta ve acele/çabuk ve lütfeden şartlara bağlı verilen vatandaşlık hakkı, kişinin (sporunun) yaşam tarzını değiştirmemekte, vatandaşlığa alım için gerekli olan "gerçek" şartlar, hiçbir şekilde yeterli olmamaktadır. Yine Nomer'e (2016: 91) göre bu şekilde verilen elde edilen vatandaşlıklar, uluslararası ilişkilerde kabul gören vatandaşlık anlayışına hiçbir şekilde riayet edilmeden verilmiş olmaktadır. Söz konusu konuya ve maddeye ilişkin olarak Aybay ve Özbek de (2015: 124), özellikle futbol gibi geniş kitlelere ulaşabilen spor dallarında, milli takımları veya kulüp takımlarını güçlendirmek (hem performans hem de ekonomik anlamda) için yabancı sporculara uyrukluk kazandırmak amacıyla kolay yollardan telsik uygulandığını belirtmektedir. Fransa ve İngiltere gibi köklü bir tarihsel geçmişe sahip olan devletler, eski sömürgelerinin halklarından olan sporcuları telsik yoluyla vatandaşlığa almaktadırlar. Katar gibi yeraltı kaynakları dolayısıyla ekonomik açıdan zengin devletler de, çoğu Afrika ülkelerinden olmak üzere birçok yabancı sporcuyla çeşitli ödüllerle devşirmekte ve kendi ulusal takımları adına yarıştırmaktadır.

Aybay ve Özbek'e (2015: 125) göre eleştirilere yol açan devşirme sporcu uygulamalarını engellemek amacıyla uluslararası spor kuruluşları (FIFA, IOC, IAAF, FIBA) sınırlayıcı bazı uygulamaları yürürlüğe koymaya çalışmakta ve örneğin, çifte vatandaşlığı bulunan sporcuların, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin milli takımında bir kez oynadıktan sonra,

vatandaşı olduğu diğer ülkenin milli takımında oynamasına izin verilmemektedir. Ancak Aybay ve Özbek (2015), bu tür sınırlamaların uygulamada yetersiz kaldığını eklemektedir. Daha önceki bölümde bahsedilen Bosman kararı ile birtakım yeni düzenlemeler yapılmış, Avrupa Birliği üye ülke vatandaşları için yabancı oyuncu sınırlaması kaldırılmasıyla birlikte, birçok Avrupa üyesi ülke liglerinde transfer kolaylığı sağlanarak yabancı sporcu konusuna çözüm aranmaya çalışılmıştır. Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere, Portekiz gibi ülkelerde yabancı sporculara (futbolculara) yönelik bir sınırlama bulunmamakla birlikte, Fransa, İspanya, Yunanistan gibi ülkelerin (futbol) liglerinde, Avrupa Birliği üye ülkesi vatandaşı sporcular (futbolcular) yerli statüsünde konumlandırılmaktadır. Türkiye’de ise, son yıllarda özellikle futbol konusunda sürekli gündemde olan yabancı sporcu konusuna, sahada ve kenarda yer alacak yabancı sporcu sayısına ilişkin çeşitli uygulamalarla çözüm aranmaktadır.

Devşirme sporcularla ilgili uluslararası federasyonların düzenlemelerine/kurallarına kısaca bakılacak olursa, IOC Yönetmeliği’nde yer alan kural 41’e göre; aynı anda bir veya birden fazla ülkenin vatandaşı olan sporcu, sadece bir ülkeyi seçebilir ve o ülke adına yarışabilir. Ancak sporcu, eğer Olimpiyat oyunlarında (kıtasal/bölgesel/dünya şampiyonaları) daha önce bir ülkeyi temsil etmiş ise, 2. maddedeki şartları yerine getirmediği takdirde başka bir ülkeyi temsil edemez; daha önce belirli organizasyonlarda bir ülkeyi temsil eden sporcu başka bir ülkenin vatandaşlığına geçtiğinde, son katıldığı organizasyonun üzerinden 3 yıl geçmesi gerekmektedir. Ancak bu zaman dilimi, Ulusal Olimpik Komite’nin, Uluslararası Federasyonların ve Olimpiyat Komitesi’nin kararı ile azaltılabilir veya iptal edilebilir; Olimpiyat oyunlarına katılmaya hak kazanmış bir sporcu, ister kendi menşei ülkesinden farklı bir ülkeyi temsil veya tercih etsin, IOC genel veya bireysel olarak millilik, vatandaşlık, ikamet gibi konularda her türlü kararı almaya yetkilidir.⁸⁷

Aynı şekilde IAAF’in 2016 – 2017 yılları için resmi internet sitesinde yayınlanan yarışma kuralları kitapçığına göre, daha önce hiçbir ülkeyi bir organizasyonda temsil etmeyen ve başka bir ülke vatandaşlığını kazanan sporcunun o ülke adına yarışmalara katılabilmesi

⁸⁷ “Uluslararası Olimpiyat Komitesi Olimpik Anlaşma, 2015”, Stillmed.olympic.org, <https://stillmed.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf>02.082015

için azami 1 yıllık sürenin geçmesi gerekmektedir. Fakat bu süre, eğer sporcu kesintisiz bir şekilde vatandaşlığını kazandığı ülkede ikamet etmişse iptal edilebilir. Daha önce bir ülkeyi uluslararası organizasyon(lar)da temsil etmiş ve sonraki süreçte farklı bir ülkenin vatandaşlığına geçmiş olan sporcunun o ülkeyi temsil etmesi için ise en az 3 yıllık sürenin geçmesi gerekmektedir. Bu süreç, eğer sporcu vatandaşlığını kazandığı ülkede kesintisiz 3 yıl süreyle ikamet etmişse iptal edilebilir veya sürece dahil federasyonların anlaşması halinde 12 aya kadar indirilebilmektedir. Ek olarak, sporcu birden fazla vatandaşlığa sahip ise sadece bir ülkeyi uluslararası organizasyonlarda temsil edebilmektedir.⁸⁸ Takım sporları yönetmeliklerine bakıldığında ise (özellikle futbol ve basketbol), sporcuların sonradan başka bir ülkeyi temsil etmelerine ilişkin kuralların daha kesin çizgilerle belirlendiği görülmektedir. FIBA'nın 2017 yılı ve FIFA'nın 2015 yılı iç yönetmelikleri göz önüne alındığında, eğer bir sporcu daha önce uluslararası resmi bir organizasyonda bir ülkeyi temsil etmiş ise, sonraki süreçte farklı bir ülke adına yarışmalara katılamamaktadır.⁸⁹

Bir sonraki bölümde devşirme sporculara neden ihtiyaç duyulduğu, Türkiye'nin mevcut spor politikası çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.3. Yabancı Kökenli Sporcuların Türkiye'nin Ekonomik ve Politik Amaçlarındaki Rolü

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası bir karakter kazanan spor, bundan sonraki süreçte ulusal değerlerin, politik ideolojilerin ve en önemlisi uluslararası (ekonomik) üstünlüğün küresel dünyaya duyurulmasındaki en önemli araçlardan biri olmuştur. Politik ve ekonomik çizgilerle sınırlandırılan ulusal ve uluslararası spor organizasyonları, çoğu

⁸⁸ "IAAF Competition Rules 2016-2017", iaaf.org, <<https://www.iaaf.org/news/iaaf-news/competition-rules-2016-2017>>02.11.2015

⁸⁹ "FIBA Internal Regulations Book 3 Players and Officials", Fiba.basketball.com, <<http://www.fiba.basketball/internal-regulations/book3/players-and-officials.pdf>>05.07.2017

"FIFA Statutes April 2015 Edition", Resources.fifa.com, <https://resources.fifa.com/mm/document/affederation/generic/02/58/14/48/2015fifastatutesen_neutral.pdf>

zaman komünizmin kapitalizm ile, faşizmin liberal demokrasiler ile, komünizmin sosyal demokrasiler ile olan rekabetini yansıtan politik birer arena olarak nitelendirilmişlerdir. Bununla birlikte diğer taraftan, sporun din faktörü ile olan ilişkisi de, sporun birtakım farklı sosyo-politik alanlarda rekabet aracı olarak kullanılabilceğini işaret etmektedir (Arnaud & Riordan, 2003: 1).

Özellikle olimpiyat oyunları olmak üzere uluslararası spor organizasyonlarında boy göstermek, ülkeler düzeyinde uluslararası diplomasının ve bireysel/örgütsel düzeyde ise politik çıkarların en önemli bileşenlerinden birini meydana getirmektedir. Sporun, ülkelerin küresel tanıtımı açısından bir araç olarak kullanılması, o ülkelere kayda değer ekonomik ve politik avantajlar sağlamaktadır. Söz konusu spor organizasyonları ve organizasyonlarda elde edilen başarılar, söz konusu ülkelerin uluslararası prestijine yarar sağlayabilecek küresel konumuna katkıda bulunmaktadır. Benzer bir şekilde uluslararası spor organizasyonları ve elde edilen başarılar, birçok kar elde etme amacı taşıyan küresel şirketin o bölgelere yatırım yapabilme potansiyelini etkileyebilmekte, küresel rekabeti arttırabilmekte ve küçük ölçekli ekonomilerin gelişimine alternatif olarak hizmet edebilmektedir. Mevcut organizasyonların ve ülkelerin elde ettiği başarıların aynı zamanda ülkelerin küresel itibarını yenileyebilme özelliğine sahipken kimi zaman da kötü şöhrete neden olabileceği unutulmamalıdır. Uluslararası spor organizasyonları ve organizasyonda elde edilen başarılar, ülkelerin ekonomik cömertliğini yansıtırken, şirketlerin o ülkelere yatırım yapma potansiyelini harekete geçirme yeteneğini doğrudan yönlendirirken hem büyük hem de küçük ölçekli ülkelerin küresel imajını arttırmakta, ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki politik etkinliğine katkı sağlamakta ve bir ölçüde ulusal istikrarını korumasına yardımcı olmaktadır.

Daha önceki bölümlerde tartışıldığı üzere ulusal/uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarıların uluslararası görünürlüğü koruyan ve arttıran özelliğinin yanı sıra, ülkelere ekonomik avantaj sağlamak konusunda önemli bir çekiciliği bulunmaktadır. Bu bağlamda, bir spor organizasyonunda elde edilen başarının çok yönlü ekonomik getirisi olduğu gerçeği, ülkeleri özellikle uluslararası spor organizasyonlarına, sporculara, sportif altyapıya yatırım yapma noktasında güdülendiren ve etkisini sporun ekonomik gelişimine paralel olarak arttıran bir pratiğe ilişkindir. Bu pratik, içerisinde ekonomik getiri sağlamada kullanılan yayın gelirleri, sponsorluk, turizm gibi birden fazla odak

bulundurmaktadır. Birinci bölümde ayrıntılı olarak incelenen bu dinamikleri, konu ve anlam bütünlüğünün sağlanması açısından kısaca tekrar değerlendirecek olursak, özellikle 1980'li yıllardan itibaren gelişen spor sponsorluğu, profesyonel sporun ve spor ekonomisinin en önemli araçlarından biri haline gelmiş ve kısa veya uzun vadede sponsorluk yapmayı hedefleyen her kuruluş, belirlediği kriterler doğrultusunda spor branşlarının, yerli ve yabancı sporcuların, milli takımların veya kulüp takımlarının profillerini değerlendirerek birtakım yatırımlar gerçekleştirme rekabetine girmişlerdir.

Geçtiğimiz yüzyılın spor endüstrisine içkin en kapsamlı gelişmelerden biri olan ve medya araçlarının çeşitlenmesi ile farklı bir anlam ve boyut kazanan yayın hakları ve gelirleri konusu da, sporun mevcut ekonomik büyümesine fırsat vermiştir. Yayın hakları ve gelirleri konusundaki rekabet bu noktada küresel ticarete ve spora ilişkin mobilizasyona yön vermiştir. Bu doğrultuda, yayın gelirlerinden daha fazla pay almak isteyen ülkeler spora daha fazla yatırım yaparak izlenme oranlarını arttırmayı ve kadrolarında daha iyi performansa sahip sporculara sahip olmayı hedeflemişlerdir. Küresel ekonomik gelirin ve çeşitliliğin gelişimine paralel olarak spor organizasyonları (ulusal ve uluslararası ligler, olimpiyatlar, Avrupa ve Dünya şampiyonaları) da her yıl istikrarlı bir biçimde düzenlenmeye başlamış ve farklı ülkelere birçok taraftar, yüksek performanslı sporcuları izlemek amacıyla kendi menşe ülkelerindeki liglere alternatif olarak diğer ülkelere seyahat ederek, turizmin farklı bir şekli olan spor turizminin oluşumuna katkıda bulunmuşlardır.

Görüldüğü üzere, spor ekonomisinin dinamiklerinin başat dinamiklerini meydana getiren sponsorluk, yayın gelirleri, uluslararası spor organizasyonları ve turizmin ortak paydasını ilk etapta başarılı sporcular meydana getirmektedir. Bu bağlamda, milli takımın veya kulüp takımının başarılı sporcuya olan ihtiyacı veya başarılı sporculara kadrosunda yer verebilme kabiliyeti, ekonomik geleceğini doğrudan etkilemektedir. Bu noktada birçok yerel kulüp veya milli takım bu pastadan pay alabilmek amacıyla genellikle bir taraftan altyapılara yatırım yaparak yavaş ilerleyen fakat uzun vadede olumlu yanıt verme eğilimi gösteren alternatif spor politikaları üretirken, diğer taraftan ise “anında çözüm bulma politikası” olarak adlandırılabilir yabancı sporcu yatırımlarına ilişkin pratiği takip etmektedir. Bu pratik, kulüp takımlarında yabancı sporcunun belirli bir süre aralığında transfer olduğu takım adına rekabet etmesini ve sonraki süreçte farklı bir takıma transfer

olmasını içeren ve sadece sporcu/sportif kimliğinde geçici değişiklikler meydana getiren etkilere sahip bir pratik iken, milli takımların yabancı sporculara yaptığı yatırımlar, sporcunun sporcu/sportif kimliğine ek olarak milli kimliğinde de kimi zaman kalıcı değişimler meydana getiren *devşirmeye* ilişkin bir pratiği içermektedir. Öyle ki, Dünya’da birçok ülke uluslararası spor organizasyonlarında giderek daha fazla yabancı kökenli sporcu ile temsil edilmeye başlamış, IAAF verilerine göre 2012-2016 yılları arasında toplam 333 sporcu başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanarak etnik kökeninden bağımsız ülkeler adına rekabet etmeye başlamıştır.

Özellikle Katar ve Bahreyn⁹⁰ gibi ülkeler başta olmak üzere birçok ülke yabancı sporculara yapılan yatırımları arttırmaktadır. Örneğin, belirlediği spor politikasına ilişkin olarak birçok spor otoritesinin tepkisini çeken Katar, Kenya ve Bulgaristan gibi ülkeler adına yarışan sporcular belirli ücretler karşılığında vatandaşlık teklifi yaptığı bilinmektedir. 2000 yılında Bulgaristan halter takımında yer alan tüm sporcuları devşirmiş ve Said Saif Asaad ismiyle yarışan Angel Popov Katar’a bronz madalya getirmiştir.⁹¹ 2016 Rio Olimpiyatları’nda tartışma yaratan konulardan diğeri ise, Katar’ın erkek hentbol takımında sadece üç yerli sporcusuna karşın birçok yabancı kökenli sporcu buldurmasına (Bertrand Roine-Fransa, Danijel Saric-Bosna Hersek, Zarko Markovic-Karadağ, Marko Bogaric-Hırvatistan) ilişkindir.⁹²

Yine IAAF’in verilerine göre Bahreyn’in 2016 yılına kadar olimpiyatlarda kazandığı madalyaların tümü devşirme sporcular tarafından elde edilmiştir. 2008 Pekin Olimpiyatları’nda Fas asıllı Rashid Remzi altın, 2012 Londra Olimpiyatları’nda Etiyopya

⁹⁰ IAAF verilerine göre Bahreyn 2012-2016 yılları arasında Kenya ve Etiyopya’dan toplam 35 sporcuyu devşirmiştir.

⁹¹ “How some Middle East countries are ‘buying’ Olympic medals”, Cnbc.com, <<https://www.cnbc.com/2016/08/16/how-some-middle-east-countries-are-buying-olympic-medals.html>>16.08.2016

⁹² “How Qatar plan to win the Rio 2016 Olympics Handball title (with just three Qataris)”, Telegraph.co.uk, <<http://www.telegraph.co.uk/olympics/2016/08/06/how-qatar-plan-win-the-rio-2016-olympics-handball-title-with-jus/>>06.08.2016

asıllı Maryam Yusuf Jamal bronz, 2016 Rio Olimpiyatları'nda Kenya asıllı sporcular Ruth Jebet ve Eunice Jepkirui Kirwa ile altın ve gümüş madalya kazanmıştır.⁹³

Türkiye'nin saygın spor dergilerinden biri olan Socrates Dergi'de yayımlanan, birçok spor uzmanının devşirme sporculara ait fikirlerinin yer aldığı röportajda Katar'ın devşirme sporcu politikasına ilişkin yorumlarda bulunan Caner Eler, 1990'lardan sonra Katar ve Bahreyn gibi (petrol zengini) ülkelerin orta ve uzun mesafe yarışmalarında devşirme sporcularına yöneldiğini belirtmektedir. Bunun asıl sebebini ise “tabandan bir ilgi oluşturma imkânı olmayan ülkelerin üstten bir başarı dalgası yaratma isteği” olarak açıklayan Eler, özellikle Katar ve Bahreyn'in zorluk yaşayana ve ihtiyacı olana kucak açmaktan çok, madalyaya kestirmeden ulaşma, eğitilmiş ve genetik avantaja sahip, ekol ülkeden gelen sporcu transfer etme amacı güttüğünü vurgulamaktadır.⁹⁴ Katar'ın altyapı yatırımlarını arttırarak uzun vadede sonuç almak adına, Dünyanın en iyi çalıştırıcılarını transfer ettiği ve her spor dalının tesislerinin bulunduğu *Aspire Academy* adlı bir spor kompleksi kurmasına rağmen halen devşirme sporcu politikası izlemesi ise farklı bir tartışmanın konusudur.

Devşirme sporcu uygulamalarının fazlaca görüldüğü ülkelerden biri de Azerbaycan'dır. Bu noktada, uluslararası medyada sıkça eleştirilen Azerbaycan'ın spor politikasının devşirme sporculara dayandığı görülmektedir. Öyle ki, Azerbaycan'ın 2012 Londra Olimpiyatları'na katılan sporcu kafilesinin neredeyse yarısını (50'den fazla sporcu) yabancı kökenli sporcular meydana getirmiştir. Bulgar kökenli halterciler olan Boyanka Kostova ve Valentin Hristov için Bulgaristan Federasyonu'na 550 bin dolar ödenmiş ve Hristov Azerbaycan'ın olimpiyat oyunları tarihinde halter branşında madalya (bronz) kazanan ilk sporcusu olmuştur.⁹⁵ 2016 Rio Olimpiyat Oyunları'nda ise Azerbaycan'ı temsil eden yabancı kökenli sporcu sayısı artış göstermiş, olimpiyat kafilesinin %60'ından fazlasını yabancı kökenli sporcular oluşturmuştur. Bu sayı, erkek ve kadın sporcular olarak ayrı ayrı incelendiğinde daha dramatik bir hal almaktadır. Öyle ki,

⁹³ “Rio 2016 Olympics” <<https://www.olympic.org/rio-2016/athletics>>

⁹⁴ Yazının tamamı için <https://www.socratesdergi.com/3-3-ikilem/>>11.07.2016

⁹⁵ “Another payday for golden girl Kostova”, Reuters.com, <<https://www.reuters.com/article/us-weightlifting-european/another-payday-for-golden-girl-kostova-idUSKCN0X92OS>>13.04.2016

Azerbaycan olimpiyat kafilesini oluşturarak erkek sporcuların %44'ünü yerli sporcular oluştururken %56'sını devşirme sporcular, kadın sporcuların ise sadece %21'ini yerli sporcular oluştururken %50'si Ukrayna kökenli sporcular olmak üzere %79'unu devşirme sporcular oluşturmuştur.⁹⁶ Durumu daha dramatik hale getiren ise, aynı organizasyonda gerçekleştirilen erkekler 64kg boks mücadelesi olmuştur. Küba adına mücadele eden Küba asıllı boksör Yasnier Toledo Lopez ile Azerbaycan'ı temsil eden Küba asıllı Collazo Sotomayor karşılaşmış ve mücadeleyi Sotomayor kazanmıştır. Prestijli medya kaynaklarından biri olan Reuters, internet sitesinde yer verdiği haberin başlığını “Kübalı ile Kübalı karşılaştı, kazanan Azerbaycan oldu” şeklinde atarak devşirme sporcu uygulamalarının karmaşıklığını vurgulayarak eleştirmiştir.⁹⁷

Dünya'da yaygın bir pratik haline gelen ve üzerinde fazlaca tartışma yürütülen devşirme sporcu uygulamalarının, Türkiye'de de özellikle ulusal/uluslararası spor organizasyonlarının düzenlendiği periyotlarda medya gündeminin önemli tartışma konularından birini oluşturduğu bilinmektedir. Mevcut tartışmanın ise, genellikle devşirme sporculara neden ihtiyaç duyulduğu ve merkezi hükümetlerin spor politikaları noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kısımda, Türkiye'nin ulusal/uluslararası spor organizasyonlarında, “bir hükümet politikası olduğu unutulmaması gereken” devşirme sporcu uygulaması ile elde ettiği başarıların veya edebileceği potansiyel başarıların uzun dönemli hangi ekonomik-politik-toplumsal amaçlara hizmet ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak, devşirme sporcu uygulamasının ivme kazandığı dönem olan 2003 – 2017 yılları arasındaki hükümet programlarında spora ilişkin hedefler, ardından hükümet programlarında yer almayan fakat siyasilerin spora ilişkin ulusal hedeflerini anlatan medya haberleri, spordaki genel gelişmeler (altyapı yatırımları) incelenecek ve devşirme sporculara neden ihtiyaç duyulduğu bu kapsamda değerlendirilmeye çalışılacaktır.

⁹⁶ “Olympic outsourcing: foreign born athletes made for more than 60% of Azerbaijan's Rio delegation”, Meydan.tv, <<https://www.meydan.tv/en/site/culture/16889/>>23.08.2016

⁹⁷ “Boxing: Cuban fights Cuban and Azerbaijan wins”, Reuters.com, <<https://www.reuters.com/article/us-olympics-rio-boxing-m-lightwelter-cub/boxing-cuban-fights-cuban-and-azerbaijan-wins-idUSKCN10S028>>17.08.2016

59. Hükümet Programı'nda spora ilişkin kriterler ve gelecek planları, turizm ile bağlantılı amaçlarla birlikte değerlendirilmiş ve şu şekilde yer almaktadır: “*ülkemin zengin turizm potansiyeli harekete geçirilerek, dünya turizm pastasında önemli bir yer tutan iş-kongre, fuar, spor ve kültür turizmi alanlarında, dinlence turizminde ülkemizin zengin turizm potansiyelini geliştirecek adımlar atılacaktır. Dünyanın ve Türkiye'nin gelişen ve değişen şartları dikkate alınarak yeni bir spor politikası oluşturulacaktır. Sporun her dalında uluslararası standartları yakalamak için her türlü destek verilecektir*”. (AKP, 59. Hükümet Programı)⁹⁸

60. Hükümet Programı'nda sportif amaçlar daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak yer almış, uluslararası spor müsabakalarında doğrudan başarılar elde etmeyi hedefleyen bir hükümet politikası benimsenmiştir. Programda, “*olimpiyatlara sporcu hazırlamak ve onlara destek sağlamak, şampiyon sporcular yetiştirmek amacıyla gerekli tedbirler almak, spor tesisleri gibi altyapı yatırımlarına devam etmek*” gibi maddeler yer almıştır. (AKP, 60. Hükümet Programı)⁹⁹

61. ve 62. Hükümet Programlarında ise sporun daha çok sosyal kapital/birleştirici yönüne vurgu yapılmış ve şu ifadeler yer almıştır: “*sporun sadece boş zamanları değerlendirme aracı olarak değil, aynı zamanda sosyalleşmenin ve sağlıklı bir toplum olmanın da önemli bir aracı olarak görmekteyiz. Toplumumuzun bütün katmanlarının spor ile tanışması, spor faaliyetlerine aktif olarak katılması yönünde büyük yatırımlar yaptık. Hükümet olarak hedefimiz, sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesidir*” (AKP, 61. Hükümet Programı, AKP, 62. Hükümet Programı)¹⁰⁰

⁹⁸ “I. Erdoğan Hükümeti Programı”, Tbbm.gov.tr, <<https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.html>>

⁹⁹ “T.C. 60. Hükümet Programı Eylem Planı”, Kalkınma.gov.tr, <<http://www.kalkınma.gov.tr/Lists/EylemVeDigerPlanlar/Attachments/4/60.H%C3%BCk%C3%BCmetProgram%C4%B1EylemPlan%C4%B1.pdf>>10.01.2008

¹⁰⁰ “III. Erdoğan Hükümeti Programı” Tbbm.gov.tr, <<https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP61.htm>>

“62. Hükümet'in programı Başbakan Davutoğlu tarafından TBMM'de açıklandı”, Basbakanlik.gov.tr

64. ve 65. Hükümet Programlarında yer alan spora ilişkin amaçlar, önceki dönemlere kıyasla nitelik açısından farklılık göstermektedir. Mevcut programda spor, daha çok altyapıya yatırım yapılması, sporcu sayısının artırılması, ulusal ve uluslararası organizasyonlarda başarı elde edilmesi gereken bir alan olarak değerlendirilmiş ve şu ifadeler yer almıştır: *“geliştireceğimiz spor altyapısı ve spor yapma kültürü ile uluslararası etkinliklerde daha başarılı sonuçlara imza atılmasını hedeflemekteyiz. Yeni dönemde sporcu sayımızın ve sportif niteliklerimizin artırılması birinci önceliğimiz olacaktır. Sportif yeteneklerin erken yaşta tespitine yönelik çalışmalar yapacağız. Uluslararası düzeyde başarılı sporcular yetiştirebilmek için sporcu seçme ve yönlendirme sistemlerini geliştireceğiz”*. (AKP, 64. Hükümet Programı, AKP, 65. Hükümet Programı)¹⁰¹

Görüldüğü üzere, AKP'nin seçimleri kazanmış olduğu yıllarda yayımladığı hükümet programlarında, spor politikasının genel olarak spora ilişkin yatırımların artırılması, sporun sosyal kapitale olan katkısının azami düzeyde kullanılması, uluslararası spor organizasyonlarında rekabet etmek üzere başarılı sporcular yetiştirmesi ve bu doğrultuda uluslararası politikada söz sahibi olma amacı taşınması gibi toplumsal ve ekonomik eksende tanımlanabilecek bir vizyon ve misyona sahip olduğu anlaşılmaktadır. AKP, hükümete geldiği ilk seçimlerin ardından sporu daha çok turizm gelirlerini arttırabilmek ve uluslararası sporun değişen dinamiklerine uyum sağlayabilmek noktasında kullanma eğilimi göstermiştir. Bir sonraki seçimlerde ise AKP, çizgileri daha önceki dönemde belirlenmiş olan spor politikasını detaylandırma eğiliminde olmuş ve bu doğrultuda, altyapı yatırımlarına daha fazla fon ayırarak olimpiyatlar ve Dünya/Avrupa

<https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=330c57ae-5592-49d1-9f67-6052fee59f3d>

¹⁰¹ “64. Hükümet Programı”, Basbakanlik.gov.tr, <https://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/64.hukümet_programi.pdf>25.11.2015

“65. Hükümet Programı Konuşma Metni”, Basbakanlik.gov.tr, <<https://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/HProgram.pdf>>24.05.2016

şampiyonaları gibi büyük ölçekli uluslararası spor organizasyonlarında başarı elde etme amacına sahip olmuştur.

2011-2014 yılları arasındaki dönemi kapsayan 61'inci ve 62'nci hükümet programlarında ise, sporun daha çok toplumsal yönüne vurgu yapılması amaçlanmış ve sosyal kapitale katkı sağlamada kullanılsa da, 2015-2016 yıllarını kapsayan 64'üncü ve 65'inci hükümet programları ile birlikte sportif amaçlar önceki dönemde var olan dinamikler ile tekrar buluşmuş ve sporcu keşfi, sporcu yetiştirilmesi, altyapıya yatırım yapılması ve yapılan harcamalar ile birlikte uluslararası organizasyonlarda başarı elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu noktada, mevcut başarı arzusunun ülkenin tamamen kendi ekonomik ve beşeri kaynaklarına dayanan bir yapıda olduğu ve merkezi hükümetin spora ilişkin fon ayırarak “milli olana ait” bir politika izleme amacı güttüğü açıktır.

GSB'nin resmi internet sitesinde yayınladığı 2000-2017 yılları arasında ülkemizin uluslararası spor organizasyonlarında elde ettiği başarılarla ait istatistiki verilere¹⁰² göre, AKP'nin hükümete geldiği dönemde (2002), uluslararası spor organizasyonlarında 489'u altın olmak üzere toplam 1481 madalya, 2003 yılında ise 508'i altın olmak üzere toplamda 1555 madalya elde edilmiştir. İki yıla ait bu veriler, 2000 yılında kazanılan 1111 ve 2001 yılında kazanılan 1420 madalya ile kıyaslandığında ani bir artışa sahne olmasa da, ileriki yıllar için potansiyel bir gelişim profili çizmiştir.¹⁰³

2004 yılında elde edilen 1245 madalya, 2005 yılında elde edilen 1341 madalya ve 2006 yılında elde edilen 1328 madalya ile önceki dönemde kazanılan madalya verilerine göre önemli bir düşüş gerçekleşmiştir. Yeni seçim döneminin ardından 2007 yılında uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen madalya sayısında çok önemli bir gelişme olmuş, sporcularımız 646'sı altın olmak üzere toplamda 1921 madalya kazanılmıştır. Bu sayı, önceki dönem ile karşılaştırıldığında önemli bir kırılmayı meydana getirmektedir. 2008 yılında elde edilen toplam 2074 madalyanın ardından 2009 yılında

¹⁰² “Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü İstatistikler”, Sgm.gsb.gov.tr, <<http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>>

¹⁰³ Bu durumun, geçiş dönemi olarak yansıtılan dönemde hükümetin spordan farklı alanlara yatırım yapması ve önceki dönemde var olan mevcut spor politikasını takip etmesinden dolayı olduğu söylenebilir.

da, 2007 yılına benzer bir kırılma gerçekleşmiş ve 891'i altın olmak üzere toplamda 2637 madalya elde edilmiştir. 2010 yılında elde edilen 2607 madalyayı 2011 yılında elde edilen 2868 madalya takip etmiş ve kazanılan madalyalar yükselen bir grafik çizmeye devam etmiştir. 2012 yılında edilen 2620 madalya ile önceki döneme göre bir miktar azalma gösteren madalya sayıları, 2013 yılında elde edilen 3205 madalya ile tekrar artış göstermiştir. 2015 yılında elde edilen 5256 madalya ve 2016 yılında elde edilen 6279 madalya ile mevcut grafik korunmuş ve hükümet programlarında yer alan vaatler tam bir ölçüm sağlanamasa da sonuç vermeye başlamıştır. 2017¹⁰⁴ yılında ise elde edilen 6458 madalya ile daha önce benzeri bulunmayan bir grafik yakalanmıştır. Bununla birlikte, hükümet programlarında yer verilen antrenör sayılarının arttırılmasına yönelik politikaların, 2007-2017 yılları arasındaki dönemde artan bir grafik çizdiği görülmektedir. 2007 yılında tüm kademeler dahil olmak üzere Türkiye'deki antrenör sayısı 75.984 iken, 2017 yılına kadar bu sayı düzenli olarak artış göstermiş ve 2017 yılında 251.182'ye ulaşmıştır. Belirtilmelidir ki, elde edilen başarıları ve kazanılan madalyalar, merkezi hükümet politikalarının birer sonucudur.

Bu veriler, ülkemizin ulusal spor düzeyinin ve kültürünün gelişiminde önemli bir rol oynasa da, elde edilen madalyalara ilişkin verilerin büyük bir kısmını, ulusal/uluslararası medyada büyük ölçekli organizasyonlara oranla daha az temsil edilen başarılar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, küçük ölçekli veya medyada fazlaca yer alamayan bir spor organizasyonunda elde edilen başarı, uluslararası düzeydeki bir spor organizasyonu kadar etkili olamamaktadır. Bu noktada, elde edilen başarı ve kazanılan madalyalar, ülkemizin uluslararası platformdaki görünürlüğünü ve uluslararası prestijini arttırmaya yönelik doğrudan bir hareketi meydana getirmemektedir. Elde edilen başarıya ilişkin mevcut hareket, ulusal düzeyde merkezi hükümet politikalarını kısmen/tamamen başarılı kılsa da, uluslararası platformdaki başarısı tartışmalıdır.

¹⁰⁴ 2017 yılında kazanılan madalya sayısında, Türkiye'nin daha önce katılmadığı ve aynı yıl Bakü'de düzenlenen İslami Dayanışma Oyunları'nın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Türkiye oyunları 71 altın, 67 gümüş ve 57 bronz madalya ile toplamda 195 madalya ile tamamlamıştır. 2017 yılında uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen madalya sayısının en üst seviyeye ulaşmasında İslami Dayanışma Oyunları önemli bir yer tutmaktadır.

Nitekim, uluslararası platformdaki sportif başarıların ve uluslararası görünürlüğü ve prestijin temel kriterinin büyük ölçekli spor organizasyonları (olimpiyatlar, Avrupa ve Dünya Şampiyonaları) olduğu unutulmamalıdır. Bu noktada, ulusal düzeyde başarılı olarak nitelendirilebilen bir spor politikası, uluslararası düzeyde yetersiz kalma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle merkezi hükümetler, hükümet programlarında veya farklı mecralarda yer verdikleri spor politikalarının beraberinde getireceği olumlu ve olumsuz çıktıları değerlendirirken, hem ulusal hem de uluslararası boyutunu dikkate almalıdır. Bu noktada, Türkiye'nin son dönemdeki olimpiyat ve Avrupa ve Dünya Şampiyonalarındaki performans grafiğini incelemek, konunun daha net anlaşılmasına ve genel olarak devşirme sporculara neden ihtiyaç duyulduğunun daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.

AKP'nin 2002 yılında hükümete gelmesiyle birlikte, takip eden dönemde Atina'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları'nda Türkiye 3 altın (Halil Mutlu, Taner Sağır, Nurcan Taylan), 3 gümüş (Atagün Yalçınkaya, Bahri Tanrıku, Şeref Eroğlu) ve 4 bronz (Eşref Apak, Sedat Artuç, Mehmet Özal, Aydın Polatçı) olmak üzere toplamda 10 madalya elde etmiş ve madalya sıralamasında katılan ülkeler arasında 22. olmuştur.¹⁰⁵ Bakıldığında, 2000 yılında düzenlenen Sidney Olimpiyat Oyunları'nda Türkiye'nin elde ettiği 3'ü altın olmak üzere toplamda 5 madalya, 2004 olimpiyat oyunları ile birlikte 10'a yükselmiş, bir anlamda merkezi hükümetin o dönemki spor politikası uluslararası platformda başarılı olmuştur. Olimpiyat oyunlarının ardından 2006 yılında Göteborg'da düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda Türkiye, Etiyopya asıllı devşirme sporcu Elvan Abeylegesse'nin ile 5000m mücadelesinden kazandığı bronz madalya ile şampiyonayı tamamlamış ve 48 ülke arasında 27'nci olmuştur. Bu tarihten itibaren Dünya'da yaygın bir pratik haline gelen devşirme sporcu politikasını Türkiye'de takip etmeye başlamış ve başta Afrika olmak üzere birçok farklı kıtadan sporcu Türkiye'ye göç ederek vatandaşlığını değiştirmiş ve Türkiye'yi uluslararası platformlarda temsil etmiştir.

2007 yılında Osaka'da düzenlenen Dünya Atletizm Şampiyonası'nda yine devşirme atlet Elvan Abeylegesse ile Türkiye bronz madalya elde etmiş, fakat yasaklı madde kullanımı

¹⁰⁵ "Athens 2004 – Medal Table", En.espn.co.uk, <<http://en.espn.co.uk/olympic-sports/sport/story/143108.html>>

nedeniyle madalya IAAF tarafından 10 yıl sonra geri alınarak İngiliz atlet Jo Pavey'e verilmiştir.¹⁰⁶ 2008 Pekin Olimpiyatları'nda ise Türkiye 68 sporcu ile temsil edilmiş, toplamda kazandığı 8 madalya ile (devşirme sporcu Elvan Abeylegesse 2 gümüş madalya) Atina Olimpiyat Oyunları'nda olduğu gibi başarılı sonuçlar elde ederek katılan tüm ülkeler arasında 26'ncı olmuştur.¹⁰⁷ Berlin'de düzenlenen 2009 Dünya Atletizm Şampiyonası ise, yine bir devşirme sporcu olan Güney Afrika asıllı Karin Melis Mey ile elde edilen tek bronz madalya ile 33'üncü sırada kapatılmıştır.¹⁰⁸

2010 yılında Barselona'da düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası ise, Türkiye'nin uluslararası spor organizasyonlarında temsiline ilişkin bir kırılmaya sahne olmuştur. Türkiye organizasyona, Etiyopya asıllı atletler Sultan Haydar, Mert Girmalegesse (Selim Bayrak), Meryem Erdoğan, Elvan Abeylegesse ve Alemitu Bekele gibi birçok devşirme sporcu ile katılmış ve toplamda kazanılan 3 altın madalyanın 2'si devşirme atletler olan Elvan Abeylegesse ve Alemitu Bekele'den gelmiştir.¹⁰⁹ Bu başarının ardından, devşirme sporcu uygulamasının en azından kısa vadede olumlu sonuçlar doğuracağı algısı oluşsa da, devşirme atletler Avrupa Şampiyonası dışındaki büyük ölçekli organizasyonlarda 2011 yılı özelinde beklentileri karşılayamamıştır.

2011 Dünya Atletizm Şampiyonası'na 21 sporcu ile katılan Türkiye, şampiyonayı madalya alamadan kapatmıştır. 2012 yılında Helsinki'de düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda toparlanma yaşayan Türkiye, Kenya asıllı Polat Kemboi Arıkan ile altın ve bronz madalya, yine Kenya asıllı Tarık Langat Akdağ ile gümüş madalya elde etmiştir. Böylelikle Türkiye organizasyonu, 3'ü devşirme sporcuların kazandığı madalyalar olmak

¹⁰⁶ "Jo Pavey to receive bronze for 2007 world championships...10 years later", Theguardian.com, <<https://www.theguardian.com/sport/2017/mar/29/jo-pavey-bronze-2007-world-championships-athletics>>29.03.2017

¹⁰⁷ "European Athletics Championships – Göteborg 2006 Results", European-athletics.org, <<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2006/results/index.html>>

¹⁰⁸ "12th IAAF World Championships in Athletics – Medal Table", iaaf.org, <<https://www.iaaf.org/Competitions/iaaf-world-championships/12th-iaaf-world-championships-in-athletics-3658/medaltable>>

¹⁰⁹ "European Athletics Championships – Barcelona 2010 Results", European-athletics.org, <<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2010/results/index.html>>

üzere toplamda 4 madalya ile 9'uncu sırada tamamlamıştır. Aynı yıl Londra'da düzenlenen olimpiyat oyunlarına toplamda 114 sporcu ile katılan Türkiye, oyunları 2 altın, 2 gümüş ve 1 bronz madalya ile 38'inci sırada bitirmiştir. Olimpiyat kafilesinde bulunan sporculardan özellikle atletizm branşını büyük ölçüde, Polat Kemboi Arıkan, Tarık Langat Akdağ, İlham Tanui Özbilen gibi devşirme sporcular, kadın basketbol kadrosunda yeni devşirme sporcu Amerika Birleşik Devletleri asıllı Quanitra Holingsworth yer almış, hem erkek hem de kadın masa tenisi branşını sadece Çin Halk Cumhuriyeti asıllı devşirme sporcular olan Melek Hu ve Bora Wang, kadın güreş kadrosunu ise sadece Rus asıllı Elif Jale Yeşilirmak temsil etmiştir. Devşirme sporcular herhangi bir başarı elde edemezken tüm madalyalar yerli sporculardan gelmiştir.

2013 yılında Moskova'da düzenlenen Dünya Atletizm Şampiyonası'na Türkiye yine Sultan Haydar, İlham Tanui Özbilen, Polat Kemboi Arıkan, Tarık Langat Akdağ gibi devşirme sporcular ile katılmış, fakat milli sporcularımızın yasaklı madde kullanımı ile gündeme gelmesi ve Türkiye Atletizm Federasyonu (TAF) Başkanı Mehmet Terzi'nin istifası sonrası yönetime ilişkin birtakım sorunlarla karşılaşmış ve Türkiye şampiyonayı madalya alamadan tamamlamıştır.

2014 yılında Zürih'te düzenlenen 22'nci Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda Türkiye, Kenya asıllı devşirme sporcu Ali Kaya ile erkekler 10 bin metre müsabakasında bronz madalya kazanmış ve şampiyonayı bir bronz madalya ile 23'üncü sırada tamamlamıştır.¹¹⁰ 2015 yılında Pekin'de düzenlenen Dünya Atletizm Şampiyonası'na 12 sporcu ile katılan Türkiye'nin erkek atletizm takımını oluşturan 7 sporcunun 5'i, toplamda ise 12 sporcunun 6'sı devşirme sporculardan meydana gelmiştir. Türkiye şampiyonayı madalya kazanamadan tamamlamıştır.

2016 yılında Amsterdam'da düzenlenen ve ülkemizin devşirme sporcularla kazandığı madalyalar sonrası uluslararası medyada sıkça gündeme geldiği¹¹¹ Avrupa Atletizm Şampiyonası'nı 4 altın, 5 gümüş ve 3 bronz olmak üzere toplamda 12 madalya ile 4'üncü

¹¹⁰ "European Athletics Championships Zurich 2014 – Results", European-athletics.org, <<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2014/results/index.html>>

¹¹¹ Bu tartışma, sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

sırada tamamlamıştır.¹¹² Küba asıllı Yasmani Copello Escobar 400 metre engelli finalinde altın, Polat Kemboi Arıkan 10 bin metre finalinde altın, Kenya asıllı Yasemin Can ise 5 bin ve 10 bin metre finallerinde altın madalya kazanmışlardır. Altın madalya kazanan sporculara göre daha yeni devşirme sporcular olan Jamaika asıllı Jak Ali Harvey, Azeri asıllı Ramil Guliyev, Kenya asıllı Aras Kaya, Ali Kaya ve Kaan Kigen Özbilen gümüş madalya elde etmişlerdir. Böylelikle Türkiye'nin şampiyonada kazandığı toplam 12 madalyanın 9'u devşirme atletlerden gelmiştir. Aynı yıl Rio De Janerio'da düzenlenen olimpiyat oyunlarında toplamda 8 madalya kazanan Türkiye'nin bu kez milli atletlerin başarısı ile ön plana çıktığı, fakat devşirme sporcuların da bireysel spor branşlarında katkı sağladığı görülmektedir. Önceki dönemlerde çoğunluğu atletizm takımında yer alan devşirme sporcuların, 2016 Rio Olimpiyatları'nda farklı branşlarda da Türkiye'yi temsil ettiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri asıllı Lara Sanders basketbolda, Özbek asıllı Batuhan Gözgeç boks branşında, Rus asıllı Elif Jale Yeşilirmak ve Dağıstan asıllı Selim Yaşar güreş branşında, Türkmenistan asıllı Daniyar İsmayilov halter branşında, Gürcistan asıllı Bekir Özlü ve günümüzde dünyanın en başarılı sporcuları arasında gösterilen ve Fransa Judo Federasyonu ile yaşadığı problemler nedeniyle Türkiye vatandaşlığına geçen Kayra Sayit (Ketty Mathe) judo branşında, Letonya asıllı Lasma Leipa kano branşında, Çin asıllı Meleh Hu ve Ahmet Li masa tenisi branşında, Bulgar asıllı Ekaterina Avramova ve Ukrayna asıllı Viktoria Zeynep Güneş yüzmede Türkiye'yi temsil etmişlerdir.¹¹³ Devşirme sporculardan Türkmenistan asıllı Daniyar İsmayilov ve Dağıstan asıllı Selim Yaşar gümüş madalya, Küba asıllı Yasmani Copello Escobar ise bronz madalya elde etmiştir.¹¹⁴ Türkiye 2016 yılında katıldığı uluslararası spor organizasyonlarında başarılı bir grafik çizmiş fakat bazı eleştirilerin hedefi olmuştur.

Son olarak, 2017 yılında Londra'da düzenlenen Dünya Atletizm Şampiyonası'na 26 sporcu ile katılan Türkiye kadrosunda 10 devşirme sporcu bulundurmuş (Meryem Akdağ,

¹¹² "European Athletics Championships – Amsterdam 2016 – Results", European-athletics.org, <<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2016/results/index.html>>

¹¹³ "Türkiye'yi temsil eden 3 devşirme sporcu madalya sevinci yaşadı", Haberturk.org, <<http://www.haberturk.com/sport/2016-rio-olimpiyatları/haber/1285869-turkiyeyi-temsil-eden-3-devsirme-sporcu-madalya-sevinci-yasadi>>22.08.2016

¹¹⁴ "2016 Summer Olympics – Medal Tracker", Espn.com, <http://www.espn.com/olympics/summer/2016/medals/_/country/77>

Yasemin Can, Yasmani Copello Escobar, Ramil Guliyev, Tarık Langat Akdağ, Kaan Kigen Özbilen, Mert Girmalegese, Polat Kemboi Arıkan, Jak Ali Harvey, Emre Zafer Barnes) ve kazandığı toplam 2 madalyanın 2'si de devşirme sporcular olan Ramil Guliyev ve Yasmai Copello Escobar'dan gelmiştir. Türkiye bu sonuçla şampiyonayı 11'nci sırada tamamlamıştır.¹¹⁵

Türkiye'nin, 2002-2017 yılları arasında düzenlenen uluslararası büyük ölçekli spor organizasyonlarında elde ettiği başarılarına bakıldığında, merkezi hükümetin 2002-2008 yılları arasında büyük ölçüde parti hükümet programına bağlı kalmaya çalıştığı, genel politikasını daha çok yerli olana yatırım yapmayı hedefleyen bir anlayışa dayandırdığı görülmektedir. Bu noktada, kısa ve uzun dönemde uluslararası görünürlüğünü ve prestijini artırma amacı taşıyan ve bu doğrultuda şekillendirilen spor politikası, büyük ölçüde yerli sporcuların elde ettiği başarılarla dayanmıştır. 2006 yılı ile birlikte dünyada küresel bir fenomen haline gelen devşirme sporcu uygulamalarından Türkiye'de faydalanmaya başlamış ve spor politikasını ve sportif başarılarla bağlı amaçlarını kısmen yabancı kökenli sporcuları Türk vatandaşlığına geçirerek gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Bu noktada, Türkiye'nin 2006-2009 yıllarında düzenlenen uluslararası spor organizasyonlarında elde ettiği başarılarla ilişkin uluslararası görünürlüğü ve prestiji büyük ölçüde devşirme sporcular aracılığıyla gerçekleşmiştir.¹¹⁶ AKP'nin hükümete geldiği dönemden itibaren uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen madalyalar, -dönemsel dalgalanmaların dışında- niceliksel olarak artış göstermiş, fakat önceki kısımda belirtildiği üzere, genel spor politikasından önemli bir sapmaya, aynı zamanda hükümet programı ile politikası arasında ayrışmaya neden olmuştur. 2010 yılında Türkiye'nin uluslararası spor organizasyonlarındaki temsili önceki dönemler ile kıyaslandığında giderek daha fazla yabancı kökenli sporculara dayanmış ve bu doğrultuda

¹¹⁵ "IAAF World Championships London 2017 – Medal Table", iaaf.org, <<https://www.iaaf.org/Competitions/iaaf-world-championships/iaaf-world-championships-london-2017-5151/medaltable>>

¹¹⁶ Hürriyet Gazetesi'nin internet sitesinde yer alan habere göre, 2006-2013 yılları arasında toplam 92 yabancı kökenli sporcu Türkiye vatandaşlığına geçmiştir.

"92 foreign athletes now Turkish citizens", Hurriyetdailynews.com, <<http://www.hurriyetdailynews.com/92-foreign-athletes-now-turkish-citizens-53286>>27.082013

elde edilen başarılarla başrol sahibi yine devşirme sporcular olmaya başlamıştır. 2016 yılına kadar devşirme sporcu tartışmaları dönem dönem gündeme gelse de, 2016-2017 yıllarında Türkiye'nin büyük ölçekli spor organizasyonlarında elde ettiği başarılar, hem ulusal hem de uluslararası medyada sıkça meşgul eden ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında üç önemli neden olduğu belirtilmelidir. Bu kısımda, devşirme sporcu uygulamasının son yıllarda neden tüm dünyada yaygın bir pratik haline geldiği Türkiye özelinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Devşirme sporcu uygulamasının son yıllarda giderek tüm dünyada yaygın bir pratik haline gelmesiyle birlikte birçok ülke, ekonomik kaynak ayırmada ve yatırım yapmakta ve bunun sonucunda yerli sporcu yetiştirmede ve uluslararası spor organizasyonlarında başarı elde etmede sorun yaşadığı spor dallarını canlandırmak ve kısa dönemde mevcut soruna ilişkin çözüm sağlamak konusunda pragmatik yollara başvurmaktadır. Bu durumun ortaya çıkışındaki nedenlerden biri, uluslararası görünürlüğünü ve prestijini koruma arttırma ve spor ekonomisinin her geçen gün büyüklüğünü arttıran küresel gelişiminden pay almak isteyen ülkelerin bu yarışta var olma amacına ilişkindir. Devşirme sporcu pratiğini takip eden ülkeler niceliksel olarak artış gösterdikçe, devşirme sporcu uygulamasını bir araç olarak kullanma eğiliminde olmayan ülkeler de rekabette söz sahibi olmak adına, “kendiliğinden bir zorunluluk haline gelen” bu uygulamayı hükümet politikası olarak belirlemek durumunda kalmaktadırlar. Giderek her ülke bu uygulamadan pay almaya başladıkça uluslararası organizasyonlarda başarı elde etme şansları da aynı oranda artabilmektedir. Bu durum sporcu devşiren ülkenin kazanma oranını arttırırken aynı zamanda diğer ülkelerin kazanma oranını düşürmektedir. Bu nedenden dolayı, devşirme sporcu uygulaması dünyada hemen hemen tüm ülkeler için kaçınılmaz hale gelmekte ve kendisini yeniden üretmektedir.

Uluslararası görünürlüğünü ve prestijini korumak ve arttırmak amacıyla olan ülkelere biri olan Türkiye de, 2006 yılında görünür hale gelen ve “yeni” olmasından dolayı medyada önemli yer tutmaya başlayan devşirme sporcu politikasını takip etmeye başlamış ve mevcut uygulama, uluslararası spor organizasyonlarında ülkenin temsili ve sporcuların elde ettiği başarılar göz önüne alındığında yoğunluğunu her geçen yıl arttırmıştır. Bu noktada, Türkiye'nin de bu politikayı takip etmesinin ilk nedeni, küresel gelişim gösteren bu pratiğe ayak uydurma çabasına ilişkindir. Cumhurbaşkanı Recep

Tayyip Erdoğan, devşirme sporcu uygulamasına ilişkin görüşlerinde, “İngilizler, Fransızlar oynatıyor. Keşke kendi tohumlarımızdan, topraklarımızdan yetişse; ama bu olmuyorsa; bu dünyanın da bir gerçeğiye buna da ters bakmanın bana göre pek faydası olmaz diye düşünüyorum” gibi ifadelerle yer vermiş ve mevcut uygulamanın tüm dünyada uygulanan bir pratik olmasından dolayı kaçınılmaz hale geldiğini belirtmiştir.¹¹⁷

Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç da, devşirme sporcu tartışmasının Türkiye’deki yoğunluğunun çok fazla olduğunu vurgulayarak, “Bazı konulardaki eleştirileri çok acımasızca yapıyoruz. Dünyada ve spor camiasında birçok örneği olan bazı konuları, sanki çok farklıymış gibi sadece Türkiye’de oluyormuş gibi yaşıyoruz” şeklinde ifadelerle yer vermiştir.¹¹⁸ 2004-2013 yılları arasında TAF Başkanlığı yapan Mehmet Terzi de, devşirme sporculara ilişkin görüşlerinde, “Bunu çok fazla büyütmemek gerekiyor. Sonuçta bu sporcularımız ülkelerini ter ederek bizim ülkemize yerleşmişler. Portekiz’e bakın, İspanya’ya bakın, Hollanda’ya bakın tüm ülkeler böyle yapıyor. Ayrıca biliyorsunuz biz Avrupa 1. Ligi’nde mücadele veriyoruz. İkinci lige düşmeyi kim ister. Bizim birinci ligde yarışmamız çok önemli” şeklinde ifadelerle yer vermiş ve Türkiye’nin devşirme sporcu uygulamasını takip etmesinin, dünyadaki değişimler ve diğer ülkelerin spor politikalarından hareketle bir zorunluluk haline geldiğini vurgulamaktadır.¹¹⁹

Görüldüğü üzere, devşirme sporcu uygulamalarının dünyadaki gelişiminden etkilenen ve aynı pratiği takip etme eğilimi gösteren Türkiye, son yıllarda kaçınılmaz ve kısmen zorunlu olarak yabancı kökenli sporcuları Türk vatandaşlığına geçirerek kısa ve uzun dönemdeki sportif-politik amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda, hükümet politikasının çıkarları ile örtüşen devşirme sporcu uygulamaları, söz konusu çok

¹¹⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan, NTV’de yayınlanan %100 Futbol Programına Katıldı”, Tccb.gov.tr, <<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87305/cumhurbaskani-erdogan-ntvde-yayinlanan-100-futbol-programina-katildi.html>>12.11.2017

¹¹⁸ “Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç’tan ‘Devşirme Sporcu’ Yanıtı”, Milliyet.com.tr, <<http://www.milliyet.com.tr/genclik-ve-spor-bakani-akif-cagatay-ankara-yerelhaber-1466502/>>13.07.2016

¹¹⁹ “Devşirme sporcu her ülkede var”, Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/devsirme-sporcu-her-ulkede-var-9689622>>18.08.2008

boyutlu kısa ve uzun dönemli çıkarların gerçekleştirilmesinde en önemli araçlardan biri olmuştur.

Devşirme sporcu uygulamalarının son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de hızla artışına yön veren dinamiklerden ikincisi ise, uzun vadede sonuç verme potansiyeline sahip olan yüksek maliyetli altyapı yatırımları yerine, kısmen daha az maliyetli, kolay ve kısa vadede sonuç verme özelliği bulunan yabancı sporcuları cezbetmeye içkin yatırım yapma eğilimi ile ilişkilidir. Shachar’a (2011: 2122-2123) göre yabancı sporculara yatırım yaparak onlara farklı bir ülke adına rekabet etmeleri için yapılan teklifler, doğrudan çözüm odaklı olma eğiliminde olan bir pratiğe aittir. Ulusal ve/veya uluslararası spor organizasyonlarında yabancı sporcuların elde ettiği başarılar, vatandaşlık teklifinde bulunan ülkenin o spor dalındaki performansına anında etki etme özelliğine sahiptir. Yerli sporculara ve altyapıya yapılan yatırımlar genellikle daha fazla zaman ve planlanandan daha yüksek maliyetler gerektirmektedir. Spor yöneticileri, çalıştırıcılar ve ulusal takımların anında sonuç alma arzusu ve önceki dönemlerde var olan kazanamama baskısı, ülkeleri bu tür uygulamalara yönlendirmektedir. Bu noktada yapılan pasaport değişiklikleri, alıcı (recruiting) ülkenin kendi yetenek havuzunu daha az maliyet ile anında genişletmesine imkân vermektedir. Benzer bir ifadeyle Andreff’e (2012: 104) göre, geçici süreyle veya kalıcı olarak gerçekleştirilen göç hareketi, vatandaşlığın değişimi ile ilgili çift yönlü bir talep meydana getirmektedir. Bu noktada yabancı kökenli sporcu ekonomik motivasyonunu ön planda tutarken, alıcı ülkeler de uzun dönemli hem ekonomik hem de politik konumunu korumaya yönelik olarak hareket etmektedir.

Andreff’e (2012) göre yerli bir sporcuyla eğitmek her zaman çok maliyetli iken, sportif performansı belli seviyelere ulaşmış yabancı kökenli bir sporcuya yatırım yapmak daha az riskli olarak görülmektedir. Uluslararası sporcu emek göçünün bir parçası olarak spor ile siyaset arasındaki entegrasyonu ortaya çıkaran Houlihan ve Zheng’in (2015) çalışması ise, literatürdeki diğer çalışmalara kıyasla, ekonomik olarak gelişmekte olan devletlerin spor yatırımlarını ekonomik olarak gelişmiş devletler ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmekte ve birtakım farklı değişkenleri ortaya koymaktadır. Houlihan ve Zheng (2015: 334), ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış ilişkilerdeki amaçlarının gelişmiş ekonomilerinkiler ile benzerlik gösterdiğini belirtirken, bu tip ülkelerin amaçlarını gerçekleştirmedeki sürecin daha derin ve olduğunu ve amaçlara ulaşmada

diğer ülkelere kıyasla daha aceleci olduğunu vurgulamaktadır. Diplomatik tanınma, uluslararası prestij gibi amaçlar gelişmekte olan ekonomilere özgü olmasa da, bu tip ülkeler için durumu farklı kılan özellik, mevcut sürecin daha derin ve hızlı geçmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış politikadaki amaçlarını gerçekleştirebilmelerinin bir parçası olarak sporcu devşirme uygulamalarına bağımlı olmaları ve yabancı kökenli sporcu havuzunu geniş tutmaları bu durumun bir göstereni olmaktadır. Bu tip ülkelerdeki yabancı kökenli sporcu transferi veya geçişi daha hızlı, daha sık ve yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, devşirme sporcu ve uygulamalarının devlet spor politikası ile tamamen iç içe geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, yabancı kökenli sporcuların o ülkenin vatandaşlığına geçmelerine ilişkin fenomen uzun bir süre varlığını devam ettirmekte ve başka bir ifadeyle işlevini kaybetmemektedir. Bu özelliğinden dolayı devşirme sporcu uygulamaları merkezi hükümetler için her dönem başvuru kaynaklarından biri olmaktadır.

Devşirme sporcular ile kısa sürede sonuç alma arzusunda olan Türkiye de, bu sayede uluslararası görünürlüğünü ve prestijini arttırmayı amaçlamaktadır. Devşirme sporcu uygulamasını çekici hale getiren en önemli özelliklerden biri olan kısa dönemde sonuç alabilme potansiyeli, kısa dönemdeki etkinliğine ek olarak aynı zamanda uzun dönemde yerli sporcuları daha başarılı hale getirme çabası ile de ilişkilidir. Birçok spor otoritesi ve spor yöneticisi, devşirme sporcu uygulamalarının uzun dönemde yerli sporcuların gelişimine katkıda bulunacağını ileri sürmektedir. Bu tür iddiaları yansıtan Türkiye özelindeki örnekler bakıldığında, TAF Başkanı Fatih Çintımar'ın Devlet Haber Ajansı'na yaptığı açıklamalarda, “(devşirme sporcu uygulamalarının) *devam ettiği de önümüzdeki dönemlerde çok daha başarılı sporcularımız olacak. Biz bu gelen arkadaşları lokomotif olarak görüyoruz ve onların taşıyacağı sistem de bizimle birlikte yukarı doğru götürülmüş olacak*” gibi ifadelerle yer verdiği görülmektedir.¹²⁰

Benzer ifadelerin bulunduğu başka bir örnekte ise, dönemin TAF Başkanı Mehmet Terzi'nin de, “*devşirme sporcular Türk sporcuların önünü kapatmaz, aksine başarılı*

¹²⁰ “Ülkemizi temsil eden herkes bizimdir ve bizim olmaya devam edecek”, Dha.com.tr, ><https://www.dha.com.tr/spor/ulkemizi-temsil-eden-herkes-bizimdir-ve-bizim-olmaya-devam-edecek/haber-1565299>>18.02.2018

sporcularla çalışmak yerli sporculara faydalı olur. Yerli sporcular kendilerinden daha iyi atletlerle çalıştıklarında daha iyi sonuçlar alabiliyorlar” şeklinde açıklamaları bulunmaktadır.¹²¹ Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç da, devşirme sporcuların uzun dönemde yerli sporcuların performanslarının gelişiminde önemli rol oynayacağını vurgulamış ve verdiği demeçte *“ülkemizde örnek alınan sporcular bunlar (devşirme sporcular için). Bu isimler çok yakın zamanda, kendi deneyimlerini yeni nesillere aktararak başarılı sporcular yetiştirmede öncü olacaklar”* şeklinde ifadeler kullanmıştır.¹²²

Devşirme sporcu uygulamasının uzun dönemde faydalı olacağını savunan Türkiye Judo Federasyonu Başkanı Sezer Huysuz da, 2020 yılında düzenlenecek olan olimpiyat oyunlarında devşirme sporcular ile elde edecekleri başarıların 2024 yılında yerli sporcular ile madalya kazanmaları konusunda yarar sağlayacağını belirtmektedir. Huysuz konuyla ilgili olarak, *“vitrimiz olacak ve olimpiyatlarda madalya alabilecek bir iki devşirme sporcuğu bünyemize katacağız. Onları getirdiğimizde Türkiye Judo milli takımını ileriye taşıyacaklar. Bizim çocuklarımız onları örnek alacak, onların imkânlarını kullanacak. Onları ortaya çıkartmamız için vitrine, örnek sporcuya ihtiyacımız var. Onları (devşirme sporcuları) lokomotif yapacağız”* şeklinde ifadeler kullanmıştır.¹²³ Bu bağlamda değerlendirildiğinde, devşirme sporcuların Türk sporuna fayda getireceği, yerli sporculara öncülük edecekleri ve bu sayede ileriki dönemlerde devşirme sporcularla tecrübe kazanacağı öngörüsü, Türkiye’deki spor yöneticilerinin temel argümanlarından birini oluşturmaktadır.

Fakat belirtmelidir ki, farklı ülkelerin genetik miraslarından faydalanarak yerli olanı geliştirme ve o bransa hareketlilik getirebilme potansiyeli, ancak o ülkede güçlü bir

¹²¹ “Devşirme sporcular Türk atletizmine zarar veriyor”, Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/devsirme-sporcular-turk-atletizmine-zarar-veriyor-18984702>>14.10.2011

¹²² “Devşirmeler gün gelecek yeni nesil sporcuların yetiştirilmesinde öncü olacak”, Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/devsirmeler-gun-gelecek-yeni-nesil-sporcularin-yetistirilmesinde-ocnu-olacak-40454420>>11.05.2017

¹²³ “Judoda ‘devşirme sporcu’ dönemi başlayacak”, Trtspor.com.tr, <<http://www.trtspor.com.tr/haber/diger-sporlar/uzakdogu-sporlari/judoda-devsirme-sporcu-donemi-baslayacak-133197.html>>01.02.2017

altyapı var ise edime dönüşebilir. Örneğin Katar, önceki kısımda bahsedilen Aspire Academy ile bunu gerçekleştirmeyi hedeflemiş ve Mutaz Essa Barshim gibi katıldığı hemen hemen her spor organizasyonunda madalya kazanan bir sporcu yetiştirmeyi başarmışlardır. Katar'ın ulusal/uluslararası spor politikası ve devşirme sporcuların önderliğinin ardından tamamen yerli sporcular ile başarı elde etme arzusuna sahip olup olmadığı tartışmalı bir konu olsa da, uluslararası görünürlük açısından başarılı olarak değerlendirilebilecek bir altyapıyı geliştirme politikasına sahiptir. Türkiye'nin sportif altyapı yatırımlarına ilişkin sayısal veriler göz önüne alındığında, 2013 yılında yapımı tamamlanan 213 spor tesisinin açılışı gerçekleştirilmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde yer alan habere göre, GSB tarafından başlatılan 789 adet spor tesisinin yapımı projesi için 5 milyar 250 milyon TL'lik bütçe öngörülmüş, 2013 yılında tamamlanan 213 spor tesisi için 750 milyon Türk Liralık bütçe ayrılmıştır. Haberde ayrıca, Türkiye'de henüz gelişmeye başlayan spor branşları için 80 adet spor tesis inşa edileceği bilgisi yer almakta ve buradan hareketle, hükümetin geleceğe dönük başarı elde etmek veya sosyal kapitali spor aracılığıyla korumak noktasında sportif altyapıyı geliştirmeyi hedeflediği görülmektedir.¹²⁴

Türkiye'nin sportif altyapı yatırımlarına ilişkin olarak, GSB'nin resmi internet sitesinde yer alan haberlere göre, 2002 yılına kadar Türkiye'de inşa edilen spor tesisi sayısının toplam 1575 iken, 2002-2016 yılları arasındaki dönemde inşa edilen spor tesisi sayısının 1650 olduğu, yani AKP döneminde inşa edilen spor tesisi sayısının önceki dönemlerde inşa edilen toplam sayıdan daha fazla olduğu vurgulanmakta ve GSB'nin 2016 yılında spor tesislerinin yapımı için toplam 540 milyon 531 bin Türk Lirası harcadığı bilgisi yer almaktadır.¹²⁵

¹²⁴ “213 spor tesisi açıldı”, Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/213-spor-tesisi-acildi-25021171>>31.10.2013

¹²⁵ “Bakan Çağatay Kılıç Türkiye'nin 2. Kapalı Atletizm Pistinin Temelini Attı”, Gsb.gov.tr, <http://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/63979/bakan-cagatay-kilic-turkiyenin-2-kapali-atletizm-pistinin-temelini-atti.aspx>>06.052016;

“Spor Tesislerine 540 milyon Liralık Yatırım”, Gsb.gov.tr, <<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/77118/spor-tesislerine-540-milyon-liralik-yatirim.aspx#>>03.01.2017

GSB'nin internet sitesinde yer alan başka bir haberde ise, bir buçuk yıllık süreç içerisinde futbol, basketbol ve voleybol branşının yapıldığı 1800 adet mahalle tipi spor kompleksi inşa edildiği bilgisi yer almaktadır.¹²⁶ Bütün bu mevcut sayısal veriler göz önüne alındığında, Türkiye'nin özellikle son 5 yıllık dönemde sportif altyapı yatırımlarına büyük önem verdiği ve toplam bütçeden azımsanmayacak bir pay aldığı görülmektedir. Bu yatırımlarla ilişkili olarak hükümet, sportif altyapı yatırımlarını arttırarak uzun dönemde -devşirme sporcular ile gerçekleşen gelişimin ardından- yerli sporcuları ile başarı elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç, bazı spor branşlarında gerçeğe dönüşse de, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası medyada sürekli olarak temsil edilme potansiyeli bulunan büyük ölçekli turnuvalara henüz yansımamıştır. Önceki kısımda aktarılan sayısal veriler hatırlanacak olursa, Türkiye'nin olimpiyat oyunları ve Avrupa ve Dünya Şampiyonalarındaki temsiliyeti ve elde edilen başarılar göz ardı edilemeyecek bir şekilde yabancı sporcular ile sağlanmıştır.

Tartışma konularının en önemli kısımlarından birini oluşturan yabancı sporcular ile temsiliyet sağlama çabası, hemen hemen tüm ülkelerin vazgeçemediği/vazgeçmek istemediği ekonomik gelirlere ilişkindir. Birinci bölümde teorik çerçevesi genel hatlarıyla anlatılmaya çalışılan spor ekonomisinin her geçen gün büyüme eğiliminde olan maddi gelirleri ve ülkelerin uluslararası spor müsabakaları aracılığıyla saygınlığını arttırma kaygısı meydana getirmektedir. Bu doğrultuda dünyada artık her ülke, sportif altyapı yatırımlarına devam ederken aynı zamanda mevcut ekonomik ve politik pozisyonunu korumaya yönelik politikaların etkinliğinin farkında olmaktadır. Bunun en önemli göstergesi, 1960'lardan sonra uluslararası spor organizasyonlarının sembolik gücünün iki şekilde ortaya çıkmasına ilişkindir; oyunlara katılım sağlayarak prestij arttırma fırsatı veya oyunları boykot ederek politik duruşunu belli etmek. Horne ve Whannel'e (2012: 109-111) göre, uluslararası spor organizasyonları, düzenlenmeye başladıkları erken yıllardan itibaren özellikle Batı Avrupa ülkeleri için birtakım pragmatik, politik ve kültürel dinamikler etrafında şekillenen ulusal tabana ilişkin yapıları içeren pratikler ve ritüeller geliştirmeye fırsat veren bir anlayışa sahip olmuştur. Bu noktada uluslararası spor

¹²⁶ "1,5 Yılda 1800 Mahalle Tipi Spor Tesisi Yaptık", Gsb.gov.tr, <<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/84415/15-yilda-1800-mahalle-tipi-spor-tesisi-yaptik.aspx>>12.04.2017

organizasyonlarının mozaik yapısını oluşturan milli bayraklar, takımlar, formalar, ulusal marşlar ve medyadaki resmi olmayan madalya sıralamaları, ülkeler arasındaki sembolik rekabet imajına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda televizyon yayınları ile birlikte uluslararası spor organizasyonlarının sembolik gücü her zamankinden daha açık ve dramatik bir hal almıştır. Artık söz konusu organizasyonlara katılan her ülke bu güçten faydalanmak amacıyla pragmatik politikaların uygulamaya konulması konusunda daha hızlı atılımlar göstermektedir.

Uluslararası spor organizasyonlarının medya ile arasında oluşturduğu bağ, ülkelerin bu noktada sembolik politik hareketine imkân vermektedir. Nitekim Bairner ve Molnar'a (2012:6) göre uluslararası spor organizasyonlarının öncelik verdiği amaçları ve değerleri zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak yeniden şekillenmiştir. Zaman içerisinde mevcut organizasyonlara katılan ülkelerin sayısı giderek artmış ve hemen hemen her ülke, ekonomik ve politik güç ilişkilerinden bağımsız düşünülemez bu organizasyonları kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı amaçlamıştır.

Devşirme sporcu uygulamalarına yön veren bir diğer dinamik ise, özellikle Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, sporun, bir araya getirme ve değişime sebep olma özelliği olarak tanımlanabilecek sosyal kapitale ilişkindir. Üzerinde birden fazla farklı tanımlama yapılan sosyal kapital terimi, birçok farklı alana ilişkin olumlu sosyal ve ekonomik çıktılara sahip olmakla birlikte son yıllarda spor ile olan ilişkisi ile birlikte spor alanında da benzer çıktılara sahip olabilmektedir. Sporun ve/veya diğer kültürel organizasyonların ve organizasyonlarda elde edilen başarıların politik mekânlar olarak görülebileceği fikri, söz konusu organizasyonların aynı zamanda sosyal dayanışmaya ilişkin mekânlar olarak da görülmesini sağlamaktadır. Nicholson ve diğerlerine (2010: 2-3) göre, farklı seviyelerdeki siyasi otoriteler, günümüzde giderek spora ilişkin düzenlemeler yapmanın, çeşitli düzeydeki organizasyonlara katılmanın ve başarı elde etmenin birçok toplumsal fayda sağlayacağı konusunda hem fikirdir. Benzer bir ifadeyle, giderek daha çok güçlenen sporun sosyal kapital, sosyal dayanışma ve bağlanabilirlik yaratmada ve toplumu güçlendirmede bir araç olarak kullanılabilmesi fikri yaygınlık kazanmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği'nin, sporun ekonomik ve sosyal bağlılığa katkı sağlayacağı, birbirine daha sıkı bağlı toplumlar yaratacağı, bütünleşmeyi kolaylaştıracağı, (kültürler arası) diyalogu destekleyeceği ve paylaşılmış bir aidiyet hissi meydana getireceği

konusunda açıklamaları bulunmaktadır. Bu noktada birçok merkezi hükümet, çeşitli seviyelerdeki ulusal ve uluslararası spor katılımının ve temsilinin birçok toplumsal çıktısı olacağına inanmaktadır.

Benzer bir şekilde Houlihan'a (2011b: 51-52) göre merkezi hükümetler, spor sosyal kapital yaratmada veya sosyal refaha ilişkin problemlerle mücadele etmede kullanmaktadır. Sporun çağdaş kapsamı birçok ülkede bazı karmaşık toplumsal sorunları çözmek veya gündemi değiştirmek ile ilişkili bir karaktere sahiptir. Bu noktada spor, ulusal ve uluslararası politikaları şekillendirmedeki en gerekli araçlardan biri olarak görülmektedir. Sporun insanlar ve toplumlar arası bağlar kurması, farklı kökenlerin bir araya gelebilmesine ve genel anlamda bir barış ortamı oluşturmaya olanak vermektedir. Günümüzde iletişim kanallarının gelişmeye devam etmesi, sporun bahsedilen etkilerinin daha hızlı yayılmasına yardımcı olmaktadır. Günümüzde sportif anlamda elde edilen bir başarı, medyadaki temsiline ilişkin olarak gündemi değiştirebilme ve mevcut problemleri hafifletebilme özelliğine sahiptir.

Houlihan ve Groeneveld'e (2011: 8) göre birer toplumsal ağ olarak ortaya çıkan spor ve sonraki süreçte gelişim gösteren spor organizasyonları, sivil toplumun içine yerleşmiş ve sosyal kapitalin üretiminde karşılıklı fayda sağlayan bir konuma gelmiştir. Spor ile sosyal kapital arasındaki bu ilişki kısmen, örgütsel faaliyetin önemini gösteren herhangi bir incelemede, spor yoluyla birliğin, birçok ülkede en yaygın biçimi olduğu gerçeğiyle açıklanabilir. Merkezi hükümetlerin sosyal kapital üretebilmede spora daha fazla yer verme eğilimi, spor organizasyonlarının yönetimi ile paralel olarak gelişmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Türkiye'nin devşirme sporcu uygulamalarına yön veren bir dinamik olarak spor ve sosyal kapital arasındaki ilişki, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarında elde ettiği başarılar sayesinde bir araya gelebilme noktasında ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, özellikle uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarılar, Türkiye gibi birçok sosyo-politik ve sosyo-ekonomik sıkıntılar yaşayan ülkelerde gündemi doğrudan değiştirirken aynı zamanda insanları bir araya getirebilme özelliğine sahiptir. Bu noktada, devşirme sporcu uygulamaları mevcut sıkıntıların etkilerini hafifletmede veya insanları bir araya getirmede kullanılan birincil araç olmasa da, sonradan yarattığı etki açısından ülkeye fayda sağlamaktadır. Benzer bir ifade ile, spor yöneticileri veya farklı düzeydeki siyasiler devşirme sporcuları gündemi

değiştirmek gibi amaçlarla doğrudan bağdaştırmasa da, devşirme sporcuların elde ettiği başarılar ülkenin içinde bulunduğu genel atmosferi etkileyebilme potansiyeline sahiptir.

Bu noktada Dünya'daki birçok ülkenin, özellikle ekonomik ve politik kaygılar yaşıyan ülkelerin devşirme sporcuları dolaylı olarak hızlı bir değişime neden olabilecekleri nedeniyle tercih ettikleri belirtilmelidir. Türkiye'nin devşirme sporcu sayısının giderek arttığı dönemlere bakıldığında, ülkenin aynı dönemlerde özellikle terör dolayısıyla yaşanan kayıplar nedeniyle zor dönemlerden geçtiği görülmektedir. Devşirme sporcular ile elde edilen başarılar sayesinde yaşanan sıkıntılar kısmen hafifletilmeye çalışılmıştır. Medyada, madalya kazanan devşirme sporcuların verdiği demeçlerde bu durum açıkça görülmektedir. Birçok devşirme sporcunun, organizasyon sonrası yaptıkları açıklamalarda kazandıkları madalyaları terör saldırılarında hayatını kaybeden vatandaşlarımıza armağan ettiği görülmektedir. Mevcut açıklamalar, ülkenin içinde bulunduğu kaotik ortamı potansiyel olarak değiştirebilme veya etkilerini azaltabilme yeteneğine sahiptir. Sporun ve spor organizasyonlarında elde edilen başarıların sosyal kapitale ve sosyal bağlılığa içkin anlamı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda da, Türkiye'nin o dönemki politik ve toplumsal kaygıları, spor organizasyonlarında devşirme sporcuların elde ettiği başarılar ile dolaylı olarak hafifletilmeye çalışılmıştır.

3.1.4. Yabancı Kökenli Sporcular ve 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda Türkiye'ye Yönelik Eleştiriler

2010 yılından itibaren belirlediği uluslararası spor politikası doğrultusunda devşirme sporcu uygulamalarına hız veren Türkiye, 2010-2016 yılları arasındaki dönemde giderek daha fazla yabancı kökenli sporcular ile temsil edilmeye başlamış ve bu uygulamaların 2016 yılında düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda görünürlüğünün zirve yapması ile birçok farklı tepki ile karşılaşmıştır. Ulusal medyada yer alan eleştiriler karşısında spor yöneticilerinin yaptıkları birtakım açıklamalarla tartışmanın yoğunluğu en azından dönemsel olarak etkinliğini kaybetse de, uluslararası medyanın Türkiye'ye yönelik doğrudan eleştirileri tartışmayı tekrar gündeme getirmiş, aynı zamanda kapsamını da genişletmiştir. Eleştirilerin genel çerçevesini çoğunlukla milliyetçilik tartışmasına

ilişkin kavramlar meydana getirirse de -ki bu bakış açısına sonuç kısmında değinilecektir-parayı takip etme pratiği arka planda her zaman yer almakta ve eleştirilere yansımaktadır. Benzer bir ifadeyle, eleştirilerin büyük bir kısmı, önceki bölümlerde anlatılmaya çalışılan spor ekonomisinin büyüklüğü karşısında artan göç hareketlerine ve ekonomik kaygılara ilişkindir.

Uluslararası spor organizasyonlarında birçok ülkenin giderek daha fazla yabancı kökenli sporcu ile temsil edilmeye başlaması, organizasyonların sportif dokusunun yanında politik dokusuna içkin birçok dinamiği de değiştirmesi nedeniyle artık daha fazla dikkati üzerine toplama eğiliminde olmuştur. Türkiye de, organizasyonda yabancı kökenli sporcularla kazandığı madalyalar sonrası kaçınılmaz olarak eleştirilmekten kurtulamamıştır. Bu noktada, 2016 yılında Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da düzenlenen Avrupa Atletizm Şampiyonası'nı 4. sırada tamamlayan Türkiye, toplamda kazandığı 12 madalyanın dokuzunun (bireysel branşlarda) yabancı kökenli sporcular aracılığıyla elde edilmesi sonrası uluslararası medyada birçok spor otoritesinin ve sporcunun hedefi haline gelmiştir. Uluslararası medyada yer alan mevcut eleştirilerden en çok ses getirenleri ise, İngiltere'nin prestijli yayın organlarından biri olan The Telegraph'ın spor yazarı Ben Bloom'un kaleme aldığı ve "komedi" ve "saçmalık" olarak adlandırdığı yazısı ile İrlandalı atlet Fionnuala McCormack'ın devşirme sporcumuz Yasemin Can ile birlikte yer aldığı 10 bin metre mücadelesi sonrası yaptığı ve "şaka" olarak adlandırdığı açıklamalar olmuştur. Bu bölümde Türkiye'nin devşirme sporcular ile elde ettiği başarılar, Ben Bloom'un yazısı ile bir Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda pragmatik uygulamalar sayesinde Türkiye adına mücadele edebilen "Afrika" kökenli Yasemin Can'ın madalya kazanması sonrası podyum dışında kalan Fionnuala McCormack'ın açıklamaları etrafında değerlendirilecektir.

The Telegraph yazarı Ben Bloom'un 7 Temmuz 2016 günü, Yasemin Can ve Türkiye örneği üzerinden ele aldığı devşirme sporcular tartışmasına ilişkin yazısı, oyunların ekopolitik kaderini yansıtan yakın dönemdeki en önemli örneklerinden birini teşkil etmiş ve şüphesiz o dönemki spor olaylarına damgasını vuran en önemli gelişmelerden biri

olmuştur. Socrates Dergi’de Türkçe çevirisi¹²⁷ ile yer alan yazıda Bloom, Yasemin Can’ın atletizm dünyasına giriş yaptığı dönem sonrası uzun vadede kendisinin bile bir Avrupa Atletizm Şampiyonası’nda altın madalya kazanırken hayal edemeyeceğini, buna ek olarak bir yıl öncesine kadar kendi ismini bile tanıyamayacağını vurgulamaktadır. Yazısına, 19 yıllık yaşamının 18 yılını Kenya’da Vivian Jemutai olarak geçiren ve 2016 yılının mart ayında yaşanan gelişmeler sonrası Türkiye’yi Yasemin Can olarak temsil edeceği açıklanan Afrikalı atletin o dönem halen Kenya’da yaşadığını, Kenya’da antrenman yaptığını, Türkiye ile herhangi bir bağlantısının olmadığını belirterek devam eden Bloom, Yasemin Can’ın Avrupalı olmadığını, hatta kendisinin Can bile olmadığını eleştirilerini yöneltmiştir. Eleştirilerinin yoğunluğunu giderek arttıran Bloom, Yasemin Can’ın münferit bir vaka olmadığını, Türkiye’nin şampiyonaya katılan diğer sporcuların da farklı ülkelerde doğup büyüyen ve daha önce Türkiye’ye adım atmamış sporcular olduğunu, Türkiye’yi temsil etmeye başlamadan önce ülkenin yerini haritada bulabileceklerinin bile şüpheli olduğunu belirtirken, içten içe devşirme sporcu uygulamalarının amacını aştığı vurgusu yapmaktadır. Bunun yanında, Türkiye’nin görüntüyü kurtarmak adına birkaç yerli sporcuyla kafileye dahil ettiğini belirten Bloom, devşirme sporcu uygulamalarının giderek tüm dünyada yaygın bir pratik haline geldiğini fakat, Katar, Bahreyn ve Türkiye gibi ülkelerin bu durumu suiistimal ettiğini ve umursamaz bir tavır takındığını söylemektedir. Bloom yazısını, genel olarak ülkelerin devşirme sporcu uygulamalarına aşırı derecede bağlı olması nedeniyle duyduğu rahatsızlık ve spor organizasyonlarının giderek birleştirici rolünden saptığı yönündeki eleştirel ifadelerle tamamlamaktadır. Mevcut yazıya ek olarak, Bloom’un sosyal medya aracılığıyla Türkiye’nin madalya kazanmaktan çok madalya satın aldığını içeren bir mesaj yayınlaması tartışmaya farklı bir boyut kazandırmaktaydı.¹²⁸

2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası’nda Afrika kökenli bir atletin madalya kazanması ile podyum dışında kalan Fionnuala McCormack’ın mücadele sonrası yapmış olduğu eleştiriler de, dünyada artan devşirme sporculara ilişkin önemli gelişmelerden birini oluşturmaktadır. Ben Bloom’un yazısına paralel bir şekilde ülkelerin devşirme sporcu

¹²⁷ “Bloom: Komedi”, Socratesdergi.com, <<https://www.socratesdergi.com/bloom-komedi/>>23.03.2017

¹²⁸ <<https://twitter.com/benbloomspport/status/750978960541057024>>07.07.2016

politikalarını eleştiren McCormack, bunun yanında yabancı kökenli sporcuların da herhangi bir bağlarının olmadığı farklı bir ülkeyi temsil etmelerine anlam veremediğini belirtirken, bu uygulamaların artmasında sporcuların da bir miktar payı olduğu vurgusu yapmaktadır. Podyumun dışında kalmasından dolayı bu açıklamaları yapmadığını başta belirten McCormack, sporcuların o ülkeyi sadece sevdikleri/beğendikleri için kısa veya uzun aralıklarla ülkeden ülkeye atlamalarına (hop) ve temsil etmek istemelerine anlam veremediğini ve durumun artık sinir bozucu bir hal aldığını söylemektedir. Türkiye özelinde yaptığı açıklamalar ise, sporcunun Türkiye'nin devşirme sporcu politikasına ilişkin farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Yabancı kökenli sporcuların Türkiye'ye göç etmelerinde hiçbir neden olmadığını (en azından o dönem için) belirten McCormack, Türkiye'nin yaşamak için güvenli bir ülke olmadığını, bir sporcunun da bu nedenlerden dolayı Türkiye'yi temsil etmelerinde herhangi mantıklı bir neden olmadığını söylemektedir. Bir sporcunun geçmiş dönemde belli bir yaş kategorisinde bir ülkeyi temsil ettikten sonra kariyerinin geri kalan döneminde sadece o ülkeyi temsil etmesi gerektiğini belirten McCormack, sistematik bir pratik haline gelen bu uygulamalara oldukça yumuşak bir şekilde yaklaşıldığını, devşirme sporcu uygulamalarının ivedilikle son bulmasına ilişkin cümlelerle açıklamalarını tamamlamaktadır.¹²⁹

Uluslararası medyadaki eleştirilen yoğunluğuna rağmen, ülkemiz ulusal medyasında devşirme sporculara ilişkin kolektif bir tartışma bulunmamaktadır. Tezde bahsedildiği üzere, birkaç milli sporcunun eleştirileri ve birkaç habere ilişkin veriler dışında, medyada fazlaca temsil edilen tartışma bulunmamaktadır. Ek olarak, bu bölümde yer verilen uluslararası medyadaki eleştiriler daha çok banal milliyetçiliği ön plana çıkarsa da, ülkemiz medyasında yapılan eleştiriler daha yüzeysel kalmaktadır.

Görüldüğü üzere her iki eleştirinin ortak noktasını, ülkelerin giderek daha fazla yabancı kökenli sporcu ile temsil edilmelerinin sistematik bir hal almasından dolayı sporun

¹²⁹ “There’s absolutely no reason people would want to emigrate to Turkey – Furious Fionuala McCormack blasts country hoopers”, Independent.ie, <<https://www.independent.ie/sport/other-sports/athletics/theres-absolutely-no-reason-people-would-want-to-emigrate-to-turkey-furious-fionuala-mccormack-blasts-country-hoppers-34863138.html>>06.072016

“gerçek” anlamını kaybetmesi ve ülkelerin bu pratikten sürekli olarak faydalanabilmesine ilişkin olarak uluslararası federasyonların herhangi bir sorumluluk almaması oluşturmaktadır. Bu noktada, mevcut uygulama ve ulusal/uluslararası hukuki düzenlemeler yabancı kökenli sporcuların bir ülkeden başka bir ülkeye geçişini kolaylaştırırken yerli sporcuların spor organizasyonlarında madalya kazanma şansını olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda, ülkelerin sahip oldukları birtakım ekonomik ve diplomatik kaygılar, spor politikası üretme noktasında sürekli olarak daha hızlı ve az maliyetli olana doğru sapma eğilimi göstermektedir.

Mevcut devşirme uygulamalarının ve sporcu açıklamalarının bu kadar görülür ve temsilinin normal bir şekilde yapılması sonuç olarak bazı otoritelerin sorumluluk alarak eleştirel bir tavır almasına neden olmaktadır. Bir sporcunun başka bir ülkeyi temsile etmeye başlaması, bu politikanın giderek sürekli hale gelmesi ve kolektif bir biçimde yeniden üretimi kaçınılmaz olarak daha net görülür hale gelmekte ve üzerinde daha fazla tartışma gerektiren bir sorun haline gelmektedir. Sporcuların bir ülkeden başka bir ülkeyi temsil etmelerine ilişkin sürecin ve ülkelerin ekonomik kaygılarının sporun sosyal ve altyapıya dönük yönüne üstünlük kurmasının ne kadar kolay ve rahatça dile getirilebilir olduğunu gösteren medyadaki örnekler bu argümanı destekler niteliktedir. 2014 yılının ağustos ayında Letonya Federasyonu ile sorunlar yaşayan ve Socrates Dergi’ye verdiği röportajda Türkiye vatandaşlığına geçiş sürecini Lasma Leipa, arkadaşlarının tavsiyesi üzerine Türkiye Kano Federasyonu ile mail aracılığıyla iletişime geçmiş ve her iki ülke federasyonunun izni üzerine Leipa 2015 yılı ocak ayından itibaren Türkiye’yi temsil etmeye başlamıştır.¹³⁰

Bakıldığında, bir ülke vatandaşının başka bir ülkenin vatandaşlığına geçiş süreci, sportif bağlamda değerlendirildiğinde sporcunun mail aracılığıyla iletişime geçmesi ve gönderici ve alıcı ülke federasyonlarının onay vermesi halinde kolayca gerçekleşebilmektedir. Verdiği röportajda kendisine yöneltilen devşirme sporcularla ilgili soruyu da cevaplayan Leipa, ülkelerin milli sporcularını kendi ülkelerinde tutmak adına her türlü sorumluluğu alması gerektiğini, aksi takdirde sporcunun farklı arayışlar içerisine gireceğini

¹³⁰ “Yeni Dönem”, Socratesdergi.com, <<https://www.socratesdergi.com/yeni-donem-2/>>03.09.2016

belirtmektedir. Leipa, eğer bir federasyonun kendi sporcusuna standartları sağlayamadığı durumda sporcunun başka bir ülkede kariyerine devam edebileceğini söylemektedir. Bu durum milliyetçilik ve vatandaşlığa ilişkin dinamiklerin zayıfla(tıl)masında ve faydacı hale getirilmesinde önemli bir rol oynarken, kapsamı bakımından farklı bir tartışmanın konusudur.

Çarpıcı farklı bir örnekte ise, İngiltere'nin mevcut sponsorlarını kaybetmemek adına yabancı kökenli sporcular kafiye dahil ettiği görülmektedir. Yapılan açıklamada, Büyük Britanya takımı sponsorluklarının devam etmesi için gereken sayıda madalyanın kazanılması gerektiği belirtilmektedir. Doldurmaları gereken bir boşluk olduğu belirtilen sporcu sayısında, devşirme sporcuların bu boşluğu dolduracağı ve sponsorluk anlaşmalarının bu sayede devam edeceği öngörülmüştür.¹³¹ Bir diğer örnekte ise, Güney Kore spor yetkililerinin devşirme sporcuları ülke vatandaşlığına geçirerek ulusal rekorları arttırma amacı olduğu görülmektedir. Kendi yerli sporcularının ulusal başarılarının yeterli olmadığını belirten yetkililerin yabancı kökenli sporcular aracılığıyla ulusal rekorları daha iyi seviyelere çekmek ve genel olarak ekonomik ve diplomatik hedeflere ulaşabilmek amacıyla pragmatik uygulamalara başvurduğu anlaşılmaktadır.¹³² Verilen son iki örneğe bakıldığında, ülkelerin sportif anlamda ekonomik bir bağımlılık içerisinde olduğunu göstermektedir. Önceki bölümlerde tartışıldığı üzere artık her ülke günden güne büyüyen spor ekonomisinden pay almak istemekte ve bu doğrultuda pragmatik uygulamalara başvurmaktadır. Bu noktada bir ülkenin sportif başarılarla elde ettiği ekonomik kazanç bir spor organizasyonuna olan bakış açısının temel belirleyeni olmaktadır. Söz konusu bu belirleyen, ülkeleri yetersiz oldukları veya yetersiz olduklarını düşündükleri alanlarda değişiklik yapmaya zorlamakta ve yeni uygulamalara yönlendirmektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki, parayı takip etme eğilimi sporcuların olduğu kadar merkezi hükümetlerin de sahip olduğu bir pratiğe ilişkindir. Benzer bir ifadeyle, yabancı kökenli sporcuların göç hareketlerini belirlemedeki temel motivasyon

¹³¹ "UKA poaching foreign-born athletes to keep sponsors, says coach", Theguardian.com, <<https://www.theguardian.com/sport/2015/jun/24/uk-athletics-poaching-foreign-born-athletes-sponsors-zharnel-hughes>>24.06.2015

¹³² "Korean top official wants to naturalize foreign athletes", Reuters.com, <<https://www.reuters.com/article/us-athletics-skorea-marathon/korean-top-official-wants-to-naturalize-foreign-athletes-idUSBRE90F0AY20130116>>16.01.2013

olan parayı takip etme pratiği yabancı kökenli sporcular için daha net bir görünürlüğe sahip olsa da, merkezi hükümetlerin de motivasyonlarını belirleme de önemli bir etkiye sahiptir.

Uluslararası spor medyasında yer alan eleştiriler kadar ulusal medyada çıkan devşirme sporculara ilişkin haberler de, bu uygulamaların daha dikkatli incelenmesi gerektiği konusunda önemli etkiye sahiptir. Milli atletler Kemal Koyuncu ve Halil Akkaş, Hürriyet Gazetesi'nin internet sitesinde yer alan haberde¹³³, devşirme sporcuların Türk atletizmine zarar verdiğini ve yaklaşık 80 milyonluk nüfusa sahip bir ülkenin yabancı kökenli sporculara kesinlikle ihtiyaç duymaması gerektiğini belirtmektedir. Devşirme sporcuların sadece günü kurtaran bir spor politikasının ürünü olduğunu vurgulayan sporcular, paranın sporcuyla etkilemede çok önemli bir dinamik olduğunu, sporcunun para için geldiğini ve başka bir zaman diliminde başka bir ülkeyi bu sayede rahatlıkla temsil edebileceğini belirtmektedir. Haberin içeriğine ve yerli sporcuların açıklamalarında yer verdikleri ifadelerle bakıldığında, yerli sporcuların devşirme sporcular konusunda yapmış oldukları eleştirilerin ortak noktasının da maddi kazanca ilişkin olduğu görülmektedir. Yabancı kökenli bir sporcunun hiçbir şekilde “bizim” gibi olamayacaklarını belirten yerli Koyuncu ve Akkaş, yabancı sporcuları asıl cezbedenin para olduğunu, Türkiye'nin bu sporculara ödediği miktarları farklı bir zaman diliminde farklı bir ülkenin de ödeyebileceğini ve bu durumun atletizm başta olmak üzere tüm spor dallarına zarar vereceğini söylemektedir. 80 milyon nüfuslu bir ülkenin halen devşirme sporculara ihtiyaç duymasına ilişkin açıklamalarında ise, üstü kapalı bir şekilde hükümet politikasını eleştiren sporcular, doğru bir spor politikası ile yabancı sporculara ihtiyaç duymadan başarı elde edilebileceğini işaret etmektedirler. Son olarak belirtilmelidir ki, Türkiye örneği üzerinden yapılan devşirme sporcu tartışması ve bu tartışmaya ilişkin açıklamaları daha karmaşık hale getiren ise, görece Avrupa'da etkisini kaybeden milliyetçiliğe ve vatandaşlığa ilişkin ideolojilerin ülkemizde güçlü bir şekilde varlığını sürdürmesi ile ilişkilidir. Bu tartışma, farklı bir çalışmanın konusu olsa da, Türkiye'nin dahil olduğu bir

¹³³ “Devşirme sporcular Türk atletizmine zarar veriyor”, Hurriyet.com.tr, <<http://www.hurriyet.com.tr/devsirme-sporcular-turk-atletizmine-zarar-veriyor-18984702>>14.10.2011

devşirme sporcu tartışması daha çok milliyetçilik ve vatandaşlık üzerinden yürütülme potansiyeli taşımaktadır.

SONUÇ

20.yy'da neo-liberal serbest pazar politikalarının ve uygulamalarının hedefi haline gelen spor ve sporun başta ekonomik olmak üzere kurumsal politik ve toplumsal dünya ile girdiği ilişki, iktisadi değerlerin spora içkin dinamiklere entegre edilmesine ve sporun bu sürecin ardından kapital birikimin rekabete dayalı anlayışı içerisinde düşünülmesi fikrini beraberinde getirmiştir. İktisadi değerlerin ve pratiklerin bu dönemde spor ile kurmuş olduğu yeni olarak değerlendirilebilecek bu bağlantı (Andreff, 2006; Walsh ve Giulianotti, 2001), tarihsel süreçte spora ilişkin sermaye birikimini yeniden ve yeniden üreterek spor pazarının içerisinde değerlendirilebilecek eko-politik ve sosyo-politik dinamiklerin kapsamını genişletmiş ve aynı zamanda küresel bir olgu olarak spor ekonomisinin (Desbordes ve Richelieu, 2012; Fort, 2012; Gratton ve diğerleri, 2012) büyümesine katkıda bulunmuştur. Ekonomik rasyonelliğin ve pazar merkezli anlayışın spora dahil oluşuna ek olarak, medya ve ulaşım araçlarının gelişmesi (Andreff, 2008), ulusal ve uluslararası ölçekte daha fazla spor organizasyonunun düzenlenmeye başlaması (Bourdieu, 1998), ulusötesi şirketlerin yayılımı ve bunların birer sonucu olarak görülen göç hareketlerindeki artış, spor ekonomisinin giderek kurumsallaşmasına ve kazanç elde etme pratiğinin maksimum seviyeye ulaşmasını beraberinde getirmiştir. Spor araştırmaları ile ilgilenen birçok bilim insanına göre futbolla başlayan mevcut büyüme ve ekonomik küreselleşme, zaman içerisinde birçok spor dalına yansımış ve hemen hemen tüm spor dallarının endüstriyellemesine neden olmuştur. Bu bağlamda belirtilmelidir ki, iktisadi pratiklerin bir eğlence aracı olarak spora uygulanması ile birlikte spor alanında bir dönüşüm gerçekleşmiş ve ekonomik bir sektör olarak yeniden tanımlanmıştır.

Uluslararası spor organizasyonlarının küresel bir karakter kazanmasından itibaren ulusal ya da yerel ligler fark etmeksizin rekabet anlayışı yeniden tanımlanmış ve hemen hemen her ülke küresel spor ekonomisinden pay almak adına sporcu yetiştirmenin zorunluluğunu ortaya koyan spor politikaları (Black, 2007; De Bosscher ve Van Bottenburg, 2011; Houlihan, 2011b) üretmeyi amaçlamış ve aynı zamanda uluslararası sporcu göçünü teşvik eden yatırımlar yapmayı planlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde, bilgi ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan dönüşümler doğrultusunda, nitelikli göçmenlerin uluslararası hareketini teşvik eden bir anlayış benimsenmiştir. Sporun küreselleşme ve metalaşma

(Andreff, 2006;2008; Walsh ve Giulianotti, 2001) süreci ile ilişkili olan uluslararası sporcu emek göçü, bu bağlamda politik ekonominin küresel spor sisteminin işleyişini meydana getiren iktidar mücadeleleri ile karmaşık bir ilişki kurduğu ve küresel spor sisteminin parçası olan sporcuların, çalıştırıcıların, spor yöneticilerinin, merkezi hükümetlerin, ulusal/uluslararası federasyonların fayda sağladığı bir süreci oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda, sporcunun göç motivasyonu ile doğrudan ilintilidir. Sporcunun kariyerine nasıl devam etmek istediği (Agergaard, 2008; Elliott, 2012) ya da sporcunun motivasyonu dışında gerçekleşen durumlar, göçün türünü (Magee ve Sugden, 2002; Maguire, 1996) doğrudan belirlemektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki, sorumluluk, baskı, gelişim isteği ve en önemlisi daha fazla ekonomik kazanç elde etme arzusu sporcunun farklı ülkelere göç etme motivasyonunu doğrudan etkilemektedir. Parayı takip etme pratiği sporcunun göç motivasyonunu tek başına etkilemese de, benzer bir ifadeyle birtakım kültürel ve tarihi gelenekler de sporcunun göç hareketinde önemli rol oynasa da, kendini yeniden üreten bir yapıda olan ekonomik kaygılar ve hedefler, bir sporcunun doğmadığı veya çok az bağlantısının olduğu ülkeye olan mobilizasyonunu, ülkeye gelişinden ülkeden ayrılışına kadar olan süreçte en fazla yönlendiren dinamiktir. Genel bir anlatımla sporcu göçü, ekonomik/sosyal güç ilişkileri yoluyla meydana faktörlerin bir sonucudur.

Uluslararası sporcu emek göçünün bir sonucu olarak tarihsel süreç içerisinde birçok merkezi hükümet, ülkelere göç eden ve görece başarılı performans gösteren sporculara, kendi ülkelerinin vatandaşlığına geçmeleri konusunda tekliflerde bulunmaya başlamış ve bu noktada devşirme sporcu uygulamalarının nicelik olarak artmasında ve bir hükümet politikası haline gelişinde önemli rol oynamıştır. Bu noktada belirtilmelidir ki, giriş bölümüne ve uluslararası sporcu emek göçü tipolojilerinin tartışıldığı ikinci bölüme referansla, mevcut tipolojilerden kısmen farklılaşan, mevcut tipolojilerden özellikle ekonomik arzular doğrultusunda göç etmesi dolayısıyla onun içerisinde yer alırken aynı zamanda bu tipolojilerin ötesinde yer alan devşirme sporcular ortaya çıkmaktadır. Devşirme sporcular, sahip oldukları kökenden bağımsız olarak daha önce kısa veya uzun süreli buldukları veya hiçbir bağlantılarının bulunmadığı ülkeleri milli takımlar seviyesinde temsil etmeye başlamışlar ve yeni bir uluslararası sporcu emek göçü tipolojisi meydana getirmişlerdir. Devşirme sporcu tipolojisini diğer tipolojilerden farklı kılan bir

diğer vasfı ise, mevcut göç hareketine ilişkin kazan-kazan felsefesine dayalı sisteminin uluslararası politik ve ekonomik avantaj sağlamadaki rolü noktasındadır. Önceki tipolojilere bakıldığında, göç eden yabancı kökenli sporcular kulüp takımlarına yerel ve ulusal seviyede katkı sağlarken, devşirme sporcular milli takımlar seviyesine çıkarak uluslararası katkı sağlamaktadır. Bu potansiyelinden dolayı devşirme sporcu uygulamaları son yıllarda artış göstermiştir. Bu bağlamda, devşirme sporcu pratiğini en çok takip eden ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Türkiye'nin neo-liberal küreselleşme politikaları (Şenses, 2016; Keyman, 2005) ve bu politikaların ekonomik faaliyet alanı göç hareketlerini arttırmıştır. Devlet, üretim alanından çekilerek özel sektör için etkinlik alanı oluşturmuş ve büyük sermaye arttıkça, ekonomik etkinlik alanı genişlemiştir. Bu bağlamda, mevcut gelişmelerden ülkedeki yeni yeni büyümekte olan spor ekonomisi de etkilenmiş ve Enka, Koç, Eczacıbaşı gibi şirketler, spor yatırımlarını arttırmıştır. Aynı zamanda devlet de, kalkınma planlarıyla spor yatırımlarının arttırılmasını amaçlamıştır. Spora ilişkin kar amaçlı dönüşümle birlikte ekonomik kazanç ve girişimcilik faaliyetleri artış göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak, yabancı sporcu istihdamına ilişkin uygulamalar hız kazanmıştır ve göç alan bir ülke olarak anılmaya başlanan (İçduygu ve Yüksekler, 2012) Türkiye'ye yabancı kökenli sporcu göçü artmıştır. Benzer bir ifadeyle devşirme sporcular, küreselleşme olgusunun tüm dünyadaki trendlerinin Türkiye'deki bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Medyada yer alan bulgulara göre, yabancı kökenli sporcuların Türkiye'yi seçmeleri ve Türkiye'de spor kariyerlerine devam etmeleri, ikinci bölümde tartışılan uluslararası sporcu emek göçü tipolojileri ile parayı takip etme pratiği (Maguire ve Pearton, 2000; Agergaard, 2008) göz önünde bulundurulduğunda büyük ölçüde benzerlik göstermekte ve kısmen de olsa din gibi kültürel ve lokavt gibi politik konularda farklılık göstermektedir. Türkiye'ye göç ederek spor kariyerine ve günlük yaşamına burada devam eden bazı sporcular zaman içerisinde gösterdikleri performansla bağlı olarak vatandaşlıktan çıkma ve yeni bir ülkenin vatandaşlığına geçme gibi politik süreçlere dahil olmuşlardır. Bu bağlamda, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu kapsamında, kulüplerinde sportif kariyerlerine devam eden ve başarılı bir grafik çizen bazı sporculara Türkiye vatandaşlığına geçmeleri yönünde teklifler yapılmaya başlanmış ve özellikle 2010 yılından sonraki dönemde Türk milli takımları çeşitli branşlarda yabancı kökenli

sporcular ile temsil edilmeye başlanmıştır. Bu uygulama zaman içerisinde yabancı kökenli sporcunun spor kariyerini geliştirmesi ve ekonomik açıdan belli bir yaşam standartı yakalamasına fırsat verirken, diğer taraftan merkezi hükümetlerin kısa ve uzun dönemdeki ekonomik ve politik amaçlarını spor politikası ile gerçekleştirmesine yardımcı olan çift yönlü fayda sağlayan bir sistematığe sahip olmuştur.

Tezin son bölümünde tartışılan Türkiye'deki devşirme sporcu uygulamalarına yönelik bulgular değerlendirildiğinde, AKP'nin iktidara geldiği ilk dönemde, önceki siyasi iktidarın takip etmiş olduğu spor politikasını takip ettiği ve kalkınma planlarında yer alan sportif amaçları gerçekleştirme arzusunda olduğu görülmekte, sonraki iktidar dönemlerinde ise sporun sosyal kapital yönünü öne çıkarırken aynı zamanda ulusal düzeyde altyapıya yönelik yatırımların artırılarak sporcu yetiştirilmesi ve uluslararası spor müsabakalarında başarı elde etmenin önemi vurgulanmaktadır.

2006 yılına kadar AKP, hükümet programının hedeflerine yönelik spor uygulamaları ve yatırımları gerçekleştirmiş ve bu döneme kadar hükümet programı ile spor politikası aynı yönde ilerlemiştir. Bu bağlamda, 2006 yılına kadar olan süreçteki uluslararası spor organizasyonlarında elde edilen başarılar büyük ölçüde yerli sporcuların kazandığı madalyalara dayanmıştır. 2006 yılından sonraki dönemde ise, hükümetin altyapı yatırımları ve madalyaların yerli sporcular ile başarı elde etme politikası görünürlüğünü korusa da, bu dönemden sonraki uluslararası spor organizasyonlarındaki temsilimiz ve başarılarımız devşirme sporcular ile gerçekleştirilmiştir. Ulusal düzeyde çeşitli dönemler gündeme gelen devşirme sporcu uygulamaları birçok otorite tarafından eleştirilse de birçok siyasi otorite, uluslararası rekabette yer alabilmek ve mevcut pozisyonu koruyabilmek/geliştirebilmek amacıyla başarısız olunan branşta yabancı kökenli sporculara başvurmanın bir zorunluluk haline geldiğini belirtmektedir. Uluslararası platformlarda yer alan eleştiriler ise, özellikle Türkiye'nin 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda elde ettiği toplam 12 madalyanın 9'unun devşirme sporculardan gelmesi sonucu yoğunluğunu arttırmış ve vatandaşlığa alım süreçlerinin ve milliyetçilik olgusunun pragmatik amaçlar doğrultusunda değersizleştirildiği vurgulanmıştır.

Son olarak bu tez, devşirme sporcu uygulamalarını küresel spor ekonomisi ve uluslararası sporcu emek göçü kapsamında ele almaktadır. Devşirme sporcu uygulamalarının her ne

kadar küresel spor ekonomisi ve uluslararası sporcu emek göçü kapsamında değerlendirilme zorunluluğu bulunsa da, mevcut tartışmanın milliyetçilik ve vatandaşlık olguları kapsamında değerlendirilmesi, tartışmanın kapsamının genişletilmesinde ve yeni bir perspektif sunulmasında önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Agergaard, S. (2008). Elite Athletes As Migrants in Danish Women's Handball. *International Review for the Sociology of Sport*, 43(1): 5-19.
- Ahlert, G. (2001). The Economics Affects of the Soccer World Cup 2006 in Germany with Regard to Different Financing. *Economic Systems Research*, 13(1):109-127.
- Andreff, W. ve Szymanski, S. (2006). Introduction: Sport and Economics. iç. W. Andreff, S. Szymanski (ed.). *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing. s. 1-10.
- Andreff, W. (2006). International Labour Migration. iç. W. Andreff, S. Szymanski (ed.). *Handbook on the Economics of Sport*. Edward Elgar Publishing. s. 325-330.
- Andreff, W. (2008). Globalization of the Sport Economy. *Rivista Di Diritto Ed Economia Della Sport*, 4(3): 13-32.
- Andreff, W. (2012). Sport Events, Economics Impact and Regulation. iç. M. Desbordes, A. Richelieu (ed.). *Global Sport Marketing: Contemporary Issues and Practice*. Routledge. s. 83-109.
- Arnaud, P., Riordan, J. (2003). *Sport and International Politics*. Routledge.
- Armstrong, G. (2007). The Global Footballer and the Local War-Zone: George Weah and Transnational Networks in Liberia, West Africa. *Global Networks*, 7(2): 230-247
- Aybay, R. ve Özbek, N. (2015). *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Bairner, A. ve Molnar, G. (2010). The politics of the Olympics: an introduction. iç. Bairner, A., & Molnar, G. (ed.). *The Politics of Olympics: A Survey*. Routledge. s. 3-14.
- Bale, J. ve Maguire, J. (1994). *The Global Sports Arena: Athletic Talent Migration in an Interdependent World*. Routledge.
- Binder, J. J. ve Findlay, M. (2012). The Effects of the Bosman Ruling on National and Club Teams in Europe. *Journal of Sports Economics*, 13(2): 107-129.
- Black, D. (2007). The Symbolic Politics of Sport Mega-Events: 2010 in Comparative Perspective. *Politikon*, 34(3): 261-276.
- Bloyce, D. ve Smith, A. (2009). *Sport Policy and Development: An Introduction*. Routledge. (Elektronik Kaynak)
- Booth, D. (2010). Theory, Method and Key Themes in Sport History: Theory. iç. S. W. Pope, J. Nauright (ed.). *Routledge Companion to Sport History*. New York: Routledge. s. 12-33.
- Bourdieu, P., Dauncey, H. ve Hare, G. (1998). The State, Economics and Sport. Culture, *Sport, Society*, 1(2): 15-21.
- Boyle, R. (2014). Television Sport in the Age of Screens and Content, *Television & New Media*, 15(8): 746-751.
- Breuer, C., Pawlowski, T. ve Rumpf, C. (2012). Sponsorship and Branding. iç. M. Desbordes, A. Richelieu (ed.). *Global Sport Marketing: Contemporary Issues and Practice*. Routledge. s. 47-62.
- Castles, S. (2000). *Ethnicity and Globalization*. Sage.

- Castles, S. (2000). International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues. *International Social Science Journal* 52(165): 269-281.
- Castles, S. (2002). Migration and Community Formation Under Conditions of Globalization. *International Migration Review*, 36(4), 1143-1168.
- Chiba, N., Ebihara, O. ve Morino, S. (2001). Globalization, Naturalization and Identity: The Case of Borderless Elite Athletes in Japan. *International Review for the Sociology of Sport*, 36(2): 203-221.
- Cousens, L. ve Bradish, C. (2012). Sport and Sponsorship. iç. L. Trenberth, D. Hassan (ed.). *Managing Sport Business: An Introduction*. Routledge. s. 264-284.
- Darby, P. (2007). Out of Africa: The Exodus of Elite African Football Talent to Europe. *Journal of Labor and Society*, 10(4): 443-456.
- De Bosscher, V. ve Van Bottenburg, M. (2011). Elite For All, All For Elite. iç. B. Houlihan, M. Green (ed). *Routledge Handbook of Sports Development*. Routledge. s. 579-598.
- Desbordes, M. ve Richelieu, A. (2012). Introduction. iç. M. Desbordes, A. Richelieu (ed.). *Global Sport Marketing: Contemporary Issues and Practice*. Routledge. s. 1-10.
- Devecioğlu, S. Çoban, B. Karakaya, Y. E. ve Karataş, Ö. (2012). Türkiye’de Spor Kulüplerinin Şirketleşme Yönelimlerinin Değerlendirilmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, X(2): 35-42.

- Elliott, R. (2012). New Europe New Chances?: The Migration of Professional Footballers to Poland's Ekstraklasa. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(6): 736-750.
- Elliott, R. (2016). Football's Irish Exodus: Examining the Factors Influencing Irish Player Migration to English Professional Leagues. *International Review for the Sociology of Sport*, 51(2), 147-161.
- Engh, M. ve Agergaard, S. (2015). Producing Mobility Through Locality and Visibility: Developing a Transnational Perspective on Sports Labour Migration. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(8): 974-992.
- Fort, R. D. (2012). *Sport Economics*. New Jersey: Pearson Education.
- Giulianotti, R. ve Robertson, R. (2004). The Globalization of Football: A Study in the Glocalization of the "Serious Life". *The British Journal of Sociology*, 55(4): 545-568.
- Giulianotti, R. ve Robertson, R. (2006). Glocalization, Globalization and Migration: The Case of Scottish Football Supporters in North America. *International Sociology*, 21(2): 171-198.
- Giulianotti R. ve Robertson, R. (2007). Recovering the Social: Globalization, Football and Transnationalism. *Global Networks*, 7(2): 144-186.
- Giulianotti, R. ve Brownell, S. (2012). Olympic and World Sport: Making Transnational Society?. *The British Journal of Sociology*, 63(2): 199-215.
- Goff, B. ve Ashwell, T. (2012). Sport Broadcasting. iç. P. Masteralexis, C. A. Barr, M. A. Hums (ed.). *Principles and Practice of Sport Management*, 4th Edition, Sudbury, MA: Jones & Barlett Learning. s. 413-441.

- Gold, S. J. ve Nawyn, S. J. (2013). Routledge International Handbook of Migration studies. Routledge. (Elektronik Kaynak)
- Gratton, C., Dongfeng, L., Ramchandani, G. ve Wilson, D. (2012). The Global Economics of Sport. Routledge.
- Gratton, C. ve Kokolakakis, T. (2012). Sport in the Global Marketing. iç. L. Trenberth, D. Hassan (ed.). Managing Sport Business: An Introduction. Routledge. s. 17-31.
- Grix, J. ve Houlihan, B. (2014). Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy: The Cases of Germany (2006) and the UK (2012). *British Journal of Politics and International Relations*, 16(4): 572-596.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. ve Perraton, J. (2000). Global transformations: Politics, Economics and Culture. California: Stanford University Press.
- Held, D. ve McGrew, A. (2002). Globalization/Anti-Globalization. Polity.
- Hilvoorde, I. V., Elling, A. ve Stokvis, R. (2010). How to Influence National Pride? The Olympic Medal Index as a Unifying Narrative. *International Review for the Sociology of Sport*, 45(1): 87-102
- Holt, R., Tomlinson, A. ve Young, C., (2011). Introduction: Sport in Europe 1950-2010: Transformation and Trends. iç. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt (ed.). Sport and the Transformation of Modern Europe: States, Media and Markets 1950-2010. Routledge. s. 1-17.
- Horne, J. (2007). The Four 'Knowns' of Sport Mega-Events. *Leisure Studies*, 26(1): 81-96.
- Horne, J. ve Whannel, G. (2012). Understanding the Olympics. Routledge

- Horne, J., Tomlinson, A., Whannel, G. ve Woodward, K., (2013). *Understanding Sport: A Socio-Cultural Analysis*. Second Edition. Routledge.
- Houlihan, B., (2011a). Introduction: The Constraints of History. iç. B. Houlihan, M. Green (ed). *Routledge Handbook of Sports Development*. Routledge. s. 5-8.
- Houlihan, B., (2011b). Introduction: Government and Civil Society Involvement in Sports Development. iç. B. Houlihan, M. Green (ed). *Routledge Handbook of Sports Development*. Routledge. s. 51-54.
- Houlihan, B. ve Groeneveld, M. (2011). Social Capital, Governance and Sport. iç. Groeneveld, M., Houlihan, B., Ohl, F. (ed.). *Social Capital and Sport Governance in Europe*. Routledge. s. 1-20
- Itzigsohn, J. (2000). Immigration and The Boundaries of Citizenship: The Institutions of Immigrants' Political Transnationalism. *International Migration Review*, s. 1126-1154
- İçduygu, A. ve Yüksekler, D. (2012). Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place* 18: 441 – 456.
- Jones, J. C. H. (1969). The Economics of the National Hockey League. *The Canadian Journal of Economics*, 2(1): 1-20.
- Keohane, R. ve Nye, J. (1971). Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization*, 25(3): 329-349.
- Keyman, F. (2005). *Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.
- Kissoudi, P. (2008). Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century. *The International Journal of the Sport History of Sport*, 25(13): 1689-1706.

- Longley, N. (2012). Financial and Economics Principles Applied To Sport Management. iç. P. Masteralexis, C. A. Barr, M. A. Hums (ed.). Principles and Practice of Sport Management, 4th Edition, Sudbury, MA: Jones & Barlett Learning. s. 64-84.
- Lanfranchi, P. (2015). 1920-1938 Döneminde Avrupa'da Futbol: Uluslararası Bir Ağın Gelişmesi. iç. R. Horak, W. Reiter ve T. Bora (ed.). Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 265-276.
- Magee, J. ve Sugden, J. (2002). The World At Their Feet: Professional Football and International Labor Migration. *Journal of Sport and Social Issues*, 26(4): 421-437.
- Maguire, J. (1996). Blade Runners: Canadian Migrants, Ice Hockey, and The Global Sport Process. *Journal of Sport and Social Issues*, 20(3): 335-368.
- Maguire, J. (1999). Global Sport: Identities, Societies, Civilizations. Polity
- Maguire, J. (2004). Sport Labor Migration Research Revisited. *Journal of Sport and Social Issues*, 28(4): 477-482
- Maguire, J. (2008). Real Politic or Ethically Based: Sport, Globalization, Migration and Nation-State Policies. *Sport in Society*, 11(4): 443-458.
- Maguire, J. A. (2011a). Globalization, Sport and National Identities. *Sport in Society*, 14(7-8), 978-993.
- Maguire, J. (2011b). Power and Global Sport: Zones of Prestige, Emulation and Resistance. *fsSport in Society*, 14(7-8): 1010-1026.
- Nicholson, M., Hoye, R. ve Houlihan, B. (2010). Introduction. iç. M. Nicholson, R. Hoye, B. Houlihan (ed.). Participation in Sport: International Policy Perspectives. Routledge. s. 1-9

- Nomer, E. (2016). Türk Vatandaşlık Hukuku. Yenilenmiş 22. Bası İstanbul: Filiz Kitabevi
- Maguire, J. ve Stead, D. (1996). Far Pavilions?: Cricket Migrants, Foreign Sojourns and Contested Identities. *International Review For the Sociology of Sport*, 31(1): 1-23.
- Maguire, J. ve Stead, D. (1998). Border Crossing: Soccer Labour Migration and the European Union. *International Review For the Sociology of Sport*, 33(1): 59-73.
- Maguire, J. ve Pearton, R. (2000). The Impact of Elite Labour Migration on the Identification, Selection and Development of European Soccer Players. *Journal of Sport Sciences* 18(9): 759-769.
- Malcolm, D. (2008). The SAGE Dictionary of Sport Studies. Sage.
- Moorhouse, H. F. (2015). Bir Devlet, Birçok Ülke: “Birleşik” Krallıkta Futbol ve Kimlikler. iç. R. Horak, W. Reiter ve T. Bora (ed.). Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 183-204.
- Neale, W. C. (1964). The Peculiar Economics of Professional Sport: A Contribution to the Theory of the Firm in Sporting Competition and in Market Competition. *The Quarterly Journal of Economics*, 78(1): 1-14.
- O’Conner, S. (2012). Sport Event Management. iç. L. Trenberth, D. Hassan (ed.). Managing Sport Business: An Introduction. Routledge. s. 389-411. (Elektronik Kaynak)
- Poli, R. (2006). African’s Status in the European Football Players’ Labour Market. *Soccer and Society*, 7(2): 278-291.

- Poli, R. (2007). The Denationalization of Sport: De-ethnicization of the Nation and Identity Deterritorialization. *Sport in Society*, 10(4): 646-661
- Poli, R. (2010). African Migrants in Asian and European Football: Hopes and Realities. *Sport in Society*, 13(6): 1001-1011.
- Panagiotopoulou, R. (2011). Hosting the Olympic Games: From Promoting the Nation to Nation-Building. iç. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt (ed.). *Sport and the Transformation of Modern Europe: States, Media and Markets 1950-2010*. Routledge. s. 150-170.
- Preuss, H. (2011). Profesyonel Sporda Sponsorluk. iç. C. Breuer, A. Thiel (ed.). *Spor Yönetimi*. (C. Tınaz, Çev) İstanbul: Beta Yayınları, s. 245-260.
- Ragin, C. ve Chirot, D. (2002). "Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi: Tarih Olarak Siyaset ve Sosyoloji". iç. T. Skocpol (ed.). *Tarihsel Sosyoloji: Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler*. (A. Fethi, Çev) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 276-313.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. (M. Pekdemir, Çev) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robertson, R. (1983). "Religion, Global Complexity and The Human Conditions". iç. *Absolute Values and The Creation of The New World*, 1, New York: International Cultural Foundation Press, s. 185-211.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture* (Vol. 16). Sage.
- Rosenau, J. N. (1980). *The Study of Global Interdependence: Essays on the Transnationalization of World Affairs*. New York: Nichols Publishing Company.

- Rottenberg, S. (1956). The Baseball Players' Labor Market. *The Journal of Political Economy*, 64(3): 242-258.
- Sandy, R., Sloane, P. ve Rosentraub, M. (2004). *The Economics of Sport: An International Perspective*. Macmillan Education.
- Sassen, S. (2003). Towards Pos-National and Denationalized Citizenship. iç. E. F. Işın, B. S. Turner (ed.). *Handbook of Citizenship Studies*, London: Sage. s. 277-292.
- Sassen, S. (2007). *A Sociology of Globalization*. New York: W. W. Norton & Company.
- Schiller, N. G., Basch, L. ve Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: A New Analytic Framework For Understanding Migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 645(1), 1-24.
- Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A Critical Introduction*. Palgrave Macmillan.
- Schubert, M. (2011). Spor Pazarlaması – Yeni Bir Araştırma ve Görev Alanının Belirleyici Temel Prensiplerine Yönelik Bazı Düşünceler. iç. C. Breuer, A. Thiel (ed.). *Spor Yönetimi*. (C. Tınaz, Çev) İstanbul: Beta Yayınları, s. 214-230.
- Shachar, A. (2011). Picking Winners: Olympic Citizenship and the Global Race for Talent. *Yale Law Journal*, October 2010, Vol. 120(1): 2088-2139.
- Sloane, P. (1997). Editorial: The Economics of Sport: An Overview. *Economics Affairs*, 17(3): 2-6.
- Smart, B. (2007). Not Playing Around: Global Capitalism, Modern Sport and Consumer Culture. *Global Networks*, 7(2): 113-134.

- Soyarık, N. (2014). Futbolcu Göçü ve Vatandaşlık: Bizden Biri mi, Soyuna İhanet Eden mi? iç. A. Ş. Öner, F. K. Şenel (ed.). *Yurttaşlığı Yeniden Düşünmek: Sosyolojik, Hukuki ve Siyasal Tartışmalar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 109-123.
- Staudohar, P., D. (1996). *Playing For Dollars: Labor Relations and the Sport Business*. ILR Press. New York.
- Sunay, H. (2009). *Spor Yönetimi*. Birinci Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şenses, F. (2016). Turkey's Experience with Neoliberal Policies Since 1980 in Retrospect and Prospect. iç. Özbay, C., Erol, M., Terzioğlu, A., Turem, Z. U. (ed.). *The Making of Neoliberal Turkey*. Ashgate. s. 15-32.
- Talimciler, A. (2008). Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (26): 89-114.
- Tarrow, S. (2001). Transnational Politics: Contention and Institutions In International Politics. *Annual Review of Political Science*, 4(1), 1-20.
- Taylor, M. (2006). Global Players? Football, Migration and Globalization, c. 1930-2000. *Historical Social Research*, 31(1): 7-30.
- Thibault, L. (2009). Globalisation of Sport: An Inconvient Truth. *Journal of Sport Management*, 23(1): 1-20.
- Trenberth, L. (2012). The Sport Business Industry. iç. L. Trenberth, D. Hassan (ed.). *Managing Sport Business: An Introduction*. Routledge. s. 3-16.
- Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham and London: Duke University Press.
- Walsh, A. ve Giulianotti, R. (2001). This Sporting Mammon: A Normative Critique of the Commodification of Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 28(1): 53-77.

Weedon, G. (2011). “Glocal Boys: Exploring Experiences of Acculturation Amongst Migrant Youth Footballers in Premier League Academies. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(2): 200-216.

Whannel, G. (2009). Television and the Transformation of Sport, *The Annals of the American Academy*, 625: 205-218.

Elektronik Kaynaklar

“Another payday for golden girl Kostova”, Reuters.com, 13.04.2016
<<https://www.reuters.com/article/us-weightlifting-european/another-payday-for-golden-girl-kostova-idUSKCN0X92OS>> Erişim: 14.02.2018

“Athens 2004 – Medal Table”, En.espn.co.uk, <<http://en.espn.co.uk/olympic-sports/sport/story/143108.html>> Erişim: 16.02.2018

“Aziz Yıldırım: Basket takımının her yıl 15 milyon euro açığı var”, Sporx.com, 28.05.2018, <<https://www.sporx.com/aziz-yildirim-basket-takiminin-her-yil-15-milyon-euro-acigi-var-SXHBQ709634SXQ>> Erişim: 06.06.2018

“Bakan Çağatay Kılıç Türkiye’nin 2. Kapalı Atletizm Pistinin Temelini Attı”, Gsb.gov.tr, 06.05.2016, <<http://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/63979/bakan-cagatay-kilic-turkiyenin-2-kapali-atletizm-pistinin-temelini-atti.aspx>> Erişim: 08.03.2018

“Basketbol Süper Ligi’nin Yeni İsim Sponsoru Tahincioğlu”. TBF.org. 21.06.2017, <<http://www.tbf.org.tr/detay/2017/06/21/basketbol-s%C3%BCper-ligi%27nin-yeni-i-sim-sponsoru-tahincio%C4%9Flu>> Erişim: 17.07.2017

“Bloom: Komedi”, Socratesdergi.com, 23.03.2017, <<https://www.socratesdergi.com/bloom-komedi/>> Erişim: 14.03.2018

“Boxing: Cuban fights Cuban and Azerbaijan wins”, Reuters.com, 17.08.2016, <<https://www.reuters.com/article/us-olympics-rio-boxing-m-lightwelter-cub/boxing-cuban-fights-cuban-and-azerbaijan-wins-idUSKCN10S028>>Erişim: 14.02.2018

- “Camilla Giorgi Slammed With Nine-month Ban By The Italian Tennis Federation”.
Ubitennis.net. 31.01.2017, <<http://www.ubitenis.net/blog/2017/01/31/camilla-giorgi-slammed-with-nine-month-ban-by-the-italian-tennis-federation/>> Erişim: 27.03.2017
- “Cep Herkl Naim Süleymanoğlu: Arkasında sayısız rekor bırakan Türk Süpermen”,
BBC.com, 18.11.2017, <<http://www.bbc.com/turkce/spor-42039678>> Erişim: 07.12.2017
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan, NTV’de yayınlanan %100 Futbol Programına Katıldı”,
Tccb.gov.tr, 12.11.2017,
<<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87305/cumhurbaskani-erdogan-ntvde-yayinlanan-100-futbol-programina-katildi.html>> Erişim: 19.02.2018
- “Demba Ba: Müslüman ülkede yaşamak...”, Milliyet.com.tr, 25.12.2014,
<<http://www.milliyet.com.tr/demba-ba-musluman-ulkede-besiktas-1989683-skorerhaber/>> Erişim: 05.02.2018
- “Devşirmeler gün gelecek yeni nesil sporcuların yetiştirilmesinde nc olacak”,
Hurriyet.com.tr,11.05.2017,
<<http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/devsirmeler-gun-gelecek-yeni-nesil-sporcularin-yetistirilmesinde-ocnu-olacak-40454420>> Erişim:21.02.2018
- “Devşirme Değil Bu Toprakların Şampiyonları”, Gsb.gov.tr, 06.10.2014,
<<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/22444/devsirme-degil-bu-topraklarin-sampiyonlari.aspx>> Erişim:09.02.2018
- “Devşirme sporcu her ülkede var”, Hurriyet.com.tr, 18.08.2008,
<<http://www.hurriyet.com.tr/devsirme-sporcu-her-ulkede-var-9689622>>
Erişim:19.02.2018
- “Devşirme sporcular Türk atletizmine zarar veriyor”, Hurriyet.com.tr, 14.10.2011,
<<http://www.hurriyet.com.tr/devsirme-sporcular-turk-atletizmine-zarar-veriyor-18984702>> Erişim: 21.02.2018
- “Elvan Abeylegesse kimdir? Nereli?”, Sozcu.com.tr, 29.03.2017,
<<http://www.sozcu.com.tr/2017/gunun-icinden/elvan-abeylegesse-kimdir-nereli-1762941/>>Erişim: 07.12.2017

- “En kötü 5 ırkçı taraftar olayı”. Fourfourtwo.com. 18.12.2012,
<<http://fourfourtwo.com.tr/2012/12/18/en-kotu-5-irkci-taraftar-olayi/>> Erişim:
01.04.2017
- “European Athletics Championships – Göteborg 2006 Results” European-athletics.org,
<<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2006/results/index.html>> Erişim: 16.02.2018
- “European Athletics Championships – Barcelona 2010 Results”, European-athletics.org,
<<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2010/results/index.html>> Erişim: 16.02.2018
- “European Athletics Championships Zurich 2014 – Results”, European-athletics.org,
<<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2014/results/index.html>> Erişim: 16.02.2018
- “European Athletics Championships – Amsterdam 2016 – Results”, European-athletics.org,
<<http://www.european-athletics.org/competitions/european-athletics-championships/history/year=2016/results/index.html>> Erişim:
16.02.2018
- “FCB opens New York City Office”. Fcbayern.com. 01.08.2014,
<<https://fcbayern.com/en/news/2014/08/fcb-open-office-in-new-york-city>>
Erişim: 27.03.2017
- “FC Bayern opens China office in Shanghai”. Fcbayern.com. 22.03.2017,
<<https://fcbayern.com/en/news/2017/03/press-release-fc-bayern-opens-china-office-220317>> Erişim: 21.03.2017
- “Fenerbahçe’nin NBA’ye Yolcu Ettiği Oyuncular”, Eurohoops.net, 14.07.2017
<<http://www.eurohoops.net/tr/trademarks-tr/480571/fenerbahcenin-nba-yolcu-ettigi-oyuncular/6/>> Erişim:02.02.2018
- “FIBA Internal Regulations Book 3 Players and Officials”, Fiba.basketball.com,
05.07.2017, <<http://www.fiba.basketball/internal-regulations/book3/players-and-officials.pdf>> Erişim: 07.02.2018
- “FIFA Forward Football Development Programme”. FIFA.com.
<<http://www.fifa.com/development/fifa-forward-programme/index.html>>
Erişim: 31.07.2017

- “FIFA Financial Report 2014”. FIFA, 29.05.2015,
<http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/02/56/80/39/fr2014w_eben_neutral.pdf> Erişim: 14.07.2017
- “FIFA Partners”, Fifa.com
<<http://www.fifa.com/worldcup/organisation/partners/index.html>> Erişim: 17.07.2017
- “FIFA Statutes April 2015 Edition”, Resources.fifa.com,
<https://resources.fifa.com/mm/document/affederation/generic/02/58/14/48/2015fifastatutesen_neutral.pdf>Erişim: 07.02.2018
- “Football For Hope”, FIFA.com,
<<http://www.fifa.com/sustainability/football-for-hope.html>> Erişim: 31.07.2017
- “French Muslim Footballers cannot wear headscarves, says Sporting authority”.
TheTelegraph.com. 07.07.2012,
<<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9383472/French-Muslim-footballers-cannot-wear-headscarves-says-sporting-authority.html>>
Erişim: 02.04.2017
- “Futbol onlar için hem spor hem de yaşama umudu”, Bik.gov.tr, 25.12.2017
<<http://www.bik.gov.tr/futbol-onlar-icin-hem-spor-hem-de-yasama-umudu/>>Erişim: 04.02.2018
- “Futbolun ithal Türkleri”, tatarhaber.blogcu.com, <http://tatarhaber.blogcu.com/futbolun-ithal-turk-leri/4296209>>Erişim: 07.12.2017
- “Galatasaray yönetimi ırkçı küfürlerle suskun”. Radikal.com.tr. 29.01.2009,
<<http://www.radikal.com.tr/spor/galatasaray-yonetimi-irkci-kufurlere-suskun-919184/>> Erişim: 01.04.2017
- “Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü İstatistikler”, Sgm.gsb.gov.gtr,
<<http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>>Erişim: 01.02.2018
- “Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç’tan ‘Devşirme Sporcu Yanıtı’”,
Milliyet.com.tr, 13.07.2016, <<http://www.milliyet.com.tr/genclik-ve-spor-bakani-akif-cagatay-ankara-yerelhaber-1466502/>>Erişim: 19.02.2018

- “George Weah Liberya Devlet Başkanı oldu”, Hurriyet.com.tr, 29.12.2017
<<http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/george-weah-liberya-devlet-baskani-odu-40694454>> Erişim: 06.06.2018
- “Global sports trade: athletes hurdle national borders for a better life”, Csmonitor.com, 08.04.2011 <<https://www.csmonitor.com/World/2011/0408/Global-sports-trade-athletes-hurdle-national-borders-for-a-better-life>> Erişim: 01.04.2018
- “Gillette will not renew Tiger Woods Sponsorship deal”. TheTelegraph.com. 24.12.2010,
<<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelecoms/media/8223599/Gillette-will-not-renew-Tiger-Woods-sponsorship-deal.html>> Erişim: 18.07.2018
- “Hangi takımları reddetti?”, Haberturk.com, 30.11.2012,
<<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/799001-hangi-takimlari-reddetti>>Erişim: 04.02.2018
- “Heineken renews UEFA Champions League Sponsorship”. Theheinekencompany.com. 01.01.2017,
<<http://www.theheinekencompany.com/media/media-releases/press-releases/2017/02/2075118>> Erişim: 17.07.2017
- “How some Middle East countries are ‘buying’ Olympic medals”, Cnbc.com, 16.08.2016, <<https://www.cnbc.com/2016/08/16/how-some-middle-east-countries-are-buying-olympic-medals.html>>Erişim: 14.02.2018
- “How Qatar plan to win the Rio 2016 Olympics Handball title (with just three Qataris)”, Telegraph.co.uk, 06.08.2016,
<<http://www.telegraph.co.uk/olympics/2016/08/06/how-qatar-plan-win-the-rio-2016-olympics-handball-title-with-jus/>>Erişim:14.02.2018
- “I. Erdoğan Hükümeti Programı”, Tbmm.gov.tr,
<<https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.html>>Erişim: 14.02.2018
- “III. Erdoğan Hükümeti Programı” Tbmm.gov.tr,
<<https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP61.htm>>Erişim: 14.02.2018
- “IAAF Competition Rules 2016-2017”, iaaf.org, 02.11.2015,
<<https://www.iaaf.org/news/iaaf-news/competition-rules-2016-2017>>Erişim: 07.02.2018

- “IAAF World Championships London 2017 – Medal Table”, iaaf.org,
<<https://www.iaaf.org/Competitions/iaaf-world-championships/iaaf-world-championships-london-2017-5151/medaltable>>Erişim: 16.02.2018
- “İlhan Cavcav’ın rekor fiyata sattığı 15 isim”. Sporx.com.
<<http://www.sporx.com/futbol/ekstra/ilhan-cavcavin-rekor-fiyata-sattigi-15-isimSXGLQ25225SXQ>> Erişim: 01.04.2017
- “Jo Pavey to receive bronze for 2007 world championships...10 years later”,
Theguardian.com, 29.03.2017,
<<https://www.theguardian.com/sport/2017/mar/29/jo-pavey-bronze-2007-world-championships-athletics>>Erişim: 16.02.2018
- “Judoda ‘devşirme sporcu’ dönemi başlayacak”, Trtspor.com.tr, 01.02.2017,
<<http://www.trtspor.com.tr/haber/diger-sporlar/uzakdogu-sporlari/judoda-devsirme-sporcu-donemi-baslayacak-133197.html>>Erişim: 22.02.2018
- “Khalida Popal, Afghanistan football pioneer: “If the haters couldn’t stop me, Trump can’t”. Theguardian.com. 15.03.2017,
<<https://www.theguardian.com/football/2017/mar/15/khalida-popal-afghanistan-womens-football-donald-trump>> Erişim: 21.03.2017
- “Korean top official wants to naturalize foreign athletes”, Reuters.com, 16.01.2013,
<<https://www.reuters.com/article/us-athletics-skorea-marathon/korean-top-official-wants-to-naturalize-foreign-athletes-idUSBRE90F0AY20130116>>Erişim: 15.03.2018
- “Lisanslı Sporcu Sayısı Artıyor”, Dogrulukpayi.com, 23.11.2017,
<<http://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrolu/recep-tayyip-erdogan/2002-de-goreve-geldigimizde-848-bin-olan-lisansli-sporcu-sayisi-su-anda-8-milyon-105-bin>>Erişim:01.02.2018
- “Mirsad Türkcan”, Milliyet.com.tr, <<http://www.milliyet.com.tr/mirsad-turkcan/>>Erişim: 07.12.2017
- “Muslim Franck Ribery furious at beer-soaked Bayern Munich Celebrations”.
Huffingtonpost.co.uk. 13.05.2013,
<http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/05/13/franck-ribery-beer-celebrations_n_3265967.html> Erişim: 02.04.2017

- “Müslümanlık uğruna Türkiye’yi seçti”, Merhabahaber.com, 06.07.2011,
<<http://www.merhabahaber.com/muslumanlik-ugruna-turkiyeyi-secti-47204h.htm>>Erişim: 04.02.2018
- “NBA All-Star 2016 Partner Activation”. Sponsorship.com. 09.01.2016,
<<http://www.sponsorship.com/iegsr/2016/02/16/NBA-All-Star-2016-Partner-Activation.aspx>> Erişim: 17.07.2017
- “NBA Cares Programmes”. NBA.com.
<<http://cares.nba.com/#programs>> Erişim: 31.07.2017
- “NBA’deki Lokavt Avrupa’nın Yüzünü Güldürdü”, Ntvspor.net, 06.10.2011,
<<http://www.ntvspor.net/basketbol/nbadeki-lokavt-avrupanin-yuzunu-guldurdu-579e5a61c873cc20ac3d841f>>Erişim: 04.02.2018
- “Nottebohm Case (second case), Judgement of April 6th, 1955: I.C.J. Reports1955”,
<<http://www.icj-cij.org/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf>>
Erişim: 10.01.2018
- “Olympic outsourcing: foreign born athletes made for more than 60% of Azerbaijan’s Rio delegation”, Meydan.tv,
<<https://www.meydan.tv/en/site/culture/16889/>>Erişim: 14.02.2018
- “Olympic Partner Programme”. Olympic.org.
<<https://www.olympic.org/sponsors>> Erişim: 18.07.2017
- “Onyewu Goes to Court to Stop Racist Abuse”. Goal.blogs.nytimes.com. 03.06.2009,
<<https://goal.blogs.nytimes.com/2009/06/03/onyewu-goes-to-court-to-stop-racist-abuse/comment-page-1/>> Erişim: 01.04.2017
- “Premier League set for 3bn pound windfall from global TV rights as rival broadcasters slug it out to screen England-based superstars”. Dailymail.co.uk. 08.10.2015,
<<http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-3264606/Premier-League-set-3bn-windfall-global-TV-rights-rival-broadcasters-slug-screen-England-based-superstars.html>> Erişim: 10.07.2017
- “Rekabetin Başka Hali”. Hayatimfutbol.com. 26.05.2016,
<<http://hayatimfutbol.com/rekabetin-baska-hali-yayin-gelirleri/>>Erişim: 10.07.2016

- “Revenue Source and Distribution”. Olympic.org,
<<https://www.olympic.org/ioc-financing-revenue-sources-distribution>> Erişim:
12.07.2016
- “Rio 2016 Olympics” <<https://www.olympic.org/rio-2016/athletics>> Erişim: 14.02.2018
- “Rio 2016: The richest Games in 120 years of Olympic history”. Independent.co.uk.
04.08.2016,
<<http://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/rio-2016-olympic-games-richest-ever-usain-bolt-mo-farah-a7171811.html>>
Erişim:12.07.2016
- “Rio 2016 Olympic venues left in disrepair as Brazil struck by its worst recession in modern history”, Independent.co.uk, 10.02.2017,
<<https://www.independent.co.uk/sport/olympics/rio-olympic-venues-disrepair-2016-brazil-worst-recession-economy-ruin-a7572786.html>> Erişim: 06.06.2018
- “Spor Tesislerine 540 milyon Liralık Yatırım”, Gsb.gov.tr, 03.01.2017
<<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/77118/spor-tesislerine-540-milyon-liralik-yatirim.aspx#>>Erişim: 08.03.2018
- “Spor Toto ile Süper Lig sponsorluğu anlaşması imzalandı”. TFF.org. 12.08.2010,
<<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=201&ftxtID=10540>> Erişim:
17.07.2017
- “Suriyeli sporcu hayallerine Türkiye’de kavuşmak istiyor”, AA.com.tr,18.12.2017
<<http://aa.com.tr/tr/yasam/suriyeli-sporcu-hayallerine-turkiyede-kavusmak-istiyor/1007944>>Erişim: 04.02.2018
- “Suriyeli uzun atlama şampiyonu Türkiye’ye gelişinden sonra daha fazlasına ulaşmayı hedefliyor”, Unhcr.org, <<http://www.unhcr.org/tr/suriyeli-uzun-atlama-sampiyonu-turkiyeye-gelisinden-sonra-daha-fazlasina-ulasmayi-hedefliyor>>Erişim: 04.02.2018
- “Süper Lig, Yayın Gelirlerinde Avrupa 6.sı”,
<https://tr.eurosport.com/futbol/super-lig/2015-2016/super-lig-yayin-gelirlerinde-avrupa-6.-si_sto5098897/story.shtml> Erişim 12.07.2017
- “Switzerland’s unlikely World Cup heroes”. BBC.com. 01.07.2014,
<<http://www.bbc.com/news/world-europe-28085070>> Erişim: 02.04.2017

“T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973- 1977”, Kalkınma.gov.tr,
 <<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>> Erişim: 07.12.2017

“T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994”, Kalkınma.gov.tr,
 <<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>> Erişim: 07.12.2017

“T.C. 60. Hükümet Programı Eylem Planı”, Kalkınma.gov.tr, 10.01.2008,
 <<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/EylemVeDigerPlanlar/Attachments/4/60.H%C3%BCk%C3%BCmetProgram%C4%B1EylemPlan%C4%B1.pdf>> Erişim: 14.02.2018

“The Baseball Factory”. BBC.co.uk. 2008,
 <http://www.bbc.co.uk/worldservice/specials/1658_assignment_2008/page23.shtml> Erişim: 12.03.2017

“The Olympic Partner Programme”. Olympic.org.
 <<https://www.olympic.org/sponsors>> Erişim: 17.07.2017

“There’s absolutely no reason people would want to emigrate to Turkey – Furious Fionuala McCormack blasts country hoopers”, Independent.ie, 06.07.2016,
 <<https://www.independent.ie/sport/other-sports/athletics/theres-absolutely-no-reason-people-would-want-to-emigrate-to-turkey-furious-fionnuala-mccormack-blasts-country-hoppers-34863138.html>>Erişim: 14.03.2018

“Tiger Woods: Gatorade becomes first Company to drop golfer”. TheTelegraph.com. 09.12.2009,
 <<http://www.telegraph.co.uk/sport/golf/tigerwoods/6765283/Tiger-Woods-Gatorade-becomes-first-company-to-drop-golfer.html>>
 Erişim:18.07.2017

“Turkcell, Spor Toto Süper Lig Resmi İletişim Sponsoru Oldu”. TFF.org. 16.10.2015,
 <<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=285&ftxtID=23951>> Erişim: 17.07.2017

“Türkiye’nin ilk devşirme atleti Ömer Besim Koşalay’ın ışığında ‘devşirme’ sporcular”, T24.com, 06.08.2017, <<http://t24.com.tr/haber/turkiyenin-ilk-devsirme-atleti-omer-besim-kosalayin-isiğında-devsirme-sporcular,418332>> Erişim: 07.12.2017

Türkiye’nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi”, Kdk.gov.tr, <<https://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/282>>Erişim: 01.02.2018

“Türkiye futbolda Avrupa’nın vergi cenneti”, AA.com.tr, 14.06.2015, <<http://aa.com.tr/tr/spor/turkiye-futbolda-avrupanın-vergi-cenneti/36705>>Erişim:04.02.2018

Türkiye’de futbolcular ne kadar gelir vergisi ödüyor?”, Cnnturk.com, 23.12.2017, <<https://www.cnnturk.com/spor/futbol/turkiyede-futbolcular-ne-kadar-gelir-vergisi-oduyor?page=2>>Erişim: 04.02.2018

“Türkiye’den Yurtdışına Satılan En Pahalı Oyuncular”, Goal.com.tr, <<http://www.goal.com/tr/galeriler/tuerkiyeden-yurt-disina-satilan-en-pahali-oyuncular/17/1gmkduj1xtt0u15iztocvp09kr>>Erişim:02.02.2018

“Türkiye’yi temsil eden 3 devşirme sporcu madalya sevinci yaşadı”, Haberturk.org, 22.08.2016, <<http://www.haberturk.com/spor/2016-rio-olimpiyatlari/haber/1285869-turkiyeyi-temsil-eden-3-devsirme-sporcu-madalya-sevinci-yasadi>>Erişim: 16.02.2018

“Turkish Olympic Committee expands Olympic Day activities to reach new record”. Sportanddev.org. 20.06.2016, <<https://www.sportanddev.org/en/article/news/turkish-olympic-committee-expands-olympic-day-activities-reach-new-record>> Erişim: 31.07.2017

“TV rights push IOC Revenue to record”. Sports Business Journal. 26.08.2013, <<http://www.sportsbusinessdaily.com/Journal/Issues/2013/08/26/Olympics/IOC-revenue.aspx>> Erişim: 12.07.2017

“UKA poaching foreign-born athletes to keep sponsors, says coach”, Theguardian.com, 24.06.2015, <<https://www.theguardian.com/sport/2015/jun/24/uk-athletics-poaching-foreign-born-athletes-sponsors-zharnel-hughes>>Erişim: 15.03.2018

“Uluslararası Olimpiyat Komitesi Olimpik Anlaşma, 2015”, Stillmed.olympic.org, 02.08.2015, <https://stillmed.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf>Erişim: 07.02.2018

“Ülkemizi temsil eden herkes bizimdir ve bizim olmaya devam edecek”, Dha.com.tr, 18.02.2018, <<https://www.dha.com.tr/spor/ulkemizi-temsil-eden-herkes-bizimdir-ve-bizim-olmaya-devam-edecek/haber-1565299>>Erişim: 21.02.2018

“Vestel, TVF’nin ana sponsoru oldu”. Hurriyet.com. 12.10.2016. <<http://www.hurriyet.com.tr/vestel-tvfnin-ana-sponsoru-oldu-40246633>> Erişim: 18.07.2017

“Yeni Dönem”, Socratesdergi.com, 03.09.2016, <<https://www.socratesdergi.com/yeni-donem-2/>>Erişim: 15.03.2018

“Yeni Yayın İhalesi, Kulüp Gelirlerini Nasıl Etkileyecek?”, <<http://www.goal.com/tr/news/232/spor-toto-s%C3%BCper-lig/2016/11/22/29776932/yeni-yay%C4%B1n-ihalesi-kul%C3%BCp-gelirlerini-nas%C4%B1-etkileyecek>> Erişim: 10.07.2017

“Yes, Ancient Olympic Athletes Had Sponsorship Deals, Too”. Forbes. 10.08.2016, <<https://www.forbes.com/sites/drsarahbond/2016/08/10/how-athletes-have-made-money-off-the-olympics-from-ancient-athens-to-rio/#67f3b2f168e1>> Erişim: 14.07.2017

“Which country rewards athletes best for Olympic Success?”, Edition.cnn.com, 19.08.2016, <<https://edition.cnn.com/2016/08/19/sport/olympic-rewards-by-country/index.html>>Erişim:05.02.2018

“1,5 Yılda 1800 Mahalle Tipi Spor Tesisi Yaptık”, Gsb.gov.tr, 12.04.2017, <<http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/84415/15-yilda-1800-mahalle-tipi-spor-tesisi-yaptik.aspx>>Erişim: 08.03.2018

12th IAAF World Championships in Athletics – Medal Table”, iaaf.org, <<https://www.iaaf.org/Competitions/iaaf-world-championships/12th-iaaf-world-championships-in-athletics-3658/medaltable>>Erişim: 16.02.2018

“92 foreign athletes now Turkish citizens”, Hurriyetdailynews.com, 27.08.2013, <<http://www.hurriyetdailynews.com/92-foreign-athletes-now-turkish-citizens-53286>> Erişim: 16.02.2018

- “2014 FIFA World Cup reached 3.2. billion viewers, one billion watched final”.
FIFA.com. 16.12.2015,
<<http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2015/m=12/news=2014-fifa-world-cuptm-reached-3-2-billion-viewers-one-billion-watched-2745519.html>>16.12.2015> Erişim: 01.04.2017
- “2016 Summer Olympics – Medal Tracker”, Espn.com,
<http://www.espn.com/olympics/summer/2016/medals/_/country/77>Erişim:
16.02.2018
- “11.02.1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun” Kanun No, 2383, Kabul Tarihi, 13.02.1981, Resmi Gazete, 17.02.1981, 17254.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc064/kanunmgkc064/kanunmgkc06402383.pdf>Erişim:17.12.2017
- “13.09.2010 Tarih ve 5963 Sayılı Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik”, Dayandığı Kanun No, 3289, Kabul Tarihi, 13.09.2010, Resmi Gazete, 03.11.2010, 27748,
<<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2010956.pdf>>Erişim:
05.02.2018
- “19.09.2006 Tarih ve 5543 Sayılı İskân Kanunu” Kanun No, 5543, Kabul Tarihi, 19.09.2006, Resmi Gazete, 26.09.2006, 26301.
<<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>>Erişim:17.12.2017
- “27.05.1992 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25inci Maddesinin (g) Bendi ile Bu Maddenin İkinci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun” Kanun No, 3808, Kabul Tarihi, 27.05.1992, Resmi Gazete, 04.06.1992, 21248.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503808.pdf>Erişim:17.12.2017
- “29.05.2009 Tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu”, Kanun No, 5901, Kabul Tarihi, 29.05.2009, Resmi Gazete, 12.06.2009, 27256,
<<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>>Erişim:10.01.2018
- “31.12.1960 Tarih ve 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu”, Kanun No, 193, Kabul Tarihi, 31.12.1960, Resmi Gazete, 06.01.1961, 10700, Mevzuat.gov.tr,
<<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf>>Erişim: 04.02.2018

- “62. Hükümet’in programı Başbakan Davutoğlu tarafından TBMM’de açıklandı”,
Basbakanlik.gov.tr,
<https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=330c57ae-5592-49d1-9f67-6052fee59f3d>Erişim: 14.02.2018
- “64. Hükümet Programı”, Basbakanlik.gov.tr, 25.11.2015,
<https://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/64.hukumet_programi.pdf>, Erişim: 14.02.2018
- “65. Hükümet Programı Konuşma Metni”, Basbakanlik.gov.tr, 24.05.2016,
<<https://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/HProgram.pdf>>
Erişim : 14.02.2018
- “213 spor tesisi açıldı”, Hurriyet.com.tr, 31.10.2013, <<http://www.hurriyet.com.tr/213-spor-tesisi-acildi-25021171>>Erişim: 08.03.2018
- <<http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/haberler/haber/2020ye-kadar-euroleague-isim-sponsoru-thy>> Erişim: 17.07.2017
- <<https://twitter.com/benbloomsport/status/750978960541057024>>07.07.2016, Erişim:
14.03.2018

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 21/06/2018

Tez Başlığı: KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ: TÜRKİYE'DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Mehmet Sinan Bulmuş
Öğrenci No: N14228664
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı: Siyaset Bilimi Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

21.06.2018

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Bu çalışma anket ve mülakata dayanmadığından etik komisyon iznine ihtiyacı yoktur.

Prof. Dr. Behin Kayıncı - LOBANOVA

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 21/06/2018

Tez Başlığı : KÜRESEL SPOR EKONOMİSİ VE ULUSLARARASI SPORCU EMEK GÖÇÜ: TÜRKİYE'DEKİ DEVŞİRME SPORCULAR ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 185 sayfalık kısmına ilişkin, 18/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Mehmet Sinan Bulmuş

Öğrenci No: N14228664

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı: Siyaset Bilimi Tezli Yüksek Lisans

21.06.2018

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Berrin Kayıncı Dorasobçi

(Unvan, Ad Soyad, İmza)